

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

IV. BOZOK ÖĞRENCİ PANELİ

24-25 Aralık 2024

Öğrenci Perspektifinden
Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Tam Metin Bildiri Kitabı

ISBN: 978-605-2276-03-7

IV. Bozok Öğrenci Paneli Tam Metin Bildiri Kitabı

Editör: Hülya TOKER

© 2024 <https://iibfpanel.bozok.edu.tr/tr>

Bu kitap, panel sonrasında yazarlar tarafından gönderilen tam metin bildirilerden oluşmaktadır. Yazarlar metinlerin içeriğinden bütünüyle kendileri sorumludur. Kaynak gösterilmesi şartı ile alıntı yapılabilir.

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

Öğrenci Perspektifinden

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

IV. Bozok Öğrenci Paneli Tam Metin Bildiri Kitabı

Editör: Doç. Dr. Hülya TOKER

24-25 Aralık 2024 / Yozgat

**Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı**

Bilim Kurulu

Prof. Dr. İbrahim DOĞAN
Doç. Dr. Sertan AKBABA
Doç. Dr. Şafak ETİKE
Doç. Dr. Berkan KARAGÖZ
Doç. Dr. Murat KESEBİR
Doç. Dr. Hülya TOKER
Dr. Öğr. Üyesi Elçin DALKILIÇ
Dr. Öğr. Üyesi Sema DALKILIÇ
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman GÜRBÜZ
Dr. Öğr. Üyesi Andaç KARABULUT
Dr. Öğr. Üyesi Gamze KUTLU ÖRÜN
Dr. Öğr. Üyesi Y. Pınar ÖZMEN
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed SAMANCI
Dr. Öğr. Üyesi A. İpek AYTAÇ
Öğr. Gör. Güldal DOLU
Öğr. Gör. Mazhar Çağrı AKAR
Öğr. Gör. M. Uğur TÜRÜKLÜ

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. İbrahim DOĞAN
Doç. Dr. Hülya TOKER
Dr. Öğr. Üyesi Sema DALKILIÇ

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

İÇİNDEKİLER

Sunuş	XI
<i>İnsan Kaçakçılığı ve Düzensiz Göç: Sürdürülebilir Kalkınma Doğrultusunda Bir İnceleme</i> İsmail Kutad İMAMOĞLU	1
<i>Google Trends Verileriyle Türkiye’de HIV/AIDS Farkındalığı</i> Buse Feyzan ERDAL	19
<i>Türkiye’de Sağlık Yönetiminde Kalitenin Önemi</i> Şebnem GÜRBÜZ	43
<i>Avrupa Birliği (AB)’nde Güvenlik Uygulamaları: Kale Avrupası ve Frontex (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği Ajansı) İncelemesi</i> Ramazan KOÇAK	51
<i>Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Göç Yönetimi: Avrupa Birliği’nin Suriyeli Sığınmacılara Yaklaşımı</i> Elif Hazal ALTUNTAŞ	61
<i>Sürdürülebilir Dirençli Kentler</i> Ahmet GEMİCİ	69
<i>Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Açısından Yeni Uygulanan Kamu Maliyesi Politikalarının Getirdiği Mali Tasarruf Tedbirlerinin Kamu Çalışanlarına Olan Etkisi</i> Ahmet Melih ÖZTÜRK	83
<i>Birleşmiş Milletler Teşkilatı Sürdürülebilir Şehirler: Yozgat Örneği</i> Elman MALIKOV	95
<i>Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Azerbaycan Karabağ Bölgesi Örneği Üzerinden</i> İlaha GULIYEVA	111

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli Tam Metin
Bildiri Kitabı

<i>Daha İyi Bir Toplum İçin Cinsiyet Eşitliği</i> Yusuf AYÇİÇEK, Muhammed Mustafa ER, Yağız ÇANKAYA, Merve Sude TELLİOĞLU, Sıla YAPAR.....	117
<i>OECD Daha İyi Yaşam Endeksi Verileri ile Türkiye</i> <i>Verilerinin Karşılaştırması</i> Alperen YILMAZ	129
<i>Türkiye’de Meydana Gelen 6 Şubat 2023 Yılı Depreminin Bütçe</i> <i>Açıklarına Etkisi</i> Müşerref Benginur GÜVEN, Cemregül GİDEN, Yağmur GÖÇÜMLÜ, Ebrar Nisa PEKTAŞ.....	143
<i>Sürdürülebilir Kalkınma İçin Politik Uyum</i> Mehmet Eren KAYGISIZ	159
<i>Çocuk İşçiliği</i> Büşranur KÜLEKÇİ.....	171
<i>Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Kentleşme (Kazakistan)</i> Adelya DASTAN	183
<i>Azerbaycan-Ermenistan Savaşı Sonrasında Karabağ’da</i> <i>Sürdürebilirlik</i> Ulvi ABDULLAYEV	189
<i>İstatistiklerle Çocuk Yaşantıları: Türkiye Değerlendirmesi</i> Sariye YÜCETÜRK, Eda KIZILTAN, İlayda GİRGIN, Merve GÖKDEMİR	203
<i>Toprak Kirliliği: Görünmeyen Tehlike ve Sürdürülebilir</i> <i>Kalkınmaya Etkileri</i> Aygun MAMMADOVA.....	213

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

<i>Plastik Atıkların Geri Kazanımı ve Kullanım Alanları</i>	
Zehra KÖSE	219
<i>Panel Fotoğrafları</i>	235

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

Sunuş

Günümüzde karşı karşıya kaldığımız küresel ölçekteki en önemli sorunlardan biri de sürdürülebilir kalkınma dengesini sağlamak ve toplumsal refahı artırmaktır. Bu amaçla Birleşmiş Milletler (BM) 2015 yılında, 2030 yılına kadar ulaşılması hedeflenen 17 maddelik Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri adı altında küresel bir eylem planı hazırlamıştır. Bu hedefler, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sağlıklı ve kaliteli yaşam, eşitsizliklerin azaltılması, nitelikli eğitim, çevrenin korunması ve herkes için refah sağlanması gibi konuları kapsamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, günümüz ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını karşılayabilmesini sağlamayı hedefleyen bir kalkınma modelidir. Sosyal eşiklik, ekonomik büyüme ve çevresel korumayı bir arada gözeten bu yaklaşım, toplumların uzun vadeli refahı için kritik bir öneme sahiptir. Ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla geniş bir perspektif sunan sürdürülebilir kalkınma, birçok disiplini içeren ve uluslararası iş birliğini gerektiren bir süreçtir.

24-25 Aralık 2024 tarihinde Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ev sahipliğinde düzenlenen IV. Öğrenci Panelinin konu başlığı da tüm dünyayı yakından ilgilendiren ve Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konulan 17 maddelik Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri olarak belirlenmiştir. Panele yalnız Yozgat Bozok Üniversitesi değil, diğer üniversite öğrencilerinin de talepleri oldukça yoğun olmuştur. Sunulan bildirilerden tam metin olarak hazırlanmış olan çalışmalar bu kitaba dahil edilmiştir. Tam metinlerde sürdürülebilir kalkınmanın çeşitli boyutları ele alınarak küresel ve bölgesel ölçeklerde yaşanan önemli meseleler akademik bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Kitapta yer alan çalışmalar, Avrupa Birliği'nin güvenlik politikalarından çevresel sürdürülebilirliğe, insan kaçakçılığı ve düzensiz göçten sürdürülebilir şehirleşmeye, sürdürülebilir dirençli şehirlerden sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından yeni uygulanan kamu maliyesi politikalarının kadar geniş bir yelpazede ele alınmaktadır. "İnsan Kaçakçılığı ve Düzensiz Göç: Sürdürülebilir Kalkınma Doğrultusunda Bir İnceleme" ve "Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Göç Yönetimi: Avrupa Birliği'nin Suriyeli Sığınmacılara Yaklaşımı" başlıklı çalışmalar, göç olgusunun hem insani hem de yönetim boyutlarını derinlemesine analiz etmektedir.

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli Tam Metin
Bildiri Kitabı

Çevresel sürdürülebilirlik açısından "Toprak Kirliliği: Görünmeyen Tehlike ve Sürdürülebilir Kalkınmaya Etkileri" ve "Plastik Atıkların Geri Kazanımı ve Kullanım Alanları" başlıklı bölümler, doğa tahribatının ve atık yönetiminin gelecekteki etkilerine dikkat çekmektedir. Kentleşme ve dirençli şehirler bağlamında "Sürdürülebilir Dirençli Kentler" ve "Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Kentleşme (Kazakistan)" çalışmaları, kentleşmenin sürdürülebilir kalkınma ile olan ilişkisini vurgulamaktadır.

Ekonomik sürdürülebilirlik açısından ise "Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma: Azerbaycan Karabağ Bölgesi Örneği Üzerinden" ve "Türkiye'de Meydana Gelen 6 Şubat 2023 Yılı Depreminin Bütçe Açıklarına Etkisi" gibi bölümler, bölgesel kalkınma modelleri ve ekonomik şokların kamu maliyesine etkilerini incelemektedir. Ayrıca, "OECD Daha İyi Yaşam Endeksi Verileri ile Türkiye Verilerinin Karşılaştırması" başlıklı çalışma, küresel refah göstergeleri bağlamında Türkiye'nin konumunu değerlendirerek önemli sonuçlar sunmaktadır.

Toplumsal refah ve insan hakları boyutunda ise "Daha İyi Bir Toplum İçin Cinsiyet Eşitliği" ve "Çocuk İşçiliği" bölümleri, sosyal adalet ve insan hakları açısından çözüm önerileri sunmaktadır. Ayrıca, "İstatistiklerle Çocuk Yaşantıları: Türkiye Değerlendirmesi" başlıklı çalışma, çocukların yaşam koşullarını sayısal verilerle ele alarak, politika yapımcılar için önemli çıkarımlarda bulunmaktadır.

Kitap, yalnızca mevcut sorunları ele almakla kalmayıp, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda geliştirilebilecek yeni politikalar ve stratejilere de ışık tutmaktadır. Bilim insanları, politika yapımcılar ve araştırmacılar için rehber niteliğinde olan bu kitap, akademik dünyaya ve ilgili tüm paydaşlara katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu eserin hazırlanmasında bildirileriyle katkı sağlayan tüm öğrencilere, onlara destek olan tüm hocalarımıza ve emeği geçen herkese teşekkür eder, okuyucularımıza faydalı olmasını temenni ederim.

Doç. Dr. Hülya TOKER

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

**İNSAN KAÇAKÇILIĞI VE DÜZENSİZ GÖÇ: SÜRDÜRÜLEBİLİR
KALKINMA DOĞRULTUSUNDA BİR İNCELEME**

İsmail Kutad İMAMOĞLU*

Özet

Göç, bireylerin ekonomik, sosyal, siyasi veya çevresel nedenlerle yer değiştirmesi olarak, tarih boyunca toplumların ekonomik ve sosyal yapısını şekillendiren temel bir olgu olmuştur. Göç politikaları, bu süreçlerin düzenlenmesi, göçmenlerin haklarının korunması ve göçün toplumsal etkilerinin yönetilmesi amacıyla oluşturulan stratejiler olarak ifade edilmektedir. Düzensiz göç ise, yasal olmayan yollarla gerçekleşen göç hareketlerini ifade eder ve genellikle ekonomik eşitsizlikler, sosyal adaletsizlikler, yetersiz sosyal koruma mekanizmaları ve çatışmalar gibi faktörlerle ilişkilidir. Bu bağlamda, göç politikaları, düzensiz göç ve insan ticareti gibi olgularla mücadelede önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Birleşmiş Milletlerin (BM) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), göç, insan ticareti ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkilere yönelik kapsamlı bir çerçeve sunarak SKH'ler, düzenli göçün teşviki ve düzensiz göçün olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik bir yol haritası niteliği ile öne çıkmaktadır. Özellikle, SKH 8.7 (zorla çalıştırma ve insan ticaretinin sona erdirilmesi), SKH 5.2 (toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ve sömürünün ortadan kaldırılması) ve SKH 16.2 (adalet ve güvenlik kurumlarının güçlendirilmesi), düzensiz göç ve insan ticaretiyle mücadelede Kadınlar, çocuklar ve düşük gelirli bireyler gibi kırılgan grupların, ekonomik eşitsizlikler ve sosyal koruma eksikliği nedeniyle insan ticareti ve düzensiz göç süreçlerinden en fazla zarar gören kesimlerinin korunması hedeflenmektedir. Bu çalışma, insan ticareti ve düzensiz göçün sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, alan yazındaki çalışmalar ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Çalışmanın, kapsamlı alan yazın incelemesi ve tartışmaların farklı boyutlarına yeniden bir bakış açısı yaratması noktasında sürdürülebilir kalkınma ile göç yönetimi arasındaki bağlantıların güçlü ve zayıf yönlerine dikkatleri çekerek

---

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İngilizce İktisat Bölümü.

sürdürülebilir göç politikaları konusundaki yeni çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç Politikaları, Düzensiz Göç, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), İnsan Ticareti, Kırılgan Gruplar

Giriş

Küreselleşme ile birlikte dünya genelinde artan göç hareketliliği, göçün ve göç politikalarının uluslararası düzeydeki önemini büyük ölçüde artırmıştır. Göç alan ve veren ülkelerin ulusal egemenlik ve ulusal güvenliklerini ilgilendiren bir konu olmasının yanı sıra, uluslararası ilişkileri birçok yönden etkileyen ulus ötesi bir meseleye dönüşmüştür (Memişoğlu ve Yiğit, 2019:40). Medyada ve siyasette yer alan söylemler, zorlu koşullar ile kaçakçıların acımasız oyunları arasında sıkışıp kalan göçmenlerin dramatik bir tablosunu ortaya koymaktadır. Göçmenleri hedef ülkelerdeki müreffeh yaşama ulaşabileceklerine ikna eden kaçakçılar büyük kazançlar elde ederken, göçmenler bu yolculukları yaparken çeşitli tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Hedeflerine ulaşmak isteyen göçmenler, her türlü tehlikeli durumu göze alarak denizleri, çölleri ve ormanları aşan riskli bir yolculuğa çıkmaktadır (Haas, 2023:333). Çalışmamız boyunca kullanacağımız kaçakçılık kavramının, insanların zorla alınıp ticaret ve çeşitli yasadışı amaçlar için kullanılmasını ifade eden insan ticaretinden farklı olduğunu altını çizmek önemlidir. Burada incelenen kaçakçılık, bireylerin sınırları geçmek için gönüllü olarak kaçakçılardan hizmet alması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, kişilerin iradeleri dışında alıkonulmaları veya haklarından mahrum bırakılmaları söz konusu değildir. Hein de Haas (2023 :345)'a göre, kaçakçılık ve insan ticareti arasındaki ayrım düzensiz göçü anlamak için önemlidir ve bu iki kavramın medyatik yanlış söylemler nedeniyle çoğu zaman eş anlamlı olarak gösterilmesi, kamuoyunun gözünde düzensiz göçün göçmenleri göçe zorlandığı algısını yaratmaktadır. Kaçakçılık her ne kadar yasadışı olsa da kaçakçıların göçmenlere sağladığı göç rotaları ve yolculuklar gibi bileşenler nedeniyle kaçakçılık bir hizmet sağlama süreci olarak da görülebilir. Aslında bu açıdan bakıldığında göçmenler, karşılaşılabilecekleri risklerden ve kötü muameleden kendilerini koruma arzusu ile kaçakçıları ücret karşılığında bir hizmet aracı olarak kullanmaktadırlar (Haas 2023:346).

Bu kavramsal ayrımı da yaptığımızı göre artık düzensiz göçün yani bir diğer bilinen ismiyle yasadışı göçün tanımını daha kapsamlı ve net bir şekilde tartışabiliriz. Yasadışı göç, bir ülkeye yasadışı yollardan girmek, bir ülkede yasadışı olarak kalmak veya yasal olarak girip yasal süre içinde çıkmamak anlamına gelmektedir. Düzensiz göç, hedef, transit ve kaynak ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir konudur. Hedef ülkeler için düzensiz göç, ülkelere yasadışı yollardan gelen veya yasal yollardan gelip çıkış süresi içerisinde çıkış yapmayan kişileri; kaynak ülkeler için ise ülkeden çıkış yaparken gerekli prosedüre uymayarak ülke sınırlarını geçen kişileri kapsamaktadır. Transit ülkeler için ise kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal veya yasadışı yollardan ülkeye giriş yapan ve ülke sınırını transit ülke olarak terk eden kişilerdir (Casarico, A., Facchini, G., & Frattini, T., 2015: 2). Çalışmada bir diğer incelenen önemli kavram ise insan ticaretidir. İnsan ticareti günümüzde suç örgütlerinin uyuşturucu ve silah kaçakçılığında sonra en fazla gelir elde ettiği suçtur (Kızılsümer, 2007:114). İnsan ticaretinin uluslararası alanda ilk tanımı, pek de uzak sayılmayacak bir zamanda, Aralık 2000'de, İtalya'nın Palermo şehrinde imzalanan BM İnsan Ticaretini Önleme, Durdurma ve Cezalandırma Protokolü ile ortaya çıkmıştır (Gozdziak & Collett, 2005:103). İnsan ticareti, genellikle yoksul ve dezavantajlı konumda bulunan genç kızlar ve kadınların sahte vaatlerle göç ettirilip seks işçiliği veya ağır koşullar altında zorla çalıştırmaya sürüklendiği bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Haas, 2023:353). Her yıl, uluslararası ağlar çok sayıda yasa dışı işçiyi sınırların ötesine kaçırarak tarım, madencilik, ev hizmetleri ve seks işçiliği gibi alanlarda zorla çalıştırmaktadır. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC), insan ticaretini "insanların milyar dolarlık satışı" olarak nitelendirmekte ve bu sektörü, silah ve uyuşturucu ticaretinden sonra dünyanın üçüncü büyük suç sektörü olarak sınıflandırmaktadır. Küresel insan kaçakçılığı sektörünün yıllık 32 milyar dolar gelir sağladığı ifade edilmektedir (Haas, 2023: 353). İnsan kaçakçılığı, göçmen kaçakçılığından farklı olarak yapılan hukuksuz işlemin arka planında bu bireylerin zorla alıkonulmaları ve rızaları olmadan gerçekleşmesidir (Çalışkan,2021:1194). Sonuç olarak çalışmamızda ele alacağımız hem düzensiz göç hem de insan kaçakçılığı küresel düzeyde insanların can güvenliğini tehdit eden ve hak mahrumiyeti yaratan bir olgular bütünü olarak uluslararası düzeyde ele alınması gereken bir konu haline gelmiştir. Bu yüzden çalışmamız boyunca Birleşmiş Milletler, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda insan kaçakçılığı ve düzensiz göçün yarattığı sorunların sürdürülebilir bir şekilde nasıl

çözölebileceğine dair öneriler geniş ve kapsamlı bir alan yazından faydalanarak ele alınacaktır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Düzensiz Göç ve İnsan Kaçakçılığı ile Doğrudan İlgisi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2015'te Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemini onaylayarak göç için küresel bir yol planlaması sunmuştur. Gündem 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi ve bu hedeflere bağlı 169 alt hedeften oluşmaktadır. Bu hedefler çok katımlı olarak küresel anlamda devletler, sivil toplum ve diğer pek çok aktörün katılımıyla oluşturulan paydaş bir süreç sonucunda belirlenmiştir (IOM,2018:12). Oluşturulan 17 SKH yoksulluk, açlık, sağlık, eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, iklim değişikliği gibi geniş bir perspektifte sürdürülebilirlik konularını kapsamaktadır. Bu doğrultuda kalkınma hedeflerine paydaş tüm aktörler 17 hedef doğrultusunda evrensel kapsayıcı bir dünyanın inşası adına 2030 yılına kadar bu hedeflerin gerçekleşmesini taahhüt etmektedir (IOM, 2018:12).

Göç, sürdürülebilir kalkınma için elzem çok boyutları olan bir olgu olarak kabul edilmekte ve insan haklarına riayet ederken göçe ev sahipliği yapan toplumları destekleyerek güvenli ve düzenli bir şekilde göçün sağlanması için uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesini gerekli kılmaktadır (IOM, 2018:19).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan 2018 raporunda ele alınan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH'leri) göçle bağlantılıdır. Bu rapor, göçün kalkınma hedefleriyle nasıl bağlantılı olduğunu özetlemekte ve dikkat edilmesi gereken alanları belirlemektedir (IOM 2018;22). Araştırmamız, kadınlar ve çocuklar gibi hassas grupların yaşadığı zorluklara ve sömürüye odaklanarak göç ve insan kaçakçılığı konularına odaklanmaktadır. Bu durumda, Sürdürülebilir Kalkınma Hedef'lerinden 5.2, 8.7 ve 16.2 bu endişelerin ele alınmasında son derece önemlidir.

Birleşmiş Milletler 2030 Gündeminde kalkınma için belirlenen hedeflere göre;

Hedef 5, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve her kadının ve kız çocuğunun güçlendirilmesidir (BM Raporu,2015:18). 5 numaralı hedefin altındaki hedef 5.2 ise BM'nin 2030 gündemi için hazırlanan bir raporda (BM Raporu, 2015:18) belirtilen insan ticareti ve çeşitli sömürü

biçimleri gibi konuları ele alarak özel ortamlarda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddet eylemini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Hedef 8 ise sürdürülebilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin, tam ve üretken istihdamın ve herkes için insana yakışır işin teşvik edilmesini amaçlamaktadır (BM Raporu, 2015:19). Hedef 8'in bir alt hedefi olan 8.7 ise zorla çalıştırmayı ortadan kaldırmak için etkin bir şekilde hareket etmek, köleliğe ve insan ticaretine son vermek ve raporda belirtildiği üzere 2025 yılına kadar çocuk işçiliğinin her türünü durdurma hedefiyle çocuk askerlerin çalıştırılması ve kullanılması gibi ciddi çocuk işçiliği türlerine karşı yasaların olmasını ve bunların ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır (BM Raporu, 2015:20). İnsan kaçakçılığı ve düzensiz göç ile ilgili bir diğer hedef olan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 16, kalkınmayı desteklemek için kapsayıcı toplumları teşvik ederek herkesin adalete erişimini sağlamayı ve her düzeyde hesap verebilir kurumlar oluşturmayı amaçlamaktadır (BM Raporu,2015:25). Hedef 16'nın bir alt başlığı olan 16.2'de belirtildiği üzere çocuklara yönelik istismar, sömürü, kaçakçılık, her türlü şiddet ve işkencenin sona erdirilmesi amaçlanmaktadır (BM 2030 Raporu, 2015:25).

Düzensiz Göç ve İnsan Kaçakçılığının Kırılgan Gruplar Üzerindeki Etkileri Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Düzensiz göç ve insan kaçakçılığı, insanların temel özgürlüklerini ihlal ederken insan haklarını tehlikeye atan ve sosyal eşitsizlikleri daha da kötüleştiren sorunlar teşkil etmektedir. Kadınlar ve çocuklar ile düşük gelirli kesimler gibi belirli gruplar bu sorunların yükünü taşımaktadır. Ekonomik zorluklar, savaş, kıtlık vb. durumlar karşısında kırılgan grupların yetersiz sosyal destek sistemleri nedeniyle sömürü ve istismara maruz kalma olasılıkları artmaktadır. Alan yazında yapılmış çalışmalara değinmeden önce bir göçmenin neden ve niçin hangi faktörler aracılığıyla göçmen profiline dahil olduğuna dair kapsamlı bir anlayış geliştirmek gerekmektedir. Düzensiz göç ve insan kaçakçılığı süreçlerinde bireylerin göçmen profiline dahil olmalarını etkileyen faktörler arasında kaynak ve hedef ülkelerdeki durumlar ile göç sürecindeki maliyetler önemli rol oynamaktadır (Bodvarsson ve Van den Berg, 2013:6) Göç eğilimlerini belirleyen iki temel durum vardır. Bunlardan biri göç etmekten uzaklaştırmak anlamında olan itici faktörlerken bir diğeri göç etme eğilimini arttıran anlamında kullanılan çekici faktörlerdir. Bu faktörler arasında kaynak ülkelerde kıtlık gibi "itici" etkenlerin yanı sıra işsizlik ve yoksulluk da yer alabilirken; "çekici"

faktörler olarak nitelendirilen şeyler arasında ise örneğin sosyal statü ve kültürel bağlılık sayılabilir ki bu faktörler bireyi göç kararı almaya yönlendiren etkenleri erteleyebilir. Hedef ülkelerde yüksek maaşlar ve iş imkânları gibi çekici faktörler göçü desteklerken; dil engellerinin yanı sıra ayrımcılığın ve belirsizliğin de olduğu uzaklaşma faktörleri kararı zorlaştırabilir. Ayrıca seyahat maliyetleri ile yolculuk riskleri gibi resmi giriş-çıkış, vize engellerine de maruz kalmak göç etmemeye engel olabilir (Bordvasson ve Van den Berg,2013:6). Bu etkenler göçün karmaşıklığını anlamak için önemlidir. Öte yandan, ele alınan göçmenle, zorunlu veya düzensiz göç senaryoları gibi, bunu yapmayı seçmek yerine yer değiştirmeye zorlanan göçmen topluluklarını kapsamaktadır. Zorunlu göç, savaş, kıtlık, doğal afetler veya insan hakları ihlalleri gibi faktörler nedeniyle insanların istekleri dışında yer değiştirmeye zorlanması etrafında dönse de göç süreci sırasında özellikle savunmasız demografik grupların da kötü muamele ve sömürüyle karşılaşma olasılığı fazladır. Yine de Bakewell'in (2021:3) belirttiği gibi, bazen gönüllü göç ile zorunlu göç arasında keskin bir ayırım yapmak zordur; bu iki kategorinin örtüşebileceğini ve bireylerin göç yolculukları sırasında her iki faktörün bir karışımı tarafından yönlendirilebileceğini öne sürmektedir. Örneğin, insanlar evlerini kendi tercihleri nedeniyle terk ediyor gibi görünseler bile gerçekte hiçbir seçenekleri olmayabilir. Bu nedenle, göçün nasıl ortaya çıktığını anlamak için bu ayrımları ayrıntılı bir şekilde kavramak çok önemlidir. Bu noktadan itibaren, göç ve insan ticareti üzerine yapılmış çalışmalar ele alınacaktır. Bu çalışmalar, kırılğan grupların karşılaştığı zorluklara ve bu grupların nasıl değerlendirilmesi gerektiğini ele almaktadır. Literatür incelemesinin genel amacı, bu çalışma alanındaki mevcut bakış açılarını sürdürülebilir kalkınma açısından değerlendirerek konuya kapsamlı ve geniş bir bakış açısı sunmaktır.

Alan yazında son yıllar içerisinde yapılmış çalışmalarını kronolojik olarak sıralarsak;

Mc Carthy (2019:13)'e göre insan ticaretindeki cinsiyetin rolü çok önemlidir. Çünkü mağdurların ve failerin deneyimlerini anlamak için kritik bir faktördür. Kadınların failer olarak yer aldığı durumlar, onların söz konusu sömürü mekanizmalarına katılımlarını kolaylaştıran ya da zorlaştıran toplumsal normları göstermektedir. Bu bulgular, özellikle SKH 5.2 hedefleri bağlamında, kadınların istismardan korunması ve insan taciriyle mücadelede politikalarda duyarlı bir yaklaşımın gerekli olduğunu göstermektedir.

Hannabeth Franchino-Olsen'in (2019:10) çalışması; çocukların ticari amaçla kullanılmasına ilişkin risk faktörlerini inceleyerek, reşit olmayanların insan ticaretine maruz kalma durumlarını ele alarak bu karmaşık toplumsal meseleyi daha iyi anlamayı hedeflemektedir. Çalışma, ekolojik modelden çok seviyeli modele ve yaşam döngüsü perspektifinden travma dinamiklerine kadar çeşitli çerçeveleri bir araya getirerek risk faktörlerini analiz etmekte ve bu faktörlerin nasıl etkileşime girdiği ile önleme faaliyetlerinin hangi alanlarına odaklanması gerektiğini tartışmaktadır. Bu yaklaşımlar; özellikle çocuk istismarı ve ihmalinin çocukların yaşamları üzerindeki etkilerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. SKH 8. 7, çocuk istismarını sona erdirmeye ve insan ticaretini önlemeye yönelik olarak bu çalışma ile doğrudan alakalıdır, çünkü çalışma ticari cinsel istismarın temel nedenlerini ve önleme stratejilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Ayrıca, çalışma SKH 5.2 kapsamında çocuklar için cinsiyete dayalı şiddetle mücadelenin etkin politikalarının geliştirilip uygulanması için yol gösterici bilgiler sağlamaktadır.

DiRienzo (2020:14)'ya göre, insan kaçakçılığı ve ticaretine ilişkin mevcut çalışmalar, cinsiyetçi önyargıların ve medya ilgisinin genellikle cinsel sömürüye odaklandığını ortaya koymaktadır. Çalışma, iş gücü sömürüsünün yeterince ele alınmadığını ve bu tür insan ticareti vakalarının medyada daha az yer bulduğunu belirtmektedir. Bu durum, özellikle SKH 8.7 doğrultusunda, zorla çalıştırma ve insan ticaretinin sona erdirilmesine yönelik çabaların artırılması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, DiRienzo'nun analizi, iş gücü sömürüsü gibi farklı insan ticareti biçimlerine yönelik farkındalık kampanyalarının artırılması gerektiğini vurgular. SKH 16.2'yle uyumlu olarak çalışmasında adalet ve güvenlik kurumlarının iş gücü sömürüsüyle mücadelede daha fazla rol oynaması gerektiği belirtilmektedir.

Popogbe ve Adeosun(2020:15)'un çalışmasına göre net göçün nüfus artış hızlarını artırdığını ve bu durumun sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında aile planlamasının ve nüfus kontrol politikalarının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca çalışma içerisinde göç ile işsizlik oranları arasındaki ilişki ele alınarak SKH 8.7 bağlamında gençler için daha iyi iş imkanlarının insan sermayesi kaybını engelleme konusunda kritik bir rol oynadığı üzerinde durulmuştur.

Gabriela Martinho vd. (2020:14), çalışmalarında çocuk ticareti mağdurlarının korunmasında meslek eğitimi eksikliklerini vurgulamakta

ve çok disiplinli iş birliği sorunları ile hizmet erişim zorluklarına dikkat çekmektedir. Bu bulgular SKH 16.2 ile bağlantılı olarak adalet ve güçlü kurumlarla çocuk dostu adalet yaklaşımlarını doğrudan ilişkilendirmektedir. Ayrıca SKH 5.2 ile doğrudan bağlantılı olarak risk altındaki kız çocuklarının korunmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Çalışma mağdur odaklı politikaların SKH'lerine ulaşmak açısından kritik olduğunu göstermektedir.

Keskin ve Freeman (2020:35) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, cinsel hizmetlere yönelik reklamların incelenmesi ile seks ticareti ağlarının tespit edilmesi ve engellenmesine yönelik yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu çalışma, SK 8. 7'de belirtildiği gibi insan ticareti ve modern kölelik ile mücadelenin önemli bir parçasını oluşturur. Ayrıca, bu araştırma, teorik ve pratik alanlarda veri odaklı yöntemlerin uygulanması suretiyle kalkınma hedeflerine katkıda bulunmayı amaçlayan mevcut literatüre, kadınların cinsiyete dayalı istismarını azaltmayı hedefleyen SKH 5. 2 ile nasıl bir uyum içinde olduğunu incelemektedir.

Wood (2020:9), çocukların sağlık sonuçları açısından psikolojik olarak kölelik ve insan ticareti tarafından nasıl etkilendiğini araştırmıştır. Araştırma, sağlık hizmetleri ortamlarında insan ticareti mağduru çocuklarının belirlenmesinin önemini vurgulamaktadır ve bu sorunu ele almak için terapötik önlemlerin oluşturulmasını savunmaktadır. Bu çalışma, SDG 8.7'de belirtilen kölelik ve insan ticaretini ortadan kaldırma hedefleriyle uyumludur. Araştırma, mağdur olan çocuklar için sağlık hizmetlerinin erişilebilirliğini genişletme ve zaman içinde sürdürülebilecek uzun vadeli iyileşme planları oluşturma fikrini desteklemektedir.

Çalışkan (2021:1203)'e göre göçmen kaçakçılığı suçunun anlaşılmasında organize suç teorilerinin ve sosyal ilişkilerin önemi büyük bir rol oynamaktadır. Araştırma göçmen yoğunluğunu ve sosyal ilişkiler arasındaki bağları inceleyerek göçmen kaçakçılığı suçuyla ilgili sosyal sermayenin ve ilişki örgütlerinin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar özellikle SKH 16.2 bağlamında dikkate alınarak göçmen kaçakçılığı suçuyla mücadelede yeni stratejiler geliştirme ihtiyacını vurgulamaktadır. Çalışma ayrıca artan göç yoğunluğunun suç ağları üzerindeki etkilerini değerlendirerek düzenli göç politikalarının önemini vurgulamakta ve göçmen kaçakçılığıyla mücadeleye istikrarlı ve öngörülen yaklaşımların gerekliliğini belirtmektedir. SKH 8.7

maddesinin hedeflediği zorla çalışmanın ve insan ticaretinin sonlandırılması amacıyla doğrudan bağlıdır.

Avdan ve Omelicheva (2021:24-25)'nin çalışması isyan gruplarının (devlet otoritesine karşı silahlı mücadele yürüten örgütler) insan kaçakçılığı faaliyetlerini araştırmaktadır. Çalışmalarında IŞİD vb. grupların toprak kontrolü ve örgütsel ağları aracılığıyla zorla çalıştırma ve cinsel sömürü gibi insan kaçakçılığı biçimlerine katılımlarını artırmaktadır. Bulgular SKH 16.2 ve SK 8.7 kapsamında çatışma bölgelerinde insan ticaretini önlemek ve kırılğan grupları korumak için müdahalelerin önemini göstermektedir.

Tjaden (2021:14)'in çalışması dijital dönüşümün göç çalışmaları açısından sağladığı imkanlar ve bu kaynakların etik ve metodolojiyle ilgili kısıtlamalarına odaklanır. Bu durum çocuklara yönelik şiddetle mücadele (SKH 16.2)'ye bağlı olarak ele alındığında dijital iz verilerinin özellikle insan ticareti ve zorla yerinden edilme gibi suçların belirlenmesinde kullanılabileceği vurgulanırken; araştırmada bu verilerin etik açıdan riskler içerdiği ve göçmenlerin mahremiyet haklarının tehlikeye girebileceği belirtilmektedir.

Benavente vd. (2021:16) Avrupa'da ticari cinsel sömürü (CSEC) konusunda yaptığı çalışmaya göre özellikle SKH 8.7., SKH 5.2 ve SKH 16.2 ile ilgilidir. Çalışma, çocuk sömürüsünün engellenmesi ve çocuk haklarının korunmasına yönelik politika ve uygulamalardaki önemli eksiklikleri vurgulayarak, sosyal cinsiyet eşitliği ve adalete erişim hedeflerine katkıda bulunabilecek önemli boşluklar sağlamaktadır. Yazarlar, CSEC'in yaygınlığını ve risk faktörlerini anlamaya yönelik daha fazla epidemiyolojik araştırma yapılmasının gerekliliğine dikkat çekmektedir. Ayrıca, mağdurlara ilişkin daha kapsamlı analizlerin yapılması ve çocuk koruma mekanizmasının etkinliğini artıracak protokollerin geliştirilmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bu bulgular, çocuk istismarını durdurmak ve toplumsal cinsiyet temelli şiddeti önlemek için bütüncül bir yaklaşımın önemini göstermekte ve hukukun üstünlüğüne de destek sağlamaktadır.

Shoba ve Arun (2023:140) çalışmalarında işçilerin sömürüsüne ve yapısal eşitsizliklere karşı çok paydaşlı bir yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Çalışmalarında emek sömürüsünün özellikle altının çizilmesini SKH 8.7 ile ilişkilendirebiliriz; yani bu doğrultuda zorla çalışmanın sonlandırılması, modern köleliğin ortadan kaldırılması ve

insan ticaretinin sonlandırılmasını amaçlanmaktadır. Araştırma söz konusu sömürüye karşı direncin artırılmasına, işçilerin insan haklarının korunmasına ve kapsayıcı bir ekonomik büyüme ortamının yaratılmasına yönelik teşvikte bulunmaktadır.

Oyeyipo (2024:288)'nin çalışmasına göre Nijerya toplumunda zorla çalıştırılan çocukların, ticari seks köleliği gibi durumların Nijerya'da adaletsizliği nasıl artırdığını açıklamaktadır. Bu araştırma yoksulluk, yetersiz eğitim ve sosyo-ekonomik eşitsizlik gibi temel sebeplerin bu sorunları daha da derinleştirdiğini vurgulamaktadır. Çalışmanın bulguları kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddeti, insan kaçakçılığı ve sömürüyü de kapsayacak şekilde ortadan kaldırmayı hedefleyen SKH 5.2 'ye uyumlu bir şekildedir. Araştırma bu sorunların sistematik adaletsizliğe katkısını ele alarak zorla yaptırılan çocuk işçiliği ve ticari amaçla yapılan cinsel sömürü gibi konuların yaygınlığını da ortaya koymaktadır. Bu konular zorla çalışmanın durdurulması ile birlikte modern kölelik ve insan ticaretinin önlenmesini hedefleyen SKH 8.7 ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca çalışmada ele alınan yargı süreçlerindeki eksiklikler ve mağdur koruma sistemlerindeki yetersizliklerin yanı sıra kolluk kuvvetlerinin yeterince eğitilmemesine de vurgu yapılmaktadır. Bu durum SKH 16.2'nin çocuk istismarı ve şiddetin sonlandırılması gayesi ile uyumlu olarak adalet sistemlerinin güçlenmesini ve yönetişimin iyileştirilmesini gerektiğini göstermektedir.

Düzensiz göç ve insan ticareti, eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir. Bireylerin hak ve özgürlükleri üzerinde önemli olumsuz etkiler yaratır. Bu problemler, özellikle kadınlar, çocuklar ve düşük gelir grubundaki bireyler gibi marjinal gruplara zarar verir. Göçmenlerin savunmasızlığı genellikle yoksulluk, savaşlar, doğal afetler ve toplumsal huzursuzluk gibi durumlarda artmaktadır. Bu durum, onları çeşitli sömürü türlerine maruz bırakabilmektedir. Göç, yalnızca politik nedenlerden değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilere, kültürel unsurlara ve bireysel bakış açılarına da bağlıdır. Göçmenlerin karşılaştığı zorluklar, bu çok yönlü bağlantılardan kaynaklanmaktadır. Göçün arkasındaki motivasyonlar oldukça karmaşık ve çeşitlidir. Bireylerin göç gerekçeleri, onları uzaklaştıran (itme faktörleri) veya çekici noktalarına yönlendiren (çekme faktörleri) birçok etkiden etkilenebilmektedir. Bu unsurlar genellikle göçmenlerin karşılaştığı engelleri güçlendirmektedir. İtme faktörleri, yoksulluk, çatışma ve önyargı gibi konuları içerirken, çekme faktörleri genellikle istihdam fırsatları, yaşam standardındaki iyileşmeler ve eğitim imkanlarıyla ilgilidir. Bu unsurların etkileşimi, göçmenlerin

yaşadığı zorlukları artırmaktadır. Literatürde göçün bireysel deneyimlerin ötesinde toplumsal ve ekonomik etkileri de içerdiği sıklıkla vurgulanmakta ancak bu geçiş sürecinde göçmenlerin psikolojik ve toplumsal etkilerini inceleyen araştırmalar oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Göçmenler zaman zaman yer değiştirmeyi tercih edebilirken, bazen de kontrol dışındaki nedenlerden ötürü taşınmak zorunda kalabilirler. Zorla göç ile zorunlu göç arasındaki ayrım oldukça karmaşık hale gelebilmektedir. Göç, toplumsal düzeyde birçok faktörden etkilenen bir yolculuğa bağlı bir süreçtir. Zorla yerinden edilme genellikle savaşlar ve iç çatışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkarken; gönüllü göç, genellikle refah veya eğitim hedefleri doğrultusunda oluşmaktadır. Her iki durumda da göçmenler, insan ticareti ve çeşitli sömürü biçimleri gibi risklerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Göç süreçleri sırasında kadınlar, cinsiyet eşitsizliği nedeniyle erkeklerden daha fazla savunmasızlık yaşayabilmekte ve bu durum, onların insan ticareti ve cinsel sömürüye maruz kalma ihtimallerini artırarak daha tehlikeli durumlarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Cinsiyet eşitliği konusundaki bilgi eksiklikleri, kadınların göç ederken karşılaştıkları riskleri daha da artırabilmektedir. Günümüzde cinsiyete dayalı şiddet ve cinsel istismarın önlenmesine yönelik çabalar çoğunlukla politika tartışmalarıyla sınırlı kalmakta, farkındalık ve eğitim girişimlerine odaklanılmamaktadır.

Alan yazında göç ve insan ticareti konularının, sadece bir suç olarak değil, aynı zamanda göçmenleri korumaya ve topluma entegre olmalarına yardımcı olmaya odaklanarak ele alınması gerektiği yönünde birçok öneri bulunmaktadır. Çalışmaların genelinde savunmasız göçmen gruplarının korunmasına öncelik verilmesi adına toplumsal bilinci artıran politikaların geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu meselelerin üstesinden gelmede hükümet katılımının ve küresel iş birliğinin önemine vurgu yapılmaktadır.

Tartışmayı toparlamak gerekirse, göç ve insan ticaretiyle başarılı bir şekilde başa çıkmak, cinsiyet eşitliği ve insan hakları gibi temel değerlere öncelik veren, adalet ve güvenlik unsurlarına da odaklanan bir stratejinin gerekliliğini göstermektedir. Bu doğrultuda kırılgan ve savunmasız konumda bulunan göçmen gruplarının korunmasını sağlamak için, yalnızca yasal çerçevelerin değil, aynı zamanda kamuoyunu bilinçlendirme gayretlerinin ön plana çıkması gerekmektedir. Yani zorluklarla etkili bir şekilde başa çıkabilmek adına, her anlamda

kapsayıcı stratejilerin benimsenmesi büyük bir önem taşıdığı görülmektedir.

Düzensiz Göç ve İnsan Ticaretine Yönelik Vaka Çalışmaları: Başarılar ve Zorluklar

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan 2024 raporu, göç ve insan ticareti konularını gerçek yaşam örnekleri üzerinden titizlikle ele alırken, bu alanlardaki başarıları ve karşılaşılan engelleri de tartışmaktadır. Bu vaka çalışmalarına yer veren raporda insan ticareti ile düzensiz göçle mücadelenin karmaşıklıklarını yansıtmak amacıyla uygulanan çeşitli yaklaşımlara ve eylemlere ışık tutulmaktadır. Bazı projeler, risk altındaki kırılgan grupların güvenliğini artırma konusunda kayda değer sonuçlar verirken; diğerleri, finansman yetersizliği ve siyasi muhalefet gibi sınırlamalarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Ayrıca, insan ticareti operasyonlarının sürekli değişen doğası, bu alandaki mücadelenin önemli bir dinamiği haline gelmiştir. Bu bölümün temel hedefi, bu örnekleri derinlemesine inceleyerek, söz konusu vaka çalışmalarının sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile nasıl bir etkileşim içinde olduğunu incelemektir.

1-Kolombiya'da Venezüella Göçmenlerine Yönelik Geçici Koruma Programı: Başarılar ve Zorluklar

Toplam Nüfus (2021)	51.51 Milyon
İnsani Gelişme Endeksi Kategorisi	Yüksek
Gari safi Yurtiçi Hasıla (2021)	314.46 Milyar ABD Doları
Kişi Başına Düşen GSYİH (2021)	6 104 ABD Doları
Göçmenler (2020)	
Milyon	1.905
Nüfus Yüzdesi	%3.70
Yurt Dışındaki Göçmenler (2020)	
Milyon	3.02
Nüfus Yüzdesi	%5.94
Konaklama Sağlanan Mülteciler ve Sığınmacılar	30 424

(Kaynak: IOM, 2024:279, çev: İsmail Kutad İmamoğlu).

IOM'un 2024 Raporu, Venezuela'dan Kolombiya'ya olan göçle ilgili önemli bulguları öne çıkarmaktadır. 2020 yılı itibarıyla Kolombiya'da yaşayan Venezuelalıların sayısı 1,8 milyon olarak kaydedilirken, bu kişilerin %54'ünün belgelerinin bulunmadığı belirtilmiştir (IOM, 2024, s. 279). Bu durum, düzensiz göçün yaygınlığını göstermekte ve bu sorunu çözmek için Geçici Koruma Statüsü (TPS) gibi politikaların uygulanmasının aciliyetini vurgulamaktadır. Geçici Koruma Statüsü (TPS), IOM raporuna göre Şubat 2021'den itibaren, Kasım 2022'ye kadar yaklaşık 1,6 milyon Venezuelalıya geçici koruma izni sağlamıştır (IOM, 2024, s. 281). Bu durum, göçmenlerin statülerinin yasallaştırılması konusunda kaydedilen önemli bir başarıyı işaret etmektedir. Kolombiya'da Kadınların istihdamı açısından ise 2021 yılında, önemli bir kadın göçmen kitlesinin %35 civarında bir işsizlik oranıyla karşılaştığı, bu oranının erkek meslektaşlarınınkini geride bıraktığı görülmektedir (IOM, 2024:280). Bu veriler, kadınlara yönelik şiddeti ve ayrımcılığı ortadan kaldırmayı amaçlayan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 5. 2 ile uyumlu olarak, göç süreçlerindeki cinsiyet engellerinin ele alınmasının gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Ancak TPS'nin uygulanmasına rağmen, birçok Venezuelalı hala yabancı düşmanlığı ve önyargı nedeniyle iş piyasasına entegrasyonda zorluklar yaşamaktadır (IOM, 2024, s. 290). Bu engeller, göçmenlerin topluma ve ekonomiye entegrasyonunu engelleyerek iş düzenlemelerini daha da zor hale getirmektedir. Venezuelalılar artık TPS kapsamında, sağlık hizmetlerine erişim sağlarken, banka hesabı açma, ev satın alma veya kredi alma gibi finansal imkanlardan da yararlanabilmektedirler (IOM Raporu, 2024, s. 281). Bu gelişme, göçmenlerin Kolombiya toplumlarına kalıcı bir şekilde entegre olmalarını destekleyen hizmetlere erişim konusunda olumlu bir adım olduğunu göstermektedir. Son olarak, 2022 yılı sonuna kadar 1,6 milyondan fazla TPS verilmesi, göçmenlerin statülerinin yasallaştırılması açısından kaydedilen önemli bir başarıdır. Bu durum, daha önce yasal belgeleri olmadan yaşayan göçmenlerin statüsünü ele alması açısından kritik öneme sahiptir. Kolombiya ve Venezuela arasındaki kopuk bağlar ve sınır boyunca silahlı grupların varlığı gibi zorluklara rağmen, bu alanda belirli ilerlemeler kaydedilmiştir. Cinsiyet eşitsizlikleri, kadınlar arasında işsizlik oranının erkeklere kıyasla %35 daha fazla olduğunu gösteren istatistikler işgücü piyasasındaki önyargılarla birleşince, göç sorunlarının karmaşıklığını da artırarak kadınların kırılganlıklarını daha da derinleştirmektedir. Her ne kadar göçmen toplulukları genel anlamda dikkate alınsa da kadın göçmenlerin karşılaştığı özel engellerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu bağlamda, cinsiyet

ayrımcılığını ele alan ve göçmenlerin beklentilerini artıran hedefli politika müdahalesine ihtiyaç olduğu öne sürülebilir. Bu politikaların, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin 5. amacına uygun bir şekilde tasarlanması elzemdir. Göçmenlerin entegrasyonu konusundaki zorluklar, Geçici Koruma Statüsü (TPS) programının birçok göçmene eğitim, sağlık hizmetleri ve barınma gibi fırsatlar sunsa da hala varlığını sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Bu durum, göçmenlerin kamu hizmetlerinden eşit şekilde faydalandığını garanti altına almak için etkili ve kapsayıcı politikaların önemini ön plana çıkarmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) açısından değerlendirildiğinde, SKH 5.2 Venezuelalı göçmen kadınların yüksek işsizlik oranlarının ortadan kaldırılmasında, Kolombiya'nın işgücü dinamiklerinde cinsiyet farklılıklarını da göz önünde bulunduran politikaların uygulanmasının hayati önem taşıdığı görülmektedir. Bu politikalar, toplumda cinsiyete dayalı şiddet ve ayrımcılıkla mücadelenin yollarını açmaktadır. SKH 8.7 yani insana yakışır iş ve ekonomik büyüme hedefi açısından bakıldığında ise göçmenlerin formel iş fırsatları bulmadaki zorluklarının, işgücü piyasasında karşılaşılabilecek engelleri aşmaları için tüm bireyler için istihdam fırsatlarını destekleyen politikaların gerekliliği de ön plana çıkmaktadır. Göçmenlerin istihdama erişimlerinin sağlanması, yalnızca bireysel düzeyde fayda sağlamakla kalmayıp, genel ekonomik istikrar ve refahın artırılmasına da katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Son olarak, uygulanan TPS programının insan ticareti risklerini azaltma ve göçmenlere statü kazandırma konusundaki etkinliği, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin 16.2 maddesi kapsamındaki barışçıl ve kapsayıcı toplum düzeninin teşviki amacıyla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir.

Kanada'da Göçte Cinsiyet Eşitliği: Başarılar, Zorluklar ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Bağlamı

Toplam Nüfus (2021)	38,16 Milyon
İnsani Gelişme Endeksi Kategorisi	Çok Yüksek
Gari safi Yurtiçi Hasıla (2021)	1.988,34 Milyar ABD Doları
Kişi Başına Düşen GSYİH (2021)	51.988 ABD Doları
Göçmenler (2020)	
Milyon	8.05

Nüfus Yüzdesi	%21.30
Yurt Dışındaki Göçmenler (2020)	
Milyon	1.29
Nüfus Yüzdesi	%3.41
Konaklama Sağlanan Mülteciler ve Sığınmacılar	193 336

(Kaynak: IOM, 2024:282, çev: Yazarın kendisi).

2021'de 38 milyonluk bir nüfusa sahip olan Kanada insani gelişme endeksinde önemli bir puana sahip olma vasfını cinsiyet eşitliği hedeflerini ilerletmeyi önceliklendiren göç politikalarını benimsemektedir. 2024'te IOM (Uluslararası Göç Örgütü) tarafından bildirildiği üzere, ülke 193. 000 mülteci ve sığınmacıyla birlikte 8 milyon göçmeni, yani nüfusunun beşte birini göçmenler oluşturmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 5.2 kapsamında, kadınlara yönelik şiddeti sona erdirmek ve risk altındaki kadınlara destek sunmak amacıyla Rainbow Refugee Assistance Partnership gibi girişimleri desteklemektedir. Bu programlar, zorluklarla karşılaşan kadınlar için seçenekler sunmakta ve istismara uğrayan savunmasız kadınların korunmasında son derece önemli olan raporlama sistemleri geliştirmektedir (IOM 2024, s. 282).

Filipinler'de İnsan Ticaretiyle Mücadele: Başarılar, Zorluklar ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Bağlamı

Toplam Nüfus (2021)	113.88 milyon
İnsani Gelişme Endeksi Kategorisi	Orta
Gari safi Yurtiçi Hasıla (2021)	394.09 milyar ABD Doları
Kişi Başına Düşen GSYİH (2021)	3.461 ABD Doları
Göçmenler (2020)	
Milyon	0.23
Nüfus Yüzdesi	%0.20
Yurt Dışındaki Göçmenler (2020)	
Milyon	6.09

Nüfus Yüzdesi	%5.43
Konaklama Sağlanan Mülteciler ve Sığınmacılar	1 387

(Kaynak: IOM, 2024:282, çev: Yazarın kendisi).

Filipinler'in insan ticaretiyle mücadelesi, kalkınma hedefleri 5 ve 8 ile paralel bir şekilde devam etmektedir. 2021'de 113 milyonluk bir nüfusa sahip olan ve kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılası 3. 461 ABD doları olan bu ülke, cinsiyete dayalı şiddet ve zorla çalıştırma gibi sorunlarla yüzleşmektedir. Özellikle kırılgan grupları etkileyen insan ticareti, bu alandaki önemli zorlukların başında gelmektedir (IOM,2024: 288-289). Filipin'de SKH 5.2 kapsamında insan ticaretiyle ilgili yasaların oluşturulmasıyla kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına odaklanılmaktadır. 2022 yılında Filipinler'de insan ticareti mağdurlarının neredeyse yüzde 70'inin kadınlardan oluştuğu göz önüne alındığında, bu durum insan ticaretinin cinsiyet temelli bir sorun olarak öne çıktığını açıkça göstermektedir. Filipin'de yasal çerçeve bu kırılganlığı görmekte ve insan ticareti faillerine ağır cezalar uygulamaktadır. Ayrıca kadın mağdurlara sunulan hem fiziksel hem de duygusal destek programları ülkenin bu hedefe ulaşma konusundaki kararlılığını açıkça sergilemektedir (Kaynak: IOM ,2024 :288).

SKH 8.7, zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğine son verme üzerine odaklanan bir hedeftir. Filipinler'de erkekler ve çocuklar genellikle çiftçilik ve inşaat sektörlerinde çalışmaya zorlanırken, kadınlar ev işlerinde sıkça sömürüye uğramakta ve insan ticaretine maruz kalmaktadır. 2022 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan TIP (Trafficking in Persons) raporu, mağdurların bağımsızlıklarını desteklemek ve sömürünün devamını durdurmak adına iş becerileri eğitimi ve istihdam fırsatlarının sağlanmasının kritik önemine dikkat çekmektedir. (IOM ,2024:288)

Filipinler, sağlam bir hukuk sistemi ve insan ticareti mağdurlarını destekleme çabalarıyla birlikte, risk altındaki toplulukları koruma konusundaki ilerlemeleriyle SKH 5.2 ve 8.7'yi hayata geçirme yolunda önemli adımlar atmıştır.

Sonuç

Bu araştırma, düzensiz göç ve insan ticaretinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamındaki etkilerini incelemiştir. İnsan ticareti ve

göç hem bireysel anlamda hem de toplumsal anlamda temel hak ve özgürlükleri tehdit ve risk altında bırakmaktadır. Ötesi toplumsal düzeyde sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri de derinleştirmektedir. Özellikle kırılğan grupları oluşturan kadınlar, çocuklar ve düşük gelirli bireylerin bu süreçte daha çok tehlikede olduğu görülmüştür. Bu bağlamda SKH'lerin 5.2,8.7 ve 16.2 alt hedefleri kırılğan grupların maruz kaldığı sorunların çözümünde efektif bir rol oynamaktadır. Bu hedefler, kadınlara, çocuklara ve düşük gelirli bireylere yönelik sömürü ve istismarın önlenmesinde önemli bir çerçeve sunmaktadır. Ancak, bu sorunlarla mücadelede yalnızca yasal düzenlemeler yeterli olmamakta, toplumsal farkındalığın artırılması, uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi ve kırılğan grupların korunmasını hedefleyen kapsamlı yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir.

Düzensiz göç ve insan ticaretine yönelik alan yazında, özellikle kadınlar ve çocukların karşı karşıya kaldığı risklerin azaltılmasına yönelik daha kapsayıcı ve duyarlı politikaların geliştirilmesinin altı çizilmektedir. Ayrıca, farklı ülkelerde uygulanmış vaka çalışmalarından elde edilen deneyimler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada karşılaşılan zorlukların ve bu zorluklara karşı geliştirilen çözüm yollarının başarısını ve etkinliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, düzensiz göç ve insan ticaretiyle mücadelede etkili bir yol haritası oluşturulması için bireysel hakların muhafaza edilmesi, sosyal eşitlik ve ekonomik fırsatların çoğaltılması gibi temel değerlerin ön planda olmasının gerektiği söylenebilir. Bu süreçte, çok paydaşlı bir iş birliği ve katı olmayan politika ve uygulamalar ile kırılğan grupların korunmasına yönelik yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesi, bu sorunların çözümüne yönelik önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Arun, S., & Olsen, W. (2023). Modern slavery and exploitative work regimes: An intersectional approach. *Development in Practice*, 33(2), 133-144.
- Avdan, N., & Omelicheva, M. (2021). Human Trafficking-Terrorism Nexus: When Violent Non-State Actors Engage in the Modern-Day Slavery. *Journal of Conflict Resolution*, 65(9), 1576-1606.
- Bakewell, O. (2021). Unsettling the boundaries between forced and voluntary migration. In E. Carmel, K. Lenner, & R. Paul (Eds.), *Handbook on the Politics and Governance of Migration* (pp. 124-136). Edward Elgar.
- Benavente, B., Díaz-Faes, D. A., Ballester, L., & Pereda, N. (2022). Commercial Sexual Exploitation of Children and Adolescents in Europe: A Systematic Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 23(5), 1529-1548.

- Bodvarsson, O.B. and Van den Berg, H. (2013) *The Economics of Immigration*. Editorial Springer, New York.
- Casarico, A., Facchini, G., & Frattini, T. (2015). Illegal Immigration: Policy Perspectives and challenges. *Cesifo Economic Studies*, 61(3-4), 673-700. <https://doi.org/10.1093/cesifo/ifv005>
- Franchino-Olsen, H. (2021). Frameworks and Theories Relevant for Organizing Commercial Sexual Exploitation of Children/Domestic Minor Sex Trafficking Risk Factors: A Systematic Review of Proposed Frameworks to Conceptualize Vulnerabilities. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(2), 306-317
- Gozdziak, E., & Collett, E. (2005). Research on Human Trafficking in North America: A Review of Literature. *International Migration*, 43(1-2), 99-128.
- Haas, H. d. (2023). *How Migration Really Works: The Facts About the Most Divisive Issue in Politics* (1st U.S. ed.). Basic Books.
- International Organization for Migration (IOM) (2018). *Migration and the 2030 Agenda: A guide for practitioners*. Geneva, Switzerland: International Organization for Migration.
- Keskin Burcu B.,et.al., *Cracking Sex Trafficking: Data Analysis, Pattern Recognition, and Path Prediction*. Production and Operations Management (2020)
- Kızılsümer, D. (2007). İnsan ticareti ile mücadele: Uluslararası belgeler ve Türkiye'nin çabaları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(1), 113-145.
- McAuliffe, M. and L.A. Oucho (eds.), 2024. *World Migration Report 2024*. International Organization for Migration (IOM), Geneva.
- Memisoglu, F., & Yiğit, C. (2019). Uluslararası göç ve kalkınma: Teori ve güncel meseleler. *Yıldız Social Science Review*, 5(1), 39-62.
- Oyeyipo, O. M. (2024). Human trafficking as a continuing act of injustice in the Nigerian society. *Global Journal of Humanities*, 1596-6224, e-ISSN 2992-4480.
- Tjaden, J. Measuring migration 2.0: a review of digital data sources. *CMS* 9, 59 (2021).
- UN (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Resolution Adopted by the General Assembly on 25 September 2015, 42809, 1-13.
- Wood, L. C. N. (2020). Child modern slavery, trafficking, and health: A practical review of factors contributing to children's vulnerability and the potential impacts of severe exploitation on health. *BMJ Paediatrics Open*, 4(1)

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

GOOGLE TRENDS VERİLERİYLE TÜRKİYE'DE HIV/AIDS
FARKINDALIĞI

Buse Feyzan ERDAL*

Özet

Bu araştırma, Türkiye'de HIV (Human İmmunodeficiency Virüs) /AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome) farkındalığını Google Trends verileri aracılığıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Günümüzde internet, bireylerin sağlık konularında bilgi edinme süreçlerinde önemli bir başvuru kaynağı haline gelmiştir. Özellikle Google Trends, halk sağlığı ile ilgili konulara duyulan ilgiyi analiz etmek için etkili bir dijital epidemiyoloji aracı olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, çalışma kapsamında Türkiye'de belirli zaman aralıklarında HIV/AIDS ile ilgili yapılan Google aramalarındaki değişimler değerlendirilmiştir. Arama hacmindeki dalgalanmalar, hastalığın medyada görünürlüğü, farkındalık kampanyaları ve toplumun bilgi ihtiyacı ile ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular, medya içerikleri ve toplumsal gelişmelerin HIV/AIDS farkındalığı üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak, toplumun HIV/AIDS hakkında bilgiye erişimini kolaylaştırmak ve farkındalık artırıcı çalışmaların etkinliğini artırmak için çeşitli stratejik öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: HIV, AIDS, Google Trends, Farkındalık, Dijital Epidemiyoloji

Giriş

HIV/AIDS, küresel ölçekte ciddi bir halk sağlığı sorunu olmaya devam etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (2024) verilerine göre, dünya genelinde milyonlarca insan HIV ile yaşamını sürdürmekte olup, hastalığın yayılmasını önlemeye yönelik farkındalık çalışmalarına

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı.

duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. HIV/AIDS ile mücadelede erken teşhis ve koruyucu önlemler büyük önem taşımakta, ancak toplumun bilgi düzeyi ve farkındalık seviyesi bu sürecin başarısında belirleyici bir rol oynamaktadır (Öztürk & Arıca, 2021). Sağlık konularında bilgi edinmek amacıyla internetin yaygın şekilde kullanılması, dijital platformları halk sağlığı araştırmaları için önemli bir veri kaynağı haline getirmiştir. Bu bağlamda, Google Trends gibi araçlar, bireylerin belirli hastalıklara olan ilgisini ve bilgi arayışlarını zaman içinde analiz etmeye olanak tanımaktadır (Donar, 2020). HIV/AIDS ile ilgili yapılan aramalar, toplumun konuya ilişkin farkındalık düzeyini anlamak açısından önemli bir gösterge niteliğindedir.

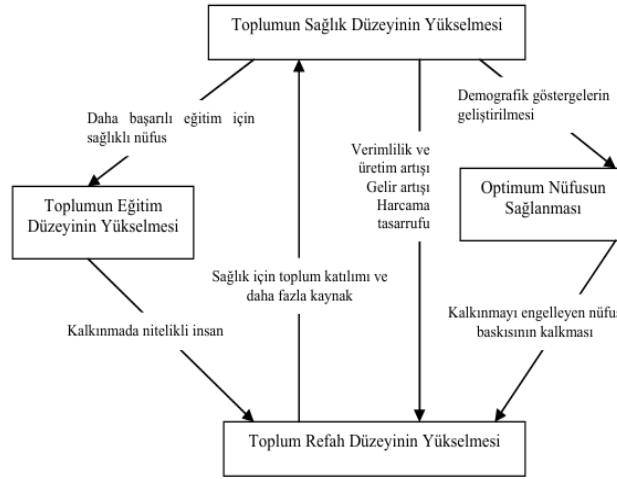
Bu çalışma, Türkiye’de HIV/AIDS farkındalığını Google Trends verileri aracılığıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, belirli dönemlerde HIV/AIDS ile ilgili yapılan internet aramalarındaki değişimler analiz edilerek, bu eğilimlerin medya içerikleri, sosyal olaylar ve farkındalık kampanyalarıyla nasıl bir bağlantı taşıdığı değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra, halkın en çok hangi konular ve sorular hakkında bilgi arayışında olduğu tespit edilerek, toplum sağlığını geliştirmeye yönelik müdahale alanlarının belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın sonuçları, HIV/AIDS ile ilgili sağlık politikalarının iyileştirilmesine katkı sunmanın yanı sıra, farkındalık kampanyalarının etkinliğinin artırılması ve toplumun hastalık hakkında doğru bilgilere erişiminin sağlanması açısından önemli öneriler içermektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi Olarak Sağlık

Birleşmiş Milletler, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri içerisinde yer alan birbiri ile bağlantılı 17 amacın tüm dünyada insanların karşı karşıya kaldığı ana sorunlara çözüm getirmesini hedeflemektedir. Ekonominin düzgün işleyebilmesi ve sağlıklı olabilmesi için toplumun sağlıklı olması öncelikli bir konu olmaktadır. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri içerisinde sağlığa yer vererek bu konunun önemini vurgulamaktadır (Önder, 2020: 10-12).

Şekil 1. Sağlık ve Ekonomi Büyüme Arasındaki İlişkiler

Kaynak: Taban, 2006: 34

Toplumun refah düzeyinin yükselmesi ekonomik kalkınmanın temel unsurudur. Toplumun eğitim düzeyinin yükselmesi ve optimum nüfusun sağlanması toplumun refah düzeyini yükseltmektedir. Toplumun sağlık düzeyinin yükselmesiyle bu iki unsur iyileşecektir. Sağlık harcamaları ve verimlilik artışına bağlı üretim ve gelir artışı ile toplumun sağlık düzeyinin yükselmesi doğrultusunda toplumun refah düzeyi yükselecektir. Bireylerin sağlık açısından bilinçli olmalarının yanında sağlık için ayrılan kaynakların artması bireylerin sağlıklı olmasına olanak sağlayarak verimlilik üzerinden ekonomik büyümeyi arttırmaktadır. Sağlık ile ilgili göstergeler toplumun refah düzeyi, beşerî sermayenin düzeyi ve sosyo ekonomik kalkınmanın temel göstergesidir. 2015 yılındaki Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma zirvesinde belirlenen 17 hedeften bir tanesi sağlık ile ilgilidir. Sağlık ile ilgili olan 3 nolu Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi "Sağlık ve Kaliteli Yaşam" olarak başlıklandırılmıştır. Bu başlık altında beslenme, anne çocuk sağlığı ve salgın hastalıklarla mücadele önemli bir yer tutmaktadır (Taban, 2006: 34-35; Önder, 2020: 13).

AIDS Nedir?

HIV yani İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü lentivirüs ailesinden sitopatik özellikte bir retrovirüstür. Virüs, bağışıklık sistemini

zayıflatarak vücudun enfeksiyon ve bazı kanser türlerine karşı savunmasız kalmasına sebep olmaktadır. Fırsatçı enfeksiyonlar ve maligniteler tutulan ve baskılanan bağışıklık sistemi üzerinde gelişerek vücudun kendini koruma yeteneğini yok edip AIDS yani Edinilmiş Bağışıklık Yetmezliği Sendromu adı verilen klinik tabloya neden olmaktadır (Akgül, Çalışkan ve Öner, 2018: 20; Öztürk ve Arıca, 2021: 1).

AIDS Nasıl Bulaşır?

Günümüzde HIV'den korunabilmek mümkün hale gelmiştir. Doğru bilgi ve yaklaşım, HIV pozitif bireylerin sağlıklı ve bulaşa neden olmadan yaşayabilmelerine olanak sağlamaktadır. En yüksek miktarda enfekte kişilerin kanında bulunan HIV, bunun dışında genital salgılar, rektal sıvılar, balgam, anne sütü, tükürük, gözyaşı ve beyin omurilik sıvısında bulunabilmektedir. Bulaşa en çok sebep olanlar ise kan, genital salgılar ve anne sütüdür. Diğer salgıların ise pratikte bulaşa yol açması beklenmemektedir. HIV'in bulaşabilir olması için virüsün kan ve vücut sıvılarında belirlenebilir düzeyde olması gerekmektedir. Hastalığın aktarılması HIV içeren kan ve vücut sıvılarının damar yolu, kesik ve açık yaralara bulaşması ile gerçekleşebilmektedir (Akgül, Çalışkan ve Öner, 2018: 21; Öztürk ve Arıca, 2021: 3). Virüs dış ortama dayanıklı olmamasıyla beraber dezenfektanlarla inaktif hale getirilebilmektedir. HIV bulaşının en yaygın sebebi korunmasız cinsel ilişkidir. Korunmasız ilişkide cinsel kimlik ve cinsel yönelimden ziyade pozitif olan bireyin viral yükünün fazlalığı ve negatif olan eşin mukozal hasarının bulunması bulaşma oranlarını etkileyen önemli faktörlerdendir. Genital ülserlerle seyreden cinsel yolla bulaşan hastalıkların varlığı da HIV'in cinsel yolla bulaşma riskini artırmaktadır. HIV ile enfekte eşin düzenli anti-retroviral tedavi görüyor olması ve en az altı aydır bu tedaviye devam ediyor olması HIV RNA'nın belirlenemez düzeye inmesini ve bulaşın engellenmesini sağlayabilmektedir. Düzenli tedavi alan eşin kondom kullanmаса bile bulaştırıcılık riski kalmamakta ve kullandığı tedavi ile eşini korumuş olması söz konusu olabilmektedir (Öztürk ve Arıca, 2021: 3-5).

Bir diğer bulaş yolu ise HIV'in anneden bebeğe gebelik, doğum (vertikal bulaş) ve emzirme esnasında geçmesidir. WHO (World Health Organization/Dünya Sağlık Örgütü) tarafından doğrulanan Kübalı bilim adamlarının anneden bebeğe HIV bulaşının engellenmesi keşfi ile anneden bebeğe bulaş tamamen durdurulmuştur. Bu durum HIV epidemisini önlemeye ilişkin atılan en önemli adımlardan biri olmuştur (Akgül, Çalışkan ve Öner, 2018: 21; Öztürk ve Arıca, 2021: 4).

HIV hapsirik ve öksürük sırasında vücuttan çıkan partiküller ile ter, tükürük, idrar, gözyaşı gibi vücut sıvıları; aynı tabak, çatal, bıçak, havlu kullanımı, aynı tuvalet ve duşun kullanımı, sivrisinek ve böcek ısırığı, tokalaşmak, sarılmak, öpüşmek, aynı ortamda bulunmak gibi durumlarla bulaşmamaktadır. HIV içeren kan ya da vücut sıvısı sağlam deriye temas ettiğinde bulaşmaya neden olmamaktadır. Dış ortamda çok kısa sürede bulaştırıcılık özelliğini kaybeden HIV, tükürükte bulunsa bile tükürük yoluyla tek başına HIV geçişini sağlayabilecek özellikte değildir. Ancak tükürüğün içinde kan bulunması ve negatif olan kişinin mukozasının tahrip olması HIV bulaş riskini artırabilmektedir. Belirlenemeyen seviyede olan viral yük bulaşmayı önlemekte ancak viral yükün çok yüksek olması HIV bulaşma riskini artırmaktadır. Aynı şekilde HIV hastalığının ilerlemiş olması riski daha da artırmaktadır (Öztürk ve Arıca, 2021: 5).

AIDS Belirtileri

AIDS belirtileri Akut Dönem, Sessiz/Bulgusuz Dönem ve İleri Dönem (AIDS) olarak 3 dönemde gözlenmektedir (Kırmızı Kurdele İstanbul, 2024).

Akut Dönem

Kişiden kişiye bünyeden bünyeye değişebileceği göz önünde bulundurularak HIV, vücuda girmesinden itibaren 2-4 hafta içinde kas ağrısı, ateş, lenf bezlerinde büyüme, döküntü gibi belirtileri meydana getirebileceği gibi hiçbir belirtinin olmaması da mümkün olabilmektedir. Akut dönem yani virüsün vücuda ilk girdiği günler vücutta HIV yayılım riskinin en yüksek olduğu dönemdir. Bu dönemde virüs hızla yayılmakta, kişi HIV pozitif olduğunu bilmediğinden ilaç tedavisi almadığı için bulaş olasılığı daha yüksektir.

Sessiz/Bulgusuz Dönem

İstatistiklere göre HIV'nin en çok yayıldığı dönemdir. Akut dönem bittikten sonra belirtiler devam edebilir ancak birkaç yıl hiçbir belirti gözlenmemesi de mümkün olabilmektedir. Kişi belirti olmadığı için HIV pozitif olduğunu bilmediğinden test yaptırmamış bu yüzden de bulaş olasılığı artmaktadır.

İleri Dönem (AIDS)

HIV tanısı almasına rağmen HIV ilaç tedavisi (ART) almayan kişilerin vücudunda virüs çoğalarak pek çok hastalığa neden olan AIDS dönemine girilebilir. Vücudun savunma sistemini zayıflatan virüs, ilaç tedavisi almamış bireylerin enfeksiyon ve kanserlere karşı dirençlerini yitirmektedir. Sık ve kolay hastalanma, uzun süreli yüksek ateş, aşırı istemsiz kilo kaybı, uzun süreli öksürük, tekrarlayan yaygın uçuklar, ağız pamukçluğu, ağır ishal gibi belirtiler HIV'i yakın zamanda edinmiş kişilerde görülebilmektedir. Şüpheli temastan hemen sonraki ilk birkaç günde bu belirtiler başlamamaktadır. İlaç tedavisine başlanmadığı halde bulaştırıcılık devam etmektedir. Bu dönemde hiçbir müdahale yapılmaz ise süreç ölümle sonuçlanabilmektedir. Ancak HIV tanısı almış ve HIV ilaç tedavisine (ART) başlamış kişiler için bu tür sonuçlar meydana gelmemektedir. Düzenli HIV ilaç tedavisi (ART) ile kanlarındaki virüs yükü B (belirlenemeyen) seviyeye baskılanan bir HIV pozitif kişiler, ilaç tedavisine tam uyum ve tam sadakatle devam ettiği ve bu seviyeyi koruduğu sürece virüsü cinsel partnerlerine bulaştırmadan, yaşam kalite ve sürelerinden bir şey kaybetmeden sağlıklı bir ömür sürdürebilir, çalışabilir, evlenebilir ve HIV negatif çocuk sahibi olabilmektedirler.

AIDS Tedavi Yöntemleri

HIV tedavisi antiretroviral tedavi (ART) olarak adlandırılmaktadır. HIV tedavisinde 6 ana sınıfta 25'ten fazla ilaç bulunmaktadır ama bunların bir kısmı tedavide kullanılmaktadır. ART'de en az iki sınıftan iki ya da üç ilaçlı kombinasyonların kullanılması önerilmektedir. Son zamanlarda bu kombinasyon için hastaların birden fazla ilaç içmesine gerek kalmamakta, tek tabletli kombine ilaçlar kullanılmaktadır. Başka bir tedaviye başlanacağı zaman ilaç-ilaç etkileşimi sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuz durumlardan korunmak adına ilaç etkileşimini kontrol etmek ve tedavi modifikasyonu yapmak gerekmektedir. İlaçların kullanımı sadece ilaçlarla değil tüketilen bazı besinlerle (sarı kantaron, greyfurt, bazı sarımsak çeşitleri) de etkileşebilmektedir. Hastanın yeni ilaç tedavisine başlanmadan önce tükettiği besinlerin, kullandığı fitoterapi ürünlerinin, aldığı vitamin ve gıda takviyelerinin sorgulanması gerekmektedir (Öztürk ve Arıca, 2021: 10).

AIDS'İN Toplumsal Etkileri

AIDS'in (Kazanılmış Bağışıklık Yetersizliği Sendromu) toplumsal etkileri, bireysel sağlık üzerindeki etkilerinden ziyade geniş bir sosyal, ekonomik ve kültürel etkileri de beraberinde getirmektedir. Bu etkiler, HIV/AIDS ile mücadelede yalnızca tıbbi değil aynı zamanda sosyal ve kültürel yaklaşımları da içeren bütüncül bir stratejiye olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu etkiler aşağıdaki başlıklar ile ele alınabilmektedir:

Damgalama ve Ayrımcılık

HIV/AIDS ile yaşayan bireyler sosyal hayatlarında ve sağlık hizmetlerinden yararlandığı süreçte damgalama ve ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler. Toplumların dini ve inanç sistemleri, korku ve önyargıları, kültür ve gelenekleri damgalama oluşumunu etkilemektedir. Bu durum, bireylerin tamı almasını ve tedaviye erişimini zorlaştırmakta, aynı zamanda sosyal dışlanmaya yol açmaktadır. Bundan dolayı insanlar riskli davranışlara yönelmekte, hastaların bildirimini engellemekte ve toplumsal korku bulaşmayı arttırmaktadır. HIV taşıyıcıları, özellikle bazı topluluklarda ahlaki yargılar nedeniyle ötekileştirilmekte ve iş gücü piyasasında da eşit fırsatlar elde edememektedir (Parker & Aggleton, 2003; Oran ve Şenuzun, 2008: 1; Yıldız ve Karaca Dedeoğlu, 2023: 18).

Ekonomik Etkiler

AIDS hem bireylerin hem de ülkelerin ekonomilerini olumsuz etkilemektedir. Çalışma çağındaki bireylerin hastalık nedeniyle üretkenliklerinin azalması, iş gücüne katılımını düşürmekte ve hane gelirlerinde azalmaya neden olmaktadır. Ayrıca sağlık sistemleri üzerindeki yük, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ciddi boyutlara ulaşmaktadır (Whiteside, 2002).

Toplumsal Cinsiyet ve Kadınlar Üzerindeki Etkiler

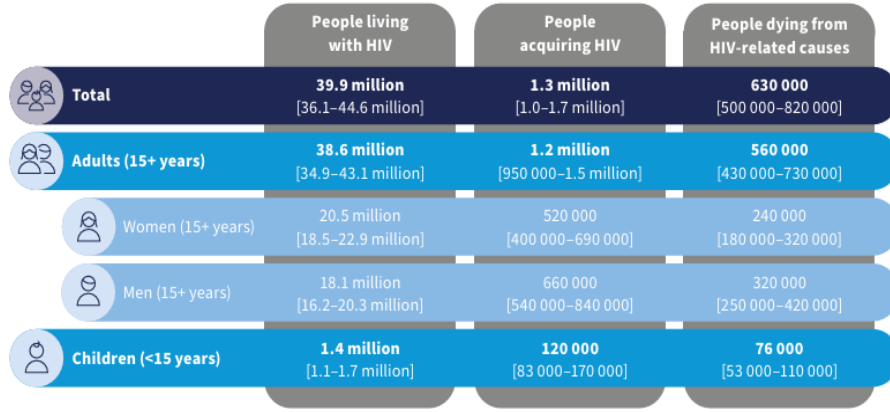
HIV/AIDS, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini de derinleştirmektedir. Kadınlar, biyolojik, ekonomik ve sosyal faktörler nedeniyle HIV'e karşı daha savunmasız konumdadır. Bununla birlikte, hastalıktan en çok etkilenenlerin bakımını üstlenme rolü de genellikle kadınlara düşmektedir (Gupta, 2000; Akdal, 2020: 42).

AIDS Epidemiolojisi

Dünyada AIDS

UNAIDS (The Joint United Nations Programme on HIV and AIDS)'in son güncellenen verilerine göre; 2023 yılında tüm dünyada 39,9 milyon kişinin (36,1 milyon – 44,6 milyon) HIV/AIDS ile yaşadığı bildirilmektedir.

Şekil 2. Küresel HIV Salgınının Özeti, 2023

Kaynak: UNAIDS/WHO tahminleri, 2024.

HIV ile Yaşayan İnsanlar

2023 yılı sonunda tahmini olarak 39,9 milyon [36,1– 44,6 milyon] kişi HIV ile yaşıyordu. Bunların;

1,4 milyon [1,1–1,7 milyon] çocuk (0–14 yaş arası).

38,6 [34,9–43,1 milyon] yetişkin (15+ yaş).

HIV Vaka Sayısı

2023 yılında 1,3 milyon [1,0–1,7 milyon] kişi HIV'e yakalandı. 2010 yılından bu yana HIV'e yakalanan kişi sayısı 2,1 milyondan [1,7–2,7 milyon] %39 oranında azaldı.

2023 yılında 120.000 [83.000–170.000] çocuk HIV'e yakalandı.

2023 yılında 1,2 milyon [950.000–1,5 milyon] yetişkin HIV'e yakalandı.

2023 yılında 1000 enfekte olmayan nüfusta HIV'ye yakalanan kişi sayısı 2010 yılında 0,32 [0,25– 0,40] iken 0,17 [0,13–0,21]'ye düştü.

Salgının başlangıcından bu yana 88,4 milyon [71,3 milyon–112,8 milyon] kişi HIV'ye yakalandı.

HIV ile İlişkili Ölüm Oranı

2023'te, dünya çapında HIV ile ilişkili nedenlerden 630.000 [500.000–820.000] kişi öldü. 2010'dan bu yana, HIV ile ilişkili ölümler 1,3 milyondan [1,0 milyon–1,7 milyon] %51 oranında azaldı. Küresel HIV salgını, 2004'teki zirveden bu yana 2023'te %69 daha az can aldı.

2023 yılında 76.000 [53.000–110.000] çocuk HIV ile ilişkili nedenlerden öldü.

2023 yılında 560.000 [430.000–730.000] yetişkin HIV ile ilişkili nedenlerden dolayı öldü.

HIV, şu ana kadar 42,3 milyon [35,7–51,1 milyon] can kaybına neden olarak önemli bir küresel halk sağlığı sorunu olmaya devam etmektedir (DSÖ, 2024).

Türkiye'de AIDS

01 Ocak 2024 – 07 Kasım 2024 tarihlerinde ise 1527 HIV pozitif kişi ve 40 AIDS vakası olmak üzere toplam 1567 vaka doğrulama testi pozitif tespit edilerek bildirilmiştir. Bildirimi yapılan HIV ve AIDS vakalarının %84,6'sı erkek, %15,4'ü ise kadındır. Vakaların %10,5'i yabancı uyrukludur. 2024 yılında bildirimi yapılan vakalardan 25-29 yaş grubu, diğer yaş gruplarına göre daha fazla sayıda bildirilmiştir. Yıllar itibarıyla hastalık trendinde artış izlenmektedir. 2020 yılında HIV pozitif kişi sayısı 3137 iken, 2023 yılında HIV pozitif kişi sayısı 6185 olmuştur (TC. Sağlık Bakanlığı, 2024).

Şekil 3. HIV/AIDS Toplam Vakalarının ve Ölüm Sayılarının Son 5 Yıl Dağılımı

HIV / AIDS İSTATİSTİKLERİ				
HIV / AIDS TOPLAM VAKA VE ÖLÜM SAYILARININ SON 5 YIL DAĞILIMI*				
YILLAR	HIV	AIDS	TOPLAM	ÖLÜM
2020	3137	76	3213	38
2021	4202	103	4305	47
2022	5914	128	6042	67
2023	6185	144	6329	52
2024	1527	40	1567	9

Kaynak: TC. Sağlık Bakanlığı, 2024

Şekil 4. HIV Vakalarının Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı

HIV VAKALARININ YAŞ GRUBU VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI (01 Ocak – 07 Kasım 2024)*			
YAŞ GRUBU	ERKEK	KADIN	TOPLAM VAKA
0	0	1	1
1-4	3	0	3
5-9	2	0	2
10-14	0	2	2
15-19	40	5	45
20-24	168	27	195
25-29	242	22	264
30-34	192	42	234
35-39	137	32	169
40-44	136	38	174
45-49	124	24	148
50-54	98	20	118
55-59	60	11	71
60-64	51	5	56
65 üstü	38	7	45
Bilinmeyen	0	0	0
TOPLAM	1291	236	1527

Kaynak: TC. Sağlık Bakanlığı, 2024

Şekil 5. HIV Vakalarının Uyuğua Göre Dağılımı

HIV VAKALARININ UYRUĞA GÖRE DAĞILIMI (01 Ocak – 07 Kasım 2024)*		
UYRUK	HIV TOPLAM VAKA	YÜZDE
T.C VATANDAŞI	1366	89,5
YABANCI UYRUKLU	160	10,4
UYRUĞU BİLİNMEYEN	1	0,1
TOPLAM	1527	100

Kaynak: TC. Sağlık Bakanlığı, 2024

Şekil 6. HIV/AIDS Vakalarının Olası Bulaş Yollarına Göre Dağılımı

HIV / AIDS VAKALARININ OLASI BULAŞ YOLLARINA GÖRE DAĞILIMI (01 Ocak – 07 Kasım 2024)*		
OLASI BULAŞ YOLU	TOPLAM VAKA	YÜZDE
HOMOSEKSÜEL / BİSEKSÜEL CİNSEL İLİŞKİ	106	6,8
HETEROSEKSÜEL CİNSEL İLİŞKİ	371	23,7
DAMAR İÇİ MADDE	4	0,2
ENFEKTE KAN TRANSFÜZYONU (Hemofilikler hariç)	0	0
HEMOFİLİ HASTASI	0	0
ANNEDEN BEBEĞE GEÇİŞ	4	0,2
NOZOKOMİAL GEÇİŞ	1	0,1
BİLİNMIYOR	1072	68,4
ÇOKLU BULAŞ**	9	0,6
TOPLAM	1567	100

Kaynak: TC. Sağlık Bakanlığı, 2024

AIDS’İN Google Arama Hacmi

İnternet epidemiyoloji ve halkın sağlık davranışlarını hakkında bilgi toplayabilmek açısından iyi bir araç hem toplum hem de sağlık çalışanları için önemli bir sağlık kaynağı olmuştur. İnsanların sağlık bilincini ve farkındalığı tespit etmede kullanılan bu araç “dijital epidemiyoloji” ya da “e-epidemiyoloji” olarak adlandırılmaktadır. Halk sağlığı ile ilgili tahminlerde bulunmak için internet istatistikleri araştırmacılar

tarafından kullanılmaktadırlar. Dünya çapında milyonlarca insan sağlık konusunda bilgi almak için Google'ı kullanmaktadır. Google Trends verileri, halk sağlığı alanında salgınların tespiti ve diğer sağlık olaylarına ilgi seviyesinin araştırılması için yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Arama sıklığının artması, hastalıklar hakkında bilgi vermekte ve arama yapan kullanıcıların arama davranışları üzerindeki meydanın etkisini belirleyebilmektedir (Donar, 2020: 179).

Literatürde Google Trends verilerini gerçek hastalık insidansları ile karşılaştırarak, grip salgınının geleneksel hastalık kontrol ve önleme merkezlerinden bir iki hafta önce tahmin edilebileceğinin ispatlandığı çalışmalar mevcuttur. Çalışma sonucuna göre Google arama sıklığı, hastalık salgını öncesinde ve sırasında dikkat çekici şekilde artış göstermiştir (Ginsberg vd., 2009; Doornik, 2009; Carneiro ve Mylonakis, 2009). Cook vd., domuz gribi vakalarının görülme sıklığı ile Google arama sıklığı verilerini karşılaştırmış; Bakker vd., Google Trends verilerinin toplumların bulaşıcı hastalık sürveyansını doğru bir şekilde yansıttığını tespit saptamıştır (Cook vd., 2011; Bakker vd., 2016; akt. Donar, 2020: 179).

Türkiye'de toplumun belirli hastalık ve sağlıkla ilgili farkındalık tarihlerinde, o hastalıklarla ilgili olarak internetten bilgi arama davranışlarında farklılık olup olmadığının incelendiği bir çalışmada; bazı hastalık ya da sağlık olaylarının farkındalık günlerinin olduğu aylarda; Google arama hacimlerinin diğer aylara göre artış gösterdiği saptanmıştır. Bu araştırma sonucunda anlamlı bulunan sağlık kavramlarından "AIDS", Birleşmiş Milletler tarafından 1 Aralık Dünya AIDS Günü olarak belirlenen aralık ayında diğer aylara göre daha fazla aranmıştır (Donar, 2020: 179).

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Google Trends verilerinden yararlanarak toplumun HIV ve AIDS ile ilgili bilgi edinme eğilimlerini ve farkındalık düzeylerini değerlendirmektir. Araştırma kapsamında, belirli dönemlerde HIV ve AIDS terimleriyle yapılan aramaların zaman içindeki değişimi incelenerek, bu değişimlerin medya içerikleri ve toplumda yayılan bilgilerle olan ilişkisi analiz edilmektedir. Ayrıca, HIV ve AIDS'e yönelik yapılan aramalarda en sık karşılaşılan konular ve sorular tespit edilerek, cinsel sağlık ve bulaşıcı hastalıklarla ilgili farkındalığın artırılmasına yönelik stratejik müdahale alanlarının belirlenmesi hedeflenmektedir.

Yöntem

Google Trends üzerinden “AIDS”, “HIV belirtileri” ve “HIV tedavi” gibi anahtar terimlerle yapılan aramalar bir yıllık dönem için incelenmiştir.

Arama verileri, belirli tarih aralıkları ve coğrafi bölgeler (Türkiye geneli ve iller bazında) açısından analiz edilmiştir.

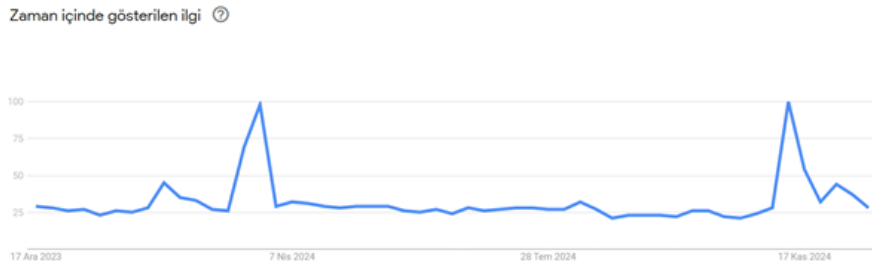
Arama hacminin arttığı dönemlerde, medyada ve sosyal medyada yer alan AIDS/HIV ile ilgili haberler ve olaylar incelenmiş, arama eğilimlerinin bu olaylarla ilişkisi değerlendirilmiştir.

İnternet epidemiyoloji ve halkın sağlık davranışlarını hakkında bilgi toplayabilmek açısından iyi bir araç hem toplum hem de sağlık çalışanları için önemli bir sağlık kaynağı olmuştur. İnsanların sağlık bilincini ve farkındalığı tespit etmede kullanılan bu araç “dijital epidemiyoloji” ya da “e-epidemiyoloji” olarak adlandırılmaktadır. Halk sağlığı ile ilgili tahminlerde bulunmak için internet istatistikleri araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır. Dünya çapında milyonlarca insan sağlık konusunda bilgi almak için Google’ı kullanmaktadır. Google Trends verileri, halk sağlığı alanında salgınların tespiti ve diğer sağlık olaylarına ilgi seviyesinin araştırılması için yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Arama sıklığının artması, hastalıklar hakkında bilgi vermekte ve arama yapan kullanıcıların arama davranışları üzerindeki meydanın etkisini belirleyebilmektedir (Donar, 2020: 179).

Bulgular

Bu çalışmada Google trends arama motorunda AIDS ile ilgili terimlerin bir yıllık arama trendi incelenmiştir.

Şekil 7. “AIDS” Arama Teriminin En Çok Arandığı Zaman Aralıkları

Şekil 7’de Google arama motorunda “AIDS” teriminin en çok arandığı zaman aralıklarına bakıldığında 4 ayrı noktanın belirlenebilir düzeyde artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu zaman aralıkları;

11-17 Şubat

Bu tarih aralığında AIDS ile ilgili medyada yer alan haberler incelendiğinde, Kütahya’da yaşanan bir olay dikkat çekmektedir. Bu habere göre Fas uyruklu bir üniversite öğrencisinin evinde para karşılığı cinsel ilişkiye girdiği tespit edilmiş ve yapılan sağlık kontrollerinde AIDS taşıdığı belirlenmiştir. Bu olay AIDS ile ilgili Google aramalarını etkilemiş olabilir.

24-30 Mart

2024 yılının mart ayında AIDS ile ilgili medyada yer alan haberler incelendiğinde, Karabük Üniversitesi’nde bazı öğrencilerin HIV ve HPV belirtileriyle hastanelere başvurduğuna dair iddiaların sosyal medyada gündeme geldiği tespit edilmiştir. Üniversite yönetimi ve İl Sağlık Müdürlüğü haberlerin asılsız olduğunu belirtmiş, bunun yanı sıra yabancı öğrenciler için sağlık raporu gibi zorunluluklar getirerek öğrencilerin huzur içinde eğitim görmeleri sağlanmıştır. Ancak haber asılsız dahi olsa bu olay sosyal medyada dikkat çekmiştir. Bu olay, Google aramalarında sağlık alanında Mart içinde en çok aranan terimin “AIDS belirti ve semptomlar” olmasına öncülük etmiş olabilir.

10-16 Kasım

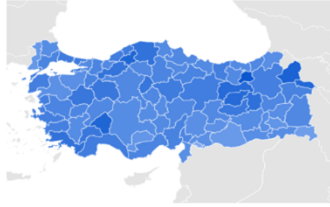
Bu zaman diliminde AIDS ile ilgili medyada yer alan haberler incelendiğinde İzmir’de 13 yaşındaki çocuğun AIDS nedeniyle vefatı dikkat çekmektedir. İzmir’de 13 yaşındaki bir erkek çocuğu, kemik erimesi şüphesiyle hastaneye kaldırılmış ve yapılan tetkikler sonucunda HIV pozitif olduğu tespit edilmiştir. Ne yazık ki, çocuk hastanedeki tüm müdahalelere rağmen kurtarılamamıştır. Bu olay, Kasım 2024’te medyada geniş yer bulmuş ve toplumda HIV/AIDS farkındalığının önemini bir kez daha gündeme getirmiştir. Haberin duyulmasıyla birlikte insanlar, HIV/AIDS’in bulaşma yolları, tedavisi ve korunma yöntemleri hakkında bilgi edinmek için Google arama motorunda arama yapmış olabilir.

1-7 Aralık

1 Aralık, Dünya AIDS Günü farkındalığı olduğu için yapılan etkinlikler ile insanlarda farkındalık oluşturulmuş ve bu durum Google aramalarına yansımış olabilir.

Şekil 8. "AIDS" Teriminin En Çok Arandığı İller

Alt bölgeye göre ilgi alanı ?

1 Bayburt	100
2 Kars	90
3 Karabük	87
4 Isparta	87
5 Iğdır	84

"AIDS" teriminin en çok arandığı illere bakıldığında Bayburt, Kars, Karabük, Isparta, Iğdır illeri ön plana çıkmaktadır.

Şekil 9. "AIDS" İle Birlikte Aranan Diğer Konular

İlgili konular ?

Artış Gösteren

1 hiv belirtileri - Yazılım	Büyük Çıkış
2 Belirti ve semptomlar - Konu	Büyük Çıkış
3 Karabük Üniversitesi yolu - Konu	Büyük Çıkış
4 Tıbbi Teşhis - Konu	Büyük Çıkış
5 Karabük - Türkiye'de bir şehir	+%2.150

Şekil 9'da "AIDS" terimini arayan insanların aynı zamanda arama yaptığı diğer konular yer almaktadır.

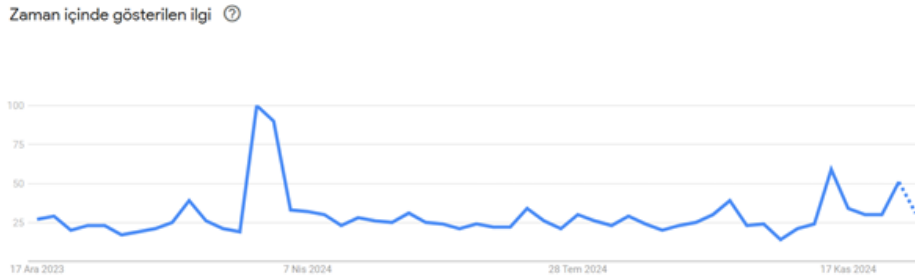
Şekil 10. "AIDS" İle Birlikte Aranan Diğer Sorular

İlgili sorgular ?	Artış Gösteren
1 lenacapavir	+%400
2 aids belirtisi erkek	+%200
3 aids belirtisi	+%200
4 aids tedavisi varmı	+%130
5 hpv aids mi	+%120

Şekil 10'da "AIDS" terimini Google arama motorunda aratanların en çok arattığı diğer sorular yer almaktadır.

"AIDS" teriminden sonra en çok aratılan kelime "Lenacapavir" olmuştur. Lenacapavir, HIV'yi önlemek için hem enjekte yoluyla hem de ağızdan alınabilen bir ilaçtır. DSÖ, bu ilacın HIV'yi önlemede oldukça etkili olduğu belirtmektedir (DSÖ, 2024). Bu kadar yüksek bir arama artışı göstermesi, insanların yeni tedavi seçeneklerine yönelik büyük bir ilgisinin olduğunu, HIV ve AIDS tedavisinde etkili ilaçlar hakkında bilgi arayışında olduklarını gösterebilir.

Şekil 11. "HIV Belirtileri" Arama Teriminin En Çok Arandığı Zaman Aralıkları

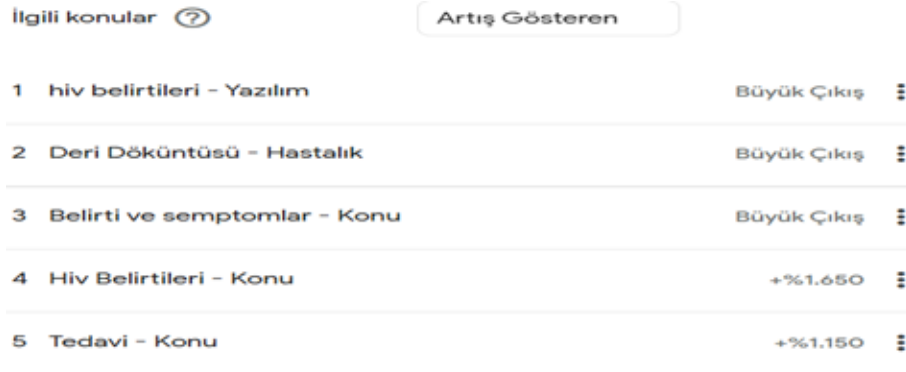
Google’da “HIV belirtileri” teriminin en çok arandığı zaman aralıklarına bakıldığında “AIDS” teriminin arandığı zaman aralıklarıyla neredeyse aynı noktalarda olduğu tespit edilmiştir. “AIDS” teriminin arandığı zaman dilimlerinde gerçekleşen olaylar “HIV Belirtileri” teriminin de arama motorunda artış göstermesine sebep olabilir.

Şekil 12. “HIV Belirtileri” Terimini En Çok Arayan İller

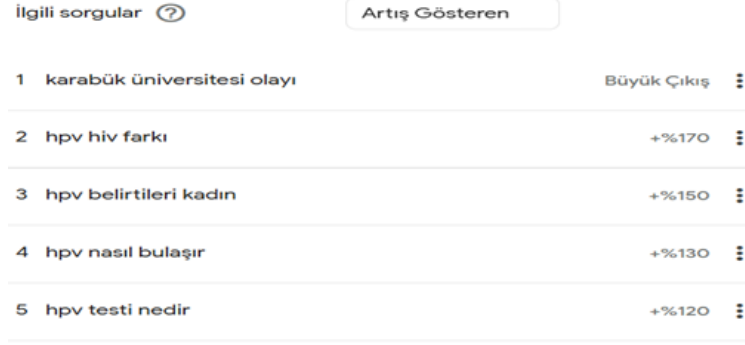
“HIV Belirtileri” terimini en çok arayan illere baktığımızda Karabük, Çankırı, Isparta, Kastamonu, Kırıkkale olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 13. “HIV Belirtileri” İle Birlikte En Çok Aranılan Konular

“HIV Belirtileri” terimi ile birlikte en çok aranan konulara bakıldığında “Yazılım” ile ilgili “HIV Belirtileri” araması olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum insanların HIV ile ilgili bir mobil uygulamanın varlığını sorgulamalarını ve böyle bir uygulama arayışını girdiklerini gösterebilir.

Şekil 14. “HIV Belirtileri” İle Birlikte En Çok Sorulan Sorular

“HIV belirtileri” terimini arayan insanların en çok sordukları sorular genellikle HPV ile ilgili olmuştur. HPV; İnsan papilloma virüsü (HPV), erkek ve kadında cinsel yolla bulaşa neden olan bir virüsdür (Şahbaz ve Erol, 2014). HPV, serviks kanserleri ile %99,7 ilişkilidir. Kadınlarda meme kanserinden sonra en çok rastlanan kanser türüdür ve tarama testleri ile erken teşhis edilerek önlenilebilen bir kanser türüdür (Aydoğdu ve Özsoy, 2018).

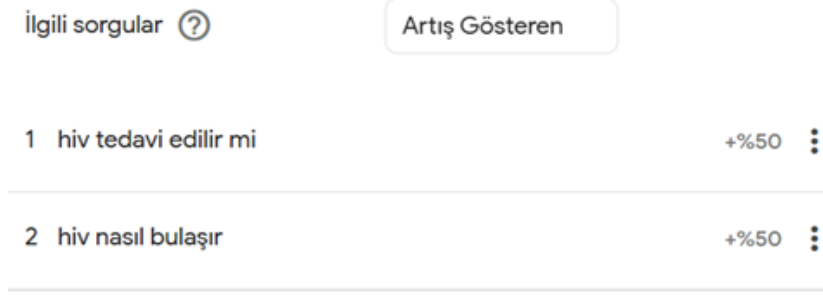
HPV'nin de cinsel yolla bulaşan bir hastalık olması insanlarda bu iki farklı enfeksiyonun karıştırılmasına sebep olmuş olabilir ve insanlar bu konuda aydınlanmak istedikleri için HIV ile ilgili aramalarında HPV'ye de yer vermiş olabilir. Özellikle farklı hastalıkları ayırt etme, belirtileri tanıma, bulaşma yollarını öğrenme ve test yöntemlerine dair bilinçlenme ihtiyacı öne çıkmıştır. Bu tür aramalar, toplumda cinsel sağlık ve bulaşıcı hastalıklar konusunda farkındalığın artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Şekil 15. “HIV Tedavi” Teriminin En Çok Aratıldığı İller

“HIV Tedavi” teriminin en çok aratıldığı illere bakıldığında İzmir, İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya gibi büyükşehirlerin olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 16. “HIV Tedavi” İle Birlikte En Çok Sorulan Sorular

“HIV Tedavi” terimi ile birlikte en çok sorulan sorulara bakıldığında “HIV tedavi edilir mi?” ve “HIV nasıl bulaşır?” gibi soruların sorulduğu gözlenmektedir. Bu durum insanların üzerinde Hiv’in tedavi edilemeyeceği endişesi ve bilgi eksikliğinin gösteriyor olabilir.

Sonuç

HIV/AIDS ile mücadelede başarılı olabilmek için yalnızca tıbbi tedavinin etkili olması yeterli değildir. Toplumun her kesiminin desteğiyle sosyal dayanışma ve farkındalık oluşturulması büyük önem taşımaktadır. HIV ile yaşayan bireylerin sağlık hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması ve dezavantajlı grupların hakkaniyet çerçevesinde desteklenmesi, hastalığın kontrol altına alınmasını sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. Toplumun tüm bireylerinin eşit sağlık haklarına sahip olması, HIV/AIDS ile mücadelede kalıcı çözümler üretilmesini mümkün kılacaktır. İnsan haklarını temel alan bir yaklaşımla hareket edildiğinde, küresel ölçekte yürütülen çalışmalar sayesinde HIV/AIDS’in 2030 yılına kadar halk sağlığı açısından ciddi bir tehdit olmaktan çıkarılabileceği öngörülmektedir (Balaban & Çakır, 2024).

Bu çalışma, Google Trends verilerini kullanarak Türkiye’de AIDS ve HIV ile ilgili bilgi arayışlarının hangi olaylar ve dönemlerle ilişkilendiğini ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Medya ve Sosyal Medyanın Etkisi

Hastalıklarla ilgili medya ve sosyal medyada yayılan olay ve haberler asılsız dahi olsa insanların sağlık endişelerini artırmıştır. Bu durum Google aramalarına yansımıştır.

2. Farklı Hastalıkların Karıştırılması

Bazı bulaş yolları ve belirtileri aynı olan hastalıkların birbirine karıştırılması Google aramalarına yansımıştır.

3. Yeni Tedavi Seçeneklerine İlgisi

Lenacapavir gibi ilaçların büyük oranda aratılması insanların HIV/AIDS tedavisinde gelişen bilimsel yeniliklere ilgili olduklarını göstermektedir.

4. Dönemsel Farkındalık Artışı

1 Aralık Dünya AIDS Günü gibi farkındalık etkinliklerinin Google arama hacmine yansımaları, farkındalık etkinliklerinin kısa vadede farkındalığı artırabileceğini ortaya koymaktadır.

5. Bölgesel Yoğunluk

Bazı bölgelerde arama yoğunluğunun fazla olması bu bölgelerin genellikle olayların yaşandığı veya medyanın dikkat çektiği bölgeler olmasından kaynaklanabilir.

Öneriler

1. Doğru Bilgi Kaynaklarının Güçlendirilmesi

Sağlık Bakanlığı e yetkili kuruluşlar asılsız haberlerin önüne geçmek için doğru bilgileri hızlı ve etkili bir şekilde paylaşmalıdır.

2. Eğitim ve Farkındalık Programları

Okullarda ve üniversitelerde cinsel sağlık eğitimi müfredatı güçlendirilmeli, HPV, HIV/AIDS gibi cinsel yolla bulaşan hastalıklar hakkında çalışmalar, kampanyalar ve etkinlikler yapılmalıdır.

3. Toplum Tabanlı Sağlık Kampanyaları

Ücretsiz test ve danışmanlık hizmetleri yaygınlaştırılarak erken teşhis ve tedaviye erişim artırılmalıdır.

4. Yeni Tedavi Seçeneklerinin Tanıtılması

Toplum ve özellikle sağlık profesyonelleri yeni ilaç ve tedavi yöntemleri hakkında güncel bilgilerle donatılmalıdır.

5. İllere Özgü Müdahale Programları

HIV/AIDS aramalarının yoğun olduğu bölgelerde farkındalık ve eğitim programlarına ağırlık verilmelidir.

6. İletişim ve Medya Denetimi

Medya organları HIV/AIDS hakkında haber yaparken bilimsel verilere dayalı etik bir şekilde habercilik yapmalı, yanlış bilgi yayan sosyal medya platform ve hesaplarına yaptırım uygulanmalıdır.

Kaynakça

- Akdal, T. (2020). Multidisipliner Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, Literatürkacademia, Konya, 264
- Akgül, Ö., Çalışkan, R., & Öner, Y. A. (2018). HIV/AIDS: Güncel Yaklaşımlar. Tıp Fakültesi Klinikleri Dergisi, 1(1), 19-31.
- Aydoğdu, S. G. M., & Özsoy, Ü. (2018). Serviks kanseri ve HPV. Androl Bul, 20, 25-29.
- Bakker KM, Martinez-Bakker ME, Helm B, Stevenson TJ. Digital epidemiology reveals global childhood disease seasonality and the effects of immunization. Proc Natl Acad Sci 2016;113(24):6689-6694.
- Balaban, N. B., & Çakır, B. (2024). 1 Aralık Dünya AIDS Günü (HÜTF Halk Sağlığı AD Toplum İçin Bilgilendirme Serisi 2024/2025-23). Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. <https://halksagligi.hacettepe.edu.tr/duyurular/halkayonelik/aids2024.pdf> Erişim Tarihi: 18.12.2024
- Carneiro HA, Mylonakis E. Google trends: A web-based tool for real-time surveillance of disease outbreaks. Clinical infectious 2009;49(10):1557-1564. diseases
- Cook S, Conrad C, Fowlkes AL, Mohebbi MH. Assessing Google flu trends performance in the United States during the 2009 influenza virus A

(H1N1) pandemic. PloS one 2011;6(8).
doi:10.1371/journal.pone.0023610.

- Donar, G. B. (2020). Google arama hacmi verileri ile Türkiye’de hastalık farkındalık günlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 13(2), 177-188.
- Doornik JA. Improving the timeliness of data on influenza-like illnesses using Google search data. Working paper, 2009.
- Ginsberg J, Mohebbi MH, Patel RS, Brammer L, Smolinski MS, Brilliant L. Detecting influenza epidemics using search engine query data. Nature 2009;457(7232):1012-1014.
- Gupta, G. R. (2000). Gender, sexuality, and HIV/AIDS: The what, the why, and the how. Plenary address at XIIIth International AIDS Conference, Durban.
- Kırmızı Kurdele İstanbul. (t.y.). HIV belirtileri. Kırmızı Kurdele İstanbul. <https://www.kirmizikurdele.org/hiv-belirtileri> Erişim Tarihi: 18.12.2024
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2024). HIV/AIDS istatistikleri. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/bulasici-hastaliklar-ve-erken-uyari-db/Dokumanlar/Istatistikler/Ek_HIV-AIDS_Istatistikleri.pdf Erişim Tarihi: 18.12.2024
- Dünya Sağlık Örgütü. (2024). HIV verileri ve istatistikleri. Dünya Sağlık Örgütü. <https://www.who.int/teams/global-hiv-hepatitis-and-stis-programmes/hiv/strategic-information/hiv-data-and-statistics> Erişim Tarihi: 18.12.2024
- Dünya Sağlık Örgütü. (2024). Uzun etkili enjekte edilebilir Lenakapavir, HIV önlenmesi için umut verici sonuçlar göstermeye devam ediyor. Dünya Sağlık Örgütü. <https://www.who.int/news/item/26-09-2024-long-acting-injectable-lenacapavir-continues-to-show-promising-results-for-hiv-prevention> Erişim Tarihi: 18.12.2024
- Önder, H. (2020). Bir sürdürülebilir kalkınma hedefi olarak sağlık. Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi, 6(1), 10-24.
- Oran, N. T., & Şenuzun, F. (2008). Toplumda kırılması gereken bir zincir: HIV/AIDS stigmatı ve baş etme stratejileri. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(1).
- Öztürk, G. Z., & Arıca, S. G. (2021). 50 Başlıkta Birinci Basamakta HIV/AIDS, Şenyıldız Yayıncılık, İstanbul, 127
- Parker, R., & Aggleton, P. (2003). HIV and AIDS-related stigma and discrimination: A conceptual framework and implications for action. Social Science & Medicine, 57(1), 13-24.

Google Trends Verileriyle Türkiye’de HIV/AIDS Farkındalığı

- Şahbaz, A., & Erol, O. (2014). HPV aşısı uygulamaları. *Journal of Turkish Society of Obstetrics & Gynecology*, 11(2).
- Taban, S. (2006). Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Sosyoekonomi*, 4(4), 31-46.
- Whiteside, A. (2002). Poverty and HIV/AIDS in Africa. *Third World Quarterly*, 23(2), 313-332.
- Yıldız, B., & Dedeoğlu, A. K. (2023). HIV ile Yaşayan Bireylerin Sağlık Hizmetlerinden Yararlanırken Ayrımcılık ve Damgalanma Bağlamında Karşılaştıkları Hukuksal Sorunlar. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 10(1), 18-27.

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

TÜRKİYE'DE SAĞLIK YÖNETİMİNDE KALİTENİN ÖNEMİ

Şebnem GÜRBÜZ*

Özet

Sağlık hizmetlerinde kalite yönetimi, hastaların refahını gözetmekte, hizmetin en iyi şekilde sunulmasını hedeflemektedir. Bu nedenle sürekli bir gelişim süreci içindedir. Kalite, hizmetin etkili ve verimli sunulması, empati ile hasta ihtiyaçlarının anlaşılması ve kaynakların adil dağıtımıyla yakından ilişkilidir. Bu süreçte hastanın olduğu kadar hasta yakını ve sağlık çalışanlarının memnuniyeti kritik bir rol oynamaktadır. Kalite yönetimi, sağlık hizmetlerinin doğası gereği zamanında, doğru miktarda ve uygun yollarla sunulmasını gerektirir. Kalitenin belirleyicileri arasında sürekli iyileştirme, hasta ve çalışan memnuniyeti, üst yönetimin eğitimi ve takım çalışması gibi unsurlar yer almaktadır. Ayrıca sağlık çalışanlarının performansı, kalite göstergeleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Sağlıkta kalite göstergeleri, hizmetin kalitesini ölçmek, iyileştirme alanlarını belirlemek ve yönetsel başarıyı değerlendirmek için kritik bir rol üstlenmektedir. Bu göstergeler öz değerlendirme, geri bildirimler, dış değerlendirmeler gibi süreçlerle izlenir. Verilerin sistematik olarak toplanması, analiz edilmesi ve Türkiye Sağlıkta Kalite Göstergeleri Sistemi'ne (TÜR-GÖS) girilmesiyle kalite yönetimi daha etkin hale getirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, sağlık hizmetlerinde kalite yönetiminin önemini vurgulamak, kaliteyi belirleyen unsurları açıklamak ve kalite göstergelerinin sağlık hizmetlerindeki rolünü değerlendirmektir. Ayrıca, veriye dayalı yönetim süreçlerinin nasıl sürdürülebilir iyileştirmelere katkı sağladığını ortaya koymaktır.

---

* Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü.

Giriş

Sağlık hizmetlerinde kalite yönetim birimi en başta hastaların refahını gözeterek beklentilerini karşılarken sunduğu hizmeti en iyi şekilde sunmanın yollarını arar ve sürekli bir gelişim içindedir. (Aygır ve Önsüz, 2017:397 ve 398)

Ayrıca kalitenin başka ve önemli tanımına da baktığımızda ise kalitenin elde bulunan kaynakların gerekli yerlere gerekli miktarlarda dağıtımı ve kullanılması hizmetin etkili ve verimli bir şekilde empati yaparak hastaları anlayarak verilmesi, kaynak ve hizmetin dağıtımında adaletin hakkaniyetli bir şekilde verilmesinin göz önünde bulundurulması ve bunların sonucunda hizmetin çıktısında memnuniyetin olması önemlidir. (Çerçi ve Baykal, 2022:127)

Verilen hizmetin sonucunda ise hasta, hasta yakını ve sağlık çalışanlarının memnun olması çok önemlidir. Hasta aldığı hizmette maksimum verimlilik ile ayrılmış olup geri hastaneye yatma olasılığı da azalmış olacaktır bu da hastane ve sağlık çalışanları için daha az gayret ve hizmetten en iyi verim vermiş olduğu anlamında da gelmektedir.

Ayrıca sağlık çalışanının yukarıda da yazıldığı gibi en iyi verimi empati ve hakkaniyetle vermesi hastaların sağlıklı bir şekilde ayrılıp uzun süre verilen hizmetten dolayı hasta olmaması sağlık çalışanının da motive ederek daha çok sağlıkta kalitenin artmasının önünü açacaktır.

Kalite Yönetiminin Uygulamasının Kurumsal Çıktılara Yansımaları.

Sağlık hizmeti ülkelerin vatandaşlara verdiği zorunlu hizmetlerde biridir. Aynı zamanda sağlık hizmetinin üretilmesi tüketilmesi aynıdır. Ayrıca hizmetin kapsamını hizmeti alan kişi belirlediğinden, kişilerin sağlık hizmetini ne zaman alacağını bilememesi, sağlık hizmetinin farklılıklarını oluşturmaktadır. Bundan dolayı sağlık hizmeti sunumunun doğru miktar, zaman ve yollardan verilmesi önemli olduğu için bu durumda verilen hizmetin daha iyi olması için sağlık hizmetlerinde kalite ön plana çıkmaktadır. (Çerçi ve Baykal,2022:127).

Kalite Yönetiminin Belirleyicileri.

Sağlık hizmetlerine yönelik yapılan çalışmalara göre kalitenin belirleyicileri sürekli kalitede iyileştirme, hasta, hasta yakını ve sağlık

çalışanı memnuniyeti üst yönetimin eğitiminin iyi olması ve kendini bu alanda iyi geliştirmesi ve takım çalışmasının sağlık hizmetinin daha etkin bir şekilde sunularak sağlıkta kalite belirleyicilerinin oluşturulmasında önem taşımaktadır.

Yapılan ayrı bir çalışmada ise hastanelerde kalitenin en önemli göstergelerinden bir tanesinin sağlık çalışanlarının performansları olduğu ortaya çıkmıştır.

Ayrıca yapılan nitel bir çalışmaya göre ise sağlıkta kalite standartlarının uygulandığı hastanelerde sürekli gelişim gösterdiği ve bunun sonucunda önceki dönemlere kıyasla kalite hastanenin kalite bölümünde sürekli iyileştirmeye gittiğini göstermiştir. (Çerçi ve Baykal,2022:127,128)

Sağlıkta Kalite Göstergelerinin Önemi.

Sağlık hizmetlerinde kalitenin sürekli olarak geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve sistematik bir şekilde somut veriler ile hareket edilmelidir. Ayrıca sağlıkta kalite göstergeleri ölçülebilir olmalıdır. Bunun esasında sağlık hizmetlerinin tüm süreçlerini kapsayan, ölçme ve ölçüme dayalı hedefleri dayalı tespit edilmeli ve iyileştirmeye açık alanlar belirlenmelidir. İyileştirilen alanlarda kalitenin sürekliliği sağlanmalıdır. Bunun için bazı araçlardan yararlanmalıdır;

1- Sağlık Hizmetlerinde Kalite Süreçleri 4 Farklı Grupta İyileştirilebilir

- Öz değerlendirmeler
- Görüş ve öneriler
- Geri bildirimler
- Dış değerlendirmeler olarak sınıflandırılmaktadır.

2- Göstergelerin Sağlık Kurumlarına Sağladığı Yararlar:

Göstergelerin sağlık kurumlarına sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir ve sınıflanabilmektedirler:

- Hizmetin kalitesinin ölçülmesi

- İyileştirme gereken süreç veya bölümün, kısa zamanda tespit edilmesi
  - Konuyla ilgili yönetsel başarının ortaya konulması
  - Üzerinde çalışma yapılan bölümle ilgili başarı veya başarısızlık eğiliminin tespiti
    - Bölümler arasında kıyaslama yapılabilme imkânı
    - Kurumlarda ve süreçlerde iyileştirmeye ilişkin planlamaların yapılması
    - İleriye dönük politikaların oluşturulması
    - Hesap verilebilirlik olarak açıklanabilmektedirler.

3- Kalite Göstergeleri İzlenirken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Bunlar;

- Ölçülecek göstergelerin ve amacının belirlenmesi
- Sorumluların belirlenmesi
- Hesaplama yönteminin belirlenmesi
- Alt göstergelerin belirlenmesi
- Veri toplama yönteminin belirlenmesi
- Analiz ve veri toplama periyodunun belirlenmesi
- İlgili personelin eğitilmesi
- Veri toplama
- Verilerin sonuçlara dönüştürülmesi
- Sonuçların analizi ve yorumlanması
- Hedef değer belirlenmesi
- İyileştirme çalışmalarının gerekliliğinin gözden geçirilmesi

- Gerekli ise iyileştirme çalışmalarına başlanması
- Gösterge izlem sürecinin gözden geçirilmesi
- Verilerin Türkiye Sağlıkta Kalite Göstergeleri Sistemine (TÜR-GÖS) girilmesi

Veriler bu başlıklar altında toplanıp bunlara göre belirlenebilir olan sorunları çözmeye ya da çıkabilecek sorunların önceden ön görerek bu başlıklardan yararlanılarak en aza indirilmesi amaçlanmaktadır. Bu başlıklardan bir tanesini inceleyecek olursak;

Verilerin Türkiye Sağlıkta Kalite Göstergeleri Sistemine (TÜR-GÖS) Girilmesi

Sağlık Bakanlığınca belirlenen ve sağlık kuruluşlarında izlenmesi gereken, yapı, süreç ve sonuç odaklı ölçüm araçları olan göstergelere ilişkin veriler, sağlık kuruluşları tarafından Sağlık Bakanlığı Kurumsal Kalite Sistemi (SBKKS) bünyesinde oluşturulan Türkiye Sağlıkta Kalite Göstergeleri Sistemine (TÜR-GÖS) girilmektedir.

Veriye ait sonuçlar değil, hesaplamada kullanılan parametrelere ilişkin veriler kullanılmaktadır. Her dönemin veri girişi, dönem bitimini takip eden ay içinde yapılmaktadır. İlgili dönem, gösterge kartındaki veri giriş periyodunda belirlenen süreyi kapsar. Örneğin, veri giriş periyodu 3 ay olarak belirlenmiş bir gösterge için nisan ayında ocak-şubat-mart aylarına ait verilerin girişi yapılacaktır.

Tablo 1. Veri Toplama ve Giriş Dönemleri*

Veri Girişi Yapılan Tarih Aralığı	Veri Giriş Periyodu (TÜR-GÖS Modülündeki Dönem)	Veri Toplama Dönemi
1-31 Ocak (sonraki yılın ilk ayı)	3 Aylık	Ekim-Kasım-Aralık
	6 Aylık	Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim-Kasım-Aralık
	Yıllık	Ocak-Şubat-Mart-Nisan-Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül-Ekim-Kasım-Aralık
	Diğer Dönem Verileri	Temmuz- Ağustos-Eylül
1-28 Şubat	Hedef Değer Veri Girişi	
1-30 Nisan	3 Aylık	Ocak-Şubat-Mart
	Diğer Dönem Verileri	Ekim-Kasım-Aralık
1-31 Temmuz	3 Aylık	Nisan-Mayıs-Haziran
	6 Aylık	Ocak-Şubat-Mart-Nisan-Mayıs-Haziran
	Diğer Dönem Verileri	Ocak-Şubat-Mart
1-31 Ekim	3 Aylık	Temmuz-Ağustos-Eylül
	Diğer Dönem Verileri	Nisan-Mayıs-Haziran

Kalite göstergelerine örnek verecek olursak;

Aşağıda verdiğimiz örnekte de görüldüğü gibi gösterge olarak örnekte de belirtildiği üzere 3333 pembe kod olay formu örnek gösterilmiştir. Pembe kodun amacı hastanelerde meydana gelen çocuk kaçırma riski ve / veya eyleminin söz konusu olduğu durumlarda zamanında müdahale edilmesi amacıyla oluşturulan acil uyarı kodudur. Kod bildirimine dayalı bir şekilde ilerlemektedir. Eksiksiz doldurulan pembe kod olayları dönemler olarak dörde ayrılmaktadır. Ayrılan dönemler 3 aylık, 6 aylık ve yıllık olarak veriler ile kayıt edilmektedir.

3-Acil Durum ve Afet Yönetimi

3.4-HSTN.GKG04 Eksiksiz Doldurulan Pembe Kod Olay Formu Oranı

Gösterge Adı	<u>Eksiksiz Doldurulan Pembe Kod Olay Formu Oranı</u>
Gösterge Kodu	HSTN.GKG04
Tanım	İlgili dönemde gerçekleşen pembe kod olaylarında, formu tam olarak doldurulan pembe kod olay sayılarının yüzde olarak oranını ifade eder. Pembe Kod: Hastanede bebek ya da çocuk kaçırma riski ve/veya eyleminin söz konusu olduğu durumlarda zamanında müdahale edilmesi amacıyla oluşturulan acil uyarı kodudur.
Amaç	Pembe kod olay bildirim formlarının eksiksiz olarak doldurulmasının ve kayıtların zamanında tutulmasının sağlanması amaçlanmaktadır.
Veri Kaynağı	Bildirime dayalı kayıtlar
Hesaplama Yöntemi	İlgili dönemde; (Paydadaki pembe kod olaylarından formu eksiksiz doldurulan olay sayısı / Gerçekleşen toplam pembe kod olay sayısı) x 100
Veri Giriş Periyodu	3 aylık
Alt Gösterge	Form üzerindeki parametrelere göre eksik doldurulan pembe kod olay formu oranı
Açıklama	<ul style="list-style-type: none"> • Veri analiz periyodu içinde olay gerçekleşmemesi durumunda gösterge sonucu hesaplanmaz. • Yenidoğan ve/veya çocuk hasta yatışı yapılan tüm kurumlarda değerlendirilecektir. • Tatbikatta tutulan formlar hesaplama dahil edilmemelidir. • Gerçekleşen tüm pembe kod olayları "İstenmeyen Olay Bildirim Sistemi"ne raporlanmalıdır.

Sonuç olarak;

- Gösterge sonuçları, yöneticilere ve çalışanlara bazı konularda ipucu verir, fikir verir veya kararlarını destekler. Veri kalitesi yeterli ise gerçeğe yakın bilgi verebilir. Ancak her zaman gerçek resmi göstermeyebileceği, sonucun başka bilgi ve verilerle birlikte değerlendirilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

• Kalite çalışmalarında gelişimin sağlanması kadar gelişimin sürdürülebilirliğinin sağlanması da önemlidir. Hedefe ulaşma noktasında yapılan çalışmalara ara vermenin o sürece yönelik çalışmaları sekteye uğratacağı unutulmamalıdır. Bu nedenle veri toplama, analiz ve iyileştirme çalışmalarının süreklilik arz etmesi gereklidir. (Yazarlar, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlıkta Kalite, Akreditasyon ve Çalışan Hakları Dairesi Başkanlığı 2024:10-44)

Kaynakça

Aygar, H. ve Önsüz, M. F. (2017). Sağlık Hizmetlerinde Kalite Yönetimi. Estüdam Halk Sağlığı Dergisi, 2(1), s. 397-398.

<https://dergipark.org.tr/en/pub/estudamhsd/issue/39506/466070>

Çerçi, S. Ve Baykal, Ü. (2022). Sağlıkta Toplam Kalite Yönetiminin Kuruma, Hastaya ve Çalışana Yansımaları. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 7(2), s.127-128.

[.http://cusbed.cumhuriyet.edu.tr/tr/pub/cusbed/article/1075045](http://cusbed.cumhuriyet.edu.tr/tr/pub/cusbed/article/1075045)

SKS Gösterge Yönetimi Rehberi(sürüm3).<https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/48939/0/2--sks-gosterge-yonetimi-rehberi--s-3-1pdf.pdf>

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

AVRUPA BİRLİĞİ (AB)'NDE GÜVENLİK UYGULAMALARI: KALE
AVRUPASI VE FRONTEX (AVRUPA SINIR VE SAHİL GÜVENLİĞİ
AJANSI) İNCELEMESİ

Ramazan KOÇAK*

Özet

AB, ekonomik ve sosyal şartlarından kaynaklı olarak düzenli ve düzensiz göçmenler için bir cazibe merkezi konumunda olmuştur. Ekonominin düzeltilmesi ve imkânların iyileştirilmesi için uygulanan açık kapı politikası sonrasında artan göç, kontrol edilemez seviyeye geldiği için sosyal ve ekonomik sorunlar meydana getirmiştir. Ortaya çıkan sorunlardan kaynaklı olarak AB ülkeleri, göçle mücadele etme yönteminde güvenlikçi yaklaşımları seçmiştir. Schengen Anlaşmasıyla AB'nin iç sınırları kaldırılırken dış sınırlar da bir o kadar güçlendirilmiş ve kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Uygulanan sıkı güvenlikçi politikalar, Kale Avrupası kavramını doğurmuş, bunun sonucu olarak da düzensiz göçle mücadele ve sınır güvenliği kapsamında Frontex birimi kurulmuştur. Bu çalışmanın amacı, AB'nin güvenlikçi politikalarıyla doğan Kale Avrupası kavramı ve Kale Avrupası yaklaşımı sonucu olarak ortaya çıkan Frontex üzerine bir inceleme yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Kale Avrupası, Schengen, Frontex, Göç.

Giriş

Avrupa, geçmişten günümüze göçmenler için cazibe merkezi konumundadır ve Avrupa kıtası yoğun şekilde göç almaktadır. Bozulan ekonomiyi canlandırmak ve refah seviyesini artırmak için kontrollü şekilde yapılan göç sonrasında kontrolsüz bir hal alarak olumsuz durumları da beraberinde getirmiştir. Kendi kendini muhafaza etmek ve sınırlarını korumak isteyen AB göçü güvenlikçi yaklaşımlarla ele almış ve sıkı tedbirler almak durumunda kalmıştır.

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Bu çalışmada göçün güvenlikçi yaklaşımla değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan Kale Avrupası (Fortress Europe) Yaklaşımı anlatılacaktır. Kale Avrupa'sına giden süreç, Kale Avrupası kapsamında AB ülkelerinin güvenlikçi uygulamaları ve ortak akılla hareket etme çabaları ele alınacaktır. Schengen Anlaşmasıyla iç sınırların serbest dolaşım için açıldığı, dış sınırların da düzensiz göçe karşı korunmasının elzem olduğu, göçle mücadelenin münferit akılla değil tüm ülkelerin katıldığı ortak akılla mümkün olacağı konuları ele alınacaktır. Ortak akıl kapsamında göçle mücadelede AB ülkeleri tarafından kurulacak olan frontex hakkında bilgi verilecek, görevleri ve sorumluluklarına değinilecek, imkân ve kabiliyetleri incelenecektir. Kale Avrupası yaklaşımının somut uygulamalı bir sonucu olan frontexin faaliyetlerinin iyi ve kötü yönleri ele alınarak, yapılan eleştirilere değinilecektir.

Kale Avrupası ve frontex iç içe ve birbiriyle ilgili konulardır. Zira Kale Avrupası yaklaşımı bir sebepten frontex bir sonuçtur. Bu çalışmada da literatür taraması esnasında konuların birlikte ele alındığı makaleler ve araştırmalar incelenmiştir. Görev yetki ve sorumluluklar ise direkt olarak frontexin internet sitesindeki paylaşımları incelenerek belirtilmiştir.

Düzensiz Göç ve Kale Avrupası Tanımları

Düzensiz göç, bireylerin buldukları ve göç etmek istedikleri kaynak ülkeden çıkarken, göç yolculukları sırasında transit ülkeye giriş-çıkış yaparken ve göç etmek istedikleri hedef ülkeye ulaştığında ilgili ülkelerin kanunlarına, yasal düzenlemelerine veya uluslararası anlaşmalarına aykırı olarak yaptıkları yer değiştirme hareketleridir (Şahal Çelik ve Şemşit, 2019, s:283).

Düzensiz göç, ülkelerin koyduğu yasal prosedürlere aykırı olarak ülke ya da ülkeler arasında gerçekleşen hareketleri de kapsamaktadır. Devletlerin öncelikli politikaları arasında, yasal prosedürlere aykırı hareketleri en aza indirme ve düzensiz göç hareketlerini teşvik eden oluşumlarla mücadele etme yer almaktadır (Aydın Halisoğlu ve Çetintürk, 2022:173).

Avrupa'ya olan düzensiz göçün kontrolden çıkması sonucu Avrupa ülkeleri göçü önleyebilmek adına daha sıkı önlemler almak zorunda kalmıştır. Bu önlemlerden bazıları; Avrupa'ya giden güvenli yolların tel örgülerle kapatılması, ülkelerin sınırlarını yüksek teknoloji kullanımı ile daha kontrollü hale getirmesi ve devriyelerin artırılmasıdır. Bu

durumların oluşmasıyla da çok daha fazla personel istihdam edilmiştir. Bu güvenlikçi yaklaşımların Avrupa sınırları içinde ve dışında uygulanması Kale Avrupası (Fortress Europe) olarak değerlendirilmiştir (Uluslararası Af Örgütü, 2014:6-7).

Kale Avrupası Yaklaşımı

AB ülkelerine yönelik göç hareketleri 2. Dünya Savaşı sonrasında bozulan ekonomik düzenin canlandırılması için kontrollü bir şekilde yapılmıştır. İş gücü eksikliğinden kaynaklı olarak açık kapı politikası benimsendiğinden işçi göçleri bu dönemde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Batı Avrupa ülkeleri ekonomik gerilemeden kurtulmak ve ekonomiyi canlandırmak için resmi kanallardan çok sayıda işçinin göç etmesine müsaade etmiştir. Bu göçmen işçilere misafir işçi adı da verilmektedir. Bu misafir işçiler kısa sürede ekonominin canlanmasına katkıda bulunmuş ve 1950'den sonra başlayan göç hareketleri 1973 yılındaki petrol krizine kadar sürmüştür (Şahal, Çelik ve Şemşit, 2019:284).

20. yüzyılda yaşanan dünya savaşları Avrupa'nın göç algısının değişmesine sebep olmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da bozulan düzenin yeniden inşası için Avrupalı devletler kalkınma kapsamında göçmenlerin gelişlerini ve istihdamlarını çok önemsemiştir. Bu duruma iş gücü göçü adı da verilmektedir. Ancak sonrasında ekonomik krizler ve nüfusta istenen seviyelere ulaşamaması gibi nedenlerle göçmenler kalıcı hale gelmiştir. Yükselen göçmen nüfusu da çeşitli sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Düzgel ve Özdal, 2021:17-18).

AB ülkelerinde özellikle 2000'li yılların başından itibaren düzensiz göçmen ve mülteci kavramları insani yaklaşımlardan ziyade siyasi çıkar sağlanacak propaganda malzemesi haline gelmiştir. Bu kapsamda da göçmenlerin uyum sağlayamadıkları, uyum sağlamaya yatkın olmadıkları, suça karıştıkları, demografik yapıyı bozdukları, sosyal ve ekonomik sorunlara sebep oldukları gibi durumlar dile getirilmeye başlanmıştır. Güvenlik kaygısı oluşturduğu değerlendirilen bu durumlar nedeniyle de Avrupa Birliği'nin bir kale gibi savunulması gerektiği düşünülmüştür (Sever, 2013:89-91).

Göçmenlerin sebep olduğu sorunlar kapsamında yerel halkın iş imkanlarını ellerinden aldıkları, entegrasyon problemleri yaşadıkları,

ülkelerdeki ekonomik ve sosyal sorunların asıl sebebi oldukları gibi konular da sıkça dile getirilmiştir. Bu sebeplerden ötürü de göçmenler toplumdan dışlanmış ve ötekileştirilmiştir (Kaya, 2013:104).

Avrupalı ülkeler ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlardan kaynaklı olarak düzenli ve düzensiz göç konusunda kontrolü sağlamak maksatlı düzenlemeler yapmıştır. Başlangıçta ülkeler, münferit bazda düzenlemeler yapsalar da bunun yeterli olmadığı anlaşılmış ve ortak anlayışın daha önemli olduğu kabul görmüştür. Ortak pazar hazırlıklarını da kapsayan bu toplu girişim, üye ülkeler arasında bir iş birliği yapılması gerekliliğini doğurmuştur.

AB vatandaşlarının serbest dolaşımını esas alan bir yaklaşımla ortaya çıkan iş birliği çalışmaları, 1985 yılında Schengen Anlaşması ile resmi bir hal almıştır. Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg arasında imzalanan bu anlaşmaya göre; ülkeler arasındaki iç sınırlar kaldırılmış ve dış sınırlar ortak kabul edilerek ortak güvenlikçi politikalar yapılması planlanmıştır. Bu kapsamda üye devletler göçmen ve sığınmacıların durumu, vizelerin uygulanması, güvenlik güçleri arasında bilgi paylaşımı gibi konularda ortak politikalar geliştirmiştir (Sönmez, 2014:208-209).

Schengen Anlaşması ile geliştirilen ortak politikalar sayesinde iç sınırlar kaldırılarak serbest dolaşım imkânı sağlanırken, dış sınırların daha sert ve keskin bir şekilde çizilmesi hedeflenmiştir. Ortak güvenlikçi politikalar doğrultusunda Schengen Bilgi Sistemi adında bir veri tabanı oluşturulmuştur. Bu sistem; suç ve suçluyla mücadele, sınırların kontrol edilmesine, güvenlik güçlerinin ortak hareket edebilmesine, göçmenlerin bilgilerinin depolanarak kaçak olanların tespiti, vize ve oturma izinlerinin verilmesine imkân sağlanmıştır. Bu keskinleşen güvenlikçi politikalar ve ortak veri tabanı uygulamalarıyla iç sınırlar ne kadar ortadan kalkmışsa da dış sınırlar o kadar belirginleşmiş, adeta girilmez bir kaleye dönüşmüş ve "Kale Avrupası (Fortress Europe)" kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Hopyar, 2024 :279-280).

Üye devletlerin yetkilileri Schengen bilgi sistemi sayesinde insanlar ve eşyalar hakkında verilerin paylaşımını koordine edebilmekte ve bilgi alışverişi imkânı bulabilmektedir. Aynı zamanda EURODAC sistemi sayesinde de alınan parmak izlerinin analizleriyle sığınma başvurusunda bulunan kişilerin geçmiş dönemdeki hareketleri de tespit edilebilmektedir. Başka üye ülkeye sığınma talebinde bulunup

bulunmadığı, başka ülkelere yasadışı olarak girip girmediği gibi hususlar kontrol edilebilmektedir (ztaş ve Kesgin, 2015:65).

İç sınırların kaldırılması ve AB içinde serbest dolaşım olmasının suistimale açık bir konu olduğu ve güvenlik zafiyeti doğuracağı, Avrupa'nın suçlu ve kaçak göçmenler için saklanacak bir alan olabileceği değerlendirilmiştir. Bu durum da göçün güvenlikleştirme sürecini hızlandırmıştır. Özellikle 11 Eylül'deki terör saldırılarından sonra Avrupa'da gç, güvenlikçi yaklaşımlarla ele alınmıştır. (Toğral Koca, 2014:60)

İç sınırların kaldırılıp dış sınırların daha sıkı kontrol edilmesi, düzensiz gçle mücadeledeki güvenlikçi yaklaşımlar ve ortak akılla hareket etme doğrultusunda oluşan Kale Avrupası yaklaşımının somut sonuçlarını da ortaya çıkarmıştır. Bu durum Frontex gibi uluslararası birimlerin kurulmasına neden olmuştur. (Turgay, 2021:5-7)

FRONTEX'in Kuruluşu, Görevleri, İmkân ve Kabiliyetleri

Avrupa lkelerinin düzensiz göçmenlerin cazibe merkezi haline gelmesiyle ve göçmen sayılarının kontrolsüz bir şekilde artmasıyla AB'nde düzensiz göç, mücadele edilmesi gereken en önemli sorunlardan birisi olmuştur. Sınırların aılması ve serbest dolaşım haklarının olması bu mücadelenin ortak akılla yürütülmesini zorunlu kılmıştır. Zira ye devletlerin gçle ve kriminal durumlarla mücadelesi farklılık gösterebilmektedir. Bu da olası zafiyet gösteren bir ülkenin tüm AB'ni etkileyecek sorunlar meydana getirmesine sebep olabilmektedir. Bu sebeple güvenlik zafiyetlerinin yaşanmaması ve sınır güvenliklerinin sağlanması için ortak akılla hareket eden bir kurumun varlığını zorunlu kılmış ve frontexin kurulmasına sebep olmuştur. (Yılmaz ve Kaplan, 2023:21-22)

Frontex, 2004 yılında Avrupa lkeleri tarafından Avrupa sınırlarını korumak, sınır ötesi suçlarla mücadele etmek, geri dönüş ve entegrasyonu sağlamak, sınırların izlenmesi ve kontrolü, risk analizleri yaparak olası gç bölgelerini güçlendirmek, uluslararası ve AB lkeleriyle işbirliği yapmak, taraf olan ülkelerin güvenlik birimlerini eğitmek, sürekli araştırma yaparak yeniliklere hazırlıklı olmak, daha güvenli bir Schengen bölgesi tesis etmek ve daha güvenli seyahatlere imkân sağlamak misyonlarıyla Polonya'nın Varşova kentinde kurulmuştur (Frontex,2024.)

Frontexin kendisine verilen görevleri yerine getirirken çeşitli çalışmaları da beraberinde yapmaktadır. Bunlar:

- Meydana gelebilecek güvenlik zafiyetlerini belirlemek ve türlü tehditlere karşı hazır olmak adına, AB'ne üye ülkelerin sosyo-ekonomik, nüfus ve güvenlik kapasitelerini değerlendirerek planlama yapmak,

- AB üyesi ülkelerin temsilcileri ile dış sınır hareketlerini incelemek ve takip etmek,

- Sınırlarda oluşabilecek herhangi bir insani krizde üye devletlerin acil durumlara hızla müdahale etmek ve tehdide karşı koordinasyonunu sağlamak,

- Kaynak ülkeden çıkaran göç yolculuğunda deniz yoluyla AB üyesi ülkelere ulaşmaya çalışan göçmenlerin karşı karşıya kaldığı ölüm riskine karşı denizde operasyon yapabilecek arama ve kurtarma hareketlerinin oluşturulması ve desteklenmesi,

- Sınırlardaki kritik bölgelerde gerekli analizleri yapmak, tarama, bilgilendirme ve parmak izi ile tespit işlemleri gibi çalışmaları yürütmek buna ek olarak uluslararası alanda korunmaya muhtaç mültecilerin veya kuruma başvurmak isteyen kişilere ilk yardımcı mercileri oluşturma, Avrupa Sığınma Destek Ofisi ve ilgili ulusal makamlarla gerekli koordineyi sağlamak,

- Sınır hattında görevli güvenlik güçlerinin teknik imkânlarının ve eğitimlerinin sınırda oluşabilecek her türlü duruma hızlı reaksiyon vermesini sağlamak,

- Göçmenlerin geri dönüş yolculuğunda güvenli geçiş imkân sağlamak,

- Ortak eğitimle, üye ülke personellerinin çalışmalara katılımlarını sağlama ve uzman ihtiyacını karşılamak,

- Dış sınır güvenliği için gerekli kontrol ve gözetimle araştırma alanlarını genişletmektir (Yılmaz ve Kaplan, 2023:23, Frontex, 2024).

Frontex icra edeceği görevleri sadece kara sınırlarında değil deniz ve hava sınırlarında da yapabilmektedir. Sahip olduğu insansız hava araçları (drone), gemi, yüksek çözünürlükte uydu görüntüleri ve radar

sistemleriyle ileri seviyede gözetleme sistemlerini kullanarak sınır güvenliğini sağlamaktadır.

Bunların yanında Frontex, üye ülkeler tarafından en kalifiye personel seçilerek, en iyi eğitimciler tarafından eğitilmiş, üst seviye teknolojik imkânları kullanan AB'nin ilk üniformalı birimidir. AB içerisindeki suçların yanında sınır ötesindeki suçların da önlenmesi görevleri vardır. Frontex personeli, bağlı oldukları ülkelerin ulusal birimlerine bağlı olarak çalışır ve onlara karşı sorumlulukları vardır. Asıl amaçları da Schengen bölgesinde yaşayan insanların daha rahat hareket etmesi ve güvenliklerinin sağlanmasıdır. Bunu yaparken görevli oldukları ülkelerin güvenlik birimlerine yardımcı olarak ve eğitilmelerini sağlayarak sınır kontrollerine destek olmaktadır. Göç yönetimi kapsamında da kimlik kontrolleri, parmak izi verilerinin incelenmesi, sınır içinde ve sınır ötesinde silah kaçakçılığı ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele etmek gibi görevleri de mevcuttur. Bunları yaparken de ateşli silah kullanma yetkilerine sahiptirler (Frontex,2024).

Kale Avrupası ve Frontex Eleştirileri

İnsani Krizlerin Derinleşmesi: Kale Avrupası, Avrupa'nın sınırlarını koruyarak göçmen krizlerini daha da derinleştirmiştir. Sıkı sınır kontrolleri, göçmenlerin yasal yollarla Avrupa'ya girmelerini imkânsız hale getirmektedir. Düzensiz göçün daha tehlikeli geçiş yollarını kullanmaya zorladığı görülmüştür. Göç amacıyla yola çıkan insanlar, sınır güvenliklerinin artması ve yolların kapatılmasından kaynaklı olarak daha zor ve tehlikeli yolları tercih etmek zorunda kalmıştır. Yasal yollarla göç çok zorlaştığı için insanlar insan kaçakçılarının ağlarına düşmekte ve insan ticareti ve insan kaçakçılığı oranlarının artmasına sebep olmaktadır. Teknelerle çıktıkları yollarda boğulma riskiyle karşılaşmış ya da kamyon kasalarında çıktıkları yolculuklarda ise nefessiz kalarak ölümle karşı karşıya gelmek zorunda kalmıştır (Uluslararası Af Örgütü, 2014:6-7).

İnsan Onuruna Yakışmayan Davranışlara Maruz Kalma ve Ayrımcılık: Frontex birimi bağlı oldukları hukuki protokollerin aksine göçmenleri kategorize etmekte ve bazı özelliklerine göre (yaş, cinsiyet, gelir durumu, aile geçmişi, mal varlığı vs.) göçmenleri kabul ya da ret yöntemine gitmektedir. Makbul olarak görülen göçmenler kabul edilirken diğer göçmenler kabul edilmemektedir. Oysa Cenevre Sözleşmesine göre hiç kimse yasadışı olarak tanımlanamamakta ve tüm göçmenler sığınma talep etme hakkına sahiptir. (Hopyar, 2024:289)

Uluslararası hukukta insanlık dışı kötü muameleler kesinlikle yasaktır. Düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesinde, sınırlarda, geri gönderme merkezlerinde her türlü kötü muameleyle karşılaşmaktadır. Hrw sitesindeki habere göre Hırvatistan'ın göçmenleri toplu şekilde sınır dışı ettiği ve bunu yaparken de göçmenlere kötü muamelelerde bulunduğu belgelenmiştir. (Hrw, 2018)

Toplumsal Gerilimlerin Oranının Yükselmesi: Göç kavramını güvenlikçi politikalarla ele almak sonucu ülkelerde meydana gelen sorunların genel sebebi olarak göçmenler gösterilmektedir. Bu durum da yerel halkların göçmen ya da sığınmacılara olumsuz bir bakış açısıyla bakmasına sebep olmaktadır. Yerel vatandaşlar göçmenlere karşı ırkçı yaklaşımlar sergileyebilmekte, ayrımcılık yapabilmekte ve ciddi şekilde göçmen karşıtlığı yapabilmektedirler. (Başaran, 2024:11-13)

Uluslararası İmajın Zedelenmesi ve Şeffaflık: Avrupa, mültecilerin korunması ve göçmenlerin entegrasyonu konusunda bu zamana dek liderlik iddiası taşımıştır. Ancak uygulamaları aksini ortaya koymuştur. Frontex yürüttüğü faaliyetler esnasında şeffaflık ve hesap verilebilirlik kapsamında da eksiklikler içermektedir. Avrupa Parlamentosu bütçe komisyonu 2022 yılında Frontexin yaptığı harcamaları, göçmenlerin geri gönderilmesi, insan hakları ihlalleri ve kötü muameleler sebebiyle onaylamamıştır (Perspektif, 2022).

Sonuç

Göç, kontrollü olduğu sürece ülkelerin kalkınması için bir araç olarak kullanılabilir. Ancak kontrol kaybedilip düzensiz şekilde artan göçmenler çeşitli sorunlara sebep olabilmekte ve ülkelere ciddi zararlar vermektedir. Avrupa'da da durum tam olarak böyle olmuştur. Dünya savaşlarından sonra bozulan ekonomiyi düzeltmek için göç bir araç olarak kullanılmış ve göçmenlerin istihdamı sağlanmıştır. Göçmenlerin entegrasyonun sağlanamaması, suça karışma oranlarının artması, siyasiler tarafından seçim malzemesi haline getirilmeleri, toplum tarafından dışlanmaları, yerel halkın iş imkânlarını azaltmaları, bazı bölgelerde şiddet eylemleri yapmaları gibi sebeplerle AB'ye bağlı ülkeler güvenlikçi politikalar geliştirmek durumunda kalmıştır. Bu bir tercih değil zorunluluk halidir. Zira her birlik kendi çıkarlarını düşünmek zorundadır. AB de oluşan sosyal ve ekonomik bozulmaların sebebi olarak göçmenleri gördüğü için çok sert kontroller yapmaya başlamıştır. 1985 yılında imzalanan Schengen anlaşmasıyla AB iç sınırlar kaldırılırken dış sınırlar keskin çizgilerle çizilmeye çalışılmıştır. Düzensiz göç ile mücadele

sadece bir devletin sorumluluđuyla yapılabilecek bir Őey olmadıđından ortak akıl zorunluluk olmuŐtur. AB sınırlarının korunması, dűzensiz gűçmenlerin engellenmesi, mevcut durumdaki kaçak gűçmenlerin tespit edilmesi, insan kaçakçılıđıyla műcadele gibi konularda ortak politikalar beraberinde gelmiŐtir. OluŐturulan bu güvenli hale getirme politikalarının tamamına “Kale Avrupası” yaklaŐımı denilmektedir. İsminden de anlaşılacađı gibi AB'nin kale gibi korunmasını ihtiva eder. Her ne kadar ortak akılla műcadele edilmek istense de AB'ne bađlı űlkelerin dűzensiz gűçle műcadele politikaları farklı olduđu için oluŐabilecek olası zafiyetler tűm AB'yi olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle ortak akıl fikri bir adım ileri giderek ortak güvenlik gűçlerinden oluŐan, kendi űniforması olan, kendi yűnetim kadrosu olan, kendi bađımsız bűtçesi olan Frontex biriminin kurulması kaçınılmaz olmuŐtur. Frontex, Kale Avrupası yaklaŐımı uygulamalarının somut bir sonucu olarak deđerlendirilebilir. KuruluŐ felsefesi olarak AB űlkeleri daha demokratik, daha insani temellerle gűçe yaklaŐmak durumundadır. Ancak geliŐen olumsuz durumlar daha sıkı sınır politikaları geliŐtirmelerine ve bazı uygulamalarıyla da insan hakları ihlallerine sebep olmaktadır. Zira bir yerden bir yere gűç etmek isteyen insanlar, açık denizlerde bođulma tehlikesi yaŐamakta, insan kaçakçılarının hedefi haline gelmekte, insan onuruna yakıŐmayacak Őekilde muamelelere maruz kalmaktadır. Bu çalıŐmada deđinilen hususlar deđerlendirildiđinde Kale Avrupası yaklaŐımı ve somut uygulama birimi FRONTEX'in, kuruluŐ felsefeleri daha iyi bir dűzen kurmak, sınırları daha güvenli hale getirmek, insanların refah seviyelerini artırmak ve Schengen bűlgesinde rahat dolaŐım imkânı sađlamak olarak gűrűnse de yűneltilen eleŐtiriler ve uygulamalarına bakıldıđında baŐarısız bir yaklaŐım olarak deđerlendirilmesi műmkündür. Daha etkili ve baŐarılı gűçle műcadele edilebilmesi için uygulamalarda daha planlı, koordineli, Őeffaf, hesap verilebilir ve insan haklarına saygılı olunması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aydın Halisođlu,T ve Çetintűrk V.E., (2022). “Dokuzuncu Bűlűm Avrupa Birliđine Yűnelen Dűzensiz Gűç ve Yunanistan: Politikalar, Engeller, Műcadele Yolları”, *Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Gűç: Kuramlar, Politikalar, Uygulamalar ve Ekonomik Sonuçlar*, 169-184.
- Başaran, M. (2024). “Frontex ve Akdeniz'deki Operasyonlarının EleŐtirel Bir İncelemesi”, *MediTerra – Mediterranean Social Studies Journal*, 1(1)
- Dűzgel, A., ve űzdal, B. (2021). Kale Avrupası YaklaŐımı bađlamında Avrupa Birliđi'nin Dűzensiz Gűç Politikası'nın Analizi, *Bursa Uludađ Journal of Economy and Society*, 40(2), ss. 17-25.

- Frontex, 2024, "Our Missions", Erişim adresi
<https://www.frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/tasks-mission/> 27.12.2024.
- Frontex,2024, "Who We Are", Erişim adresi
<https://www.frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/tasks-mission/> 27.12.2024.
- Frontex,2024, "Standing Corps", Erişim adresi
<https://www.frontex.europa.eu/about-frontex/standing-corps/standing-corps/> 27.12.2024
- Gençler, A. (2005). "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, ss. 176-186.
- Hopyar, Z. (2024). "Avrupa Birliği Göç Yönetiminde İnsan Hakları İhlali Olarak Frontex Uygulamaları", *Adalet Dergisi*, 1 (72), ss.275-296.
- Hrv (2018), "Croatia:Migrants Pushed Back to Bosnia and Herzegovina", Erişim Adresi <https://www.hrw.org/news/2018/12/11/croatia-migrants-pushed-back-bosnia-and-herzegovina> 28.12.2024
- Kaya, A (2013). "Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz, Avrupa Birliğine Giriş"
- Öztaş, N ve Kesgin S. (2015). "Uluslararası İnsan Hareketliliklerinin Yönetimi ve Göç Politikaları", VI. Kamu Politikaları Çalıştayı, Sakarya Üniversitesi, ss. 61-72.
- Perspektif (2022), "Avrupa Sınır Güvenliği Birimi Frontex İbra Edilmedi", Erişim Adresi <https://perspektif.eu/2022/10/07/ab-sinir-guveligi-birimi-frontex-ibra-edilmedi/> 28.12.2024
- Sever, H. (2013). "Avrupa Birliği ve Türkiye Ekseninde Yasadışı Göç ve İltica Paradoksu: Domino Etkisi Sonrası Yaşananlar", *Polis Bilimleri Dergisi*, 15 (2) 2013, ss. 85-108.
- Sönmez, P (2014). "Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Şahal Çelik D. ve Şemşit, S (2019). "Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç", *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 15(2): 2019, 279-294.
- Theguardian,2019 "Revealed:the great European refugee scandal", Erişim adresi <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/12/revealed-the-great-european-refugee-scandal> 28.12.2024
- Toğral Koca, B (2014). "Biyopolitika, güvenlik ve Frontex'in Türkiye-Yunanistan sınırındaki rolü", *Göç Dergisi*, 1(1),2014, 57-76.
- Turgay,S(2021). "Avrupa Birliği'nin Göçü Güvenlikleştirme Politikasında Frontex'in Rolü"
- Yılmaz, A.N; Kaplan,Ü (2023), "AB Sınır Güvenliği Kurumu: FRONTEX", *Uluslararası Siyaset Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2023, ss.17-37.

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI VE GÖÇ YÖNETİMİ:
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SURİYELİ SIĞINMACILARA YAKLAŞIMI**

Elif Hazal ALTUNTAŞ*

Özet

Bu çalışmada, Avrupa Birliği'nin (AB) Suriyeli sığınmacılar hakkındaki göç yönetimi politikaları Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) çerçevesinde incelenmektedir. Suriye krizinin 2011'de patlak vermesiyle başlayan kitlesel göç, AB'nin insani yardım, sosyal uyum ve sürdürülebilir kalkınma temelli politikalar geliştirmesini zorunlu hale getirmiştir. SKA, göçmenlerin refahını artırmak ve ev sahibi toplumlarla uyumlarını güçlendirmek amacıyla, yoksulluğun azaltılması, sağlık hizmetlerine erişim, nitelikli eğitim, cinsiyet eşitliği ve ekonomik büyüme gibi temel hedeflere odaklanmaktadır. AB, Suriyeli sığınmacılara yönelik çeşitli araçlar kullanarak somut adımlar atmıştır. Bunlar arasında Türkiye-AB Mutabakatı, FRIT (Türkiye Mülteci Yardım Programı) fonları ve sosyal uyum projeleri yer almaktadır. Çalışma, göç yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki güçlü bağların hem sığınmacıların hem de ev sahibi toplumların refahı için önemli fırsatlar sunduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, AB'nin uyguladığı politikaların, sığınmacıların hayat standartlarını iyileştirmek ve ev sahibi toplumların kalkınmasını sağlamak açısından kritik bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Türkiye-AB Mutabakatı, FRIT Fonları

Giriş

Uluslararası sınırları geçmeye ya da devletlerin sınırları içerisinde harekette bulunmaya göç denilmektedir. Göç, süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirmiş oldukları nüfus hareketlerini oluşturmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009:22). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

kabul edilen, ekonomik, sosyal ve çevresel dönüşümü hedefleyen 17 temel amacı kapsamaktadır (UNDP, 2023). SKA, yoksulluğun sona erdirilmesi, eşitsizliklerin azaltılması ve barışçıl, kapsayıcı toplumların teşvik edilmesi gibi hedeflerle, göç ve sığınmacı krizleri gibi küresel sorunlarla yakından ilgilidir. AB, Suriyeli sığınmacı krizine verdiği yanıtta hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde önemli bir aktör olarak ortaya çıkmıştır (Öztürk ve Boyacı (2022)). Bu makale, AB'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalarının SKA ile uyumunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu makale dört ana başlık altında incelenecektir. Birinci başlıkta göç yönetiminin tanımı ve kapsamı alt başlıkları ile irdelenecektir. İkinci kısımda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının tanımı ve kapsamından bahsedilecektir ve detaylı bir şekilde anlatılacaktır. Üçüncü kısımda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Göç Yönetimi ilişkisinden bahsedilecektir ve konu detaylı bir şekilde irdelenecektir. Dördüncü ve son bölümde AB'nin Suriyeli sığınmacılara yaklaşımı politikalar hasebinde alt başlığı olan AB Türkiye Mutabakatında detaylı bir şekilde incelenecektir.

Göç Yönetiminin Tanımı ve Kapsamı

Göç yönetimi, bireylerin gönüllü veya zorunlu göç süreçlerini düzenleme, destekleme ve bu süreçlerde ortaya çıkabilecek sorunları çözme amacıyla oluşturulan politikaların, stratejilerin ve uygulamaların bütünüdür (International Organization for Migration [IOM], 2023). Göç yönetimi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde, göçmenlerin haklarının korunmasını sağlamak ve göç süreçlerinin düzenli, güvenli ve sürdürülebilir bir şekilde işlenmesini hedeflemektedir. Göç yönetimi, üç temel unsuru kapsamaktadır:

1. Hukuki Çerçeve: Göçmenlerin haklarının ve sorumluluklarının belirlendiği ulusal ve uluslararası mevzuatlardır. Bu çerçeve, Birleşmiş Milletler Mülteciler Sözleşmesi (1951) ve İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi gibi temel belgeleri içermektedir.

2. Operasyonel Kapasite: Göçmenlerin kayıt altına alınması, temel hizmetlere erişimlerinin sağlanması ve entegrasyonlarının desteklenmesi gibi süreçlerde yer alan kurumlar ve mekanizmaları oluşturmaktadır. Bu kapsamda sınır güvenliği, sağlık hizmetleri ve eğitim de dâhil bulunmaktadır.

3. Politika ve İşbirliği: Göçün etkilerini minimize etmek ve fırsatlarını maksimize etmek için geliştirilen stratejileri denmektedir. Bu, uluslararası işbirliğini ve ülkeler arasında bilgi paylaşımını gerektirmektedir. Aynı zamanda, göçmenlerin toplumlara katkı sağlamasına olanak tanıyan kapsayıcı politikaları da içerisinde bulundurmaktadır.

Göç yönetimi, özellikle zorunlu göç durumlarında daha karmaşık hale gelmektedir. Savaş, doğal afetler veya ekonomik krizler nedeniyle yerinden edilen bireylerin haklarını korumak ve insani yardım sağlamak, ulusal kapasitelerin ötesine geçen uluslararası bir çaba gerektirmektedir (UNHCR, 2023). AB gibi supranasyonel organizasyonlar, göç yönetiminde kilit rol oynamaktadır. Özellikle Suriyeli sığınmacılar gibi büyük nüfus hareketleriyle başa çıkmak için geliştirilen politikalar hem fırsatlar hem de zorlukları beraberinde getirmektedir.

2. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Tanımı ve Kapsamı

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), 2030 yılına kadar yoksulluğun sona erdirilmesi, eşitsizliklerin azaltılması, çevrenin korunması ve herkes için barış ve refahın teşvik edilmesini hedefleyen 17 küresel amaçtan oluşmaktadır (Birleşmiş Milletler [UN], 2015). SKA, "kimseyi geride bırakmama" ilkesine dayanarak, dünya genelinde sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmektedir.

SKA'ların temel bileşenleri şunlardır:

1. Ekonomik Sürdürülebilirlik: Yoksulluğun ve açlığın ortadan kaldırılması, insana yakışır işler yaratılması ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir kılınmasını içermektedir.

2. Sosyal Sürdürülebilirlik: Nitelikli eğitime erişim, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, sağlık hizmetlerine erişim ve sosyal adaletin teşvik edilmesini içermektedir.

3. Çevresel Sürdürülebilirlik: İklim değişikliğiyle mücadele, doğal kaynakların korunması ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir yönetimini içermektedir.

Bu amaçlar, küresel düzeyde işbirliği gerektiren bir dizi hedefi içerir. Örneğin, 10. amaç olan "Eşitsizliklerin Azaltılması," gelir eşitsizliğini azaltmayı, uluslararası göçmenlerin haklarını korumayı ve ekonomik

fırsatlara erişimlerini artırmayı hedeflemektedir. Benzer şekilde, 16. Amaç olan “Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar,” çatışmaların azaltılması, hukukun üstünlüğünün sağlanması ve insan haklarının korunması için kapsayıcı kurumların inşa edilmesini ileri görmektedir (UNDP, 2023).

Göç, SKA’ların birçok boyutuyla doğrudan ilişkilidir. Göçmenlerin ve sığınmacıların karşılaştıkları zorluklar, SKA’nın yoksulluğun sona erdirilmesi, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimin artırılması ve eşitsizliklerin azaltılması gibi hedeflerini daha da kritik hale getirmektedir. Bu nedenle, SKA, göçmenler için daha adil ve kapsayıcı politikaların geliştirilmesi açısından bir yol haritası sunmaktadır.

1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Göç Yönetimi İlişkisi

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, göç ve sığınmacı krizlerine yönelik insani ve kalkınma odaklı çözümler sunmaktadır. Özellikle 1. Amaç (Yoksulluğa Son), 10. Amaç (Eşitsizliklerin Azaltılması) ve 16. Amaç (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) göç yönetimiyle yakından ilişkili hedeflerdir (UNDP, 2023). Bu bağlamda, insana yakışır bir yaşam standardı sağlanması, toplumsal uyumun teşvik edilmesi ve göçmenlerin haklarının korunması SKA’nın temel prensipleri arasında bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, 4. Amaç olan “Nitelikli Eğitim” ve 8. Amaç olan “İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme” de göçmenlerin uzun vadeli entegrasyonu açısından kritik öneme sahip bulunmaktadır.

SKA ile göç yönetimi arasındaki bu ilişki hem fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır. Fırsatlar arasında, göçmenlerin ekonomik katkılarından faydalanmak, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve eğitim yoluyla sosyal uyumu artırmak sayılabilmektedir. Ancak, göç politikalarının SKA ile uyumlu hale getirilmesinde aşağıdaki zorluklar öne çıkmaktadır:

1. Kaynak Yetersizliği: Sığınmacı krizlerinin yoğun olduğu bölgelerde, temel hizmetlere erişimi artırmak için yeterli finansal ve kurumsal kaynak eksikliği bulunmaktadır.

2. Siyasi İrade ve İşbirliği Eksikliği: Göç konusundaki bölgesel ve uluslararası işbirliğinin eksikliği, SKA’nın uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

3. Ayrımcılık ve Yabancı Düşmanlığı: Göçmenlerin sosyal uyumunu engelleyen ve SKA'nın "kimseyi geride bırakmama" ilkesine aykırı olan toplumsal direnç, göç yönetiminin etkinliğini azaltmaktadır.

SKA'nın sunduğu çerçeve, göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamanın ötesinde, sürdürülebilir kalkınmayı göç politikalarının merkezine yerleştirme potansiyeli taşımaktadır. Özellikle 10. ve 16. amaçlara uygun politikalar geliştirmek, göçmenlerin temel haklarının korunmasını ve insana yakışır bir yaşam sürmelerini sağlamaktadır. Böylece, göç yönetimi ve SKA arasında daha güçlü bir bağ kurulabilmekte ve göç krizlerinin olumsuz etkileri göçmenler açısından azaltılabilmektedir.

4. AB'nin Suriyeli Sığınmacılar İçin Uyguladığı Politikalar

4.1. AB-Türkiye Mutabakatı

AB-Türkiye Mutabakatı 2015 yılında Suriye'den gelmekte olan göç krizi sonucunda AB ve Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanmış olan bir antlaşmadır. Mutabakat 18 Mart 2016 tarihinde imzalanmıştır. Mutabakat, Türkiye'den Yunan adalarına geçen düzensiz göçmenlerin tekrar Türkiye'ye iade edilmesinden, Yunan adalarından Türkiye'ye iade edilmiş olan her bir Suriyeli sığınmacı karşılığında, Türkiye'den AB'ne bir Suriyeli sığınmacı iade edileceğinden bahsetmektedir. Buna da 1'e 1 uygulaması denilmektedir (Türkiye- AB Zirve Bildirisi, 2016).

Mutabakatın devamında Türkiye'nin AB'ne karşı olacak yasadışı göçten sorumlu tutulması ve her türlü önlemleri alması, komşu ülkelerle işbirliği yapmasından bahsedilmiştir.

Gönüllü İnsani Kabul Planı'nın uygulamaya konulması için Türkiye ve AB arasındaki düzensiz göçün son bulması şartı koşulmuştur. Eğer Türkiye tüm bu istenilenleri yaparsa Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyinin vereceği kararla Vize Serbestisi Yol Haritasının yürürlüğe girmesi için gerekli adımların atılacağından bahsedilmiştir (Türkiye-AB Zirve Bildirisi, 2016).

Mutabakatta Suriyeli sığınmacılar için mali yardım fonlarından da bahsedilmiştir. Bunlar FRIT (Türkiye İçin Sığınmacı Mali Fonları) olarak adlandırılmaktadır. Başlangıç olarak 3 milyar avroluk yardımın ödenmesiyle harekete geçileceğinden bahsedilmektedir. Türkiye'nin sağlayacağı bilgiler doğrultusunda sığınmacılar için daha fazla mali ve sosyal destek programları yapılacağından bahsedilmektedir. Bu fonlar

eğitim, sağlık, altyapı gibi alanlarda sığınmacıların yararına kullanılacaktır. Bu kaynakların tamamen kullanılıp tüketilmesi durumunda ikinci 3 milyar avroluk destek fonu devreye sokulacaktır (Türkiye-AB Zirve Bildirisi, 2016).

Mutabakat genel olarak yukarıda bahsetmiş olduğumuz hususları içermektedir. Teori kısmında yararlı bir mutabakat gibi görünse de AB, Türkiye'nin üzerine büyük bir yük yüklemiş bulunmaktadır. Uygulama kısmında da Türkiye'nin aleyhine işleyen bir süreç başlamış bulunmaktadır. AB, Suriyeli sığınmacıları yardım edeceğini iddia ederek Türkiye'nin sırtına büyük bir yük bırakmıştır. Uluslararası arenada da fazlasıyla eleştirilen bir antlaşma olmuştur.

Sonuç

AB, 2015 yılından itibaren artan mülteci akışına karşı hem bölgesel hem de küresel düzeyde önemli bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Suriyeli sığınmacılar, özellikle savaş, toplumsal çalkantılar ve insani felaketlerin yol açtığı büyük bir göç hareketiyle Avrupa'ya ulaşmışlardır. AB'nin bu göçmen krizine vermiş olduğu yanıt hem fırsatlar hem de zorlukları beraberinde getirmektedir. Ancak, AB'nin Suriyeli mülteciler için uyguladığı politikalar, sürdürülebilir kalkınma ilkelerinden bazı açılardan sapmalara sebep olmuştur. AB'nin göç politikaları, genellikle güvenlik ve sınır kontrolüne odaklanmış olup, AB, insani yardım ve göçmen entegrasyonu ise genellikle ikinci plana atmıştır. AB, Suriyeli sığınmacıların yerleştirildiği ülkeler arasında yük paylaşımında genellikle başarısız olmuştur. 2015'teki mülteci krizi, AB içindeki üye ülkeler arasındaki uyumsuzlukları gün yüzüne çıkarmıştır. Bazı ülkeler sığınmacı kabulünde isteksiz davranırken, diğer ülkeler daha fazla göçmeni kabul etmekte zorlanmıştır. Bu durum, AB'nin göçmenler için geliştirdiği politikaların sadece kısa vadeli değil, uzun vadeli bir çözüm sağlamada yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. AB'nin 2016 yılında imzaladığı Türkiye ile göç mutabakatı, sığınmacı akışını sınırlamak amacıyla bir çözüm olarak sunulmuş olsa da bu anlaşmanın uygulanmasında ciddi zorluklar yaşanmıştır. Türkiye'nin üzerine almış olduğu bu yük hem insani açıdan hem de göçmen hakları açısından eleştirilerin odağı olmuştur. Bu mutabakat, yalnızca sığınmacıların Avrupa'ya geçişini sınırlamayı amaçlarken, AB'nin sorumluluğu altındaki göçmen haklarını koruma noktasında yetersiz kalmaktadır. AB, bu tür anlaşmalarla mültecilerin haklarını korumak yerine, mülteci akışını sadece engellemeye yönelik politikalar geliştirmiştir bulunmaktadır. Bu

da AB'nin, Suriyeli sığınmacılara karşı daha kapsayıcı ve insan odaklı politikalar geliştirme konusunda eksik kaldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, AB'nin içindeki toplumsal uyum politikaları da çeşitli eleştirilere tutulmuştur. Göçmenlerin topluma entegrasyonu, sadece hukuki ve ekonomik düzenlemelerle sınırlı değildir. Sosyal uyum, kültürel entegrasyon ve toplumsal hoşgörü gibi alanlarda da ciddi adımlar atılması gerekmektedir. Ancak, AB'nin entegrasyon politikaları çoğu zaman sadece mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla sınırlı kalmaktadır. Mültecilerin eğitim, sağlık, iş gücü piyasasına entegrasyonu ve toplumsal eşitlik gibi uzun vadeli süreçlerde AB, daha güçlü bir strateji geliştirmek zorunluluğundadır. AB'nin entegrasyon politikalarının eksiklikleri, yerel halkta artan yabancı düşmanlığı ve ayrımcılık gibi olumsuz tutumlarla daha da karmaşık hale getirmiştir. AB'nin göç politikaları, genellikle ekonomik büyüme ve istihdam oluşturma fırsatlarına odaklanmış olsa da bu politikalar iş gücü piyasasında yer alan göçmenlerin sosyal uyumunu sağlama konusunda eksik kalmaktadır. Göçmenlerin entegrasyonunun sadece ekonomik fayda sağlamakla sınırlı kalmaması, aynı zamanda onların toplumsal hayata katılımını ve kültürel uyumunu sağlamayı hedeflemesi gerekmektedir. Aksi takdirde, göçmenler yalnızca bir iş gücü kaynağı olarak görülüp, toplumla kaynaşmakta zorluk yaşayacaklardır. Bu bağlamda, AB'nin daha kapsayıcı ve entegre bir toplum yaratmak adına somut adımlar atması gerekmektedir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile uyumlu politikaların uygulanması, göçmenlerin insana yakışır bir yaşam sürmesi için kritik bir öneme sahiptir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları göçmenlerin haklarını koruma, toplumsal eşitliği sağlama ve barışçıl toplumlar oluşturma adına AB'ye bir yol haritası sunmaktadır. AB, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının 1. ve 10. amaçlarına odaklanarak göçmenlerin yaşam kalitesini artırabilir, eşitsizlikleri azaltabilir ve sosyal uyumu destekleyebilir. Ancak, AB'nin mevcut politikaları, genellikle bu amaçlarla uyumsuz olarak gelişmiş ve göçmenlerin temel haklarını tam anlamıyla güvence altına alamamıştır. Sonuç olarak, AB'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik politikaları, kısa vadede sınır güvenliğini sağlama konusunda bazı başarılar elde etmiş olsa da uzun vadede etkili ve sürdürülebilir bir göç yönetimi sağlamak için daha kapsayıcı ve insan odaklı bir yaklaşım benimsemesi gerekmektedir. Göçmen haklarının korunması, toplumsal uyumun sağlanması ve ekonomik fırsatların artırılması adına AB, yalnızca bölgesel değil, küresel bir işbirliği ve sorumluluk anlayışı geliştirmek zorundadır. AB'nin göç politikalarındaki başarısızlıkları, bölgesel krizlerin

yönetilmesinde daha etkili bir işbirliği gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, AB'nin daha insani ve sürdürülebilir bir göç yönetim yaklaşımı benimsemesi, sadece Suriyeli sığınmacılar için değil, tüm göçmenler için faydalı olacaktır. Avrupa Birliği, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları doğrultusunda daha kapsayıcı ve adil bir göç politikası oluşturarak hem Suriyeli sığınmacıların yaşamlarını iyileştirebilir hem de Avrupa toplumlarının küresel ölçekteki sorumluluklarına daha uygun bir şekilde hareket etmesini sağlayabilir.

Kaynakça

- AB Başkanlığı (2016). 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi. https://www.ab.gov.tr/files/ab_iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi.pdf
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP). (2023). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Nelerdir? <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
- Birleşmiş Milletler Türkiye. (2021). Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Çalışmalarımız. <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>
- IOM Türkiye (2023). Göç ve Sınır Yönetimi. <https://turkiye.iom.int/tr/goc-ve-siniryonetimi>
- IOM Türkiye. Göç Yönetimi. <https://turkiye.iom.int/tr/goc-yonetimi>
- Göç Terimleri Sözlüğü, (2009). Uluslararası Göç Örgütü, [https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu\(1\).Pdf](https://www.goc.gov.tr/Kurumlar/Goc.Gov.Tr/Files/Goc_Terimleri_Sozlugu(1).Pdf)
- Öztürk, T. ve Boyacı, E. (2022). Suriyeli Mülteci Krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği İlişisine Yansıması: Dünya Sistemleri Analizi Üzerinden Bir Değerlendirme, *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 6(1), ss. 1809-1823.
- UNDP Türkiye (2025). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar. <https://www.kureselamaclar.org/>

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

SÜRDÜRÜLEBİLİR DİRENÇLİ KENTLER

Ahmet GEMİCİ*

Özet

Bu bildiriye, sürdürülebilir dirençli kentler, çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik istikrar ve sosyal adaletin bir araya getirilmesiyle gelecekteki zorluklara karşı hazırlıklı olmayı hedefler. Bu yaklaşım, şehirlerin hem doğal kaynakları korumasını hem de çevre kirliliğini azaltarak sosyal eşitliği sağlamasını amaçlar. Türkiye, özellikle Marmara Bölgesi'nde beklenen büyük depremlerle ciddi bir risk altındadır. 1999 Marmara Depremi, bu bölgedeki şehirlerin deprem felaketlerine hazırlıksız olduğunu gözler önüne sermiştir. Bu durum, Türkiye'deki şehirlerin toplumsal yapısını ve şehir planlamasını yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur. İstanbul gibi büyük ve yoğun nüfuslu şehirler, beklenen depremin yıkıcı etkileriyle başa çıkabilmek için çeşitli önlemler almak zorundadır.

Sürdürülebilir dirençli kentlerin temel özellikleri arasında yeşil altyapının entegrasyonu, enerji verimliliği, toplumsal katılım ve esnek planlama gibi unsurlar bulunmaktadır. Yeşil altyapı, doğal ekosistemlerin şehir içinde entegrasyonu sayesinde şehirlerin ekosistem hizmetlerinden faydalanmasını sağlar. Örneğin, yeşil alanların artırılması, doğal su yollarının korunması ve binaların deprem güvenliğinin sağlanması, şehirlerin dayanıklılığını artıran önemli unsurlardandır. Bu tür uygulamalar, çevresel sorunları çözmekle kalmaz, aynı zamanda kentlerin estetik ve sosyal değerini de yükseltir. Marmara Bölgesi'nde beklenen depremin etkilerini azaltmak için Türkiye, kentsel dönüşüm projeleri ve yeni yapı yönetmelikleri geliştirmiştir. İstanbul'da yürütülen projeler, depreme dayanıklı binaların inşasını teşvik ederken, mevcut yapıların güçlendirilmesi amacıyla çeşitli programlar uygulanmaktadır. Ancak, kentsel dönüşüm sürecinin doğru yönetilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Ekonomik olarak erişilebilir, sosyal haklara kolay erişimi sağlanmış dirençli kentler inşa etmek gerekmektedir.

---

* Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. <https://orcid.org/0009-0002-0905-7081>.

Sürdürülebilir ve dirençli kentlerin tasarımında akıllı şehir teknolojileri de büyük bir rol oynamaktadır. Akıllı şehir uygulamaları, enerji tasarrufu sağlarken yaşam kalitesini artırmakta, akıllı ulaşım sistemleri ise trafik sıkışıklığını azaltmaktadır. Bu tür uygulamalar, şehirlerin sürdürülebilirliğini artırarak kaynakların daha etkin kullanılmasına olanak tanımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dirençli Kentler, Sürdürülebilirlik, Akıllı Şehirler, İklim Değişikliği, Deprem

Giriş

Günümüz dünyasında, şehirlerin karşılaştığı en büyük zorluklardan biri iklim değişikliği ve doğal afetlerdir. Bu zorluklarla başa çıkabilmek için, sürdürülebilir dirençli kentler kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu kavram, şehirlerin çevresel sürdürülebilirliği, ekonomik istikrarı ve sosyal adaleti bir araya getirerek, gelecekteki zorluklara hazırlıklı olmayı hedefler. Sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunması, çevre kirliliğinin azaltılması ve sosyal eşitliğin sağlanması gibi temel bileşenleri içerirken, dirençlilik, beklenmedik olaylara karşı dayanıklılığı ifade eder. Türkiye, özellikle Marmara Bölgesi'nde beklenen büyük bir depremin etkileriyle yüzleşme riski taşımaktadır. 1999 Marmara Depremi, bu bölgedeki şehirlerin deprem felaketlerine hazırlıksız olduğunu gözler önüne sermiştir. Bu durum, toplumsal yapının ve şehir planlamasının yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Beklenen Marmara depremi, İstanbul gibi büyük ve yoğun nüfuslu şehirlerin karşılaşabileceği yıkıcı bir felaket olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, şehirlerin doğal afetlere karşı daha dayanıklı hale gelmesi için çeşitli önlemler alınması gerekmektedir. Sürdürülebilir dirençli kentlerin bazı temel özellikleri, yeşil altyapının entegrasyonu, enerji verimliliği, toplumsal katılım ve esnek planlama gibi unsurları içerir. Yeşil altyapı, doğal ekosistemlerin şehir içinde entegrasyonu ile şehirlerin ekosistem hizmetlerinden faydalanmasını sağlar. Örneğin, yeşil alanların artırılması, doğal su yollarının korunması ve binaların deprem güvenliğinin sağlanması, şehirlerin dayanıklılığını artıran önemli unsurlardandır. Bu uygulamalar, çevresel sorunları çözmekle kalmaz, aynı zamanda kentlerin estetik ve sosyal değerini de yükseltir.

Marmara Bölgesi'nde beklenen depremin etkilerini azaltmak için Türkiye, kentsel dönüşüm projeleri ve yeni yapı yönetmelikleri geliştirmiştir.

İstanbul'da yürütülen projeler, depreme dayanıklı binaların inşasını teşvik ederken, mevcut yapıların güçlendirilmesi amacıyla çeşitli programlar uygulanmaktadır. Ancak, kentsel dönüşüm sürecinin doğru yönetilmesi büyük bir önem taşır. Bu tür projelerin yalnızca fiziksel dayanıklılığı artırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve bilinçlenmeyi de teşvik etmesi gerekmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri, genellikle yerel halkın ihtiyaçları ve ekonomik durumları göz önünde bulundurulmadan hayata geçirilmektedir. Bu durum, insanların yaşam alanlarını kaybetmelerine veya mevcut bölgelerinden ayrılmalarına sebep olmaktadır. Örneğin, kentsel dönüşüm uygulanan bölgelerde yaşayan ailelerin durumu çoğu zaman zordur. Bu projeler, çoğu zaman "rantsal dönüşüm" şeklinde uygulanmakta ve ev sahipleri, yeni yapılan binalarda kalabilmek için ek maliyetler ödemek zorunda kalmaktadır. Yapılan incelemeler, bu insanların mevcut konutlarında barınmasının zor hale geldiğini göstermektedir. Düşük gelirli aileler, yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalmakta ve bu durum, dirençli kentler yaratma çabalarına zarar vermektedir. Dirençli kentler oluştururken, öncelikle halkın ekonomik durumuna çözüm önerileri sunulmalıdır. Ekonomik olarak erişilebilir, sosyal haklara kolay erişimi sağlanmış dirençli kentler inşa etmek gerekmektedir. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm projeleri tasarlanırken, yerel halkın ihtiyaçları, gelir seviyeleri ve sosyal yapıları dikkate alınmalıdır.

En fazla eleştirilen düzenleme, Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı'dır. Söz konusu eleştiriler, tasarının uygulama ve mevzuat açısından, bütüncül bir planlama anlayışını benimsemediğini vurgulamaktadır (ŞPO). Tasarının, çözüm odaklı bir yaklaşım sergilemek yerine, ekonomik rant sağlamayı amaçladığı ve bu doğrultuda yeni sorun alanları yarattığı ileri sürülmektedir. Örneğin, geçmişte tek bir gecekonduya sahip olan bireyler, tasarı sayesinde birden fazla konut sahibi olabilmekte ve bu durum, kaçak yapılaşmayı teşvik edebilmektedir. Bu bağlamda tasarı, imar affi uygulamaları olmadan da rant ve oy kaygıları doğrultusunda dönüşüm alanları yaratma çabası taşımaktadır; dolayısıyla tasarı, imar affinin bir çeşit uygulaması olarak değerlendirilebilir (Genç, 2018).

Ancak bu şekilde, halk daha bilinçli ve daha eğitilmiş hale gelir. Yerel halkın sorunlarına duyarlı projeler, toplumun dayanıklılığını artırmaya katkı sağlayacaktır. Sürdürülebilir ve dirençli kentlerin tasarımında akıllı şehir teknolojileri büyük bir rol oynamaktadır. Akıllı şehir uygulamaları,

enerji tasarrufu sağlarken, yaşam kalitesini de artırmaktadır (Partigöç, 2023). Örneğin, akıllı ulaşım sistemleri trafik sıkışıklığını azaltmakta, enerji verimliliği sağlayan binalar çevreye duyarlı yaşam alanları sunmaktadır. Akıllı aydınlatma sistemleri ve su yönetimi uygulamaları, şehirlerin sürdürülebilirliğini artırırken, kaynakların daha etkin kullanılmasına olanak tanımaktadır. Sürdürülebilir dirençli kentlerin inşası, yalnızca fiziksel yapıların güçlendirilmesi ile değil, aynı zamanda toplumsal yapının da güçlendirilmesi ile mümkündür. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve halkın iş birliği içinde çalışması gerekmektedir. Toplumun her kesiminin sürece dahil edilmesi, projelerin başarısını artıracaktır. Eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları, toplumun dirençli kentler konusundaki farkındalığını artırmak için önemlidir. Bu bağlamda, eğitim programları ve atölye çalışmaları ile halkın bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır (Aral ve Tunç, 2021).

Dirençli kentlerin oluşturulmasında, ekosistem hizmetlerinin korunması ve geliştirilmesi de büyük bir öneme sahiptir. Ekosistem hizmetleri, insanların yaşam kalitesini artıran doğal süreçlerdir ve bu hizmetlerin korunması, şehirlerin sürdürülebilirliğini doğrudan etkiler. Örneğin, ağaçlandırma çalışmaları ve yeşil çatılar, hava kalitesini iyileştirirken, yağmur suyunun yönetilmesine yardımcı olur. Bu tür uygulamalar hem çevresel sorunları çözmekte hem de toplumsal dayanışmayı artırmaktadır. Ayrıca, iklim değişikliği ile mücadele etmek için şehirlerin enerji verimliliğini artırmaları ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmeleri gerekmektedir. Güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir kaynakların kullanımı, şehirlerin enerji bağımlılığını azaltırken, sera gazı emisyonlarını da düşürmektedir. Bu tür uygulamalar hem çevresel sürdürülebilirliği sağlar hem de ekonomik olarak şehirlerin daha bağımsız hale gelmesine yardımcı olur.

Sonuç olarak, sürdürülebilir dirençli kentler, Türkiye'nin beklenen Marmara depremine karşı daha hazırlıklı olmasını sağlarken, çevresel sürdürülebilirliği ve sosyal adaleti de göz önünde bulundurmaya gerektirir. Bu çabalar, toplumun dayanıklılığını artırarak, şehirlerin yaşanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. Şehirlerin geleceği, bu tür önlemlerin etkin bir şekilde uygulanmasına bağlıdır. Ülkemizde ve dünyada yapısal olarak donatıları zayıflamış ve plansız kentlerden kurtulabilmek için kentsel dönüşüm gibi çalışmaları başlatmak gerekmektedir. Ancak, bu süreçte halkın çıkarlarını gözetmek ve ekonomik erişimlerini sağlamak hayati öneme sahiptir. Sürdürülebilir dirençli kentlerin inşası, yalnızca fiziksel

yapıların güçlendirilmesi ile değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması ile de mümkündür (Bilgehan, 2023). Bu süreçte, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve halkın iş birliği içinde çalışması gerekmektedir. Toplumun her kesiminin sürece dahil edilmesi, projelerin başarısını artıracaktır. Eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları, toplumun dirençli kentler konusundaki farkındalığını artırmak için önemlidir. Sonuç olarak, dirençli ve sürdürülebilir kentler yaratmak istiyorsak, öncelikle insanların durumlarını iyileştirmeliyiz. Yaşanacak doğal afetlere karşı aldığımız önlemler, ancak dirençli bireyler ve topluluklar ile geçerliliğini korur.

Dirençli kentler, yalnızca beton yapılarla değil, doğayla iç içe, sürdürülebilir yaşam alanları ile mümkündür.

Akıllı şehir teknolojileri ile donatılmış, enerji tasarruflu, sağlıklı yaşam koşulları sunan, akıllı ulaşım ağları, yaya yolları ve temiz enerji üretimi ile desteklenen şehirler yaratmak mümkündür. Bu bağlamda, sürdürülebilir dirençli kentler hem çevresel hem de toplumsal açıdan daha yaşanabilir bir gelecek için kritik bir rol oynamaktadır. Kısacası, sürdürülebilir dirençli kentler oluşturmak, sadece fiziksel yapıları güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve ekonomik sürdürülebilirliği sağlamakla mümkündür.

Bu sürecin başarılı olması için, yerel halkın ihtiyaçlarına duyarlı projeler geliştirmek, ekonomik erişimi artırmak ve eğitimle bilinçlendirmek gerekmektedir. Böylece, beklenen doğal afetlere karşı daha dayanıklı bir toplum ve çevre yaratılabilir. Sürdürülebilir dirençli kentlerin inşasında toplumsal katılım da hayati bir öneme sahiptir. Kent sakinlerinin aktif bir şekilde sürece dahil edilmesi, projelerin başarısını artırır. Yerel halkın görüşlerinin alınması, ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçlara uygun çözümler üretilmesi, sürdürülebilir projelerin temel taşlarındandır. Bu bağlamda, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, halkla iş birliği yaparak, toplumsal dayanışmayı güçlendirecek projeler geliştirmelidir. Halkın bilinçlendirilmesi, sürdürülebilir ve dirençli kentlerin oluşturulmasında önemli bir rol oynar. Eğitim programları, seminerler ve atölye çalışmaları, toplumun çevresel sorunlar ve sürdürülebilirlik konusundaki farkındalığını artırmak için etkili yöntemlerdir. Bu tür etkinlikler, bireylerin çevreye duyarlılığını artırırken, toplumsal bilinci de güçlendirir. Eğitim, bireylerin kendi yaşam alanlarında değişim yaratmalarını sağlayacak bilgi ve becerileri

kazanmalarına yardımcı olur. İnsanların çevresel sürdürülebilirlik konusunda bilinçlenmesi, toplumsal dayanışmayı artırmakta ve şehirlerin daha dirençli hale gelmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının, bu süreçte etkin bir rol oynaması gerekmektedir. Toplumun her kesiminin sürece dahil edilmesi, projelerin başarısını artıracaktır. Eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları, toplumun dirençli kentler konusundaki farkındalığını artırmak için önemlidir. Bu bağlamda, eğitim programları ve atölye çalışmaları ile halkın bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Son olarak, sürdürülebilir dirençli kentlerin oluşturulmasında, iklim değişikliğine karşı hazırlıklı olmak büyük bir önem taşımaktadır.

Şehirler, iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkabilmek için çeşitli stratejiler geliştirmelidir. Bu stratejiler arasında, iklim değişikliği ile mücadele eden planlamalar, yenilenebilir enerji kaynaklarının entegrasyonu ve su yönetimi uygulamaları yer alır. Şehirlerin, iklim değişikliğine uyum sağlama yeteneği, dayanıklılığını artıracak ve toplumsal refahı yükseltecektir (Akgöz ve Çelik, 2023). Sonuç olarak sürdürülebilir dirençli kentler yaratmak, sadece doğal afetlere karşı bir önlem almakla kalmaz, aynı zamanda insanların yaşam kalitesini artırmak için de bir fırsat sunar. Bu bağlamda, şehirlerin tasarımında doğayla uyumlu çözümler geliştirmek hem çevresel hem de sosyal açıdan daha sürdürülebilir bir gelecek için kritik bir adım olacaktır.

Akıllı şehir teknolojileri, doğayla uyumlu yaşam alanları ve toplumsal katılım, dirençli kentlerin inşasında önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak, sürdürülebilir dirençli kentler oluşturmak, yalnızca fiziksel yapıların güçlendirilmesi ile değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması ile mümkündür. Bu sürecin başarılı olması için, yerel halkın ihtiyaçlarına duyarlı projeler geliştirmek, ekonomik erişimi artırmak ve eğitimle bilinçlendirmek gerekmektedir. Böylece, beklenen doğal afetlere karşı daha dayanıklı bir toplum ve çevre yaratılabilir (Özyegin Altın, 2023). Sürdürülebilir dirençli kentler, geleceğin şehirlerinin tasarımında merkezi bir rol oynamaktadır. Bu şehirler, yalnızca doğal afetlere karşı dayanıklı olmakla kalmaz, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliği ve sosyal adaleti de gözetir. Toplumun her kesiminin bu süreçte aktif bir rol alması, dirençli kentlerin inşasında büyük bir önem taşır. Bütün bu unsurlar, sürdürülebilir ve dirençli kentlerin yaratılmasında önemli birer bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak, bu süreçte atılacak adımlara bağlıdır. Sürdürülebilir

dirençli kentler, yalnızca günümüz sorunlarını çözmekle kalmayıp, gelecekte karşılaşılabilecek zorluklara karşı da hazırlıklı olmamızı sağlayacaktır (Ulubaş Hamurcu, 2023). Bu nedenle, herkesin bu çabaya katılması, dirençli ve sürdürülebilir bir gelecek için kritik bir öneme sahiptir.

Dirençli kentlerde alt başlıkları özetlemek gerekirse;

- İklim Değişikliği ve Kentsel Planlama
- Ekonomik Sürdürülebilirlik
- Toplumsal Adalet ve Eşitlik
- Eğitim ve Bilinçlendirme
- Akıllı Şehir Uygulamaları
- Doğal Afetlere Hazırlık
- Yeşil Alanların Önemi
- Toplumsal Katılımın Teşviki
- Küresel İşbirliği

İklim Değişikliği ve Kentsel Planlama

İklim değişikliği, şehirlerin fiziki ve sosyal yapısını derinden etkilemektedir. Bu nedenle, şehirlerin iklim değişikliği ile mücadele etme ve adaptasyon kapasitesini artırmak için stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Kentsel planlama süreçlerinde, iklim değişikliğinin etkilerini göz önünde bulundurmamak, bu süreçlerin en önemli bileşenlerinden biridir. Şehirlerin yeşil alanlarını artırarak, doğal afetlere karşı dirençlerini artıracak planlar geliştirmeleri hayati öneme sahiptir. Örneğin, şehirlerde yağmur suyu yönetimi, yeşil çatılar ve dikey bahçeler gibi uygulamalar hem iklim değişikliğinin etkilerini azaltmakta hem de toplumsal yaşam kalitesini artırmaktadır.

Ekonomik Sürdürülebilirlik

Ekonomik sürdürülebilirlik, dirençli şehirlerin temel taşlarından biridir. Şehirlerin ekonomik olarak sürdürülebilir hale gelmesi için yerel ekonomilerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Yerel işletmelerin desteklenmesi, istihdam yaratılması ve sosyal hizmetlerin güçlendirilmesi, şehirlerde ekonomik canlılığı artırır (Özdemir, 2022).

Ayrıca, sürdürülebilir tarım uygulamaları ve yerel gıda sistemleri, şehirlerin gıda güvenliğini artırırken, çevresel etkileri de azaltmaktadır. Yerel ekonomilerin güçlendirilmesi, toplumsal dayanışmayı artırarak, şehirlerin dayanıklılığını da pekiştirir.

Toplumsal Adalet ve Eşitlik

Sürdürülebilir dirençli kentlerin inşasında toplumsal adalet ve eşitlik sağlamak da büyük bir öneme sahiptir. Tüm bireylerin kaynaklara eşit erişimi sağlanmalı, sosyal haklar güvence altına alınmalıdır. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin, sosyal hizmetleri güçlendirmesi, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurması ve sosyal dayanışmayı teşvik etmesi gerekmektedir. Sosyal konut projeleri, düşük gelirli ailelerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak için hayata geçirilmelidir. Bu tür projeler, toplumun tüm kesimlerinin şehir hayatına dahil edilmesini sağlayarak, sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunur.

Eğitim ve Bilinçlendirme

Eğitim, sürdürülebilir dirençli kentlerin inşasında kritik bir rol oynamaktadır. Toplumun her kesiminin çevresel sürdürülebilirlik konusunda bilinçlendirilmesi, gelecekteki nesillerin daha duyarlı ve etkin bir şekilde çevresel sorunlara yaklaşmalarını sağlar. Eğitim programları, okullarda, üniversitelerde ve toplum merkezlerinde düzenlenmeli; çevresel sorunların yanı sıra toplumsal dayanışma ve dayanıklılık konuları da işlenmelidir. Bu tür eğitimler, bireylerin kendi yaşam alanlarında değişim yaratmalarını sağlayacak bilgi ve becerileri kazandırır.

Akıllı Şehir Uygulamaları

Akıllı şehir teknolojileri, sürdürülebilir dirençli kentlerin inşasında önemli bir araçtır. Bu teknolojiler, şehirlerin enerji verimliliğini artırmakta, trafik sorunlarını çözmekte ve yaşam kalitesini yükseltmektedir. Örneğin, akıllı ulaşım sistemleri, trafik akışını optimize ederek, ulaşım sürelerini kısaltmakta ve çevre dostu ulaşım alternatiflerini teşvik etmektedir. Ayrıca, akıllı su yönetimi sistemleri, su kaynaklarının etkin kullanılmasını sağlarken, su israfını da önler. Bu tür uygulamalar, şehirlerin dayanıklılığını artırarak, sürdürülebilir bir yaşam alanı oluşturur.

Doğal Afetlere Hazırlık

Doğal afetlere karşı hazırlıklı olmak, sürdürülebilir dirençli kentlerin en önemli özelliklerinden biridir. Şehirlerin afet yönetimi planları, olası acil durumlara karşı etkin bir şekilde hazırlanmalıdır. Bu planlar hem fiziksel altyapının güçlendirilmesini hem de toplumsal dayanışmanın artırılmasını içermelidir. Acil durum tatbikatları, yerel halkın afetlere karşı bilinçlenmesini sağlarken, toplumsal dayanışmayı pekiştirir. Ayrıca, afet sonrası iyileşme süreçleri, yerel halkın ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır.

Yeşil Alanların Önemi

Yeşil alanlar, şehirlerin çevresel sürdürülebilirliğini artıran önemli unsurlardandır. Parklar, bahçeler ve doğal alanlar hem ekosistem hizmetleri sunmakta hem de insanların yaşam kalitesini artırmaktadır. Bu alanlar, hava kirliliğini azaltırken, şehirlerin sıcaklık dengesini sağlamada da önemli bir rol oynar. Ayrıca, yeşil alanların artırılması, şehirlerin estetik değerini yükseltir ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir (Dağdeviren ve Yaylı, 2022). Şehir planlamasında yeşil alanların entegrasyonu, sürdürülebilir ve dirençli bir kent yaratmak için kritik bir adımdır.

Toplumsal Katılımın Teşviki

Toplumsal katılım, sürdürülebilir dirençli kentlerin inşasında hayati bir öneme sahiptir. Kent sakinlerinin projelere aktif bir şekilde katılması, karar alma süreçlerine dahil olmaları, projelerin başarısını artırır. Yerel yönetimler, halkın görüşlerini almak ve ihtiyaçlarını belirlemek için çeşitli mekanizmalar geliştirmelidir (Işık ve Öktem, 2024). Kamu toplantıları, anketler ve sosyal medya platformları, toplumsal katılımı artırmak için etkili araçlardır. Bu süreçte, yerel halkın ihtiyaçlarına duyarlı projeler geliştirmek, sürdürülebilir kentlerin inşasında büyük bir katkı sağlar.

Küresel İşbirliği

Sürdürülebilir dirençli kentlerin inşası, yalnızca yerel düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde de işbirliğini gerektirir. Küresel iklim değişikliği ile mücadele, şehirlerin dayanıklılığını artırmak için ortak çözümler geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ülkeler, deneyimlerini paylaşmalı, en iyi uygulamaları ve stratejileri öğrenmelidir. Bu bağlamda,

uluslararası konferanslar, çalıştaylar ve projeler, sürdürülebilirlik ve dirençlilik konularında bilgi alışverişini sağlamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Sürdürülebilir dirençli kentler, geleceğin şehirlerinin tasarımında merkezi bir rol oynamaktadır. Bu şehirler, yalnızca fiziksel yapıların güçlendirilmesi ile değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması ile de mümkündür. Toplumun her kesiminin bu süreçte aktif bir rol alması, dirençli kentlerin inşasında büyük bir önem taşır. Gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak, bu süreçte atılacak adımlara bağlıdır. Sonuç olarak, sürdürülebilir dirençli kentler oluşturmak, yalnızca doğal afetlere karşı bir önlem almakla kalmaz, aynı zamanda insanların yaşam kalitesini artırmak için de bir fırsat sunar. Akıllı şehir teknolojileri, doğayla uyumlu yaşam alanları ve toplumsal katılım, dirençli kentlerin inşasında önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilir dirençli kentlerin inşası hem çevresel hem de toplumsal açıdan daha yaşanabilir bir gelecek için kritik bir rol oynamaktadır. Sürdürülebilir dirençli kentlerin yaratılmasında atılacak her adım, toplumun dayanıklılığını artıracak ve gelecekteki zorluklara karşı daha hazırlıklı hale gelmesini sağlayacaktır. Bu nedenle, herkesin bu çabaya katılması, dirençli ve sürdürülebilir bir gelecek için kritik bir öneme sahiptir.

Bu çalışma sonucunda dirençli kentlerde oluşabilecek olumsuz durumlar için sunulan öneriler:

- **Siber Güvenlik Önlemleri:** Akıllı şehir sistemlerinin siber saldırılara karşı korunması için güçlü güvenlik protokolleri oluşturulmalıdır. Düzenli güvenlik güncellemeleri ve veri şifreleme uygulanmalıdır.
- **Eğitim ve Farkındalık Programları:** Yerel halkın ve yöneticilerin siber güvenlik, doğal afet hazırlığı ve sürdürülebilirlik konularında eğitilmesi sağlanmalıdır. Atölye çalışmaları ve seminerler düzenlenmelidir.
- **Acil Durum Müdahale Planları:** Beklenmedik olaylar için etkili acil durum müdahale planları oluşturulmalıdır. Bu planlar, doğal afetler ve siber saldırılar için hızlı müdahale prosedürlerini içermelidir.

Sürdürülebilir Dirençli Kentler

- **Veri Yedekleme ve Kurtarma Stratejileri:** Kritik verilerin düzenli olarak yedeklenmesi ve bu yedeklerin güvenli bir ortamda saklanması sağlanmalıdır. Veri kaybı durumunda hızlı kurtarma yöntemleri geliştirilmelidir.
- **Toplumsal Katılım ve İletişim:** Yerel halkın projelere aktif katılımı teşvik edilmeli, ihtiyaçları ve görüşleri dikkate alınmalıdır. Toplum bilgilendirilerek dayanışma güçlendirilmelidir.
- **Kentsel Dönüşüm Projeleri:** Kentsel dönüşüm projeleri, yerel halkın ekonomik durumunu göz önünde bulunduracak şekilde tasarlanmalıdır. Ekonomik erişilebilirlik sağlanmalıdır.
- **Yeşil Altyapı ve Ekosistem Hizmetleri:** Şehirlerde yeşil alanların artırılması, doğal su yollarının korunması ve ekosistem hizmetlerinin geliştirilmesi teşvik edilmelidir.
- **Enerji Verimliliği ve Yenilenebilir Enerji:** Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı artırılmalı ve enerji verimliliği sağlanmalıdır. Güneş ve rüzgâr enerjisi projeleri desteklenmelidir.
- **Sosyal Adalet ve Ekonomik Erişim:** Düşük gelirli ailelerin yaşam alanlarının korunması için sosyal adalet politikaları uygulanmalıdır. Ekonomik erişim sağlanmalıdır.
- **İzleme ve Değerlendirme Sistemleri:** Projelerin etkinliğini izlemek ve değerlendirmek için sistemler kurulmalıdır. Geri bildirim mekanizmaları ile sürekli iyileştirme sağlanmalıdır.
- **Kapsayıcı Planlama:** Projelerde tüm toplumsal kesimlerin temsil edilmesi sağlanmalı, özellikle marjinal grupların ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.
- **Dijital Altyapının Güçlendirilmesi:** Şehirlerin dijital altyapısı, siber saldırılara karşı dayanıklı hale getirilmeli ve sürekli olarak güncellenmelidir.
- **Halk Sağlığı ve Acil Durum Yönetimi:** Sağlık hizmetlerinin acil durumlarda etkinliğini artırmak için entegre sağlık planlaması yapılmalıdır. Kriz durumları için sağlık altyapısının güçlendirilmesi önemlidir.

- Toplumsal Dayanışma Programları: Yerel toplulukların dayanışma ağlarını güçlendirmek için sosyal projeler geliştirilmelidir. Bu, afet sonrası destek mekanizmalarını da kapsamalıdır.
- İklim Değişikliği ile Mücadele Stratejileri: İklim değişikliğinin etkilerini azaltmak için şehirlerin iklim uyum planları oluşturulmalı ve uygulamalara dahil edilmelidir.
- Finansal Destek ve Teşvikler: Yenilenebilir enerji ve sürdürülebilir altyapı projeleri için finansal teşvikler sağlanmalı, yatırımcıların bu alanlara yönelmesi teşvik edilmelidir.
- Yerel Yönetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi: Yerel yönetimlerin teknik ve idari kapasiteleri artırılmalı, eğitim programları ile güçlendirilmelidir.
- İnovasyon ve Araştırma Destekleme: Sürdürülebilir şehir uygulamaları için araştırma ve yenilikçilik teşvik edilmeli, yerel üniversitelerle iş birliği yapılmalıdır.

Kaynakça

- Partigöç, N. S. (2023). Sürdürülebilir Kentsel Planlama Süreçlerinde Akıllı Şehir Yaklaşımının Rolü. *Çevre Şehir Ve İklim Dergisi*, 2(3), 174-189.
Erişim Adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/csid/issue/75639/1203189>
- Aral, M., & Tunç, G. (2021). Türkiye’de Deprem Performansına Dayalı Bina Kimlik Bilgilerinin Oluşturulmasına Yönelik Çalışma ve Öneriler. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(1), 20-41. Erişim Adresi <https://doi.org/10.35341/afet.825123>
- Bilgehan, M. (2023). Kentsel Dönüşümde Afetlere Dirençli Yapılar. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 2(4), 282-301. Erişim Adresi <https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Csid/Issue/79302/1323825>
- Aksöz, F., & Çelik, A. (2023). Küresel İklim Değişikliğine Karşı Dirençli Kent Yönetişimi. *Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 75-85. Erişim Adresi <https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Ussmad/Issue/81501/1380970>
- Özyetgin Altun, A. (2023). Dirençli Toplum Yaklaşımında “Bilinç” Olgusu ve Kent Planlama ile İlişkisi. *Resilience*, 7(1), 93-110. Erişim Adresi <https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Resilience/Issue/77867/1201356>

Sürdürülebilir Dirençli Kentler

- Ulubaş Hamurcu, A. (2023). Akıllı Şehirler ve Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm. Çevre Şehir ve İklim Dergisi, 2(4), 70-95. Erişim Adresi <https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Csid/Issue/79302/1272506>
- Özdemir, A. (2022). Data- And Knowledge-Driven Smart City Strategies: Research On Implementation Challenges Of Local Governments In Turkey. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 20(3), 152-169. Erişim Adresi <https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Yead/Article/1162186>
- Dağdeviren, T., & Yaylı, H. (2022). Yeşil Kent Ekonomisi ve Sakin Şehirlerde Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 5(1), 59-73. Erişim Adresi <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Mana/Issue/69903/1085395>
- Işık, O., & Ökem, S. (2024). Semt Yaşamı Odağında Bütüncül Yerel Yönetim Yaklaşımı. Kent Akademisi, 17(5), 1939-1951. Erişim Adresi <https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Kent/Article/1494148>

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ AÇISINDAN YENİ UYGULANAN KAMU MALİYESİ POLİTİKALARININ GETİRDİĞİ MALİ TASARRUF TEDBİRLERİNİN KAMU ÇALIŞANLARINA OLAN ETKİSİ

Ahmet Melih ÖZTÜRK*

Özet

Araştırmada, yeni uygulanan mali tasarruf tedbirlerinin kamu çalışanları üzerindeki etkilerinin kapsamlı bir şekilde ele alınması hedeflenmiştir. Ayrıca alınan tedbirlerin sürdürülebilirlik açısından kamu çalışanlarının ekonomik ve sosyal hayatları üzerindeki sonuçlarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. İncelemede, maaş artışlarının sınırlandırılması, ek ödemelerdeki kısıtlamalar, çalışan haklarının yeniden düzenlenmesi gibi politikalara odaklanılmıştır. Tasarruf tedbirlerinin çalışanların alım gücünde meydana getirdiği düşüş, maaş zamlarının enflasyonda erimesi ve bunun yaşam standartları üzerindeki etkisi çalışmanın konularını oluşturmaktadır. Ayrıca ek ödemelere getirilen sınırlamaların çalışanların gelirine olan etkileri detaylıca değerlendirilmektedir. Yapılan tasarrufların politikaların sürdürülebilir kalkınma rolü inceleme konusu olacaktır. Ayrıca mali tasarruf tedbirlerinin kamu çalışanları üzerinde sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve psikolojik etkileri incelenecektir. Araştırmanın önemli diğer odağı ise mali tasarruf tedbirlerinin sosyal ve psikolojik boyutlarıdır. Çalışmada, kamu çalışanlarının azalan gelirleri nedeniyle ekonomik kaygıların iş tatminine, bağlılığa ve kamu hizmetlerinin genel verimliliğine nasıl yansıdığına dair bulgular incelenmektedir. Mali tedbirlerin çalışanların kariyer planlarını nasıl etkilediği ve özel sektöre yönelme eğilimlerinin kamu sektöründeki iş yapısında bir değişime yol açıp açmadığı da araştırılmaktadır. Personel alımlarındaki kısıtlamaların ve emeklilik teşviklerinin kamu sektöründeki yaş ortalamasını nasıl etkilediği ve yenilikçi hizmetlerin sunumunu nasıl zorlaştırdığı konusu da incelemede yer almaktadır. Ayrıca uygulanan ve uygulanacak olan mali tasarruf tedbirlerinin kamu çalışanlarının maaşlarına ve yan olanaklarına sağladığı kısıtlamalar veya kurumları tarafından kendilerine sunulan

---

* Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü.

faydaların azaltılması sürdürülebilir kalkınmada insan değerlerine uygun iş modeline etkileri bu çalışmada ele alınacaktır.

Son olarak, mali tasarruf tedbirlerinin kamu bütçesi ve ekonomik dengeye sağladığı katkılar da kapsamlı şekilde ele alınmaktadır. Bu kapsamda ele alınan konuyla ilgili yapılacak mali tasarruf tedbirlerinin başarılı olması durumunda bütçeye olan yükünün azalacağı ve bütçeye olan yükünün azalmasının akabinde devletin muhtelif konularda daha az borçlanmaya gereksinim duyacağı bu sayede ayrılacak fazla kaynakla sürdürülebilirlik ve insan onuruna yakışır iş misyonu çerçevesinde yenilikler yapılmasına zemin hazırlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Hedefleri, Kamusal Tedbirler, Kamu Çalışanları

Giriş

Günümüz ekonomisinde, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme yolunda önemli mali politikalar uygulamaya koyulmaktadır. Bu politikalar yalnızca makroekonomik dengeleri değil aynı zamanda bireylerin sosyal ve ekonomik hayatlarını da doğrudan etkilemektedir. Bu etki ve getirdiği olgular ise zamanla değişebilse de sürdürülebilirlik ve mali politika araçları yer yer insan doğasına dokunabilmektedir. Özellikle kamu sektöründe görev yapan çalışanlar mali tasarruf tedbirlerinin doğrudan etkilerini hisseden gruplardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda uygulanan ve uygulanacak mali politikaların getirdiği tasarruf tedbirlerinin kamu çalışanlarının ekonomik refahı sosyal yaşantısı ve psikolojik durumları üzerinde nasıl bir değişime neden olduğu sorusu önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Bu alanda yapılacak çalışmalar hem mali politikalara hem de etkilerine ışık tutacaktır.

Kamu maliyesi politikalarının kapsamlı bir dönüşüm sürecine girdiği günümüzde, maaş artışlarının sınırlanması, ek ödemelere getirilen kısıtlamalar ve çalışanların yan haklarının yeniden düzenlenip kısıntıya gidilmesi gibi uygulamalar hem kamusal işlemlerde hem de kamu çalışanın iş yapışında oluşan değişikliklerde dikkat çekmektedir. Bu tedbirler kamu çalışanlarının alım gücünde düşüş, yaşam standartlarında gerileme ve iş tatmini üzerinde olumsuz etkiler yaratırken sürdürülebilir kalkınma bağlamında bu politikaların ekonomik ve sosyal yönleriyle nasıl

bir denge kurabileceği kritik bir mesele haline gelmiştir. Uygulanacak olan bu mali politikalar iyi incelenir ve sonuçları iyi analiz edilir ise yaşanan bu olumsuzlukları en aza indirecek ve karşılığında sürdürülebilirlik amacıyla fayda dahi sağlayacaktır.

Bununla birlikte, tasarruf tedbirlerinin yalnızca ekonomik değil, sosyal ve psikolojik boyutları da göz ardı edilmemesi gereken önemli sonuçlar doğurmaktadır. Çalışanların azalan gelirleri nedeniyle yaşadıkları ekonomik kaygılar, iş bağlılığını ve kamu hizmetlerinin verimliliğini etkileyerek kurumların performansına da yansımaktadır. Bu yönden sadece kamu çalışanlarının yaşamını etkilemekle kalmadığı için kamusal hizmetlere olan olumsuz etkileri çok yönlü olumsuzluklara yol açabileceği gibi aynı zamanda, bu süreçte personel alımlarındaki kısıtlamalar ve emeklilik teşviklerinin kamu sektöründeki iş gücü yapısına ve hizmet sunumuna olan etkileri, geleceğin iş modellerine dair soru işaretleri yaratmaktadır.

Bu çalışmada, sürdürülebilir kalkınma hedefleri perspektifinden, mali tasarruf tedbirlerinin kamu çalışanlarının ekonomik, sosyal ve psikolojik yönlerini nasıl etkilediği detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Ayrıca bu politikaların kamu bütçesi üzerindeki olumlu etkileri ve sürdürülebilir kalkınma misyonuna katkıları analiz edilerek, gelecekte daha dengeli ve insan odaklı maliye politikaları için bir yol haritası sunulması amaçlanmaktadır.

Araştırma, yalnızca mevcut durumun analizini yapmakla kalmayıp, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmada insan onuruna yakışır bir iş modeli için gerekli politikaların nasıl şekillendirilmesi gerektiğine dair öneriler sunmayı da hedeflemektedir. Bu bağlamda, mali politikaların hem çalışan refahını hem de kamu hizmetlerinin etkinliğini gözeten bir perspektifle yeniden tasarlanmasının önemi bir kez daha vurgulanmaktadır.

Yeni Uygulanmaya Başlanan Tasarruf Tedbirlerin Kamu Çalışanlarına Olası Olumsuz Etkileri:

- *Maaş artışlarında yapılacak artışın sınırlandırılması nedeniyle oluşacak alım gücünde azalma*
- *Kamu çalışanlarına yapılacak yan hak faydalarının azaltılması münasebetiyle oluşacak iş ve işlem zorlukları*

- *Tasarruf nedeniyle kullanılacak malzemelerin sınırlandırılmasının yol açtığı işlem yavaşlığı ve olası verimsizlikler*
- *Finansal sorunların artması nedeniyle aile içi iletişim ve ilişkilerde yaşanabilecek olumsuzluklar*
- *Azalan ekonomik ve sosyal avantajlar nedeniyle çalışanların kamu sektöründen özel sektöre geçiş yapma eğilimlerinin muhtemel artışı*
- *Tasarruf tedbirlerinin bazı grupları daha fazla etkilediği algısının kamu çalışanları arasında eşitsizlik hissi*
- *Gelir ve hak kayıplarının yol açtığı çalışanların kurumlarına olan bağlılıklarını zayıflaması ve iş gücünde verimlilik düşüşü*
- *Kamu çalışanlarının verimliliğini azalması ve hizmet kalitesini olumsuz etkilenmesi*

Mali Tasarruf Tedbirlerinin Alanlarına Göre Uygulanmasındaki Farklar¹:

Kamusal Sağlık Kuruluşları: Yeni uygulanan mali tasarruf tedbirleri kritik önceliğe sahip olan sağlık sektöründe de kendine yer bulmuş ancak diğer kamusal alanlara göre hizmet önceliği ve kritik konumu ve servis şekli nedeniyle başta çalışanları ve kamusal sağlık kurumlarında nispeten daha ihtiyatlı bir tasarruf süreci yürütülmektedir. Olası kısıntılar sunulan hizmeti etkilemeyecek şekilde sıkı planlanarak yapılmaya çalışılmaktadır. Mali tasarruf tedbirlerinin devlet memuru olan sağlık çalışanlarına olan etkisi ise çalışma saatleri içerisinde olan yoğunluk artışları hizmet verme şekillerini etkileyen malzeme kullanım sınırları gibi detaylardır.

Devlet Okulları: Kamu kuruluşu olan devlet okullarında çalışmakta olan meslek mensupları ilgili mali tasarruf tedbirlerinden daha doğrudan etkilenmektedirler. İş yapış şekilleri ve gündelik yaşantılarında tasarrufa yönelik uygulamalar ve sarf malzemelerinde kullanım sıkışması mali tasarrufun uygulanma şekillerinden bir tanesidir. Ancak eğitim sektörü de tasarruf tedbirlerine maruz kalsa da yine de mümkün olduğunca eğitim kalitesinde düşüş olmaması yönünde çabalanmaktadır. Devlet okullarında çalışan memurlar ve kamu çalışanları ise mali tasarruf tedbirlerinden mali ve sosyal açıdan oldukça etkilenmektedirler çalışma süreleri içerisinde çalıştıkları kurumda öne çıkan mali tasarruf tedbirleri

---

¹ Bu kısımdaki bilgiler ilgili kamu kurumlarında çalışan meslek mensuplarıyla yapılan görüşmeler sonucu reel uygulamalar hakkında edinilen bilgiler neticesinde yazılmıştır.

gerek ders anlatış şekilleri gerekse de kurumlar içerisindeki geçirdikleri zaman da kendilerini etkilemektedir.

Güvenlik ve Kolluk Birimleri: Devlete ait olan asker polis ve jandarma gibi güvenlik birimlerinin dahil olduğu bu alan tasarruf tedbirleri konusunda yine kamusal hizmeti ve yaptıkları iş etkilemeyecek şekilde uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda mali tasarruf tedbirleri özellikle güvenlik ve kolluk birimlerinde uygulanırken bu birimde çalışan kamu çalışanlarının yaptıkları işi ve yaptıkları işin çıktısını etkilemeyecek şekilde uygulanmaya çalışılmaktadır.

Adalet Bakanlığı ve/veya Adalet ve Hukukla İlgili Kamusal Nitelikte Kuruluşlar: Başta adliyeler ve Adalet Bakanlığına bağlı diğer kamu kuruluşları olmak üzere bu ilgili kamu kuruluşlarında uygulanan ve uygulanacak olan mali tasarruf tedbirleri sosyal devlet olmanın bir çıktısı olan adalet ve hukuk gibi temel kavramların sağlandığı yerler olduklarından uygulanacak mali tasarruf tedbirlerinin uygulama şekilleri ve beklentileri farklı olmaktadır. Bu noktada bu kurumlarda uygulanacak mali tasarruf tedbirleri yargıç savcı ve bu gibi konumlarda görev alan kamu çalışanlarının karlarını etkilemeleri adalet için hukuk süreçlerinde aksama veya sıkıntı çıkmaması adına iş ve işleyişi aksatmayacak şekilde uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu kurumlarda çalışanların etkilendiği bir diğer mali tasarruf tedbiri ise yan haklarındaki artışların kısıtlanması kurumları tarafından sağlanan otobüs veya toplu taşıma hizmetlerinde kısıtlamaya gidilmesi bu kurumlarda çalışan devlet memurlarının yemek veya diğer ihtiyaçlarını da kullanılan malzemelerdeki tasarruf nedeniyle olan kalite düşüşü gibi şeyler sıralanabilir.

Kamu İktisadi Teşebbüsü Niteliğinde Olan Finansal Kuruluşlar: Finansal alanlarda kamu iktisadi teşebbüsü olarak kabul edilen bankalar kamusal kontrolde ve nitelikte olan fonlar sigorta ve sigorta dışı havuzlar ve banka statüsünde olup yerel yönetimlere kredi sağlayan iller bankası finansal alandaki kamu iktisadi teşebbüslerinden bazılarıdır. Bu kurumlarda çalışan kamu çalışanları ise mali tasarruf tedbirlerinden daha hızlı ve sert etkilenmişlerdir. Buldukları sektör gereği teknolojinin doğrudan içinde olan bu yapılar mali tasarruf tedbirlerinin dijitalleşmeye yönlendirdiği sektörlerin başında gelmiştir. Bu konumda yer alan oyuncular mali tasarruf tedbirleri kapsamında fiziki işlemler gerektirmeyen veya bireyin doğrudan varlığına ihtiyaç duyulmayan şekilde tabir edebileceğimiz işlemleri dijital kanallar üzerinden yapmaya çalışmakta ve bu kurumların çalışanları ise finansal

kısıtlamalardan en çok etkilenen çalışanlar arasında yer almaktadır. Mensubu buldukları kurumların kendilerine sağladıkları olanaklardaki azalmalar, iş ve işlemlerdeki kısıtlamalar nedeniyle dijitale yönlendirilen bir o kadar da sıkışmadan etkilenen grup içine dahil olmuşlardır (Özlale ve Karakurt, 2012).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Açısından Yeni Uygulanan Kamu Maliyesi Politikalarının Getirdiği Mali Tasarruf Tedbirlerinin Devlet Bütçesi ve Hazineye Olası Olumlu Etkileri:

Bütçenin Dengesi ve Borçlanmanın Azaltılması: Mali tasarruf tedbirleri kamu harcamalarının etkin bir şekilde kontrol altına alınmasına destek olur. Örneğin kamu çalışanlarının maaş artışlarının sınırlanması ek ödeneklerdeki kısıtlamalar ve personel alımlarının sınırlandırılması gibi uygulanacak mali politikalar sayesinde bütçe açıkları azalabilir. Bu da devletin borçlanma gereksinimini minimize ederek hazineye daha fazla mali esneklik ve alternatif kazandırarak iktisadi olumsuzluklardan nispeten daha az etkilenmesini sağlar (Akbey ve Ayyıldırım, 2024).

Kaynak Verimliliği ve Yenilikçi Projeler İçin Alan Yaratma: Tasarruf tedbirleri sonucunda bütçede oluşan fazla kaynak sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında yenilikçi projelere ve altyapı yatırımlarına ayrılabilir. Böylece hem ekonomik büyümeye katkıda bulunulabilir hem de insan onuruna yakışır iş modelleri geliştirilerek sosyal kalkınma desteklenebilir (Güner, 2021: 84-95).

Kamu Harcamalarında Şeffaflık ve Etkinlik: Harcama kalemlerindeki kısıtlamalar kamu maliyesinin daha şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya kavuşmasına olanak tanır (Kırılmaz ve Atak 2015; Aksoy, 2022)). Bu durum fayda maliyet analizi ile kamu kaynaklarının daha verimli şekilde kullanılmasına olanak sağlayabilir.

Enflasyon ve Ekonomik İstikrar Üzerindeki Dolaylı Etkiler: Kamu harcamalarının kontrol altına alınması ve mali tedbirlerle denetlenmesi oluşabilecek mali yüklerin baskısını hafifletebilir ve enflasyonun düşmesine katkıda bulunabilir. Bu sayede ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olarak özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesini ve bu tür sorunlardan kaynaklanan problemlerin büyük ölçüde çözülmesini sağlar.

Uzun Vadeli Kamu Hizmetleri ve İnsan İlişkileri: Emeklilik teşvikleri ve personel alımlarındaki kısıtlamalar kamu sektöründe yaş ortalamasını yükseltirken yenilikçi hizmetlerin sunumunda zorluklar yaratabilir. Ancak, bu durum aynı zamanda kamuda daha stratejik bir insan kaynakları yönetimini zorunlu kılar ve gelecekte daha sürdürülebilir bir iş gücü yapısının oluşmasına zemin hazırlayabilir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Açısından Yeni Uygulanan Kamu Maliyesi Politikalarının Getirdiği Mali Tasarruf Tedbirlerinin Devlet Bütçesi ve Hazineye Olası Olumsuz Etkileri:

Kamu Hizmetlerinin Kalitesinde Düşüş: Kamu maliyesi politikaları kapsamında uygulanan sürdürülebilirlik hedefli mali tasarruf tedbirleri özellikle kamu hizmetlerinin sunumunda olumsuz etkiler yaratabilir. Personel alımlarının sınırlandırılması mevcut çalışanların iş yükünü artırırken hizmetlerin etkinliğini azaltabilir. Sağlık eğitim ve güvenlik gibi vatandaşların günlük yaşamını doğrudan etkileyen hizmetlerde yetersizlikler meydana gelebilir. Bu durum kamu hizmetlerinden yararlanan vatandaşların memnuniyetini düşürerek devletin sosyal hizmet ve görevlerini yerine getirmesini zorlaştırabilir (Akbeý ve Ayyıldırım, 2024: 1921-1974).

Ekonomik ve Sosyal Eşitsizliklerin Derinleşmesi: Maaş artışlarının sınırlanması yan ve ek ödemelere getirilen kısıtlamalar ve çalışan haklarının yeniden düzenlenmesi kamu çalışanlarının alım gücünde ve mali güçlerinde belirgin bir düşüşe neden olabilir. Özellikle geliri yüksek olmayan gruplardaki kamu çalışanları enflasyon karşısında gelirlerinin erimesi nedeniyle ekonomik ve mali zorluklarla karşılaşabilir. Bu durum yalnızca bireysel düzeyde ekonomik sıkıntılara yol açmakla kalmaz aynı zamanda sınıfsal eşitsizlikleri derinleştirerek sosyal istikrarı da görece olumsuz etkileyebilir.

Kamu Çalışanlarının Motivasyonunda Azalma: Gelir kayıpları ve sosyal hakların kısıtlanması kamu çalışanlarının motivasyonunu ciddi şekilde düşürebilir. Çalışanların iş tatminindeki azalma kamu hizmetlerinin genel verimliliğini olumsuz etkileyebilirken kamu sektöründen özel sektöre yönelme eğilimini artırabilir. Bu nokta kamu kurumlarında deneyimli ve yetkin personel kaybına yol açarak hizmetlerin uzun vadede daha da zayıflamasına neden olabilir.

Uzun Vadeli Etkiler: Tasarruf tedbirleri yenilikçi projeler ve teknolojik altyapı yatırımları için ayrılan kaynakların azalmasına ve verimsizliğine yol açabilir. Kamu kurumları modernizasyon çabalarında geri kalarak vatandaşların beklentilerine uygun çağdaş sosyal hizmetler sunmakta zorlanabilir. Bunun yanı sıra bütçe kısıtlamaları kamu sektörünün gelecekteki rekabetçiliğini ve sürdürülebilirliğini hem mali hem sosyal yönden tehlikeye atabilir.

Makroekonomik Dengesizlikler: Kamu harcamalarındaki kısıtlamalar ekonomik büyümeyi destekleyecek mali araçların etkisini sınırlayarak işlevlerini azaltabilir (Duran, 2022). Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde kamu yatırımlarının azalması durgunluk riskini artırabilir ve işsizlik oranlarının beklenti dışı yükselmesine yol açabilir. Kamu sektörü yatırımlarındaki azalma özel sektördeki büyümeyi de olumsuz etkileyerek genel ekonomik ve mali dengeyi bozabilir.

Ayrıca uygulanacak olan ve bir kısmı uygulanan kamu maliyesi politikalarının getirdiği mali tasarruf tedbirlerinin doğrudan konumuz olan kamu çalışanları üzerindeki sosyal ve psikolojik etkilerinin ayrıca ve daha detaylı incelenmeye değerdir.

Kamu Maliyesi Politikalarının Getirdiği Mali Tasarruf Tedbirlerinin Kamu Çalışanları Üzerindeki Sosyal ve Psikolojik Etkileri:

Gelir Kaybı ve Ekonomik Baskıların Artması: Maaş artışlarının sınırlandırılması ve ek ödemelerdeki kesintiler kamu çalışanlarının gelir seviyelerinde düşüşe neden olmuştur. Özellikle enflasyon karşısında gelirlerin eriyerek azalması çalışanların satın alma gücünü azaltarak yaşam standartlarını önemli ölçüde düşürmüştür. Mali zorluklar borçlanma oranlarını artırmakta ve çalışanların mali bağımsızlıklarını tehlikeye atmaktadır. Bu durum bireylerin sosyal hayatlarını kısıtlamalarına ve günlük yaşamda finansal baskılar hissetmelerine sebep olabilmektedir.

İş Tatmini ve Motivasyon: Gelir kaybı ve artan iş yükü kamu çalışanlarının iş tatminini ve motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Çalışma koşullarındaki zorluklar, kurumlara olan bağlılığı azaltmakta ve çalışanların verimliliğini düşürmektedir. Kariyer beklentilerindeki belirsizlikler, çalışanların işyerine olan güvenini zayıflatırken, bu durum kamu hizmetlerinin genel etkinliğini de azaltmaktadır.

Sosyal Yaşamın Kısıtlanması: Tasarruf tedbirleri nedeniyle gelir kayıpları yaşayan kamu çalışanları sosyal etkinliklere ve kendilerine daha az vakit ve kaynak ayırmaktadır. Bu durum bireylerin sosyal ilişkilerinde gerilemelere toplumsal etkileşimde zayıflamalara ve yetersizlik hissini oluşmasına neden olabilmektedir. Sosyal hayat eksikliği çalışanların genel memnuniyetini olumsuz yönde etkilemektedir.

Psikolojik Sağlık Üzerindeki Etkiler: Artan ekonomik kaygılar ve biriken iş yükü kamu çalışanlarının psikolojik sağlığını doğrudan ve keskin olarak etkilemektedir. Gelir kayıpları ve uzun döneme ilişkin belirsizlikler çalışanlarda stres ve depresyon gibi sorunlara yol açabilmektedir. Ayrıca iş ve yaşam dengesinin bozulması ailevi ilişkilerde gerginliklere ve bireysel huzursuzluklara neden olmaktadır. Kamu çalışanlarının psikolojik sorunları uzun dönemde tükenmişlik hissi gibi ciddi durumlara dönüşebilir.

Özel Sektöre Yönelme ve Kurumsal Kaygılar: Tasarruf tedbirlerinin yarattığı olumsuz ve yetersiz olabilecek koşullar kamu çalışanlarının özel sektöre yönelme eğilimlerini artırabilmektedir. Daha iyi koşullar arayışıyla kamu sektöründen ayrılan kalifiye ve deneyimli alanında uzman çalışanlar kamu hizmetlerinin sunumunda kalite noksanlıklarına neden olabilir. Bu kamu kurumlarının uzun vadeli yapısal ve mali zorluklarla karşılaşmasına ve hizmet kalitesinin kayda değer ölçüde düşmesine yol açabilmektedir.

Sonuç

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda uygulanan mali tasarruf tedbirleri kamu maliyesi politikalarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ancak bu politikaların hayata geçirilmesi kamu çalışanlarının ekonomik sosyal ve psikolojik durumları üzerinde derin etkiler yaratabilmektedir. Kamu çalışanlarının maaş artışlarının sınırlanması yan haklara ve ödemelere getirilen kısıtlamalar ve çalışan haklarının yeniden düzenlenmesi gelir kayıpları ve alım gücünde düşüşe yol açarak bireysel refahı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum çalışanların yaşam standartlarında gerilemeye borçlanma oranlarının artmasına ve mali bağımsızlıklarının tehlikeye girmesine neden olabilmektedir.

Sosyal açıdan bakıldığında gelir kayıpları kamu çalışanlarının sosyal yaşamlarında çevreye katılımını sınırlamakta buldukları toplumda bağlarının zayıflamasına ve olumsuz hisler yaşamalarına yol açmaktadır.

Psikolojik düzeyde ise artan ekonomik baskılar ve iş yükü çalışanların stres tükenmişlik ve depresyon gibi sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Bu durum iş tatminini ve motivasyonu düşürerek çalışanların kurumsal bağlılıklarını zayıflatmış kamu hizmetlerinin genel verimlilik ve kalitesini olumsuz etkilemiştir.

Tasarruf tedbirlerinin uzun vadeli etkileri kamu hizmetlerinin kalitesinde düşüş ve yenilikçi projelerin azalması gibi sonuçlarla kamu sektörünün sürdürülebilir ve insan onuruna yaraşır tavrını tehlikeye atabilir. Ayrıca kamu çalışanlarının özel sektöre yönelme eğilimleri kamu kurumlarının deneyimli ve yetkin personel kaybına uğramasına neden olabilir. Bu durum, kamu hizmetlerinin etkinliğini zayıflatırken kurumsal yapıları da ciddi şekilde zorlamaktadır.

Sonucunda mali tasarruf tedbirleri kısa vadede bütçe dengesi ve borçlanmanın azaltılması gibi olumlu katkılar sağlasa da kamu çalışanları üzerinde oluşturduğu sosyal ve psikolojik yükler uzun vadede hem bireysel refahı hem de kamu hizmetlerinin kalitesini tehdit etmektedir. Bu bağlamda mali politikaların tasarlanmasında dengeli ve çalışan odaklı bir yaklaşım benimsenmesi kritik öneme sahiptir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun insan onuruna yakışır bir iş modeli oluşturularak hem kamu çalışanlarının refahı artırılabilir hem de kamu hizmetlerinin verimliliği sürdürülebilir bir şekilde desteklenebilir.

Kaynakça

Akbey Ferhat ve Ayyıldırım, Kadir (2024), "Türkiye'de Kamu Tasarruf Tedbirlerine İlişkin Genelgelerin Hukuki Mahiyeti ve 1990 Sonrası Genelgelerin Analizi: Tasarruf Sağlanabildi Mi?." *Mali Hukuk*, 20 (238), s ss 1921-1974.

Aksoy M.(2022), Kamu Mali Yönetiminde Mali Saydamlık ve Hesap Verebilirliğin Sağlanmasında Sayıştay Raporlarının Etkinlik Düzeyi, *International Journal of Public Finance* E-ISSN: 2548-0499 DOI: 10.30927/ijpf.1053866, 7(1), ss. 181 – 210, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijpf>

Duran, F. (2022), Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Uygulaması, *Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 14.

*Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Açısından Yeni Uygulanan Kamu Maliyesi
Politikalarının Getirdiği Mali Tasarruf Tedbirlerinin Kamu Çalışanlarına Olan Etkisi*

Güner, Kerem Can (2021), "Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi ve Uygulanan Mali Tedbirlerin Değerlendirilmesi". *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), ss. 84-95.

Kırılmaz, M. ve Atak, F. (2015), Kamu Mali Yönetiminde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Araçları: Faaliyet Raporları, *Ombudsman Akademik Dergisi*, Yıl: 2 Sayı: 3, ss. 189-217 ISSN: 2148-256X

Özlale, Ümit ve Karakurt, Alper (2012), "Türkiye'de Tasarruf Açığının Nedenleri ve Kapatılması İçin Politika Önerileri" *Bankacılar Dergisi*, 23 (83)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240517-5.pdf>

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLATI SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLER:
YOZGAT ÖRNEĞİ

Elman MALIKOV*

Özet

19. Yüzyılın başlarında batıdaki sanayileşme hareketi sonrası kentleşme sürecini başlamıştır. Şehirleşmenin artması ve beraberinde gelen eğilimler ve zorlukları göz önünde bulundurulduğu zaman yerel yönetimler, karar vericiler, planlamacılar ve şehir sakinleri için önemli bir soru söz konusudur. Bir şehir nasıl sürdürülebilir hale getirilir? Ekonomik, sosyal, çevresel, kurumsal, doğal ve insan kaynaklı felaketlere dayanıklı olması. Sürdürülebilir şehrin başlıca amacı, öncelikle güneş ve rüzgârdan olmak üzere yenilenebilir enerji sağlama kabiliyetine sahip olmaktır. Ek olarak sürdürülebilir şehir su, gıda, atık ve kirlenme için gerekli girdilerin azaltılmasına ve böylece sürdürülebilir ve çevreyle barışık bir gelecek kurmayı amaçlamaktadır. Sürdürülebilir şehirlerin en önemli özellikler; güneş ve rüzgâr enerji kaynakları, tarımsal alanlar, yeşil alanlar, sürdürülebilir temizlik sistemi, çeşitli amaçlar için atıkların geri dönüştürülmesi ve kullanılması. Şehirlerdeki nüfusun artacağına dair tahminler artan endişe sebebiyle akıllı şehirlerin sürdürülebilirlik özelliğine yapılan vurgu son yıllarda gittikçe artmaktadır. Yüksek nüfusun artışı ile şehirlerin atıkları, hava kirliliği, trafiği, altyapıyı idare etme becerilerini küresel anlamda zorlaştırmaktadır. Çalışmada, sürdürülebilir şehirler hedefi kapsamında Yozgat Belediyesi Stratejik Planı'ndan alınan bilgiler değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir şehir, Kalkınma hedefleri, Yozgat

Giriş

Farsça "şehir" kelimesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılan "kent", tarihin her döneminde farklı anlamlara sahip olan dinamik bir kavramdır. Genel bir eğilim olarak şehir kavramı uygarlık ile ilişkilendirilmiş ve

---

* Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü.

uygarlığın şehirleşmeyle başladığı düşünülmüştür (Topal, 2004). Sürdürülebilir akıllı şehir yaklaşımı özellikle 1990 sonrasında sürdürülebilirlik bilincinin artması ve teknolojik gelişmelerinin hızlanmasının bir sonucudur. Sürdürülebilir bir şehir yaşantısı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklardan faydalanarak geliştirilen akıllı şehir uygulamaları ile gerçekleştirilmektedir (Aldanmaz, 2019).

1. Akıllı Şehir ve Sürdürülebilir Şehir

İlgili literatürden ve şehirler ile ilgili yapılmış ve devam eden projeler göz önünde bulundurulduğunda hem akıllı şehir hem sürdürülebilir şehir hem de akıllı sürdürülebilir şehir kavramları ile ilgili bilimsel çalışmalar, raporlar ve projeler üzerinde çalışıldığı gözlemlenmektedir. Bu durumun sebepleri;

- Akıllı şehir uygulamalarına sürdürülebilirlik ile ilgili çabaların da eklenmesi ancak hala “akıllı şehir” olarak kullanılması.
- Aynı şekilde sürdürülebilir şehirlerin de akıllı uygulamalar kullanması üzerine vurgu yapılması ve “sürdürülebilir şehir” olarak adlandırılması.
- Artan bir şekilde “akıllı sürdürülebilir şehir” kavramını kullanmanın daha uygun olduğunu düşünen uygulamacı ve araştırmacılar.

Tüm bu sebeplerden ötürü akıllı sürdürülebilir şehir kavramına geçmeden önce “akıllı şehir” ve “sürdürülebilir şehir” kavramlarını tanımlamak faydalı olacaktır (Bibri, 2018; Caragliu, vd. 2011; Castells, 2000; Development Goals, 2021; Bibri, 2021; Yiğitcanlar, 2017)

1.1. Akıllı Şehir

Akıllı şehir kavramı 2000’li yıllarda bilişim teknolojilerinin (BT), şehirlerin işleyişine nasıl katkı sağlayacağı, verimliliklerini nasıl arttıracacağı, rekabet edebilirliklerini hangi şekilde arttıracacağı ve şehirlerdeki sorunlarla başa çıkmada hangi yeni yöntemler getireceği ile ilgili fikirlerin bir birleşimi olarak ortaya çıkmıştır (Aurigi., & Odendaal, 2021). Bu bağlamda dünyada birçok akıllı şehir yaklaşımını hayata geçirmek üzere girişimlerde bulunmaya başlamıştır (Batty vd., 2012; Dameri, 2013;). Ancak akıllı şehir, ilk telaffuz edildiği zamandan bu yana her ne kadar birçok farklı sektörden araştırmacıların, planlayıcıların ve

yöneticilerin üzerinde durduğu bir kavram olsa da kesin bir ortak tanımı yoktur (Batty vd, 2012). Tanımların kimileri, kentsel gelişim açısından bilişim teknolojileri kullanımı, büyük veri ve yaygın bilişim odaklı olurken kimileri de kent yönetimi açısından yenilik, yaratıcılık ve çok sektörlü iş birliği üzerinde durmaktadır (Haarstad, 2017; Al-Swaiedi vd. 2021). Ancak genel olarak anlaşılmaktadır ki akıllı şehirler rekabet avantajı sağlamak için yoğun bir şekilde bilişim teknolojisini kullanmaktadır ya da akıllı şehir beşerî, kolektif ve teknolojik sermaye kullanımı vasıtasıyla şehrin gelişmesinin sağlandığı kavramsal bir modeldir (Trindade vd., 2017; Amitrano, vd., 2014). Bu nedenle akıllı şehir birçok sayıda alt temaya sahip bir şemsiye kavramdır; akıllı şehirleşme, akıllı ekonomi, akıllı enerji, akıllı sağlık, akıllı şebeke, akıllı parklar, akıllı temizlik, akıllı hava kalitesi ölçümü vs (Farooq vd., 2022).

Tablo 1. (Tümüklü ve Akar, 2022) **Akıllı Şehir Özellikleri**

Tablo 1. Akıllı Şehir Özellikleri

Akıllı ekonomi (Rekabet edebilirlik)	Akıllı İnsanlar (Sosyal ve Beşeri Sermaye)	Akıllı Yönetim (Katılım)
<ol style="list-style-type: none"> 1.Yenilikçi ruh 2.Girişimcilik 3.Ekonomik itibar ve tescilli markalar 4.İş gücü piyasasının esnekliği 5.Dönüşme yeteneği	<ol style="list-style-type: none"> 1.Yaşam boyu öğrenme yatkınlığı 2.Sosyal ve etkin çoğunluk 3.Esneklik 4.Yaratıcılık 5.Açık fikirlilik	<ol style="list-style-type: none"> 1.Karar vermeye katılım 2.Kamu ve sosyal hizmetler 3.Şeffaf yönetim 4.Politik stratejiler ve bakış açıları.
Akıllı Mobilite (Ulaşım ve BT)	Akıllı Çevre (Doğal Kaynaklar)	Akıllı Yaşam (Hayat Kalitesi)
<ol style="list-style-type: none"> 1.Yerel erişilebilirlik 2.Ulusal ve uluslararası 3.BT altyapısı 4.Sürdürülebilir yenilikçi ve güvenli taşıma sistemleri.	<ol style="list-style-type: none"> 1.Doğa koşullarının çekirciliği 2.Çevre kirliliği 3.Çevre koruma 4.Sürdürülebilir kaynak yönetimi	<ol style="list-style-type: none"> 1.Kültürel etkinlikler 2.Sağlık koşulları 3.Bireysel güvenlik 4.Konut kalitesi

Kaynak: Batty vd. (2012) Smart Cities of the Future.

Yozgat İlinin Türkiye İçerisindeki Yeri

Güçlü-Zayıf Yönler & Fırsat-Tehditler (Swot) Analizi

Swot Analizi, kuruluşun güçlü ve zayıf yönleri ile kuruluş dışında oluşabilecek fırsatlar ve tehditleri belirlemektedir. Bu analiz stratejik planlama sürecinin diğer aşamalarına da temel oluşturmaktadır.

GZFT Analizi, mevcut olan durum analizi çerçevesinde yapılmaktadır. Bu analiz kuruluş içi ve çevre analizinde kullanılacak temel yöntemlerden biri olarak kabul görmektedir. Analizde kullanılan tanımlar bulunmaktadır. Bu tanımlardan biri de güçlü yönlerdir. Güçlü yönler, kuruluşların amaçlarına ulaşabilmek için faydalanabileceği olumlu unsurları kapsamaktadır. Zayıf yönler ise kuruluşların başarısında engel teşkil edebilecek eksiklikler, başka bir ifadeyle, aşılması gereken olumsuz unsurları içermektedir. Bu tanımlar incelendiğinde güçlü yönlerin hedeflere zayıf yönlerin ise alınacak önlemlere ışık tuttuğu görülmektedir. Burada önemli hususlardan biri de fırsatlardan. Fırsatlar genellikle kuruluşların kontrolü haricinde meydana gelen ve aynı zamanda kuruluşlara avantaj sağlama ihtimali bulunan etkenler veya durumlar olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer önemli tanım ise tehditlerdir. Tehditler de yine kuruluşların kontrolü dışında meydana gelen ve olumsuz etkilerinin önlenmesi veya en azından sınırlandırılması gereken önemli unsurlardır. GZFT Analizi, Stratejik Planın önemli bir parçasıdır. Bu analiz iç ve dış çevre analizleri, paydaş anket sonuçları, Yozgat ile ilgili olarak hazırlanan araştırma ve raporlar incelenerek değerlendirilmesi sonrasında oluşmuştur. Elde edilen veriler, büyük ölçüde amaç ve hedeflerin belirlenmesi, strateji ya da

faaliyetlerin şekillenmesinde kullanılmıştır. Bu yöntemle hazırlanan plan, katılımcı bir yapıya kavuşmuş, sorunların tespitinde ve çözümlerin üretilmesinde kalıcı bir çalışma olarak ortaya konulmuştur.

Yozgat Belediye Başkanlığı 2025-2029 Stratejik Planında yer alan veriler incelendiğinde Yozgat ili ile ilgili GZFT analizinde şu hususlar dikkat çekmektedir;

Güçlü Yönler

1. Donanımlı ve yeterli personel
2. Araçlar ve diğer kaynaklar yönünden yeterli
3. Başkanın siyasi tecrübesi
4. Köklü belediyecilik anlayışı

Zayıf Yönler

1. Plansız programsız çalışma, kontrollerin yetersiz kalması
2. Birimler arası koordinasyon ve iletişim eksikliği, ekip ruhunun kaybolması
3. Liyakatsiz ve ehil olmayan kişilerin uzun süre yöneticilik yapması
4. İnsan kaynağının niteliksiz oluşu ve verim alınamaması
5. Personel sosyal haklarında adaletsizlik ve yetersizlik
6. Personele değer verilmemesi, sorunlarının dinlenmemesi, çözüm getirilmemesi, görüşlerinin dikkate alınmaması

Tehditler

1. Ülke genelindeki ekonomik sıkıntı
2. Göç
3. İşsizlik
4. Düzensiz imar ve yapılaşma
5. Potansiyellerin Değerlendirilememesi

Stratejik Planlamanın temel unsurlarından biri de katılımcılıktır. Etkileşim içinde olunan tarafların görüşlerine başvurulması ve bu başvuruda elde edilen görüşlerin dikkate alınması kuruluşlar için oldukça önemlidir. Çünkü bu görüşlere önem verilmesi stratejik planın daha çok sahiplenmesine ve aynı zamanda uygulama şansının da artmasına neden olacaktır. Ayrıca kamu hizmetlerinden yararlananların da taleplerinin bilinmesi gerekmektedir. Böylece yararlanıcı ihtiyaçları daha doğru bir şekilde şekillenecektir. Bu nedenle paydaş analizlerinin yapılması durum analizleri için oldukça önemlidir. Kuruluşun paydaşlarını kimler oluşturmaktadır sorusunu incelediğimizde, cevabının oldukça geniş bir yelpazenin oluşturduğunu görürüz. Kuruluşun paydaşlarının oluşturanlar daha çok kuruluşun hizmet ve ürünleriyle ilgisi bulunan, bu nedenle kuruluştan olumlu veya olumsuz, doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkilenen veya etkileyen kurum, kişi ve gruplardır. Kuruluşun paydaşları iç ve dış paydaşlar ile müşteriler/yararlanıcılar şeklinde sınıflandırılmaktadır. İç Paydaşlara baktığımızda daha çok kuruluşu etkileyen veya etkilenen grup, kişi veya varsa eğer bağlı/ilgili kuruluşlar olarak belirlendiği görülmektedir. İç paydaşı oluşturanlar kuruluştaki yöneticiler ve çalışanların yanı sıra kuruluşun bağlı olduğu bakanlardır. Kuruluşun etkilediği veya kuruluştan etkilenen kuruluş dışındaki kurum, grup ve kişiler de dış paydaşı oluşturmaktadır. Ayrıca dış paydaşı oluşturan başka unsurlar da bulunmaktadır. Bunlar, kuruluşun faaliyetleriyle ilişkili olan diğer özel ve kamu kuruluşları, sendikalar ve kuruluşa girdi sağlayanlardır. Müşteri veya yararlanıcılar olarak adlandırılan grup ise kuruluşun üretmiş olduğu ürün ve hizmetleri alan, kullanan veya bunlardan faydalanan kurum, grup ve kişilerdir. Bu grup dış paydaşların alt kümesini oluşturmaktadır. 2025-2029 Stratejik Planlama çalışması kapsamında, Belediye Meclis Üyeleri ile işçi, memur, sözleşmeli, şirket personeli olmak üzere tüm çalışanlar iç paydaş olarak belirlenmiştir. Yozgat'taki kamu kurum ve kuruluşları, dernekler, STK ve mahalle muhtarlıkları dış paydaş olarak belirlenmiş ve vatandaş anketleri yapılmıştır.

Dış Paydaş (Vatandaş Anketi) Analizi Sonuçları

Dış paydaş anketlerinin değerlendirme sonuçları şu şekildedir:

Tablo 2. Dış Paydaş (Vatandaş Anketi) Analizi Sonuçları²

Yozgat Belediyesi Tarafından yapılan memnuniyet anketi		
Çalışmalar	Oran (%)	Memnuniyet
Şehir Planlama ve Yapılanma	50	Hiç Memnun değilim
Yol, alt-üst geçit, aydınlatma	30	Hiç Memnun değilim
İnşaat Ruhsatı, Denetim	30	Hiç Memnun değilim
Park, bahçe ve yeşil alan	25	Hiç Memnun değilim
Belediye vatandaş temsilcisi	15	Hiç Memnun değilim
Belediye personelinin vatandaşta tavrı	20	Hiç Memnun değilim
Otopark (açık, kapalı, cadde üzeri)	50	Hiç Memnun değilim

Kaynak: Yozgat Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı.

Yozgat'ın Belediyecilik açısından dezavantajlı yanları:

- İklim şartları, kışların uzun ve sert geçmesi, çalışma sezonunun kısa olması
- Sürekli göç veren bir il olması
- Sanayinin ve istihdamın yetersizliği
- Yerleşim ve ticaret alanlarının bir merkezde sıkışmış olması

Önümüzdeki 5 yılda Yozgat'ı bekleyen zorluklar:

- İşsizliğin artması ve istihdam sağlayacak yatırımların yetersiz kalması
- Nitelikli insan göçü
- Araç sayısının artması ile ulaşım, trafik ve otopark sorunlarının artması
- Ekonomik kısıtlar

Yozgat Belediyesinin başarılı olduğu hizmetler:

- Temizlik

² Grafiklerdeki veriler yüzde (%) cinsinden verilmiştir.

- Park bahçe-yeşil alan
- Ulaşım-trafik
- Altyapı (su kanal)
- Kültür sosyal işler ve cenaze hizmetleri
- Zabıta hizmetleri

Yozgat Belediyesinin yetersiz olduğu hizmetler:

- Ulaşım-trafik-asfalt-otopark
- İmar
- Altyapı
- Kentsel dönüşüm

Önümüzdeki 5 yılda ağırlık verilmesi gereken hizmetler:

- Şehir içi ulaşım trafik ve otopark problemlerinin çözümüne yönelik projeler
- İmar ve düzenli yapılaşmaya yönelik çalışmalar
- Kentsel dönüşüm
- Park bahçe ve mesire alanları
- İstihdam yaratacak projeler

Önümüzdeki 5 yılda kaçınılması gereken hususlar:

- Hizmette eşitsizlik, adam kayırmacılık ve partizanlık
- Kaynakların israf edilmesinden
- İstihdam, kaynakların verimsiz kullanılması, plansız çalışma
- Yapılaşmada dikey mimari ve bitişik nizam, betonlaşma

Yozgat'ın Belediyecilik açısından en önemli avantajları:

- Nüfusun az olması, fazla büyük bir şehir olmaması
- Coğrafi konumu, doğal güzellikleri, havası ve suyunun temiz olması
- Tarihi ve kültürel zenginliği

Tablo 3. Yozgat İl Geneline Ait Göç Verileri

YIL	2019	2020	2021	2022	2023
Aldığı Göç	18.009	14.109	18 320	19.580	29.124
Verdiği Göç	25.253	17.604	22 928	22 042	22.387
Göç Farkı	-7.244	-3.495	- 4 608	- 2 462	6.737

Kaynak: Yozgat Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı

Yozgat Şehir Hastanesi

Bozok Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi

Tablo 4. Yozgat Belediyesi Tarafından Toplanan Atık Hacmi ve Detayı ile İlgili Özet Bilgiler

YOZGAT BELEİYESİ TARAFINDAN TOPLANAN ATIK HACMİ VE DETAYI İLE İLGİLİ ÖZET BİLGİLER					
Toplanan Atık Miktarı Türleri	2019	2020	2021	2022	2023
Evsel Atıklar	31.423,08	31.053,00	31.039,20	29.516,60	27.629,40
Tıbbi Atıklar	452.956	577.222	573.590	472.122	437.860
Bitkisel Atık Yağlar	13.770	13.245	6.764	6.760	8.297
Ambalaj Atıkları	731	670	720	-	602.067
Tekstil Atıkları	-	20,01	16,31	31,91	-

Kaynak: Yozgat Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı

Tablo 5. Şehir İçi Toplu Ulaşım Ücretleri

Şehiriçi Ulaştırma

KentKart 20 TL

Temassız Banka veya Kredi Kartı 25 TL

Kaynak: Yozgat Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı.

Tablo 6. Geçici Hayvan Barınağı Sayısal Veriler

GEÇİCİ HAYVAN BARINAĞI SAYISAL VERİLER 2020-2024					
VAKA-SAYILAR	2020	2021	2022	2023	2024
<i>Barınağa getirilen köpek sayısı</i>	650	700	650	750	300
<i>Tedavi edilen köpek sayısı</i>	300	350	350	400	200
<i>Kısırlaştırılan köpek sayısı</i>	135	350	193	310	115
<i>Aşılana köpek sayısı</i>	350	400	400	450	200
<i>Sahiplendirilen köpek sayısı</i>	144	200	89	49	24

Kaynak: Yozgat Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı.

Tablo 7. Geçici Hayvan Barınağı Sayısal Veriler Beslenme

GEÇİCİ HAYVAN BARINAĞINDA HAYVANLARIN BESLENMESİNDE KULLANILAN MAMALAR	
<i>Yetişkin Kuru Mama</i>	<i>8400 kg/yıl</i>
<i>Yavru Köpek Mama</i>	<i>1800 kg/yıl</i>
<i>Konserve Mama</i>	<i>1500 kg/yıl</i>
<i>Kedi Mama</i>	<i>1900 kg/yıl</i>
<i>Süt</i>	<i>120 kg/yıl</i>

Kaynak: Yozgat Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı.

Sosyal Yardımlar

İdare bünyesinde, *ekmek, kuru gıda, sıcak yemek, yenidoğan bebek çantası, kırtasiye, odun kömür* yardımları ile aşevi faaliyetleri sürdürülmekte olup, Ramazan aylarında sıcak yemek dağıtımı sağlanmaktadır. Engelli vatandaşlara yönelik olarak, özel eğitim ve rehberlik gerektiren vatandaşlar için ritim, ebru ve tiyatro kursları planlanmaktadır.

İtfaiye Birimine Dair Veri ve Bilgiler

Her türlü müdahale olayına kendine güveni tam, uluslararası standartlar düzeyindeki süreyi yakalayarak zamanında ve doğru bir şekilde müdahaleyi yapacak nitelikte, eğitilmiş ve toplumsal sorumluluk bilince sahip personeli yetiştirmek, denetimler, alınan önlemler ile yangın ve doğal afetler sonucu olabilecek can ve mal kayıplarını önlemek suretiyle, Yozgat ve bölge halkının hizmetinde olmak şeklinde misyonunu tanımlamış bulunan İtfaiye Müdürlüğü'nün 2019-2024 dönemindeki çalışmaları Tablo-8'de özetlenmiştir.

RUHSAT TÜRLERİ	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>	<i>2022</i>	<i>2023</i>
<i>Yangın Sayısı (Bina, Araç vs.)</i>	<i>432</i>	<i>328</i>	<i>505</i>	<i>303</i>	<i>326</i>
<i>Yıllık Yangın Tatbikatları</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>18</i>	<i>15</i>	<i>34</i>
<i>Resmi Binalarda Baca Temizliği</i>	<i>62</i>	<i>58</i>	<i>81</i>	<i>74</i>	<i>96</i>
<i>Diğer Binalarda Baca Temizliği</i>	<i>22</i>	<i>25</i>	<i>5</i>	<i>14</i>	<i>14</i>
<i>Su Verme (Ücretli)</i>	<i>41</i>	<i>100</i>	<i>55</i>	<i>40</i>	<i>25</i>

<i>Basınçlı Su Verme (Ücretsiz)</i>	554	640	326	90	189
<i>Su Baskınlarına Müdahale</i>	11	45	30	21	39
<i>Merdivenli Araç (Ücretli)</i>	9	9	5	13	19
<i>Afiş Levha ve Reklam Panosu Asma ve İndirme (Ücretsiz)</i>	290	345	-	120	104
<i>Kamu Kurum ve Kuruluşları Eğitim, Tedbir ve Denetim Hizmetleri</i>	32	10	30	15	25
<i>Özel Kuruluşların Eğitim, Tedbir ve Denetim Hizmetleri</i>	41	32	16	17	37
<i>Ruhsat Tedbir ve Denetim Hizmetleri</i>	180	117	93	60	75
<i>Kurtarma Faaliyetleri (Trafik Kazası, Mahsur Kalma, Hayvan Kurtarma vs.)</i>	162	191	261	335	196
TOPLAM	1800	1962	1425	1117	1179

Kaynak: Yozgat Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı.

Gelir Yapısı Analizi

Tablo 9. Bütçe Gelirlerinin Ana Gelir Türleri Bazında Oransal Dağılımı (2020-2024)

Gelir Kalem Tutarlarının Yıllar İtibariyle Yüzdesele Gelişimi						
Gelir Kodu	Açıklama	2020	2021	2022	2023	2024
01	<i>Vergi Gelirleri</i>	64,6	47,95%	52,53%	60,38%	38,55%
03	<i>Teşebbüs ve Mülkiyet</i>	58,2	69,65%	72,80%	77,17%	68,02%
04	<i>Alınan Bağış ve Yardımlar</i>	100	99,77%	100,00%	100,00%	100,00%
05	<i>Diğer Gelirler</i>	94,9	96,66%	97,91%	98,01%	96,58%
06	<i>Sermaye Gelirleri</i>	-	82,71%	93,57%	81,85%	86,18%
08	<i>Alacaklardan Tahsilat</i>	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
<i>2024 verileri 30.06.2024 tarihine kadarki verilerdir.</i>						

Kaynak: Yozgat Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı.

Yozgat Belediyesinin topladığı vergi gelirleri 2023 yılında 26 Milyon TL.

- ❖ Ankara Hükümetinden verilen transfer 407 Milyon TL.
- ❖ Mal ve hizmet satışından 116 Milyon TL.
- ❖ Taşınır ve taşınmazdan 87 Milyon TL gelir elde etmiştir.

Gelişmişlik ve gelir seviyesi düşük olan bir ilde, gelir yaratma kapasitesi oldukça sınırlıdır. Bu nedenle gösterilecek tüm çabalara rağmen toplanabilecek yerel vergiler mevcut vergi potansiyeli ile sınırlı kalmaktadır. Burada önemli olan potansiyel gelir yaratma ve toplayabilme yeteneğinin etkin bir şekilde kullanıp kullanılmadığı hususudur. Yozgat Belediyesi gelir kalemlerini yıllar itibarıyla incelediğimizde, gelir kalemleri arasında en yüksek oranın diğer gelirler (devletten alınan katkı ve paylar) kaleminde olduğu görülebilmektedir. En yüksek paya sahip ikinci kalemi teşebbüs ve mülkiyet gelirleri oluşturmaktadır. Yıllara göre gelir kalemlerinin bazı istisnai durumlar haricinde yüzdesel paylarının değiştiği de görülmektedir.

Tablo 10. Bütçe Gelirlerinin Ana Gelir Türleri (2020-2024)

Gelir Kodu	Açıklama	2020	2021	2022	2023	2024
01	Vergi Gelirleri	11.589.414,52	74.553.752,46	17.475.289,99	26.081.920,54	18.626.407,80
03	Teşebbüs ve Mülkiyet	20.935.896,17	28.560.813,61	47.998.176,20	116.875.981,00	94.421.617,56
04	Alınan Bağış ve Yardımlar	3.783.663,00	1.560.803,62	9.323.509,72	7.341.986,28	36.512.500,00
05	Diğer Gelirler	82.188.996,09	111.346.990,99	228.356.957,41	407.397.009,51	299.487.670,08
06	Sermaye Gelirleri	2.377.136,79	26.785.075,14	74.553.752,46	87.591.358,32	96.140.610,99
08	Alacaklardan Tahsilat	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

2024 verileri 30.06.2024 tarihine kadarki verilerdir.

Kaynak: Yozgat Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planı

Sanayi

Yozgat ilinde sanayinin gelişmediği, imalat sanayiinde büyük ölçekli ve modern teknolojiyle üretim yapan işletmelerin sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Bunların büyük çoğunluğu da özel sektöre ait olduğu anlaşılmaktadır. Önemli sanayi yatırımlarının başında Yozgat Şeker Fabrikası ile Entegre Et ve Süt İşletme Tesisleri gelmektedir. Özel imalat sanayi kuruluşlarının çoğunu gıda üretimi alanı oluşturmaktadır.

Yozgat'ta çok sayıda un fabrikası bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ayçiçek yağı, süt işleme, yemeklik tuz ve yem fabrikaları yer almaktadır. Özel işletmeler arasında taş ve toprağa dayalı sanayi ikinci sırada yer almaktadır. Çimento ve tuğla fabrikaları da özel işletmeler arasında önemli bir yere sahiptir. Yozgat sanayisi için önemli bir yere sahip olan ve 1.493.256 m² alan üzerine kurulmuş bulunan Yozgat Organize Sanayi Bölgesi, çeşitli büyüklükte 96 adet 702.422 m² sanayi parselinden oluşmaktadır. Toplam 1.750 kişinin istihdam edildiği Organize Sanayi Bölgesinde çeşitli sanayi alt sektörlerine ait 32 tesis üretimini sürdürmektedir. Toplam 1.571 işyeri mevcut olduğu dokuz adet Küçük Sanayi Sitesinde (ortalama) 5.227 kişi istihdam edilmektedir. 2020 yılı itibarıyla, Yozgat genelinde çeşitli sanayi iş kollarında, sanayi siciline kayıtlı 578 firma üretim yapmakta ve bu firmalarda 1.261'i vasıflı, 6.072'u vasıfsız olmak üzere toplam 7.333 kişi istihdam edilmektedir. Yozgat'ta ihracat ve ithalat fazla gelişmemiştir. 25-30 civarında ihracatçı firma bulunurken, 20-25 civarında da ithalatçı firma faaliyet göstermektedir. Yozgat'ta sanayileşmede kümelenme olabilecek sektörler başta ısı-buharlı kazan sanayi, hayvancılığa ve tarıma dayalı sanayileşme ile tekstildir.

Sonuç

Kentleşme ile ilgili istatistikler ve tahminler göz önünde bulundurulduğunda şehirler önümüzdeki yıllarda öncekinden çok daha fazla önemli hale gelecektir. Antroposen olarak adlandırılan zamanda insanlığın dünyaya verdiği zararlar sonucunda ortaya çıkan zorlukların birçoğu sürdürülebilir kalkınma amaçlarını gerçekleştirmek isteyen ulusal ve bölgesel yönetimleri hayli zorlayacaktır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için kentler açısından hem araştırmacılar hem kamu yöneticileri hem de çeşitli kuruluşlar tarafından birçok yeni kavram ortaya atılmıştır; akıllı şehirler, sürdürülebilir şehirler, eko şehirler, dayanıklı şehirler, akıllı sürdürülebilir şehirler vb. Bu kavramların çoğunun tanımını ya da bu ideallere ulaşmak için izlenecek ortak yollar konusunda fikir ayrılıkları ve anlaşmazlıklar birçok bilimsel çalışma ve raporlarda dile getirilmektedir. Bahsedilen bu kavramlar incelendiğinde ortak olarak ağırlık verilmesi gereken kavramın kapsayıcılık açısından "akıllı sürdürülebilir şehirler" olduğu aşikârdır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki tüm bu kavramlar üzerinde çalışan insanların ve kuruluşların yegâne kaygısı gelecek nesiller için sorunsuz bir dünya bırakmaktır. Şehirlerin, gelecekte de şehir olarak anılmak istiyorlarsa, ivedilikle çalışmalara başlaması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu

dönüşüm çabalarının etiketi ne olursa olsun amaçları tek olmalıdır; gelecek nesillere teknolojinin son imkânları barındıran ama ekonomik, sosyal ve çevresel ideallerden ödün vermeyen akıllı ve sürdürülebilir şehirler bırakmak.

Yozgat şehrini değerlendirdiğimizde, sürdürülebilirlik ve akıllı şehir kavramı açısından Batty vd. (2012) *Smart Cities of the Future* adlı çalışmasındaki kriterlere Yozgat belediyesinin pek uymadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Sürdürülebilir şehir açısından Yozgat'ın daha kat edeceği yol vardır.

Kaynakça

- Aldanmaz, E. (2019). *Akıllı Kentler Kapsamında Türkiye için Akıllı Ulaşım Sistemleri İhtiyaç Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Al-Swaiedi, S. J., Altmimi, A. I., & Al-khalidi, A. A. (2021). Design of a Sustainable City in Iraq Using SAM Program to Calculate Renewable Energy. *Iraqi Journal of Science*, 4475-4488. [https://doi.org/10.24996/ij.s.2021.62.11\(SI\).28](https://doi.org/10.24996/ij.s.2021.62.11(SI).28) (erişim tarihi 05.9.2024)
- Amitrano, C. C., Alfano, A., & Bifulco, F. (2014). *New Smart Cities: A Focus On Some Ongoing Projects. Proceedings of the 3rd International Virtual Conference (ICTIC)*, 1, 383-388.
- Aurigi, A., & Odendaal, N. (2021). From "Smart in the Box" to "Smart in the City": Rethinking the Socially Sustainable Smart City in Context. *Journal of Urban Technology*, 28(1-2), 55-70. <https://doi.org/10.1080/10630732.2019.1704203>(erişim tarihi 05.07.2024)
- Batty, M., Axhausen, K. W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., Ouzounis, G., & Portugali, Y. (2012). Smart Cities Of The Future. *The European Physical Journal Special Topics*, 214(1), 481-518. <https://doi.org/10.1140/epjst/e2012-01703-3> (erişim tarihi 05.06.2024)
- Bibri, S. E. (2018). *Smart Sustainable Cities of the Future*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-73981-6> (erişim tarihi 27.05.2024)
- Bibri, S. E. (2021). The Underlying Components Of Data-Driven Smart Sustainable Cities Of The Future: A Case Study Approach To An Applied Theoretical Framework. *European Journal of Futures Research*, 9(1), 13. <https://doi.org/10.1186/s40309-021-00182-3> (erişim tarihi 18.10.2024)

- Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). Smart Cities in Europe. *Journal of Urban Technology*, 18(2), 65-82. <https://doi.org/10.1080/10630732.2011.601117>. (erişim tarihi 05.11.2024)
- Castells, M. (2000). Urban Sustainability in the Information age. *City*, 4(1), 118-122. <https://doi.org/10.1080/713656995> (erişim tarihi 16.10.2024)
- Corsi, A., Pagani, R., Cruz, T. B. R. e, Souza, F. F. de, & Kovaleski, J. L. (2022). Smart Sustainable Cities: Characterization and Impacts for Sustainable Development Goals. *Journal of Environmental Management and Sustainability*, 11(1), Art. 1. <https://doi.org/10.5585/geas.v11i1.20750> (erişim tarihi 16.10.2024)
- Dameri, R. P. (2013). Searching for Smart City Definition: A Comprehensive Proposal. *International Journal of Computers & Technology*, 11(5), 2544-2551. <https://doi.org/10.24297/ijct.v11i5.1142> (erişim tarihi 16.10.2024)
- Haarstad, H. (2017). Constructing the sustainable City: Examining the role of sustainability in the "smart city" discourse. *Journal Of Environmental Policy & Planning*, 19(4), 423-437.
- Topal, A.K. (2004). Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir?, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 276-294.
- Trindade, E. P., Hinnig, Marcus Phoebe Farias, Da Costa, Eduardo Moreira, Sabatini-Marques, Jamile, Bastos, Rogerio Cid ve
- Yiğitcanlar, Tan (2017), "Sustainable Development of Smart Cities: A Systematic Review of the Literature", *Journal of Open Innovation*, S.3(3), ss.1-14.
- Tümüklü, M.U & Akar.M.Ç (2022). Akıllı Sürdürülebilir Şehirler. (Sosyal ve Beşeri Bilimler Ekseninde Sürdürülebilirlik. Editör: Süleyman Gürbüz, Ankara-Orion Kitapevi.
- Yozgat Belediye Başkanlığı 2025-2029 Stratejik Planı.

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

SÜRDÜRÜLEBİLİR EKONOMİK KALKINMA AZERBAIJAN
KARABAĞ BÖLGESİ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN

İlaha GULIYEVA*

Özet

Sürdürülebilir ekonomik kalkınma, doğal kaynakların korunmasını ve ekonomik büyümenin Toplumsal refah ile dengelenmesini esas alan bir modeldir. Bu yaklaşım, günümüz ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin olanaklarını riske atmadan uzun vadeli bir kalkınma süreci oluşturmayı hedefler.

Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinde, İkinci Karabağ Savaşı sonrasında yeniden inşa süreci başlatılmıştır. Bu süreç, altyapının modernize edilmesinin yanında ekonomik ve sosyal kalkınmayı da kapsamaktadır. Fuzuli Havalimanı gibi projelerle bölgenin uluslararası erişimi artırılmış; yollar, enerji altyapısı ve su kaynakları modernize edilmiştir.

Türkiye'nin katkılarıyla yenilenebilir enerji kaynaklarının entegrasyonu, bölgedeki ekonomik büyümeye çevre dostu bir katkı sağlamıştır. Turizm sektörü, bölgenin sürdürülebilir kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Karabağ ve Doğu Zengezur'da ekoturizm, sağlık turizmi, kış turizmi gibi alanların geliştirilmesiyle doğal ve kültürel kaynakların ekonomik faydaya dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Bölgenin tarihi eserleri ve doğal güzellikleri, özellikle Şuşa şehrindeki kültürel miras, ulusal ve uluslararası turizmi canlandırmak için birer fırsattır. Aynı zamanda Kelbecer bölgesindeki maden suyu kaynakları ve sağlık merkezleri turizmin çeşitlenmesine katkıda bulunacaktır. Tarımsal kalkınma da bölgenin yeniden inşa sürecinde öncelikli bir alan olmuştur. Karabağ'ın zengin tarım arazileri ve ekolojik ürünlere elverişli yapısı, sürdürülebilir tarım projeleri için büyük fırsatlar sunmaktadır. Bu, yerel halkın ekonomik bağımsızlığını artırmanın yanı sıra bölgeye ekonomik istikrar getirmeyi hedeflemektedir. Sonuç olarak, Karabağ'ın yeniden inşa ve kalkınma süreci, sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda

---

* Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

modernizasyon, enerji verimliliği ve turizm olanaklarının artırılmasıyla bölgeyi Güney Kafkasya'nın ekonomik merkezlerinden biri haline getirme potansiyeline sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma, Doğal Kaynakların Korunması, Karabağ Yeniden İnşa Süreci.

Giriş

Bu bildiriye, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesindeki sürdürülebilir ekonomik kalkınma fırsatları ve çevresel sürdürülebilirliği incelenecektir. Karabağ, Azerbaycan'ın doğal kaynakları, tarım potansiyeli ve stratejik coğrafi konumu nedeniyle ülkenin ekonomik kalkınma politikalarında önemli bir yer tutmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Karabağ bölgemizde sürdürülebilir kalkınma modellerini incelemek, mevcut ekonomik fırsatları değerlendirmek ve bu fırsatların çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarda sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde nasıl geliştirilebileceğini tartışmaktır. Bölge, doğal kaynaklar ve tarım potansiyeli açısından büyük fırsatlar sunmaktadır. Karabağ, Azerbaycan'ın güneybatısında yer alan, stratejik ve tarihi öneme sahip bir bölgedir. Ermenistan ve İran ile sınır komşusudur ve coğrafi yapısı dağlık bir bölgedir (Göl, 2016). Karabağ ekonomik bölgesi Hankendi, Şuşa, Ağdam, Fuzuli gibi şehirleri içerirken, Doğu Zengezur bölgesi Zengilan, Gubadlı, Laçın ve Kelbecer gibi illeri kapsamaktadır. Karabağ, altın, bakır ve gümüş gibi değerli madenler ile zengin mineral su kaynaklarına sahiptir (Çeliksoy, 2021; Camalzade, 2022). Bu kaynaklar, bölgenin ekonomik kalkınmasında ve Azerbaycan'ın genel ekonomisine katkıda önemli bir rol oynayacaktır.

Karabağ, Azerbaycan'ın kültürel mirasında önemli bir yere sahiptir ve bu bölgedeki birçok tarihi ve dini yapı, bölgenin tarihsel kimliğini şekillendirmiştir (Aliyev ve Kızılırmak, 2023). Bölgedeki kültürel miras, Azerbaycan'ın tarihini ve kimliğini şekillendiren unsurlardan oluşmaktadır. Şuşa Kalesi gibi yapılar, Karabağ'daki kültürel mirası temsil etmektedir (Caçapov 2000). Ancak, 1990'ların başında ve 2020'deki savaşlar, bölgedeki kültürel mirası tehdit altına almıştır. Bu, kültürel mirasın korunması sadece estetik bir mesele değil, aynı zamanda kimlik ve barış için kritik bir mesele olduğunu göstermektedir. Karabağ bölgesinin kültürel mirası, yalnızca ulusal değil, uluslararası anlamda da büyük bir öneme sahiptir (Seferov ve Hesenov, 2006).

İkinci Karabağ Savaşı, 27 Eylül 2020 tarihinde başlayan ve 10 Kasım 2020'de Azerbaycan, Ermenistan ve Rusya arasında imzalanan ateşkes anlaşmasıyla sona eren bir çatışmadır (Ertuğrul, 2022, Toker, 2023). 44 gün süren çatışmalar sonucunda, Azerbaycan ordusu, Ermenistan'ın kontrolündeki bölgelerini geri almıştır. Bu şehirler, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü açısından oldukça önemliydi ve 1990'larda başlayan işgal sonrası Ermenistan'ın elinde bulunuyordu. Bu şehirler, Ağdam, Kelbecer, Laçın, Zengilan, Cebrail, Fuzuli, Kubatlı, Şuşa (stratejik önemi büyük), Hadrut ve Mincivan bölgeleridir. Savaşın sonunda Azerbaycan, bu toprakları geri alarak bölgedeki denetimini sağlamlaştırmış ve ulusal güvenliğini pekiştirmiştir (Alkan ve Mehdizadehyoushanlouei, 2023).

Karabağ'da Turizm ve Kültürel Kalkınma

İkinci Karabağ Savaşı sonrası Azerbaycan, yeniden inşa ve kalkınma projeleri için büyük bir altyapı yatırımına başlamıştır. Karabağ, doğal güzellikleri ve zengin kültürel mirasıyla önemli bir turizm merkezi olma potansiyeline sahiptir. Şuşa, Azerbaycan'ın kültüründe ve tarihindeki özel yeri ile öne çıkan bir şehir olup, Azerbaycan kültürünün başkenti olarak kabul edilmektedir (Bakirova, 2024).

Azerbaycan, bu stratejileri benimseyerek Karabağ'ı sadece bir savaş sonrası yeniden inşa edilmesi gereken bölge değil, aynı zamanda zengin bir turizm ve kültürel merkezi olarak dünyaya tanıtmayı planlamaktadır. Bu doğrultuda, Karabağ'da turizmin geliştirilmesi için çeşitli projeler hayata geçirilmektedir (Azadalyev ve Akova, 2024; Ahmadov ve Khalilov, 2019).

Şuşa başta olmak üzere, bölgedeki tarihi ve kültürel mirasın restorasyonu, turizm altyapısının güçlendirilmesi ve doğal güzelliklerin korunması büyük önem taşımaktadır. Özellikle tarihi anıtlar, camiler, hanlar ve kültürel yapılar, bölgenin geçmişini yansıtan önemli unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Bu yapıların restore edilmesi, hem Azerbaycan'ın kültürel mirasını koruma çabalarının bir göstergesi olacak hem de Karabağ'ı uluslararası turistler için cazip bir destinasyon haline getirecektir.

Bölgenin doğal zenginlikleri de turizm açısından büyük bir potansiyel sunmaktadır. Dağlık arazisi, temiz havası ve doğal parkları ile Karabağ, ekoturizm ve doğa sporları açısından benzersiz bir destinasyon olma yolunda ilerlemektedir. Yaylalar, ormanlık alanlar ve nehirler hem

yerli hem de yabancı turistler için doğa yürüyüşü, kampçılık ve dağcılık gibi aktiviteler sunmaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilir turizm anlayışıyla doğal güzelliklerin korunması ve bölgenin ekolojik dengesinin gözetilmesi büyük önem taşımaktadır (Məmmədov,1998).

Bölgedeki kültürel kalkınma süreci, sadece tarihi mirasın restorasyonu ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sanatsal ve kültürel etkinliklerle de desteklenmektedir. Şuşa, ulusal ve uluslararası düzeyde müzik, tiyatro ve edebiyat festivallerine ev sahipliği yaparak Azerbaycan'ın kültürel diplomasisini güçlendirmektedir. Özellikle "Har-ı Bülbül" müzik festivali gibi etkinlikler, bölgenin kültürel zenginliğini dünyaya tanıtmak için önemli fırsatlar sunmaktadır (Keskin, 2022).

Karabağ'da turizmin gelişmesi, bölge ekonomisine de olumlu katkılar sağlayacaktır. Turistik altyapının iyileştirilmesi, otellerin, restoranların ve kültürel tesislerin açılması, yerel halk için yeni istihdam olanakları yaratacaktır. Aynı zamanda, bölgedeki el sanatları ve geleneksel üretim faaliyetleri desteklenerek, yerel kültürün korunması ve ekonomik kalkınmanın hızlanması sağlanacaktır

Sürdürülebilir Kalkınma ve Gelecek Perspektifleri

Karabağ bölgesinin ekonomik ve sosyal kalkınmasında sürdürülebilirlik ilkeleri büyük bir rol oynamaktadır. Karabağ'da yapılan bu yatırımlar, Azerbaycan'ın gelecekteki büyümesi ve kalkınması açısından kritik bir öneme sahiptir. Karabağ'ın yeniden inşası ve sürdürülebilir kalkınma süreci, uluslararası iş birliklerinin sağlanmasını gerektirmektedir. Azerbaycan, bölgedeki ekonomik büyümeyi hızlandırmak ve kalkınmayı desteklemek için uluslararası yatırımcılarla işbirliği yapmayı hedeflemektedir (Keskin, 2022).

Karabağ'ın Yeniden İnşasıyla Ekonomik Büyüme Fırsatları

Karabağ bölgesinin toplam yüzölçümü: Yaklaşık 11,500 kilometrekaredir.

Madencilik Rezervleri: Karabağ'da 400 tondan fazla altın ve gümüş rezervi olduğu tahmin edilmektedir.

Sanayi Üretimi: Tarımsal ürünlerin işlenmesi ve madencilik sektöründe faaliyetlerin genişletilmesi ile yıllık 2 milyar dolar ek gelir

hedeflenmektedir. Madencilik Rezervleri: Bölgedeki altın, bakır ve diğer maden kaynaklarının değeri milyarlarca dolarla ifade edilmektedir.

Ekonomik Potansiyel: Tarım ve Turizm

Tarım: Üzüm Bağları: Karabağ, Azerbaycan'ın geleneksel üzüm üretim bölgelerinden biridir. Yeniden yapılanma sonrası yıllık üretimin 1 milyon tonun üzerine çıkması bekleniyor.

Tahıl ve Sebze Üretimi: Bölgede yıllık tarımsal üretimin toplam değerinin 500 milyon dolar seviyelerine ulaşabileceği öngörülmektedir.

Turizm: Karabağ'ın tarihi yapıları ve doğal güzellikleri (Şuşa, Hudaferin Köprüleri) turizmde güçlü bir gelir kaynağıdır. Yıllık turist hedefi: İlk etapta 500,000 kişi, uzun vadede ise 1 milyon ziyaretçiye ulaşılması bekleniyor. Turizmin yıllık ekonomik getirisi 750 milyon dolar seviyesine ulaşabilir. (Aliyev ve Kızıllırmak, 2023).

Sonuç

Karabağ bölgemizin Azerbaycan'a katkısı, bölgedeki doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, tarımda verimlilik artışı ve altyapı yatırımlarıyla belirginleşecektir. Yeniden yapılanma süreci, yerel halk için iş fırsatları yaratacak ve tarım sektörü üzerinden ekonomik büyümeyi destekleyecektir. Ayrıca, bölgedeki barışçıl kalkınma, Azerbaycan'ın genel ekonomik kalkınmasını teşvik ederek, bölgesel istikrarı güçlendirecek ve ülkenin sürdürülebilir büyüme hedeflerine ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Karabağ, Azerbaycan'ın ekonomik yapısının çeşitlenmesine ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine hizmet eden stratejik bir alan olarak önemli bir rol oynamaktadır.

Bölgedeki doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, Azerbaycan'ın enerji bağımsızlığını artırarak, yerel halkın yaşam kalitesini de yükseltecektir. Bu kaynakların etkin yönetimi hem çevresel denetim sağlarken hem de ekonomik büyümeyi destekleyecektir. Ayrıca, altyapı yatırımlarıyla bölgedeki ulaşım, iletişim ve enerji hatlarının iyileştirilmesi, bölgenin ekonomik entegrasyonunu hızlandıracak ve yerel iş gücünü artıracaktır.

Bütün bu gelişmeler, Karabağ'ın sadece Azerbaycan'ın ekonomisi için değil, tüm bölge için önemli bir kalkınma merkezi haline gelmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ahmadov, E. & Khalilov, T. (2019). Azerbaijan from Inclusive and Innovative Governance to Green Economy. Economic and Social Development: Book of Proceedings, 988-1001.
- Alkan, M.N ve Mehdizadehyoushanlouei, M. (2023). Birinci ve İkinci Karabağ Savaşlarında Türkiye-Azerbaycan İlişkileri, UPA Strategic Affairs, 4 (2), ss. 204-227.
- Aliyev, J. ve Kızıllırmak, İ (2023). Azerbaycan'ın Karabağ Bölgesinin Kültür Turizmi Açısından İncelenmesi, Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi, 7(2), ss. 84-103.
- Azadalıyev, S. ve Akova, O. (2024). Azerbaycan'ın Turizm Sektörünün Yeşil Ekonomi Çerçevesinde İncelenmesi, Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 7(3), ss.155-180.
- Bakirova, B. (2024). Azerbaycan'ın Kültür Beşiği: Şuşa, Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi, 7(13), 32-38.
- Сафаров И.С. (2000). Важнейшие древние третичные реликты Азербайджана, Баку.
- Camalzade, G. (2022). Karabağ Ekonomisinin Geleceğine Bakış: Sürdürülebilir Kalkınma Modeli, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi, 3 (2), 32-42.
- Çeliksoy, E. (2021). İkinci Karabağ Savaşı'nda Şuşa'nın Rolü ve Türkiye-Azerbaycan İşbirlikleri, Al-Farabe International Journal on Social Sciences, 6 (4), ss. 126-133.
- Keskin, A. (2022). Millî ve Kültürel Kimlik Sembolizmi Bağlamında Xarıbülbül, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 15(39), ss. 650-676.
- Ertuğrul, Ü. E. (2022). 2020 Azerbaycan-Ermenistan Ateşkesine Göre Yerinden Edilenlerin Dağlık Karabağ'a Geri Dönüşü, Bilig (101), ss. 57-86.
- Göl, H. (2016). Geçmişten Günümüze Azerbaycan, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (1), ss. 153-170.
- Məmmədov Q.Ş. (1998). Azərbaycan Torpaqlarının Ekoloji Qiymətləndirilməsi, Bakı.
- Seferov, R. & Hesenov, T. (2006). Azerbaycan'ın Turizm Potansiyeli ve Turizm Etkinliklerinin Değerlendirilmesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 20: ss. 255-272.
- Toker, H. (2023). Güney Kafkasya Eksenli Değişimlerin Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkileri Üzerinden Analizi (Ekim 2020 öncesi süreç). Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11(35), 975-9.

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

DAHA İYİ BİR TOPLUM İÇİN CİNSİYET EŞİTLİĞİ

**Yusuf AYÇİÇEK, M. Mustafa ER, Yağız ÇANKAYA,
M. Sude TELLİOĞLU, Sıla YAPAR***

Özet

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların erkeklerle eşit haklara, fırsatlara ve saygıya sahip olmasını savunur. Ancak, dünya genelinde kadınların toplumsal rolleri, genellikle sınırlayıcı ve ayrımcı bir biçimde şekillenmiştir. Bu eşitsizlik, kadın cinayetleri gibi ciddi toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Kadın cinayetleri, çoğunlukla şiddet, ekonomik bağımsızlık eksiklikleri ve aile içi baskılar gibi faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Kadınlar, erkeklerle eşit şartlarda eğitim, iş gücü ve sosyal yaşamda yer bulamamakta, sıkça şiddet ve ayrımcılığa uğramaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlandığında, kadınların hakları güvence altına alınır ve şiddetle mücadelede daha güçlü adımlar atılabilir. Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanması, şiddet ve ayrımcılığa karşı daha etkili bir savunma sağlar. Bu nedenle, kadın cinayetlerinin önlenmesi için toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden yasal düzenlemeler ve toplumsal çalışmalarının artırılması büyük önem taşır. Kadın hakları sadece kadınlar için değil, tüm toplumun refahı için de temel bir gerekliliktir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarının korunması, daha adil ve güvenli bir toplum oluşmasının anahtarıdır. Bu çalışmada, daha iyi bir toplum için cinsiyet eşitliği konusu araştırılmakta ve çözüm önerileri aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet eşitliği, Kadın cinayetleri, Sürdürülebilirlik

Giriş

Cinsiyet eşitliği, bireylerin cinsiyetlerinden bağımsız olarak eşit haklar, fırsatlar ve saygı görmesi gerektiği prensibine dayanan bir toplumsal ilkedir. Modern toplumlarda cinsiyet eşitliği hem erkeklerin hem de kadınların hayatın her alanında eşit haklara sahip olmasını

---

* Lisans Öğrencileri, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü.

amaçlayan bir sosyal değişim hareketidir. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması, sadece kadınların değil, tüm toplumun faydasına olacaktır. Zira, cinsiyet eşitliğinin olmadığı bir toplumda, toplumsal adaletin ve refahın sağlanması mümkün değildir.

Bu yazıda, cinsiyet eşitliğinin önemini, tarihsel gelişimini, günümüzdeki durumunu, karşılaşılan zorlukları ve daha iyi bir toplum için cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanabileceğini ele alacağız.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Nedir?

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumların kadın ve erkek için farklı normlar ve kalıplar üretmesinden kaynaklanır. Bu eşitsizlik, kadınların güçsüz görülmesi, erkeklerin ise daha güçlü ve atılgan olarak konumlandırılması gibi beklentilerle kendini gösterir. Bu tür normlar, bireylerin toplum içinde dışlanmasına neden olabilir ve hem kadınlara hem de erkeklere sosyal baskılar yükler (Demirel Bal, 2014; Bardakçı ve Oğlak, 2022)

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumların kadın ve erkek için farklı normlar ve kalıplar üretmesinden kaynaklanır. Bu eşitsizlik, kadınların güçsüz görülmesi, erkeklerin ise daha güçlü ve atılgan olarak konumlandırılması gibi beklentilerle kendini gösterir. Bu tür normlar, bireylerin toplum içinde dışlanmasına neden olabilir ve hem kadınlara hem de erkeklere sosyal baskılar yükler.

Yemek yapmak toplumsal cinsiyet eşitsizliğine önemli bir örnek olarak verilebilir. Gündelik hayatta genel olarak evde yemek yapması gereken kişinin kadın olması gerektiği gibi bir algı bulunmaktadır. Ancak iş sektörüne baktığımızda kadınların yeri yok denecek kadar azdır. Kadın şefler genellikle erkek şeflere göre çok daha zor koşullarda çalışmakta ve mobinge maruz kalmaktadır. Televizyonda yayınlanan yemek yarışması programlarında çok az sayıda kadın jüri üyesi görülmektedir. Bu eşitsizlik durumu doğal hakları kısıtlar hale gelmiştir.

Diğer taraftan bireyin isteği zaman dışarı çıkıp hava almak istemesi doğal bir durumken günümüzde kadınlar bu eylemi toplumsal baskı ve düşüncelerden dolayı gerçekleştirme konusunda oldukça sıkıntı yaşamaktadırlar. Toplum tarafından erkelerin gece dışarıya çıkması normal karşılanırken kadınlar için bu durum aynı şekilde

değerlendirilmemektedir.

Bir başka örnek de savunma sektörüdür. Genel olarak kadınların askerlik ve polislik yapamayacağı düşüncesi hakimdir. Oysa herkes gerekli eğitimlerden geçerek isteği mesleği yapabilmelidir (toplumsal-cinsiyet-eşitliği-nedir?).

Cinsiyet eşitliği fikri, antik çağlardan itibaren tartışılmaya başlanmış olsa da modern anlamda cinsiyet eşitliğine yönelik hareketler 19. yüzyılın ortalarına kadar geri gitmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte kadınların çalışma hayatına girmesi, kadınların toplumsal statüsünü değiştirmeye başlamıştır. Ancak bu değişiklikler, kadınların oy verme hakkı gibi temel haklar elde etmesinin önünde ciddi engeller oluşturmuştur. İlk kadın hakları hareketleri, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da, kadınların temel haklarını savunmaya başlamış ve bu süreç 20. yüzyılda kadınların oy hakkı gibi önemli yasal kazanımlarla sonuçlanmıştır.

Türkiye'de ise, 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınarak büyük bir adım atılmıştır (Kaplan, 1998). Ancak toplumsal eşitliğe giden yol oldukça uzun ve zordur. Kadınların eğitimde, iş hayatında, siyasette ve ailede eşit haklar elde etmeleri, 20. yüzyılın ikinci yarısında, toplumsal değişim süreçleriyle hızlanmıştır.

Cinsiyet eşitliği, sadece kadınların haklarını korumak ve geliştirmekle sınırlı olmayan, toplumun tüm bireylerinin yaşam kalitesini artıran temel bir ilkedir. Bu ilke, toplumsal adaletin sağlanması, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi ve bireysel potansiyelin en üst düzeyde ortaya çıkarılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Eşit fırsatlar sunulan bir toplumda, kadınlar ve erkekler toplumsal hayatta daha aktif roller üstlenir, bu da toplumun her alanında iyileşme sağlar.

Ekonomik açıdan cinsiyet eşitliği, toplumların üretkenliğini ve yenilik yapma kapasitesini artırır. (Solakoğlu ve Solakoğlu, 2024). Çeşitli bakış açıları, farklı tecrübeler ve yetenekler, iş dünyasında daha yaratıcı çözümler ve daha etkili stratejiler geliştirilmesini sağlar. Kadınların yönetim pozisyonlarında yer alması, işletmelerde daha fazla çeşitliliği ve kapsayıcılığı beraberinde getirir, bu da şirket performansını artırır. Yapılan araştırmalar, kadınların liderlik ettiği şirketlerin daha başarılı olduğunu ve inovasyon gücünü daha etkili bir şekilde kullandığını göstermektedir.

Cinsiyet eşitliğinin aile içi ilişkiler üzerindeki etkisi de oldukça önemlidir. Kadınların ve erkeklerin eşit sorumluluklar üstlendiği bir aile yapısı, daha sağlıklı ve dengeli ilişkilerin temelini oluşturur. Kadınların iş ve sosyal hayatta daha aktif rol oynaması, erkeklerin de ev içi sorumluluklara dahil olmasını teşvik eder. Bu durum, aile bireyleri arasındaki ilişkileri güçlendirir ve çocukların daha sağlıklı bir ortamda büyümesini sağlar. Aynı zamanda, toplumsal huzurun artmasına ve bireyler arası daha sağlam bağlar kurulmasına katkı sunar.

Cinsiyet eşitliği, erkekler açısından da önemli kazanımlar sunar. Geleneksel toplumsal normlar, erkeklerin belirli rolleri üstlenmesini ve bu rollerin dışına çıkamamasını dayatır. Örneğin, erkeklerden genellikle güçlü, dayanıklı ve duygularını ifade etmeyen bireyler olmaları beklenir. Bu tür kalıplar, erkeklerin duygusal ve psikolojik baskılara maruz kalmasına neden olur. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması, erkeklerin bu toplumsal baskılardan kurtulmasını ve duygu ve düşüncelerini daha özgürce ifade edebilmesini mümkün kılar. Daha eşitlikçi bir toplumda erkekler, kendi kimliklerini daha özgürce inşa edebilir ve bireysel mutluluklarını artırabilir (Vatandaş, 2011).

Cinsiyet eşitliği aynı zamanda şiddetin ve ayrımcılığın önlenmesine de katkı sağlar. Eşitlikçi toplumlarda, kadınlara ve erkeklere yönelik cinsiyet temelli şiddet oranları düşerken, bireylerin birbirine karşı saygısı ve anlayışı artar. Bu, sadece bireyler için değil, toplumsal huzurun korunması için de büyük bir adımdır. Şiddetin azalması, sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyacı azaltır ve devletin sosyal koruma harcamalarını düşürerek ekonomik tasarruf sağlar.

Kadınların ekonomide aktif rol alması, çocukların iyi yetişmesine, toplumun bilgi birikiminin artmasına, aile yapısının güçlenmesine, aile gelirinin artmasına, yoksulluğun azalmasına, ekonomik büyümenin artmasına, işgücüne katılan bireylerin artmasına, devletin gelirlerinin ve toplumunun genel refahının artmasına neden olur.

Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, kadınlar ve erkekler için belirlenmiş özellikleri ve rollerle ilgili sosyal ve kültürel normları ifade eder. Bu kalıp yargılar, toplumsal cinsiyet eşitliğini engelleyerek ayrımcılığı pekiştirir ve bireylerin yeteneklerini, meslek seçimlerini ve yaşam fırsatlarını sınırlar. Eğitimden iş dünyasına kadar pek çok alanda

etkili olan bu kalıp yargılar, mesleklerin cinsiyetle ilişkilendirilmesine yol açarak bireylerin özgür seçimlerini kısıtlar. Kadınların "erkek mesleklerini" veya erkeklerin "kadın mesleklerini" seçmesi, toplumsal normlara aykırı görülmektedir.

Ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, erkekler ve oğlan çocukları üzerinde de olumsuz etkiler yaratır. Erkeklerle dayatılan normlar ve önyargılar, toplumda egemen olan hegemonik erkeklik anlayışını güçlendirir. Bu anlayış, belirlenen tutum ve davranışların dışına çıkan erkeklerle karşı önyargıların ve cinsiyetçi damgalamaların ortaya çıkmasına neden olur. Bu durum hem kadınlar hem de erkekler için eşitsizlikleri ve toplumsal baskıları derinleştirir (Ecevit, 2021: 11,12).

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşmak için karşılaştığımız en büyük engellerden biridir. Eşitlikçi bir toplumda, her bireyin herhangi bir özelliğinden dolayı ayrımcılığa uğramaması beklenir. Bu sebeple, yalnızca toplumsal cinsiyetle sınırlı kalmayıp, diğer ayrımcılık türlerini de içeren daha geniş bir tanım üzerinden başlamak gereklidir. Böyle bir tanım, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının yanı sıra, her türlü ayrımcılıkla mücadele etmenin önemini anlamamıza yardımcı olacaktır (Doğan ve Piyal, 2017).

Ayrımcılığı tanımlayalım: Ayrımcılık, bir kişiye veya gruba, cinsiyet, etnik köken, dil, din, ırk, cinsel yönelim, cinsel kimlik, engellilik, yaş, medeni durum gibi özellikleri nedeniyle önyargılı yaklaşmak, eşit muamele yapmamak ve haksız davranmaktır. Bu tanıma, önyargıların yanı sıra, olumsuz duyguları içeren tutumları da ekleyerek, "Ayrımcılık, bir gruba veya bireylere karşı, önyargılardan beslenen olumsuz tutum ve davranışların tümünü kapsayan bir süreçtir. Önyargılar ve dolayısıyla ayrımcılık, olumsuz düşüncelerin yanı sıra, hoşlanmama, hor görme, kaçınma ve nefret etme gibi olumsuz duyguları da içerir" (Göregenli, 2012: 21)

Ayrımcılığın olmadığı bir dünya maalesef mevcut değildir. Tarih boyunca, ırk, din, dil, etnik kimlik, cinsel kimlik gibi nedenlerle yıllarca ayrımcılığa uğramış grupların yaşadıkları sayısız örnek mevcuttur. İkinci Dünya Savaşı sırasında, dini ve etnik kimlikleri nedeniyle öldürülen Avrupalı Yahudiler ve ABD'de uzun yıllar boyunca ikinci sınıf vatandaş

muamelesi gören Afrika kökenli siyahlar bunlardan sadece birkaçıdır. Hindistan'da ise alt kastlardan gelen Hintler, üst kastlardan olanlar tarafından aşağılanmış, hor görülmüş ve ayrımcı muameleye tabi tutulmuşlardır (Ecevit, 2021: 36).

Toplumsal Cinsiyet Temelinde Ayrımcılık

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının varlığı, 1960'lı ve 1970'li yıllarda BM'ye üye ülkelerin üzerinde ortaklaştığı en önemli toplumsal sorun alanlarından biri olmuştur. Bu nedenle de 1979'da toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması için BM tarafından Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) hazırlanmıştır.

Sözleşmenin 1979 yılında imzalanması ve 1983 yılında yürürlüğe girmesinin 1960'lı yılların ikinci yarısında başlayıp 1970'lerde birçok ülkeyi saran ikinci dalga kadın hareketi ile çok yakından ilişkisi vardır. O yıllarda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının tanımını en kapsamlı yapan, kadın hakları alanında temel sözleşme olan CEDAW'dır. Bu sözleşmede ayrımcılık şöyle tanımlanmaktadır. "Kadınlara karşı ayrımcılık' terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmasını veya kullanmasını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelir." Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önemli bir uluslararası sözleşme tarafından tanımlanması ve sözleşmeyi hazırlayan kuruluşun BM olması, konuya yönelik önemi ve güveni artırmıştır. CEDAW'ın imzalanmasından 32 yıl sonra, bu kavram Avrupa Konseyi tarafından hazırlanıp 2011 yılında imzalanarak 2014 yılında yürürlüğe giren Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nde yer almıştır. Sözleşmedeki en önemli amaç, kadınların her türlü şiddete karşı korunması ve kadınlara karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmaktır. Sözleşmenin en önemli özelliği ise, kadınlara yönelik şiddete hiçbir uluslararası sözleşmenin yapmadığı kadar ağırlık veren, bir başka deyişle, bu konuda hazırlanmış en kapsamlı uluslararası metin olmasıdır.

İlk imzacısı Türkiye olduğu için kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi olarak anılan bu sözleşme, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı kınama,

önleme ve yasaklama, kadınlara karşı ayrımcılık yapan yasa ve uygulamaları yürürlükten kaldırma konusunda imzacı ülkelere/taflara sorumluluk yüklemektedir.

İstanbul Sözleşmesi Madde 4:

“Taraflar kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı kınar ve bunu önlemek için özellikle:

✓ Kadın erkek eşitliği ilkesini kendi ulusal anayasalarına veya diğer uygun mevzuatına dâhil edip, bu ilkenin uygulamada da gerçekleştirilmesini sağlayarak;

✓ Gerektiğinde kadınlara karşı ayrımcılığı, yaptırımların kullanılması yoluyla yasaklayarak;

✓ Kadınlara yönelik ayrımcılığı içeren kanunları ve uygulamaları yürürlükten kaldırarak, gerekli yasal veya diğer tedbirleri gecikmeksizin alır.”

"Sözleşme, tarafların şiddet mağdurlarının haklarını koruma amacıyla alacakları önlemleri, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, ulusal azınlıklarla ilişkili olma durumu, mülkiyet, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü gibi herhangi bir temelde ayrımcılık yapılmaksızın uygulamalarını zorunlu kılmaktadır (Madde 4.3). Bu bağlamda, kadınlara yönelik ayrımcılık kavramının ötesine geçerek daha geniş kapsamlı bir ayrımcılık tanımı ortaya koymakta ve böylece toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik bütüncül bir yaklaşım benimsemektedir."

Bu tanımla CEDAW Sözleşmesinde yer alan ayrımcılık tanımında bulunmayan kişi ve grup özellikleri ile toplumsal ilişkilere de yer verilmiştir. Ayrımcılığın bir kişi veya grubun başka bir kişi veya gruba baskı uygulamasından beslendiği düşünülürse, şiddetin, güçlü olanın zayıf ve korunmasız olana baskısı olarak ele alınmasında, şiddet ile ayrımcılık arasındaki ilişkinin iç içe olduğunu kolayca görebiliriz (Ecevit, 2021:37, 38).

Toplumsal cinsiyet temelinde ayrımcılık “doğrudan” olabileceği gibi

“dolayısıyla”, “dolaylı”, “çoklu” ve “kesişimsel” de olabilir.

Neler Yapılabilir?

Kadınların mahrum kaldığı haklar ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine yapılması gerekenler, toplumun demokratik değerleriyle uyumlu, adil ve eşitlikçi bir yapının inşası için büyük önem taşımaktadır. Toplumda cinsiyet ayrımcılığını engellemek ve kadınların güçlendirilmesi için atılması gereken adımlar şunlar olabilir:

1. Ailede Eğitimin Güçlendirilmesi: Kız ve erkek çocuklarının yetiştirilmesinde anne ve babaların eşit sorumluluk taşıması gerekmektedir. Aile içinde, çocukların biyolojik cinsiyetlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin farklılıklarını öğrenmeleri sağlanmalı ve bu farkındalık, onların toplumsal cinsiyet kimliklerine saygılı bir şekilde büyümelerine olanak tanınmalıdır.

2. Cinsiyet Eşitliği Eğitimi: Toplumsal cinsiyet eşitliği, çocukların küçük yaşlardan itibaren anne, baba ve öğretmenler tarafından öğretilmelidir. Bu eğitimler, cinsiyet ayrımcılığından uzak, eşitlikçi bir bakış açısını içermeli ve çocukların cinsiyet kimliklerinden dolayı ayrımcılığa uğramalarını engellemelidir.

3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları: Hükümetler, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için yasal düzenlemeler yapmalı ve bu politikaların uygulanmasını denetlemelidir. Medya, özellikle televizyon ve dijital platformlar, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edici içerikler üretmeli, şiddet içeren senaryolardan kaçınılmalıdır.

4. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Okul müfredatları, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle yeniden şekillendirilmeli, cinsiyetçi kalıp yargıların yerini eşitlikçi bir anlayış almalıdır. Öğrenciler, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair eğitimler almalı ve bu konuda yaratıcı projeler üretmeye teşvik edilmelidir.

5. Hukuk Alanında Reformlar: Kadına yönelik şiddetle mücadelede, hukukçular, hakimler ve savcılar, adil yargılama ilkelerine uygun hareket etmeli, 2000 ve 2002 yıllarında yapılan anayasa değişikliklerinin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamalıdır.

6. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Koordinasyon: Sivil toplum kuruluşları, hükümetler, medya, özel sektör ve akademi arasında iş birliği sağlanarak, toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine farkındalık yaratıcı projeler geliştirilmelidir. Ayrıca, sanat, kültür ve edebiyat alanlarında eşitlikçi mesajlar veren eserler üretilmelidir.

7. Kadına Pozitif Ayrımcılık ve Eşitlikçi Uygulamalar: Kadınların toplumsal yaşamda daha fazla yer edinmesi için, pozitif ayrımcılık politikaları uygulanmalı ve eşit ücret, eğitim, karar mekanizmalarına katılım gibi konularda liyakat esas alınmalıdır.

8. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Küresel Adımlar: Uluslararası düzeyde, kadına yönelik ayrımcılıkla mücadele için küresel ölçekte denetleyici sivil oluşumlar ve aktivist grupların harekete geçirilmesi gerekmektedir. Kadınların fırsatlara ve kaynaklara eşit erişimini sağlamak için uluslararası anlaşmalar etkin bir şekilde uygulanmalıdır.

9. Eşitlikçi Sosyal Politikaların Oluşturulması: Kadının insan haklarının korunması için, aileden başlayarak eğitim kurumlarında, iş hayatında, dini topluluklarda ve medya da dahil olmak üzere tüm toplumsal alanlarda eşitlikçi sosyal politikalar oluşturulmalıdır. Devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğini hayata geçirmek için yasalar önünde eşitliği destekleyecek sosyal politikalar uygulamalıdır ([https://www.akademikakil.com/toplumsal ...](https://www.akademikakil.com/toplumsal...))

Bu adımlar, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın temel unsurlarını oluşturmakta ve kadınların insan haklarını koruyacak, şiddete karşı etkili mücadele yöntemlerini güçlendirecek yolları sunmaktadır.

a. Eğitimde cinsiyet eşitliği için yapılması gerekenler: Müfredatın gözden geçirilmesi, öğretmen eğitimi, kız çocuklarının eğitimi, eğitim ortamının güçlendirilmesi.

b. Cinsiyet eşitliği için yapılması gereken hukuki reformlar; Eşit ücret yasaları, şiddetle mücadele, pozitif ayrımcılık, çalışma hayatında koruma.

c. Toplumsal bilinçlendirme için yapılması gerekenler: Medyaya rol verilmesi, kampanyalar ve eğitim programları, kültürel engellerin kaldırılması, kadınlara liderlik rolü verilmesi ve medyada gösterilmesi.

2023 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu

(146 ülke arasında cinsiyet uçurumunun en yüksek oranda kapatan 10 ülke)

1. İzlanda (%91,2)
2. Norveç (%87,9)
3. Finlandiya (%86,3)
4. Yeni Zelanda (%85,6)
5. İsveç (%81,5)
6. Almanya (%81,5)
7. Nikaragua (%81,1)
8. Namibya (%80,2)
9. Litvanya (%80)
10. Belçika (%79,6)³

Türkiye ise %63,8 ile 146 ülkenin yer aldığı araştırmada 129. sırada yer almıştır.

Sonuç

Cinsiyet eşitliği, daha adil, özgür ve gelişmiş toplumların inşa edilmesinde temel bir unsurdur. Toplumların kalkınması, ancak her bireyin eşit fırsatlar ile donatılmasıyla mümkündür. Cinsiyet eşitliği sadece kadınların hakları için değil, toplumun her bireyi için önemlidir. Erkekler ve kadınlar, eşit haklar ve fırsatlar içinde bir arada yaşamayı hak ederler. Bu hedefe ulaşmak için eğitim, hukuki düzenlemeler, toplumsal bilinçlenme ve erkeklerin de dahil olduğu sosyal değişim süreçlerine odaklanarak, daha iyi bir toplum inşa edebiliriz.

Kaynakça

- Bardakçı Ş., Oğlak S. (2022). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve Türkiye, *Toplumsal Politika Dergisi / Turkish Journal of Social Policy*, 3(1), ss. 71-90. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpd> E-ISSN: 2587-1412
- Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış, *KASHED*, 1(1), ss. 15-28.
- Ecevit, Yıldız (2021) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları, Ankara.
- Göregenli, Melek (2012), "Ayrımcılığın Meşrulaştırılması", Ayrımcılık Çok

---

³ <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1lvy6977no> (Erişim Tarihi: 10.12.2024).

Daha İyi Bir Toplum İçin Cinsiyet Eşitliği

Boyutlu Yaklaşımlar İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.

Özel Doğan, H. Ve Piyal, B. (2017). Toplumsal Cinsiyetle İlişkili Sorunlar, *Turk J Public Health*, 15(2) ss.150-163.

Solakoğlu, M. ve Solakoğlu, M. (2024). Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın İstihdamı Üzerine Etkisi, *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6 (1) ss. 1-19.

Vatandaş, D. D. C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*(35), 29-56.

<https://www.sosyologer.com/toplumsal-cinsiyet-esitligi-nedir-peki-esitsizligi/> (Erişim Tarihi:04.12.2024).

<https://www.akademikakil.com/toplumsal-cinsiyet-esitligini-saglamak-icin-neler-yapilabilir/aylingorgunbaran/> (Erişim Tarihi:04.12.2024).

<https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1lvy6977no> (Erişim Tarihi: 10.12.2024).

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

OECD DAHA İYİ YAŞAM ENDEKSİ VERİLERİ İLE TÜRKİYE
VERİLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Alperen Yılmaz*

Özet

Bu bildiriye; Türkiye'nin de kurucu üyesi olduğu OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü/ Organisation for Economic Cooperation and Development)'nün Daha İyi Yaşam Endeksi kriterleri adı altında belirlemiş olduğu on bir konu başlığı teker teker ele alınarak OECD ortalaması ve Türkiye verileri kıyaslanacaktır. Bu konu başlıkları; Konut, Gelir, İşler, Toplum, Eğitim, Çevre, Sivil Katılım, Sağlık, Yaşam Memnuniyeti, Emniyet, İş Yaşam Dengesi'dir. OECD, 1961 yılında kurulmuş olup 2024 yılı itibari ile 38 üyesi bulunan uluslararası bir örgüttür. Temelde kalkınmayı sağlamak, dünya ticaretin teşvik amacıyla kurulmuştur. Örgüt politik, ekonomik, insani gelişmişlik ve sosyal refahı iyileştirici politikaları araştırmak, araştırdığı bu verileri kıyaslamak ve ortak sorunlara yanıt aramak ve bu sorunları ortaklaşa çözebilmek için önemli bir platformdur. 2017 yılı itibariyle OECD üye ülkeleri toplamda küresel nominal GSYİH'nin %62'sini temsil etmektedir. OECD üyelerinin çoğunluğu gelişmiş ülke olarak kabul edilir, güçlü ekonomilere sahiptirler insani gelişmişlik endeksleri çok yüksektir. OECD Kanada'dan Yeni Zelanda'ya Norveç'ten Şili'ye kadar neredeyse dünyanın her kıtasından ve pek çok bölgesinden üye ülkeyi çatısı altında toplamıştır. Türkiye 1961 yılında OECD'nin kurucu üyesi olmuştur. Elbette beklentiler Türkiye'nin OECD ülkeleri ile aynı standartlara gelmesini sağlamaktır. Ancak OECD üyesi ülkelerin verileri ile Türkiye verileri kıyaslandığında Türkiye'nin neredeyse tüm konularda OECD üyesi ülkelerin çoğu kriterinde en gerideki ülkelerinden biri olduğu görülmektedir. Bu bildirinin amacı da OECD verileri ile Türkiye verilerini kıyaslamak Türkiye'nin OECD ülkeleri arasında nerede olduğunu ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Amaçlar için ortaklıklar, Kalkınma, Sürdürülebilirlik

---

* Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

Giriş

Dünya genelinde insanların yaşam kalitesi, bir toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel koşullarının bir yansımasıdır. Bu koşullar, bireylerin günlük hayatlarını nasıl sürdürdüklerini ve bu tecrübelerini zaman içinde gözlemlenerek nasıl bir değişim gösterdiğini belirler. Dünya üzerindeki pek çok uluslararası kuruluş (BM, AB, Dünya Bankası gibi) bu verileri inceleyip değerlendirir. OECD tarafından da oluşturulan Daha İyi Yaşam Endeksi (Better Life Index), ülkelerin yaşam kalitesini çeşitli parametreler üzerinden değerlendiren bir göstergedir. OECD, bu endeksi oluştururken; gelir, sağlık, iş yaşam dengesi, toplum, sivil katılım, konut, eğitim, güvenlik, çevre, yaşam tatmini gibi temel yaşam standartlarını ölçen göstergeler kullanmaktadır. OECD Daha İyi Yaşam Endeksi, ülkelerin yaşam kalitesini hem bireysel refah hem de toplumsal gelişmişlik açısından değerlendiren önemli bir araçtır. Belirli bir süre (genellikle bir yıl) boyunca üretilen mal ve hizmetlerin akışının bir ölçüsü olan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ve daha genel çerçevede ekonomik performans tüm makro göstergeleri, toplumun doğru yönde ilerleyip ilerlemediği ve insanların daha yüksek iyi oluş düzeyine ulaşım ulaşmadığı konusunda yeterli bilgi sunduğu otoriteler tarafından ifade edilmektedir. Bu nedenle, kalkınmaya yönelik daha geniş kapsamlı bir ölçüm perspektifine ihtiyaç duyulmaktadır (Boarini vd. 2014, s.12). Her hükümetin temel sorumluluğu vatandaşları için daha iyi yaşam koşulları sağlamaktır. Bu anlamda ekonomik büyümeye karşılık gelen GSYİH'daki artış başlı başına bir amaç değil, daha iyi yaşam koşulları yaratmanın bir aracıdır (OECD World Forum, 2009). Ekonomik büyüme bir toplumun refahının temelidir ancak tek başına amaç değildir. Ekonomik büyümeyle birlikte bir toplumda yüksek yaşam standardının temeli, tam istihdam, sosyal koruma, gelişmiş eğitim ve sağlık sistemi gibi ekonomik ve sosyal hedeflere kolay ulaşılabilirlik esastır (Steigenberger, 2016; Akt: Karacan ve Cengiz, 2019, s. 70). Geçmişte iyi oluş büyük ölçüde GSYİH ile değerlendirilirken günümüzde GSYİH'nın iyi olmanın ölçümünde yeterli bir gösterge olmadığı kabul edilmektedir. Nispeten zengin ülkeler için gelirin iyi oluşu arttırmada daha az etkili olduğu ve iyi oluşun çoğunlukla gelirle ilgisi olmadığına ilişkin kanıtlar vardır (Fleche vd. 2012, s. 7). Türkiye de OECD'nin üyesi bir ülke olarak, bu endekste yer almakta ve ülkenin sosyal ve ekonomik durumunu bu verilerle (Better Life Index) karşılaştırmak mümkündür. Türkiye'nin endeks sıralamasındaki yeri, dünya genelindeki diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle kıyaslanarak, ülkenin gelişim alanları ve potansiyeli hakkında önemli

OECD Daha İyi Yaşam Endeksi Verileri ile Türkiye Verilerinin Karşılaştırması

veriler sunmaktadır. Bu bildiri de, OECD'nin Daha İyi Yaşam Endeksi verileri ile Türkiye'nin verilerini karşılaştırarak, Türkiye'nin yaşam kalitesi açısından güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

OECD Üyesi Ülkeler

Avustralya	Çekya	Almanya	Japonya	Hollanda	Slovenya
Avusturya	Birleşik Krallık	Yunanistan	Kore	Yeni Zelanda	İspanya
Belçika	Danimarka	Macaristan	Letonya	Norveç	İsveç
Kanada	Estonya	ABD	Litvanya	Polonya	İsviçre
Slovakya	Finlandiya	İtalya	Lüksemburg	Portekiz	Türkiye
Kolombiya	Fransa	İsrail	Meksika	Şili	

OECD Daha İyi Yaşam Endeksi'nin Temel Göstergeleri

1. Gelir ve Refah

Gelir seviyesi, bir ülkenin ekonomik gelişmişliğini ve bireylerin yaşam standartlarını doğrudan etkileyen bir faktördür. OECD, bu göstergede kişi başı geliri dikkate alırken, aynı zamanda gelir eşitsizliğini de analiz eder. Bu gösterge, ülkelerin sosyal refah seviyelerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynar.

2. İşlerin Kalitesi

Çalışmanın ve insanın istediği alanda ve meslek gurubunda yer almasının ekonomik faydaları vardır, ancak bir işe sahip olmak aynı zamanda bireylerin toplumla bağlantıda kalmasına, öz saygı oluşturmaya, beceri ve yeterlilik geliştirmesine yardımcı olur. Yüksek istihdam seviyelerine sahip toplumlar ayrıca daha zengin, politik olarak daha istikrarlı ve daha sağlıklıdırlar.

3. Konut

Bireylerin temel ihtiyaçlarından olan konut, bireylerin yaşam kalitesini etkileyen önemli kriterlerdendir. Endekste konut temel

ihtiyaçlar, hane halkı geliri, konutun nitelik ve kişi başına düşen oda sayısı gibi kriterlere bakılmıştır.

4. Sağlık

Bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığı yaşam kaliteleri üzerinde büyük etkiye sahiptir. Endekste bireylerin doğumdan itibaren sağlıklı yaşam süresi ve kendilerini ne kadar iyi hissettikleri incelemiştir.

5. Eğitim

Bireylerin yalnızca temel ihtiyaçlarını değil, kültürel ve entelektüel ihtiyaçlarının da karşılanabilmesi için oldukça önemli bir yere sahiptir. Endekste eğitim üç farklı kriterde ele alınmıştır. 24-65 Yaş aralığındaki bireylerin ne kadarının en az lise düzeyinde eğitime sahip olduğu. Çeşitli kademedeki öğrencilerin PISA skorları. Bir diğer veri bireylerin 5 yaşından 39 yaşına kadar ortalama kaç yıl eğitim alabildikleridir.

6. İş-Yaşam Dengesi

Bireylerin kendilerine, ailelerine ve aktivitelere ayırdıkları zaman çok kıymetlidir. Bu zaman bireylerin hem sosyal yaşamına ve entelektüel gelişimine hem de sağlık düzeyini iyi bir şekilde artmasına büyük katkı sağlar. Endekste iş yaşam dengesi iki veri ile ölçülmektedir. Haftada 50 saat ve üzerinde çalışanların oranıdır. İkinci veri ise bireylerin kendilerine ve boş zaman aktivitelerine ayırdıkları zamandır.

7. Sivil Katılım

Bireylerin politik kararlara katılım oranları, ülkelerinin geleceklerinde söz sahibi olmalarının ve bireysel sorumluluklarının artmasının en büyük göstergesidir. Endekste iki farklı veri ölçülmüştür. İlki yasaların ve diğer düzenlemelerin meydana gelmesinde resmi paydaş katılımı ne ölçüdedir? İkinci veri ise oy kullananların nüfusa oranıdır.

8. Sosyal İletişim

Bireylerin toplumda yer almaları kendilerini ifade edebilmeleri ve başarı güdüsüne sahip olabilmeleri için önemlidir. Endekste bu veri bireylerin yardıma ihtiyaç duyduklarında çevrelerinde onlara yardım edecek birilerini varlığının olup olmadığı yüzde olarak ölçülmektedir.

9. Çevre

Bireylerin sağlıklı bir ortamda yaşamalarına olanak sağlayan çocuklarını yetiştirmede ve boş zamanlarında faaliyetlerini ve aktivitelerini kaliteli geçirmelerini olanak sağlayan önemli bir dinamiktir. Endekste iki farklı veri kullanılmıştır. İlki hava kirliliği oranıdır. İkinci veri ise içilebilir su kalitesi oranıdır.

10. Güvenlik

Bireylerin yaşam alanı ve çevresinin güvenli olması ve kendilerini güvende hissetmesi yaşam kalitesinin bir göstergesidir. Endekste iki farklı veri kullanılmıştır. İlki bireylerin gece dışarıda yalnız yürürken kendilerini ne kadar güvende hissettiklerinin göstermektedir. İkinci veri cinayet oranıdır.

11. Yaşam Tatmini

Bireylerin hayatlarını sürerken ne kadar memnuniyet duyduğunu ne kadar mutlu olduğunun göstergesidir. Endekste yaşam tatmini tek bir veri ile ölçülmüştür. Bu veri bireylerin hayatlarında ne kadar tatmin oldukları sorusuna 0 ile 10 arasından verdikleri cevaplardır.

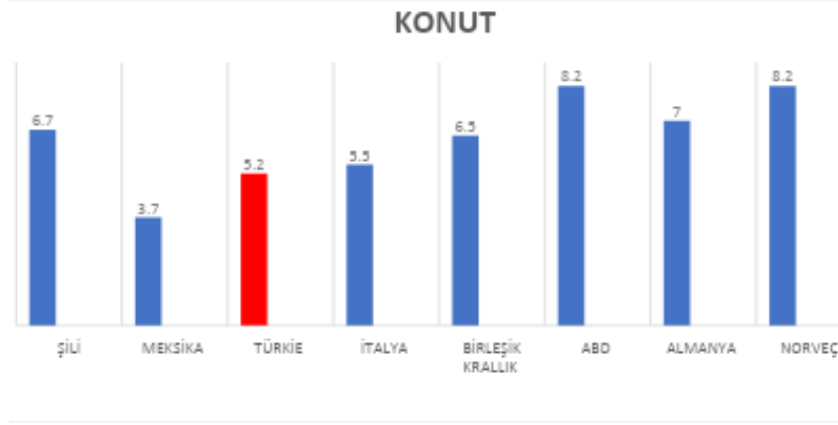
Daha İyi Yaşam Endeksi Kapsamında Seçilmiş OECD Ülkeleri ile Türkiye Verilerinin Karşılaştırması

Daha İyi Yaşam Endeksi kapsamında belirlenen 11 kritere göre Türkiye'nin mevcut durumunu görmek amacıyla, Türkiye ile Şili, Meksika, İtalya, Birleşik Krallık, ABD, Almanya ve Norveç gibi OECD ülkeleri kıyaslaması yapılmıştır. Kıyaslamanın daha iyi anlaşılması açısından OECD tarafından yayımlanan veriler grafikleştirilmiştir. Söz konusu ülkeler ile Türkiye 11 kriterde ayrı ayrı ele alınmıştır.

1. Konut

İyi barınma koşullarına sahip olmanın insanlar için önemli bir unsur olduğu, konut kriterinde kişi başına paylaşılan oda sayısının ve konutların temel ihtiyaçlara cevap verip vermeme hususunun hayati olduğu bilinmektedir. Aşırı kalabalık barınmanın karşılıklı ilişkilerin yanı sıra fiziksel ve zihinsel sağlıkla birlikte çocukların gelişimi üzerinde de olumsuz etkiye yol açtığı görülmektedir. OECD ortalamalarına bakıldığında bir evde kişi başına düşen oda sayısının 1,8 olduğu, konut harcamalarının hane bütçesinin büyük bir kısmından oluşturduğu, OECD genelinde konutların %95,6'sının kapalı sifonlu tuvalet imkânına sahip

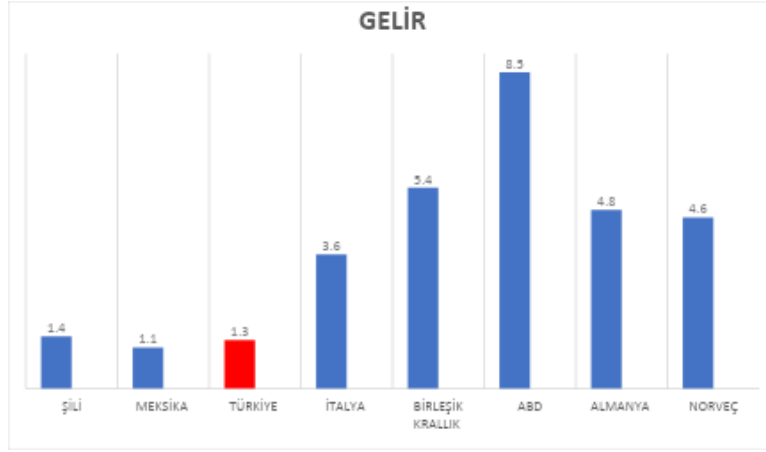
olduğu görülmektedir. OECD genelinde haneler, konut tutmak için brüt harcanabilir gelirin ortalama %20'sini harcamaktadır. Endekslere bakıldığında Türkiye'nin Meksika'dan sonra ikinci en düşük değere sahip olduğu görülmektedir. ABD ve Norveç 8.2 ile en yüksek endekse sahip iki ülkedir.

2. Gelir

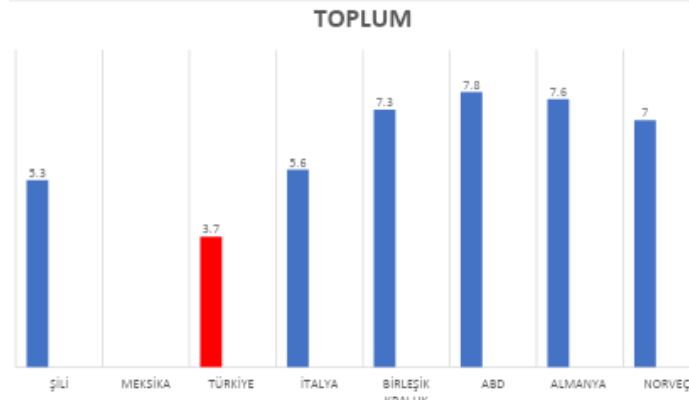
Gelir ve servet, hanelerin ekonomik refahını Őekillendirmektedir. OECD'nin kişi başına ortalama hane halkı kullanılabilir geliri kümülatif olarak %6 oranında artmıştır. Hane halkının medyan net servet geliri ise %4 oranında düşmüştür. Gelir kriteri açısından, ABD'nin endeks değeri 8.5 ile değer ülke grubuna göre en yüksek değere sahiptir. Birleşik Krallık en yüksek değer sıralamasında 5,4 puanlık endeksle ikinci sırayı almaktadır. En düşük değer sıralamasında ise konut kriterinde olduğu gibi birinci sırada 1.1 ile Meksika, ikinci sırada 1.3 ile Türkiye yer almaktadır.

OECD Daha İyi Yaşam Endeksi Verileri ile Türkiye Verilerinin Karşılaştırması

3. İşler

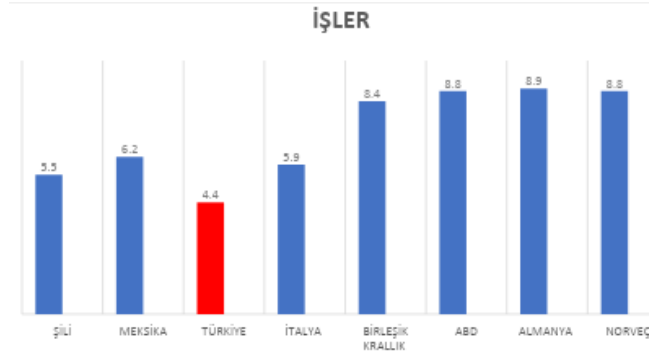
OECD ülkeleri genelinde, iş ve iş kalitesinde genel çerçevede iyileşme görülmüştür. Tüm OECD ülkelerinde aynı durum söz konusu olmamakla birlikte işgücü piyasasındaki uzun çalışma saatleri, güvensizlik, iş yükü gibi faktörlerde genel olarak iyileşme gözlemlenmiştir. Meslek kriterinde, ülkelerin endeks değerleri genel olarak yüksek düzeydedir. Almanya 8.9 ile en yüksek endeks değerine, Türkiye ise 4.4 ile en düşük endeks değerine sahiptir. Bu kriterde Türkiye Meksika ve Şili'den de daha kötü durumdadır.

4. Toplum

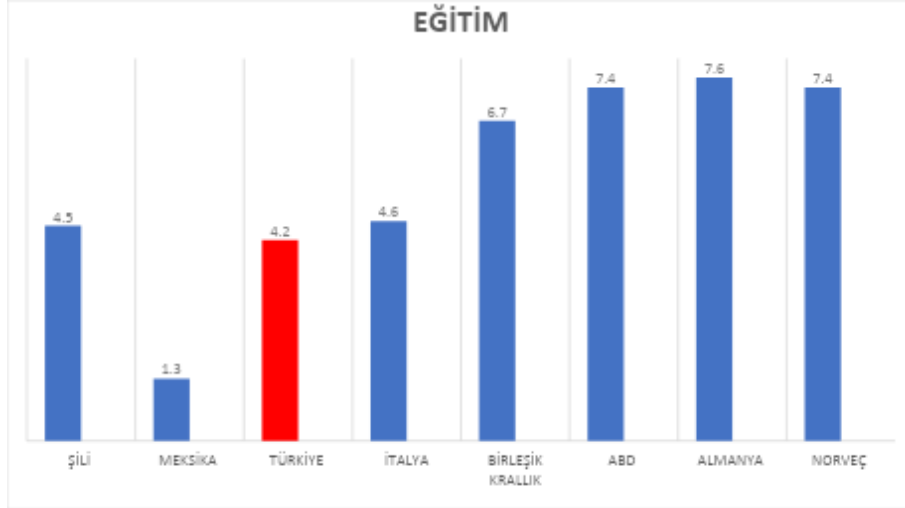
OECD ülkelerinde bulunan insanlar genel olarak sosyal ilişkilerden oldukça memnundur ve bu kişilerin %90'ı ihtiyaç durumunda güvencikleri birine sahip oldukları inancına sahiptir. ABD topluluk

kriterinde 7,8 endeks değeri ile birinci sırada yer almaktadır. Meksika 0 ile en düşük değere sahiptir. İkinci en düşük değere sahip ülke ise 3.7 ile Türkiye'dir.

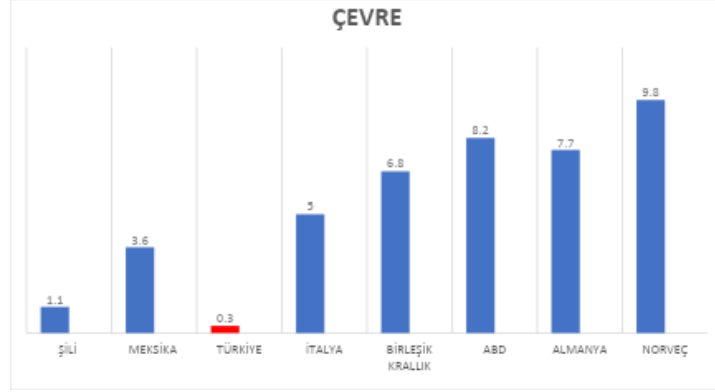
5. Eğitim

Eğitimin, bireylerin topluma ve ekonomiye etkili bir şekilde katılmalarını sağladığı gibi sağlık, mutluluk, politik ve sivil katılım gibi kriterlerin de bireylerin yaşamlarını iyileştirmesine imkân tanıdığı görülmektedir. OECD ülkeleri beşerî sermaye konusunda karışık bir performansa sahiptirler. Genç nüfusun eğitim seviyesinde gelişme gerçekleşmiş olsa da ülkeler arasındaki büyük farklar devam etmektedir. Almanya, eğitim konusunda 7.6 ile en yüksek değere sahip ülkedir. Meksika 1,3 endeksle en düşük değere sahip birinci ülke, Türkiye ise 4.2 ile en düşük değere sahip ikinci ülkedir.

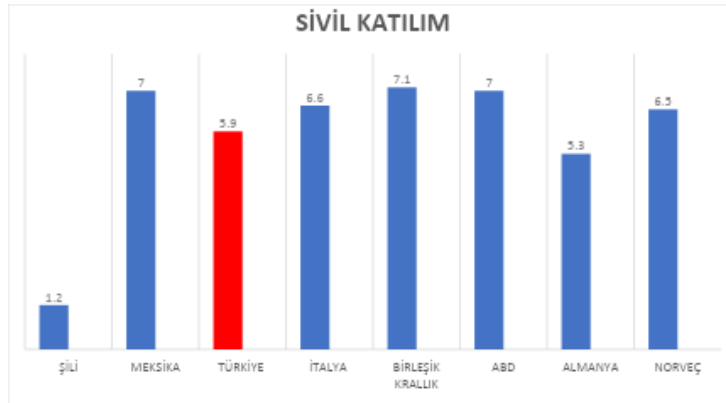
6. Çevre

Çevre kalitesi, insan sağlığı ve insan refahı üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Bozulmamış bir çevrenin insanların zihinsel sağlığına olumlu katkılar sağlarken stresten uzaklaşmasında da önemli imkânlar sunmaktadır. Bu nedenle yeşil alanlara erişim aynı zamanda yaşam kalitesinin de önemli bir parçasıdır. OECD üyesi tüm ülkeler hava kirliliği, su kirliliği, iklim, tüketim ve ticaretteki farklılıklar nedeniyle kaygı duymaktadır. İnsanların yaklaşık üçte ikisi tehlikeli seviyelerde hava kirliliğinden mustarıptır. 2005 yılından itibaren iyileşmeler gözlemlense de söz konusu iyileşmeler, durumun en kritik olduğu yerlerde gerçekleşmemiştir. Türkiye çevre kriterinde 0,3'lük endeks değeriyle en gerideki endeks değerine sahiptir. En yüksek endeks ise 9.8 ile Norveç'e aittir.

7. Sivil Katılım

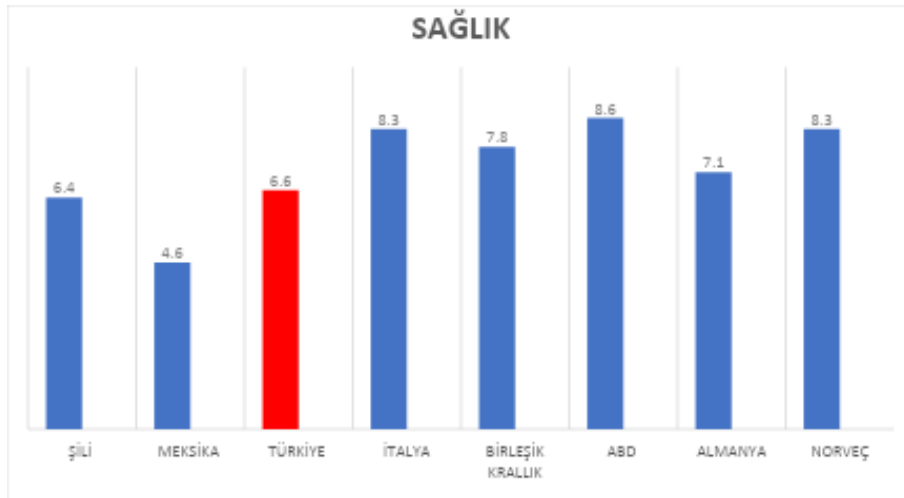
Devlete güven, sosyal uyum ve refah için esastır. Günümüzde vatandaşlar, hükümetlerden eskiye göre daha fazla şeffaflık talep etmektedir. Daha fazla şeffaflık, kamu sektöründe bütünlüğü korumanın yanı sıra iyi bir yönetime de katkı sağlar. Açıklık ve şeffaflık kamu fonlarının yanlış yönetilme riskini düşürür ve nihayetinde kamu hizmetleri iyileşir. Yüksek seçmen katılımı siyasi sürece katılımın bir ölçüsüdür. BLI kapsamındaki ülkelerde, oy kullanma hakkı evrensel olmasına rağmen herkes bu hakkı kullanmamaktadır. Sivil katılım, vatandaşlara içinde yaşadıkları toplumu şekillendirme olanağı tanır. OECD ülkelerinde seçmen katılımı 2013 yılından itibaren sabit bir şekilde devam etmektedir. Bu ülkelerde her üç kişiden birinin hükümetin kararlarında söz sahibi olduklarını düşündüğü gözlemlenmiştir. Sivil katılımında Türkiye diğer kriterlerden biraz farklı durumdadır. Birleşik Krallık 7.1 ile en yüksek değere sahipken en düşük değere sahip ülke endeks değeri ile Şili yer almaktadır. Türkiye 5.9 ile üçüncü sırada yer almaktadır.

8. Sağlık

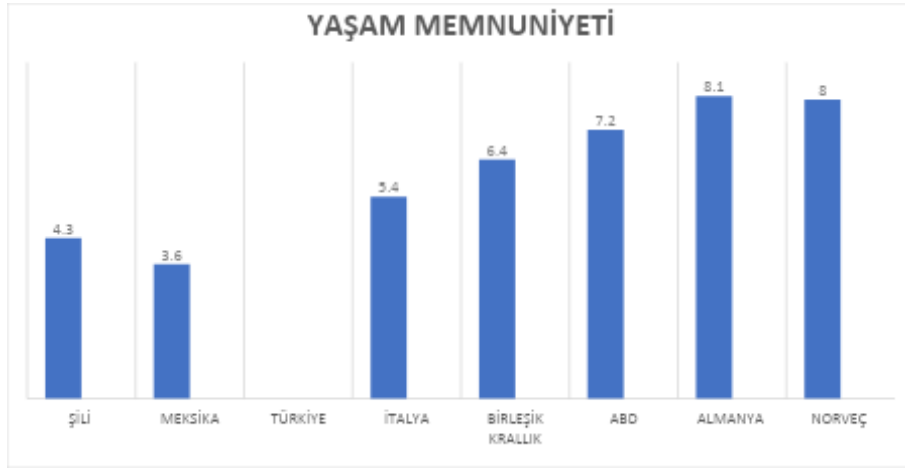
Yaşam beklentisi, en yaygın sağlık ölçüsü olarak görülmektedir. Ancak bu insanların yaşam kalitelerini değil, sadece yaşam sürelerini hesaba katmaktadır. Son 50 yılda OECD ülkelerinde, yaşam beklentisi konusunda kayda değer gelişmeler meydana gelmiştir. OECD tarafından yapılan yakın zamanlı bir analize göre, sağlık harcamalarındaki artış yaşam beklentisindeki iyileşmelere katkıda bulunmuştur. Ayrıca yükselen yaşam standartları, yaşam tarzı değişiklikleri, eğitim ve çevresel iyileştirmeler gibi faktörler de yaşam beklentisindeki iyileşmelere katkı sağlayan diğer itici güçlerdir. Bu belirleyiciler yaşam beklentisi konusunda, ülkeler arasındaki farklılığın sebebini açıklamaktadır. OECD ülkelerinde doğumda beklenen yaşam süresi ortalama 80,5 yıldır. Ayrıca yetişkinlerin üçte ikisi sağlık durumunun iyi olduğunu bildirmiştir. Seçilmiş OECD ülkeleri için sağlık kriteri değerlendirildiğinde, ülkeler hemen hemen benzer değerlere sahipken 8.6 ile ABD en yüksek değere sahiptir. Meksika, Şili ve Türkiye en düşük değere sahip ülkeler seviyesindedir. Türkiye, Meksika ve Şili'den sonra 6.6 ile üçüncü sıradadır.

9. Yaşam Memnuniyeti

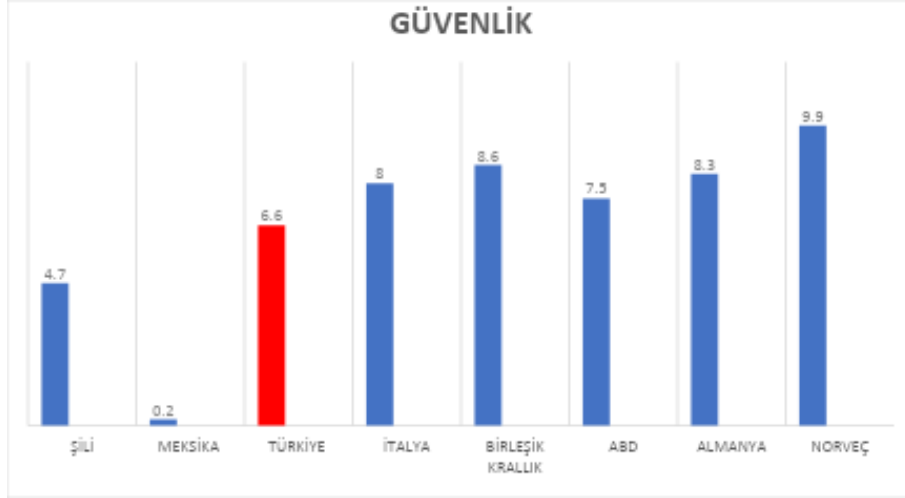
Yaşam memnuniyeti genel olarak insanların iyi zihinsel durumlar ve insanların hayatlarını nasıl geçirecekleri ile ilgilidir. OECD ülkeleri genelinde 0-10 ölçeğinde ölçülen yaşam memnuniyeti ortalama yaşam memnuniyeti 6'nın altı ile 8'in üstü arasında değişkenlik arz etmektedir.

27 OECD ülkesinden sağlanan verilere göre, 2013-2018 yılları arasında ortalama yaşam memnuniyeti 7,2'den 7,4'e çıkmakla birlikte nüfusun önemli bir kısmı, hala çok düşük düzeyde yaşam memnuniyetine sahip olduğunu bildirmiştir. Yaşam memnuniyeti kriterinden en yüksek değer alan ülkelerin başında 8.1 ile Almanya, 8 ile Norveç ve 7.2 ile de ABD gelmektedir. Türkiye ise yine bu kriterde 0 puanla en düşük değere sahip ülke konumundadır.

10. Güvenlik

Kişisel güvenlik, insanların fiziksel saldırıya uğraması veya diğer suç türlerinin kurbanı olması riskini kapsamaktadır. Bu kriter bireylerin refahı için en temel unsurdur. Son yıllardaki verilere bakıldığında OECD ülkelerindeki insanların yaklaşık %68'inin geceleri yürürken kendilerini güvende hissettiklerini bildirdikleri görülmektedir. Erkek ve kadınlar arasında bu oranlar biraz daha farklıdır. Çünkü erkeklerin %79'u gece yürürken kendini güvende hissederken, kadınlarda ise bu oran %62'dir. Bu kriterde de ülkeler arasındaki değerler birbirine çok yakın olmakla birlikte, en düşük değere sahip ülke ile büyük farklar söz konusudur. En yüksek endekse sahip ülke 9.9 ile Norveç, ikinci en yüksek değere sahip ülke ise 8.6 ile Birleşik Krallıktır. Meksika yine pek çok kriterde olduğu gibi bu kriterde de en düşük değere sahiptir. Şili 4.7 ile ikinci sırada, Türkiye ise 6.6 ile üçüncü sırada yer almaktadır.

11. İş-Yaşam Dengesi

İş, aile ve kişisel yaşamı birlikte sürdürebilme yeteneği, hane halkının refahını olumlu yönde etkileyebilecek bir faktördür. İnsanların işte geçirdiği çalışma süresi iş-yaşam dengesinin önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Bu konuda yapılmış olan araştırmalar, uzun çalışma saatlerinin, çalışanların sağlığını bozabileceği gibi güvenliklerini de tehlikeye sokabileceği ayrıca bu durumun stresi de arttırabileceğini ortaya koymaktadır. OECD ülkeleri geneline bakıldığında, tam zamanlı çalışanlar tarafından boş zaman ve kişisel bakım için harcanan sürenin günde ortalama 14 ile 16,5 saat arasında değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Hem ücretli hem de ücretsiz çalışma süreleri birlikte değerlendirildiğinde, kadınların erkeklere göre günde ortalama 25 dakika daha fazla çalıştıkları görülmüştür. Bu kriterinde de ülkeler değerler açısından ülkeler arasında farklılıklar gözlemlenmiştir. İtalya 9.4 ile en yüksek değere sahipken, 0.4 ile Meksika yine bu kriterde de en düşük endeks değerine sahiptir. Türkiye ise 2,4 ile en düşük değere sahip ikinci ülkedir. Meksika ve Türkiye'den sonra Şili 4.4 ile en düşük değere sahip üçüncü ülkedir.

Sonuç

Bir ülkede yaşanan insanların refahı aynı zamanda ekonominin sağlığı için de önemlidir. Ancak refahın çok boyutlu olması nedeniyle onu ölçmek çok kolay değildir ve refahı ölçenin çeşitli zorlukları

bulunmaktadır. Refah içinde olmak pek çok faktöre bağlıdır. Yaşam kalitesi gelirden daha önemlidir. Bu nedenle toplumların ilerleyişindeki büyük resmi görmek için gelirin ötesine geçmek gerekmektedir. Refahın ölçümünde GSYİH zayıf bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Refahın daha sağlıklı ve daha kapsamlı ölçümü için 2021 yılında OECD yeni bir endeks geliştirmiştir. Daha İyi Yaşam Endeksi şeklinde adlandırılmış olan bu endeks 11 kriterden oluşmuştur. Bu kriterler konut, gelir, meslekler, topluluk, eğitim, çevre, sivil katılım, sağlık, yaşam memnuniyeti, güvenlik, iş-yaşam kalitesi şeklinde belirlenmiştir. Bu kriterler doğrultusunda OECD ülkeleri arasındaki Daha İyi Yaşam Endeksi hesaplanabilmekte ve ülkeler arasında karşılaştırma yapılabilmektedir. Türkiye bu endeks çerçevesinde diğer ülkelerle karşılaştırıldığında genel olarak Meksika'dan sonra en düşük endekse sahip ikinci ülke konumundadır.

Kaynakça

- Boarini, R., Kolev, A. ve McGregor, A. (2014). Measuring well-being and progress in countries at different stages of development: Towards a more universal conceptual framework (OECD Development Centre Working Paper No. 325). OECD iLibrary web sayfasından erişildi: https://www.oecd-ilibrary.org/development/measuring-wellbeing-and-progress-in-countries-at-different-stages-of-development_5jxss4hv2d8n-en
- Fleche, S., Smith, C. ve Sorsa, P. (2012). Exploring determinants of subjective wellbeing in OECD countries: Evidence from the world values survey (OECD Statistics Working Papers No 46). OECD iLibrary web sayfasından erişildi: https://www.oecdilibrary.org/economics/exploring-determinants-of-subjective-wellbeing-in-oecdcountries_5kg0k6zlc5k-en
- Karacan, R. ve Cengiz, V. (2019, Kasım). A Study on economic growth and well-being metrics of better life index (the case G7 countries). International Congress of Management, Economy and Policy kongresinde sunulan bildiri, İstanbul, Türkiye.
<https://www.oecdbetterlifeindex.org/>
- İdari ve Sosyal Bilimler Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler 3, Editör Prof. Dr. Hasan BABACAN
<https://www.oecd.org/en.html>
- Akar, S. (2014). Türkiye'de İyi Yaşam İndeksi: OECD Ülkeleri ile Karşılaştırma. Journal of Life Economics, 1(1), ss. 1-12

OECD Daha İyi Yaşam Endeksi Verileri ile Türkiye Verilerinin Karşılaştırması

- OECD. (2011). *How's Life? Measuring Well-being*. OECD Publishing.
- OECD. (2011b). *Compendium of OECD Well-Being Indicators*.
- OECD. (2013). *How's Life? 2013 Measuring Well-being*. OECD Publishing.
- OECD. (2015). *How's Life? 2015 Measuring Well-being*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2020). *How's Life? 2020: Measuring Well-being*. Paris: OECD Publishing. https://read.oecd-ilibrary.org/economics/how-slife/volume-/issue-_9870c393-en#page1.

Grafikler

www.oecdbetterlifeindex.org verileri yazar tarafından grafikleştirilmiştir

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

TÜRKİYE'DE MEYDANA GELEN 6 ŞUBAT 2023 YILI DEPREMİNİN
BÜTÇE AÇIKLARINA ETKİSİ

Müşerref Benginur GÜVEN, Cemregül GİDEN,
Yağmur GÖÇÜMLÜ, Ebrar Nisa PEKTAŞ*

Özet

Deprem, yer kabuğunda ani bir kırılma veya hareketlenme sonucu oluşan titreşimlerin yeryüzüne ulaşmasıdır. Depremler; tektonik, volkanik, çökme olarak üç çeşittir. Deprem tehlikesine karşı çeşitli önlemler alınmaktadır. Yapı denetimi, eğitim, farkındalık ve erken uyarı sistemleri gibi önemler örnek olarak gösterilebilir. Türkiye, konumu itibarıyla birçok fay hattı üzerinde olduğu için deprem ülkesi olarak nitelendirilebilir. Depremın ekonomi üzerinde ciddi etkileri bulunmaktadır. Depremden etkilenen kişilerin; barınma, sağlık ve gıda ihtiyaçlarının karşılanması ile yıkılan ve zarar gören binaların tekrar inşa edilmesi gibi maliyetler, devlet bütçesi üzerinde ciddi bir yük teşkil etmektedir. Bununla beraber, ekonomik büyümenin ve kalkınmanın etkilenmesi ile toplumun sosyolojik yapısında meydana gelebilecek değişimler, deprem maliyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş ve çevre illerinde 7,7 ve 7,6 büyüklüğünde iki büyük deprem meydana gelmiştir. Depremden etkilenen kişilerin özellikle barınma, gıda ve sağlık hizmetlerinin sağlanması, yukarıda ifade edildiği gibi ek maliyetler getirmekle birlikte, bölgede bulunan gelir vergisi mükelleflerini beyan etmesi ve ödemesi gereken vergiler ileri tarihlere ertelenmiştir. Dolayısıyla, 2023 yılında beklenmeyen harcamaların yapılması ve ödenmesi gereken vergilerde erteleme olduğu için bütçe açıkları muazzam bir şekilde artmıştır. Bu çalışmanın amacı, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen deprem sonucu oluşan maliyetlerin ve dolayısıyla bütçe açıklarının değerlendirilmesidir. Muhasebat Genel Müdürlüğü verilerine göre 2022 yılı bütçe açığı 122 milyar TL iken, 2023’te ise bu açık 848 milyar 13 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, 2023 yılı bütçe açığı önceki yıla göre yaklaşık altı kat artmıştır. Çalışmada öncelikle deprem öncesi bütçe verileri incelenerek depremin meydana geldiği 2023 yılı ve önceki yıl arasında

---

*Lisans Öğrencileri, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü

karşılaştırma yapılacaktır. Bu çerçevede barınma, gıda, sağlık ve yıkılan binaların inşası için yapılan harcamalar; aynı dönemlerde elde edilen vergiler ile deprem maliyetlerinin karşılanması amacıyla, 15 Temmuz 2023 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 7456 sayılı kanuna göre ek motorlu taşıtlar vergisi ile katma değer vergisi oranlarının artırılması neticesinde bütçede meydana gelen gelişmelerin değerlendirilmesine yer verilecektir. Sonuç olarak, Türkiye’de meydana gelen 6 Şubat depreminin maliyeti önceki depremlerden daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Bütçe Açıkları, Maliyet

Giriş

Türkiye, tarihsel olarak büyük depremler yaşamış ve bu felaketler, afet yönetimi, deprem öncesi, sırası ve sonrasındaki tedbirlerin önemini her seferinde daha fazla ortaya koymuştur. Bu nedenle, Türkiye’de deprem riski yönetimi ve bilimsel çalışmalar sürekli gelişim halinde olduğu bilinmektedir. Deprem sonrası meydana gelen hasarın ortadan kaldırılması ve evi yıkılan bireylerin barınma ve kişisel ihtiyaçların karşılanmasıyla birlikte sağlık hizmetlerinin verilmesi önem arz etmektedir. Bunlarla birlikte, orta ve uzun vadede yıkılan evlerin tekrar yapımı ve meydana gelen hasarları ortadan kaldırmak için bütçeye ekonomiye ciddi yük teşkil etmektedir. Bu çalışmanın amacı, 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş ve çevre illerinde meydana gelen depremlerin ekonomik etkilerinin yanı sıra Türkiye’de bütçeye olan etkilerinin değerlendirilmesidir. Bu kapsamda çalışmanın birinci kısmında Türkiye’de deprem tarihçesi ve çeşitleri ele alınmıştır. İkinci kısımda anılan depremin Türkiye ekonomisine etkisine değinilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise Türkiye İstatistik Kurumundan elde edilen son beş yıla ait gelir ve giderleri ile bütçe açıkları analiz edilmiştir.

Türkiye’de Deprem Tarihçesi ve Çeşitleri

Deprem genel olarak yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalanmalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayı olarak tarif edilmektedir (İşçi, 20028:959) Deprem, insanın hareketsiz kabul ettiği ve güvenle ayağını bastığı toprağın oynayacağını ve üzerinde bulunan tüm yapıların hasar görüp, can kaybına uğrayacak şekilde yıkılabileceğini gösteren bir doğa olayıdır. Depremin nasıl oluştuğu, deprem dalgalarının yer yuvarı içinde ne şekilde yayıldığı, ölçü aletleri ve yöntemleri, kayıtların

değerlendirilmesi ve deprem ile ilgili diğer tüm konuları inceleyen bilim dalına *sismoloji* denmektedir (AFAD).

Depremler oluş nedenlerine göre tektonik, volkanik ve çöküntü olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir (Leblebici 2004). Tektonik depremler, levhaların hareketi sonucu olan depremlerdir ve bu depremler çoğunlukla levha sınırlarında oluşmaktadır. Yeryüzünde meydana gelen depremlerin yaklaşık %90'ı bu gruba girmektedir. Türkiye'de olan depremler de büyük çoğunlukla tektonik depremlerdir. Volkanik depremler, volkanların püskürmesi sonucu oluşmaktadır. Yerin derinliklerinde sıvı maddenin yeryüzüne çıkışı sırasında fiziksel ve kimyasal olaylar sonucunda oluşan gazların yapmış oldukları patlamalarla bu tür depremler meydana gelmektedir. Bunlar yanardağlarla ilgili olduğundan yereldirler ve önemli zarara sebep olmamışlardır. Japonya ve İtalya'da oluşan depremlerin bir kısmı bu gruba girmektedir. Türkiye'de aktif yanardağ olmadığı için bu tip depremler olmamaktadır, Deprem çeşitlerinden biri olan Çöküntü depremler yer altındaki boşlukların (mağara), kömür ocaklarında galerilerin, tuz ve jipsli arazilerde erime sonucu oluşan boşlukları tavan blokunun çökmesi ile oluşmaktadır. Hissedilme alanları yerel olup enerjileri azdır ve fazla zarar vermemektedirler. Türkiye'nin bulunduğu coğrafya, 1500'lü yıllardan itibaren çeşitli zamanlarda 7 ve üstü büyüklüklerde 23 depremle sarsılmıştır (aa,2019:1).

Avrasya Levhası dünyanın ana tektonik levhalarından biridir. Arabistan Alt kıtası, Hint alt kıtası ve Sibirya'nın doğusu dışında Avrasya Kıtasının neredeyse tamamından fazlasına uzanmaktadır. Bu kıtasal levha ayrıca hem Filipinler, Endonezya, Japonya'nın güney kesimi ve İzlanda'yı hem de Kuzey Atlantik'in doğu yarısı ve Kuzey Denizi'nin birçok yerini kapsamaktadır. Batı parçası Alper'in yapısı ile ilişkili olarak daha çok Avrupa Levhası olarak bilinmektedir.

Anadolu Haber Ajansının (a.a) derlediği verilere göre, uzmanlarca büyüklüğü 7 ve üstü olan depremler tehlike arz etmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de 10 Eylül 1509'da 7,2 büyüklüğünde Büyük İstanbul Depremi, 23 Şubat 1653'te 7,5 büyüklüğünde Doğu İzmir Depremi, 17 Ağustos 1668'de 8 büyüklüğünde Anadolu Depremi, 10 Temmuz 1688'de 7 büyüklüğünde İzmir Depremi, 3 Nisan 1881'de 7,3 büyüklüğünde Sakız Adası Depremi ve 10 Temmuz 1894'te 7 büyüklüğünde İstanbul Depremi olmuştur (Sezer, 1996).

1.Gölcük Depremi (1999)

1999 yılında 16/17 Ağustos'a gecesi meydana gelen 7,4 büyüklüğündeki deprem, Türkiye tarihinin en büyük ikinci depremi olarak kayıtlara geçmiştir. Merkez üssü Gölcük olan deprem, Marmara Bölgesinin genelinde hissedilmiştir. Deprem, Türkiye'nin kuzey bölgelerden boydan boya geçen Kuzey Anadolu Fay Hattı'nın batı bölümünde meydana gelmiştir. 17 Ağustos gecesi saat 03:01'de başlayan ve 45 saniye süren depremin büyüklüğü Richter ölçeğine göre ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (USGS) tarafından 7,6; Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi tarafından ise 7,8 olarak ölçülmüştür. Bununla birlikte, bugün genel olarak depremin büyüklüğü, ilk yapılan açıklamalarda duyurulan 7,4 olarak kabul edilmekte ve bu ölçü kullanılmaktadır. Derinliği 17 kilometre olan sarsıntıda yer kabuğunun sağa doğru hareket ettiği ve 120 kilometrelik bir hat boyunca kırıldığı tespit edilmiştir (BBC, 2024:2).

2. Düzce Depremi (1999)

12 Kasım 1999'da Düzce'de 7,2 büyüklüğünde, 30 saniye süren bir deprem gerçekleşmiştir. Birçok ilde etkilisi hissedilmiştir. Söz konusu depremde 845 kişi hayatını kaybetmiştir. 2 bin 678 kişi yaralanmış ve binlerce kişi evsiz kalmıştır. Düzce Afet ve Acil Durum Müdürlüğü verilerine göre, 1999'daki depremlerde Düzce genelinde 16 bin 666 konut, 3 bin 837 iş yeri ağır hasar görmüştür; 10 bin 968 konut ile 2 bin 573 iş yerinde orta hasar, 13 bin 70 konut ve 1606 iş yerinde ise az hasar tespit edilmiştir. (Demirtaş vd. 2000)

3. Van Depremi (2011)

Merkez üssü Van-Erciş, Van-Edremit'te 23 Ekim -9 Kasım tarihlerinde iki deprem meydana gelmiştir. Deprem, Van ve ilçelerinde çok kuvvetli bir şekilde hissedilmiştir. Bölgenin yapı stoku nedeniyle yıkıcı hasar gerçekleşmiş ve çok sayıda can kaybı olmuştur. 23 Ekim-9 Kasım 2011 depremlerinde toplam 644 kişi hayatını kaybetmiş, 1.966 kişi yaralanmış, 252 kişi ise enkazlardan sağ olarak kurtarılmıştır (AFAD:1).

4. Son Yıllardaki Depremler ve İzmir Depremi

Son 1500 yılda Türkiye’de 7 ve üssü 150 deprem meydana gelmiştir. 21 Temmuz 2017'de Ege Denizi'nde Bodrum ve Kos açıklarında 6,6

büyükliğünde bir deprem olmuştur. Büyük sarsıntının ardından aynı gün 200'e yakın artçı sarsıntı yaşanmıştır. Gümbet çevresinde çok sayıda tekne devrilme derecesine gelmiş, sokakları sular basmış, bu sular araçları da sürüklemiştir. 20 Şubat 2019'da merkez üssü Çanakkale'nin Ayvacık ilçesi olan 5 büyüklüğündeki deprem Marmara Bölgesi genelinde hissedilmiştir. Farklı köylerde yaklaşık 10 evde küçük çapta hasara neden olan sarsıntının ardından bölgede büyüklükleri 1 ila 3,6 arasında 46 artçı sarsıntı meydana gelmiştir. 30 Ekim 2020'de merkez üssü Yunanistan'ın Sisam adası açıklarında olan bir deprem yaşanmıştır. 7,0 büyüklüğündeki deprem 15 saniye sürmüştür. Bu sürede dokuz bina tamamen yıkılmıştır. 117 kişinin hayatını kaybettiği depremden sonra Sığacık Mahallesi'nde tsunami yaşanmıştır. Bir kişi tsunami nedeniyle hayatını kaybetmiştir. (aa).

Altı Şubat 2023 Depremi

Türkiye'de yakın tarihte meydana gelen ve en fazla hasar yaratan deprem 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde meydana gelen depremdir. Saat 04.17'de 7.8 büyüklüğünde gerçekleşen deprem, Adana, Gaziantep, Hatay, Osmaniye ve Şanlıurfa illerinde de büyük yıkımlara yol açmıştır. İlk depremin ardından yaklaşık 9 saat sonra saat 13.24'te Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde 7.5 büyüklüğünde bir ikinci deprem daha meydana gelmiştir. Bu ikinci deprem de büyük can ve mal kaybına yol açmıştır (Balaban, 2024).

1. Depremin Yıkıcı Olma Sebebi

Doğu Anadolu Fayı, doğrultu atımlı bir fay sistemi olup, bu tür faylar genellikle sert kaya bloklarının birbirine yatay doğrultuda kuvvet uygulamasıyla karakterizedir. Zamanla biriken gerilim, kayaların dayanım sınırını aşmasıyla ani bir kayma hareketine sebep olur ve bu durum deprem oluşmasına yol açar. Bu tür fay sistemlerine örnek olarak, ABD'nin Kaliforniya eyaletinde yer alan ve dünya çapında en iyi bilinen doğrultu atımlı faylardan biri olan San Andreas Fayı gösterilebilir. Uzun süredir büyük bir sismik aktivite yaşanmaması, bölgede büyük bir depremin meydana gelme olasılığını artırmaktadır. Kahramanmaraş'ta gerçekleşen deprem ise nispeten sığ bir derinlikte meydana gelmiş ve bu durum depremin yıkıcı etkisini artırmıştır. (BBC)

2. Etkilenen Bölgeler ve Yıkım

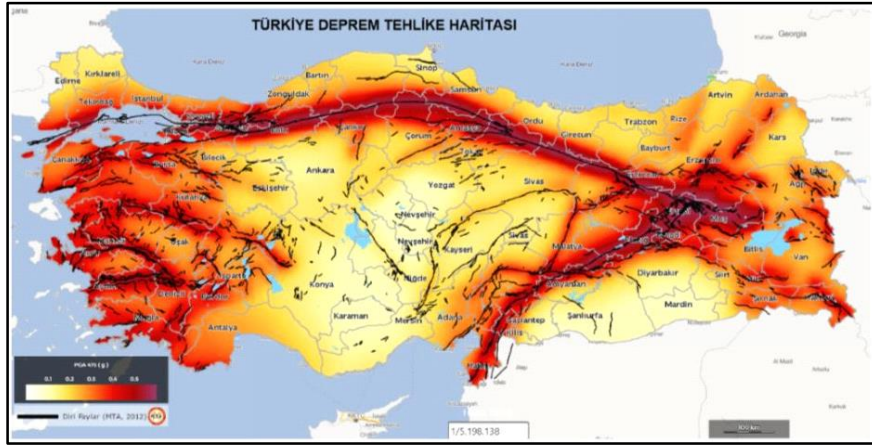
Depremler, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman, Hatay, Şanlıurfa,

Malatya, Diyarbakır, Kilis ve Osmaniye illerini etkilemiş ve bu bölgelerdeki binalar büyük oranda yıkılmıştır. Ayrıca, Suriye’nin bazı bölgeleri de depremden etkilenmiştir.

3.Can ve Mal Kaybı

Depremler, Türkiye’nin tarihindeki en büyük felaketlerden birisi olmuştur. İlk deprem sonrası binlerce bina yıkılmış ve on binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Binlerce insan ise yaralanıp evsiz kalmıştır. Depremin ardından yürütülen arama kurtarma çalışmalarında pek çok kişiye ulaşılmaya çalışılmıştır, ancak çok sayıda insan enkaz altında kalmıştır.

Şekil 1: Türkiye Deprem Tehlike Haritası

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD).

Depremin Ekonomiye Etkileri

Depremler, doğal afetler arasında en yıkıcı olanlardan biridir; sadece fiziksel altyapı üzerinde değil, aynı zamanda ülkenin ekonomik yapısı üzerinde derin etkiler bırakabilir. Bir deprem hem anlık hem de uzun vadeli ekonomik sonuçlar doğurabilir. Bu etkiler ekonomik büyümeyi engelleyebilir, oranları artırabilir, devlet bütçelerini zorlayabilir ve yaşam şartlarını düşürebilir. Depremde ekonominin devam etmesi için, ilk olarak birincil depremin yaratacağı doğrudan ve dolaylı zararların ikincil ekonomik etkilerin ele alınması gerekmektedir. Dolaylı yoldan maliyetlerin hesaplama süreci daha teknik ve iç içe geçmiş süreçleri

içerdiğinden dolayı, doğrudan maliyetler kadar kolay hesaplanamamaktadır. Afetlerin ulaşım, enerji, iletişim, altyapı, sanayi gibi sistemlere olan etkileri birincil (doğrudan ve dolaylı) etkileridir. İkincil etkiler ise makroekonomik, yani ülke ekonomisine olan etkileridir. İkincil etkiler depremde bir süre sonra meydana gelir ve genel olarak büyüme ve istihdam düzeylerine, fiyat genel düzeyine, ödeme dengesine olan etkileri ile ilgilidir. (Cordero, 2023).

1. Birincil Etkiler

Birincil etkiler, doğrudan ve dolaylı etkileri içermektedir. Afetlerin kamu varlıkları, ürün ve sermaye stokları, altyapı ve nüfus üzerindeki ekonomik yansımaları doğrudan etkiler olarak tanımlanmaktadır. Dolaylı etkiler ise doğrudan etkilerin bir sonucu olup, afetin hemen ardından başlayan ve birkaç yıl sürebilen ekonomik ve sosyal süreçleri kapsamaktadır (Vermeiren, 1989). Örneğin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi altyapıda ve ekonomik açıdan ciddi zararlara yol açmıştır. Bu zararlar, konutların, iş yerlerinin ve kamu binaları gibi önemli yapıların yıkılması, ağır hasar görmeleri ciddi kayba yol açmıştır. Konutların yıkılması nüfusun büyük bir kısmını evsiz bırakırken, iş yerlerinin yıkılması yerel ekonomide işsizliği artırmakta ve ekonominin durmasına yol açmaktadır. Kamu binalarının zarar görmesi sağlık ve eğitim başta olmak üzere kamu hizmetlerinin aksamasına neden olmaktadır. 6 Şubat 2023 depreminin incelediğimizde altyapı üzerinde bıraktığı hasar milyon dolarla ifade edilmektedir. Depremin ihracat ve turizm üzerindeki etkileri 3 farklı senaryoda incelenmiştir. İyimser senaryoya göre ihracatta 3,8 milyar dolar; turizmde 9,3 milyar dolar kayıp yaşanması beklenirken, en kötü senaryoda ihracatta 50,8 milyar dolar; turizmde ise 18,6 milyar dolarlık bir kaybın yaşanabileceği belirtilmiştir. 6 Şubat Kahramanmaraş depreminin Türkiye'nin dış ticareti üzerindeki etkileri, doğrudan etkilenen 11 il özelinde incelenmektedir. Söz konusu deprem, insan yaşamının her alanında ciddi sorunlara yol açmanın yanı sıra hem ulusal düzeyde hem de etkilenen illerin dış ticaret hacminde önemli sonuçlar doğurmuştur. TÜİK (2023) verilerine göre, 2022 yılında Türkiye'nin toplam ihracatı 254,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, depremde en fazla etkilenen 11 ilin toplam ihracat içindeki payı 19,76 milyar dolar ile %8,7 seviyesinde olmuştur. Bu iller arasında Gaziantep, 10,52 milyar dolarlık ihracat hacmiyle ilk sırada yer alırken, Hatay 3,56 milyar dolar ile ikinci, Adana ise 3 milyar dolar ile üçüncü sırada konumlanmaktadır. (TİM,2023).

Tablo 1: 2023 Depremden En Çok Etkilenen İllerin İhracat Verileri (Bin \$)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos
Adana	245.166	212.451	259.266	236.929	252.352	231.023	215.137	239.110
Adıyaman	8.937	2.052	4.192	4.747	4.197	5.653	2.871	10.861
Diyarbakır	22.081	45.881	21.310	22.946	27.776	35.291	22.968	18.501
Elazığ	31.583	13.689	22.818	23.564	34.462	28.059	13.788	56.858
Gaziantep	812.411	508.011	935.321	821.268	883.585	799.084	1.045.432	952.023
Hatay	219.553	126.256	255.794	200.063	248.072	229.010	207.599	232.693
Kahramanmaraş	103.431	46.067	64.052	79.203	89.488	76.426	63.299	80.093
Kilis	16.016	6.823	8.282	5.601	8.954	6.444	6.704	7.573
Malatya	34.125	16.931	33.508	28.640	30.456	30.532	28.826	32.690
Osmaniye	19.957	14.063	13.341	11.200	13.756	10.297	13.229	22.281
Şanlıurfa	24.972	15.909	26.396	24.441	32.109	16.151	22.825	27.984

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).

2. İkincil Etkiler

İkincil etkiler, afetin üzerinden belli bir süre geçtikten sonra ortaya çıkan etkilerdir. Büyüme, istihdam ve enflasyon gibi makroekonomik düzeydeki etkilerdir. Bu aşamada en önemli nokta, “katma değer (milli gelir) üzerindeki etkilerdir. Deprem sonrası sermaye stoku ve işgücünde meydana gelen kayıplar ve üretimin belli bir dönem için veya tamamen durması sonucu bölgede yaratılan katma değerde kayıplar meydana gelebilmektedir (DPT, 2023). Bir depremin ekonomik etkilerinin yanı sıra, sosyal ve psikolojik etkiler de oldukça büyüktür. Toplumda yaşanan korku ve güvensizlik, iş gücü birimlerini etkilemektedir. İnsanlar, depremin etkisi altında psikolojik olarak travma yaşayabilirler. Bu durum, özellikle üretim ve hizmet sektörlerinde insanların dağılmasına yol açar. Depremin ardından sağlanan düzenli psikolojik destekle yaşanan korku ve güvensizlik giderilerek üretim ve hizmet sektöründe toparlanmalar yaşanabilir. Sonuç olarak, bir depremin ekonomiye olan etkileri kısa ve uzun dönemli olabilmektedir. Depremler, sadece fiziksel altyapıyı korumakla kalmıyor, aynı zamanda ekonomik büyümeyi, işsizlik oranlarını, devlet maliyesini ve sosyal yapıyı da etkiliyor. Bu etkilerin azaltılması için etkili bir afet yönetimi, yönlendirme ve hızlı bir şekilde yeniden yapılanma olması gerekmektedir (Akyılmaz ve Karka, 2011:5).

Afetler meydana geldikleri bölgede, ülkede kimi zaman büyük kimi zaman küçük sorunlara yol açmıştır. Birinci derecede deprem kuşağında yer alan Türkiye’de deprem sıklıkla yaşanmaktadır. Yaşanan depremler

sonucu ekonomi gerilemektedir. Zira şiddetli depremlerin neden olduğu fiziksel yıkım ve tahribat bölgedeki ticari faaliyetlerin aksamasına hatta durmasına yol açmaktadır. Türkiye ekonomisi de yaşanan depremler sonucu olumsuz etkilenmektedir.6 Şubat Kahramanmaraş depremi Türkiye ekonomisinde ciddi zararlar oluşturmuştur. Dünya Bankası'na göre 6 Şubat depremi Türkiye'de 34,2 milyar dolarlık hasara neden olmuştur.

Türkiye'de Gelir ve Giderlerin Değerlendirilmesi

6 Şubat 2023'te meydana gelen depremler hem insani hem ekonomik boyutta ciddi sonuçlara yol açmıştır. Depremin etkisi, devletin gelir ve harcamalarında dikkate değer değişiklikler yaratmaktadır. Özellikle kamu harcamalarında artışlar gözlenirken, gelirden toparlanma çabaları göze çarpmaktadır.

Tablo 2: Türkiye'de Son Beş Yıl Gelir ve Giderleri (Milyon TL)

Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları (Bin TL)	2019	2020	2021	2022	2023
Vergiler	686.314.597	846.357.109	1.180.722.684	2.283.610.110	4.528.352.111
-Vastatasız	244.972.336	265.728.594	403.675.239	889.048.435	1.501.070.40
-Vasıtalı	416.398.115	552.662.655	743.320.849	1.454.413.096	2.928.011.11
-Servet	24.944.147	27.965.860	33.526.596	41.148.579	99.270.59
Vergi Dışı Normal Gelirler	80.986.669	89.041.584	121.056.629	206.724.734	351.639.66
Faktör Gelirleri	261.168.751	262.048.678	341.626.886	624.260.495	1.196.630.47
Sosyal Fonlar	396.346.912	435.055.200	591.038.955	960.093.339	1.946.727.27
TOPLAM	1.424.816.929	1.632.502.572	2.234.445.154	4.174.688.677	8.023.349.53
-Özelleştirme Gelirleri	4.432.161	4.165.000	5.005.521	6.005.032	8.508.29
TOPLAM GELİR	1.429.249.090	1.636.667.572	2.239.450.675	4.180.693.709	8.031.857.81
Cari Harcamalar	712.643.972	817.829.004	1.045.548.221	1.825.454.625	3.672.948.72
Yatırım Harcamaları	115.228.083	130.374.179	186.019.668	430.816.920	807.120.08
-Sabit Sermaye	113.747.600	128.039.260	183.324.503	420.643.429	791.930.78
-Stok Değişmesi	1.480.483	2.334.919	2.695.166	10.173.491	15.189.29
Transfer Harcamaları	732.982.948	887.191.806	1.199.235.271	2.044.490.633	4.927.641.04
-Cari Transferler	697.693.924	850.068.700	1.075.087.039	1.800.884.095	3.931.664.47
-Sermaye Transferleri	35.289.019	37.123.105	124.148.231	243.606.539	995.976.56
Stok Değişim Fonu	0	0	0	0	0
TOPLAM HARCAMA	1.560.854.999	1.835.394.988	2.430.803.160	4.300.762.178	9.407.709.89
BORÇLANMA GEREĞİ	131.605.909	198.727.417	191.352.485	120.068.469	1.375.852.03
Faiz Dışı Harcama	1.452.954.904	1.693.256.330	2.240.018.675	3.976.049.124	8.712.735.66
Faiz Ödemeleri	107.900.095	142.038.659	190.184.485	324.713.054	644.974.18
Faiz Haric Borçlanma Gereği	23.705.814	56.688.758	568.000	-204.644.586	680.877.84
Özelleştirme Gelirleri	4.432.161	4.165.000	5.005.521	6.005.032	8.508.29
Özelleştirme Haric Borçlanma Gereği	136.038.070	202.892.417	196.358.006	126.073.501	1.384.360.32
Faiz ve Özelleştirme Haric Borç. Ger.	28.137.975	60.853.758	5.573.521	-198.639.553	689.380.13

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023)).

Tablo 2'de son 5 yılın gelir ve harcamaları sunulmaktadır. Vergilerin toplam gelirine baktığımızda 2019 ile 2020 yılı arasında vergi artışı %14,58'dir. 2020 ile 2021 yılı arasında %36,87, 2021 ile 2022 arasında %86,81, 2022 ile 2023 arasında ise %92,16'dır. Depremin ciddi manada bütçe ekonomisine zarar verdiğini görmektedir. Buna göre, 2023 yılında devlet gelirlerinde ve harcamalarında belirgin bir artış yaşanmıştır. Buna göre, depremden önceki ve depremin yaşandığı yıl dikkate alındığında aşağıdaki başlıklar altında incinebilir;

1. Gelirlerdeki Artış

Vergi gelirleri, özellikle dolaylı vergilerden kaynaklı büyük bir sıçrama yapmıştır (2022'de 2.383 trilyon TL'den 2023'te 4.528 trilyon TL'ye çıkmıştır). Bunun nedeni, enflasyonist etkiler ve tüketim artışıyla bağlantılı olabilir. Servet vergisi gelirlerinin 2022'ye kıyasla neredeyse iki katına çıkması (99,3 milyar TL), afet sonrası olağanüstü fonlama ihtiyaçlarına yönelik düzenlemelerin bir yansıması olabilir. Sosyal fon gelirlerinin yaklaşık iki kat artışı, deprem sonrası sosyal destek mekanizmalarının genişletilmesine işaret etmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023).

2. Harcamalardaki Artış

Cari harcamalar, 2023'te 3.672 trilyon TL'ye ulaşarak neredeyse iki katına çıkmıştır. Deprem sonrası kurtarma, sağlık, barınma gibi acil hizmetlerin sağlanması bu artışı açıklamaktadır. Yatırım harcamaları, 2022'ye göre iki katından fazla artmıştır (430 milyar TL'den 807 milyar TL'ye). Bu durum, yeniden yapılanma ve altyapı projelerine yöneltilen kaynakların büyüklüğünü göstermektedir. Transfer harcamaları, özellikle cari transferlerdeki artışla 4.927 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Depremden etkilenen bölgelere yapılan sosyal yardımlar ve destekler bu kategoride yer almaktadır (TÜİK).

3. Borçlanma Gereği

2023'te faiz dışı harcamaların büyümesine rağmen, borçlanma gereği de önemli ölçüde artmıştır (1.375 trilyon TL). Depremin ekonomik maliyetlerini karşılamak için ilave borçlanma kaçınılmaz hale gelmiştir. Faiz ödemeleri de iki katına çıkarak (324 milyar TL) bütçeye ek yük getirmiştir (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2023).

4. Genel Denge

Deprem sonrası özelleştirme gelirlerinde kayda değer bir değişiklik olmaması, hükümetin alternatif finansman yöntemleri geliştirdiğini göstermektedir. Ancak özelleştirme harici borçlanma gereksinimi ciddi şekilde artarak (689 milyar TL) olmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete, 2023).

2023 yılı, devletin mali yapısı üzerinde ciddi baskılar yaratmıştır ve gelir ile harcamalarda hızlı bir genişleme meydana gelmiştir. Deprem

sonrası toparlanma süreci, büyük ölçekli harcama artışlarını ve dolaylı olarak borçlanma gereksinimini tetiklemiştir. Bu durum, kamu maliyesinin sürdürülebilirliği açısından uzun vadeli yapısal önlemlerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de Bütçe Açıklarının Değerlendirilmesi

Türkiye, bahsedilen dönemde bütçe açıklarını karşılayabilmek için yurtiçinden ve yurtdışından önemli miktarlarda borçlanmıştır. Bütçe açıklarının enflasyon üzerinde kısa ve uzun dönemde farklı etkilerde bulunmasının nedeni, bütçe açıklarının farklı şekillerde raporlanmış olmasıdır. Son beş yılda Türkiye'nin bütçe açıkları, ekonominin genel göstergeleri ve maliye politikalarının yansıtılması açısından önemli bir gösterge olmuştur. Bu dönemde Türkiye, özellikle 2018'den itibaren artan döviz kurları, yüksek enflasyon ve küresel ekonomik değişimlerle karşı karşıya kalmış; bu da kamu maliyesi üzerinde baskı yaratmıştır. Bütçe açıklarının nedenleri, iç ve dış borçların birleşiminden çıkmasıdır ve bu durum, bütçe açıklarının büyümesine neden olmaktadır (Çokal, 2024: 1).

Son yıllardaki yüksek enflasyon önemli bir sorun olmuştur. Mal ve hizmetlerin maliyeti keskin bir şekilde artmıştır ve bu durum, özellikle sübvansiyonlar ve sosyal hizmetlere yönelik hükümet harcamalarının artmasına yol açmıştır. Bütçe açığını etkileyen bir diğer neden de para birimi, Türk lirasının, değeri önemli para birimleri karşısında değeri son derece düşmesidir; bu da ulusal bütçeyi zorlamıştır. Bütçe açığı, hükümetin zaman zaman hem yurtiçinden hem de yurtdışından borçlanmaya başvurmasıyla birlikte artmaktadır. Önlemek için, bütçeyi dengede tutmak amacıyla zorunlu olmayan harcamaların kısılması ve uluslararası mali destek aranması gibi mali önlemlerin uygulanmasına yönelik çabalar olmuştur. Ancak dış borç ve enflasyonun ekonomi üzerinde baskı oluşturmaya devam etmesi nedeniyle Türkiye'nin mali durumunun uzun vadede sürdürülebilirliği önemli bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir (Altıntaş; Cetintaş, ve Taban, 2008:2).

Tablo 3: Türkiye’de Bütçe Açıkları (Milyon TL)

Yıl	Bütçe Açığı
2019	131,605,909
2020	198,727,416
2021	191,352,485
2022	120,068,469
2023	1,375,360,325

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK)

Tablo 3 incelendiğinde deprem yılı olan 2023 yılı bütçe açığı önceki yıla göre %10,5 artmıştır. Türkiye'nin bütçe açıklarını yönetebilmesi için, geliri artırıcı ve harcama kısıtlayıcı önlemlerin bir şekilde ölçülmesi önemlidir. Özellikle dış borçlanmanın azalması, kamu harcamalarının etkin bir şekilde büyümesi ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir bir şekilde genişletilmesi, bütçe açığının azalmasına katkı sağlamaktadır. Bütçe açıklarının düzeltilmesi, bir ülkenin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamak için sahip olduğu bilinmektedir. Türkiye gibi yüksek bütçe açığına sahip ülkelerde bu sorunun çözülmesi için çeşitli maliye politikaları ve yapısal reformlar gereklidir.

Bütçe açığını en aza indirebilmek için yapılması gereken bazı gelişmelerden bahsedebiliriz; örneğin, gelir artışı sağlamak, harcamaları azaltmak, ekonomik büyümeyi teşvik etmek, enflasyonla mücadele, borç yönetimi ve dış borç azaltma, kamu özel sektör iş birliği, yatırımcı güveni sağlama gibi birçok alternatifle bütçe açığı azaltılacaktır (Duran, 2023:2).

Sonuç

İncelediğimiz bu araştırma sonucunda; Türkiye’deki depremlerin etkilerini ve ekonomik sonuçlarını incelemektedir. Türkiye, özellikle tektonik depremler açısından aktif bir bölge olup, 1500’lü yıllardan itibaren birçok büyük deprem yaşamıştır. Özellikle 1999 Gölcük Depremi ve 2023 Kahramanmaraş Depremi gibi büyük felaketler, can ve mal kaybına yol açmıştır ve ekonomik kayıplara neden olmuştur. Depremlerin ekonomiye etkileri, doğrudan (yıkım, altyapı hasarı) ve dolaylı (ekonomik büyüme, enflasyon) olmak üzere iki ana başlıkta incelenmiştir. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi, büyük yıkıma neden olmuş, Türkiye ekonomisinde ciddi zararlara yol açmıştır. Depremin ardından artan kamu harcamaları ve borçlanma ihtiyacı, bütçe açığını büyütüştür. Bu felaketin ardından yapılan harcamalar, afet sonrası yeniden yapılanma ve sosyal destekler için büyük bir mali yük oluşturmuştur.

Kaynakça

AFAD. (2023). “Kahramanmaraş Pazarcık’ta Meydana Gelen Deprem Hk. Basın Bülteni-2.”. <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaras-pazarcikta-meydana-gelen-deprem-hk-basin-bulteni-2>, (Erişim Tarihi: 14.11.2024).

AFAD Van Depremi Hakkında <https://www.afad.gov.tr/van-depremi-hakkinda> (Erişim Tarihi:14.11.2024).

- AFAD İzmir depremi <https://afetplatformu.org.tr/izmir-depremi> (Erişim Tarihi:30.11.2024).
- Anadolu Haber Ajansı (AA), (2019). Türkiye'nin 510 Yıllık Deprem Tarihi, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-510-yillik-deprem-tarihi/1407096> (Erişim Tarihi: 29.11.2024).
- Akyılmaz, F., & Karka, O. (2011). Afetlerde Psikolojik İlk Yardım. İstanbul: AFAD.
- Aytis, S. (2023). The Concept of Earthquake, Its Effects And Holistic Evaluations on Processes In The Context Of The 6 February 2023 Earthquakes. Journal of Architectural Sciences and Applications, 8 (Special Issue), 567-584. <https://tr.euronews.com/2023/02/27/dunya-bankasi-6-subat-depremleri-turkiyede-342-milyar-dolarlik-hasara-yol-acti> (Erişim Tarihi:26.11.2024).
- Balaban, M. Ş., Türkiye'nin Afetler Tarihinde Bir Milat Olarak 6 Şubat Depremleri, <https://yillik.kizilayakademi.org.tr/turkiyenin-afetler-tarihinde-bir-milat-olarak-6-subat-depremleri> (Erişim Tarihi:20.11.2024).
- BBC, (2024). 17 Ağustos Depremi: 1999 ve Sonrasında Neler Yaşandı, Kaç Kişi Hayatını Kaybetti? <https://www.bbc.com/turkce/articles/cvg4d4jlvqpo> (Erişim Tarihi 19.11.2024).
- BBC. (2023). Kahramanmaraş depremi neden bu kadar yıkıcı oldu? 16 Temmuz 2023, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c3gnez8eq9qo> (Erişim Tarihi:28.11.2024).
- Cordero, A. M. (2023). Community and aftershock: New venture founding in the wake of deadly natural disasters. Journal of Business Venturing, 38(2), 1-20.
- Çolak, Ö. F., (2024). Küp Delikse Enflasyon Düşmez, <https://www.ekonomim.com/kose-yazisi/kup-delikse-enflasyon-dusmez/772117#:~:text=Bütçe%20açığı%20üç%20yol%20ile,yaşayan%20ülke%20sayısı%20gittikçe%20azaldı> (Erişim Tarihi: 30.11.2024).
- Kaya, M. ve Öz, E. (2016). Enflasyon, Bütçe Açığı ve Para Arzı İlişkisinin Türkiye Ekonomisi Açısından Değerlendirilmesi 1980-2014, *Yönetim ve Ekonomi*, 23 (3), ss. 639-651.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2023). Deprem Ekonomik ve Sosyal Etkileri, Muhtemel Finansman İhtiyacı, Kısa- Orta ve Uzun Vadede Alınabilecek Tedbirler Raporu.
- Duran, A. E., (2023). Bütçe Açığında Deprem Etkisi, <https://www.ekonomist.com.tr/makale/butce-aciginda-deprem-etkisi-40848> (Erişim Tarihi: 01.12.2024).
- Düzce Valiliği Deprem <http://www.duzce.gov.tr/12-kasim-duzce-depremi> (Erişim Tarihi:30.11.2024).

- Dünya Bankası. (2023). Türkiye Ekonomik Değerlendirme Raporu.
- İşçi, P. D. C. (2008). Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(9), 959. <https://doi.org/10.19168/jyu.52931> (Erişim Tarihi 19.11.2024)
- Kahramanmaraş-Pazarcık'ta Meydana Gelen Deprem Hakkında Bilgilendirme <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaras-pazarcikta-meydana-gelen-deprem-hakkinda-bilgilendirmee-merkezicerik#:~:text=Kahramanmara%C5%9F%C4%B1n%20Pazarc%C4%B1k%20il%C3%A7esinde%206,42%20art%C3%A7%C4%B1%20deprem%20meydana%20gelmi%C5%9Ftir.> (Erişim Tarihi: 19.11.2024).
- Leblebici, Ö (2004). Doğal Afetlerde Kriz Yönetimi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bilim Dalı Yönetim Bilimleri Programı, Ankara.
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2023). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu. 11 Temmuz 2023, <https://www.hmb.gov.tr/haberler/2023-kahramanmaras-ve-hatay-depremleri-raporu.> (Erişim Tarihi:28.11.2024)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). Dış ticaret istatistikleri. 11 Ekim 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104> (Erişim Tarihi:28.11.2024).
- Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), (2023), Sürdürülebilirlik ve İnovasyon Bülteni, Şubat, <https://tim.org.tr/tr/basin-odasi-bultenler-tim-surdurulebilirlik-ve-inovasyon-bulteni-2023> (Erişim Tarihi: 07.12.2024).
- Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2023). Yıllık bütçe raporu ve bütçe uygulama sonuçları. <https://www.hmb.gov.tr/2023-aralik-ayi-butce-gercekleme-sonuclari> (Erişim Tarihi: 06.12.2024).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). Ekonomik göstergeler ve istatistiksel verileri <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kurumsal-Sektor-Hesaplari-2023-53769#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=GSMH%2023%20y%C4%B1n%C4%B1nda%20bir%20%C3%B6nceki,milyon%20983%20bin%20TL%20oldu.&text=Mali%20olmayan%20%C5%9Firketler%20toplam%20ekonomide,%58%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti> (Erişim Tarihi: 06.12.2024)
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2023). Mali istikrar raporu ve ekonomik analizler. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Finansal+Istikrar+Raporu/2023> (Erişim Tarihi: 06.12.2024)

- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete. (2023). Borçlanma ve mali düzenlemeler hakkında yayımlanan kararlar <https://resmigazete.gov.tr/08.04.2023> (Erişim Tarihi: 06.12.2024).
- Sezer, H. (1996). 1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 18(29), 169-197. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000097
- Strateji ve bütçe başkanlığı gelir gider tablosu (SBB) <https://www.sbb.gov.tr/yillar-bazinda-genel-devlet-istatistikleri> (Erişim Tarihi: 06.12.2024).
- Vermeiren, J. C. (1989). Natural Disasters: Linking Economics and The Environment With A Vengeance. *Conferance On Economics and The Environment*, <https://www.oas.org/cdmp/document/papers/vengeance.htm> (Erişim Tarihi:28.11.2024). <https://www.bbc.com/turkce/articles/c3gnez8eq9qo>

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN POLİTİK UYUM

Mehmet Eren KAYGISIZ*

Özet

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan mevcut ihtiyaçları karşılayan bir sistem olarak tanımlanmıştır. Uygulamada genel olarak ekonomik ve politik engellerle karşılaşmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından sunulan sürdürülebilir kalkınma çözümleri, özellikle sermaye bakımından yetersiz ülkeler için uygulanabilirlikten uzak kalmaktadır. Türkiye gibi ülkelerde sürdürülebilir kalkınma politikalarının oluşturulmasında en büyük sorumluluk aydın kesime düşmektedir.

Bir diğer önemli kavram olan *politik uyum*, devletler, şirketler ve sivil toplumun bir araya gelerek çevre, ekonomi ve toplum arasındaki dengeyi sağlayacak politikalar üretmesi olarak tanımlanmaktadır. Politik uyumun yalnızca yöneticiler düzeyinde sağlanması yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda halkın da aktif katılımını gerektirmektedir. Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında politik uyumun rolünü iki temel soru üzerinden ele almaktadır: *Sürdürülebilir kalkınma nedir?* ve *Politik uyum nasıl sağlanır?* Çalışmanın amacı, doğru soruları sorarak konunun farklı alanlardan derinlemesine incelenmesini teşvik etmektir.

Sürdürülebilir kalkınma için bireylerin bilinçlendirilmesi, üretim ve tüketim alışkanlıklarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Yeşil enerji kullanımı, su tasarrufu ve geri dönüşüm gibi uygulamalar kaynakların korunmasına katkıda bulunacaktır. Politik uyumun sağlanabilmesi için ise toplumun geniş kesimlerinin karar alma süreçlerine etkin şekilde dâhil edilmesi zorunludur.

---

* Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Politik Uyum, Ekonomik Engeller, Bürokrasi ve Liyakat, Toplumsal Katılım

Giriş

Çalışmada, sürdürülebilir kalkınma için politik uyumun geliştirilmesi konusu iki ayrı soru üzerinden incelenmiş ardından bu iki başlığın nasıl birleştirilip gelişebileceği konusu tartışılmıştır. Bu parçalı inceleme yöntemi konunun alt başlıklarını daha da arttıracak ve araştırmaların derinleşmesini sağlayacaktır. Sorulacak iki temel sorunun dışında konunun birçok farklı alandan incelenmesi gerektiğinin de göz ardı edilmemesi gerekir. Anlamak için şu iki soruya odaklanılabilir: sürdürülebilir kalkınma nedir ve politik uyum nasıl sağlanır? çalışmanın asıl amacı doğru soruları sormak ve boşlukların doldurulmasını ehil kişilere bırakmaktır.

Sürdürülebilir kalkınma için Birleşmiş Milletlerin de aktardığı birçok farklı başlık bulunmakta, bu başlıklar veriliyorken politik uyumun da gözden kaçırılmadığı uygulama esnasında politik uyumun ne kadar elzem olduğu da işleniyor (Yeni, 2014). Verilen başlıklarda ki en büyük sorun oluşturuluyorken yukarıdan aşağıya inme şeklinde yapılmaları yani iktidar kuvvetleri tarafından bireysel (kişinin şahsi görüşleri, ideolojileri) daha ön planda tutulacak şekilde kararlaştırılmaları. İşçi, işveren, yönetici, STK'ların ve birçok çeşitli grubun katılmadığı masa başında, gerçekliği tartışılan araştırma sonuçlarına dayanarak verilen hükümler hem uygulamada etkileşimden kopuk hem de kendi içinde bir çelişkiye sebep olmaktadır. Bu çelişki politik uyumun sınıflar ve bütünüyle kapsayıcı olması gerektiği tüzel kişilerle uyum içerisinde politika belirleme gerekliliğini vurgulamasına rağmen bu yöntemi benimsemeyişidir. Fakat bizim en ihtiyaç duyduğumuz şey yurттаşla karşılıklı bir etkileşim halinde oluşturulmuş politikalardan başka bir şey değildir. Birleşmiş Milletlerin başlıklarının sunduğu çözüm önerileri bir anlamda yapılabilir lakin bu iş memleketin kapital gücüne fazlasıyla bağlıdır, yeterli sermayeye sahip olmayan devletlerde böyle bir çözüm yolu izlenmesi mümkün değildir (Büyükbaş ve Ören, 2005). Bunun da ötesinde Birleşmiş Milletlerin uygulamalar için öngördüğü çözüm önerileri yine bahis olunan ülkeyi farklı yollarla kendisine bağlamaktadır. Kapitalist öneri yine çözümleriyle kendisine bağlamaktadır. Türkiye gibi bu çözüm önerilerini uygulamakta maddi koşullar itibariyle yetersiz kalan memleketlerde ise iş aydın sınıfına düşmektedir. Öncelikle

sürdürülebilir kalkınmayı iktisadi, hukuki, sosyolojik, felsefi, siyasi birçok yönüyle bilim insanlarının ele alması ve bunun sonucunda memleketin vaziyetine uygun bir çözümlene yapması gerekmektedir. Bu çözümlenmeleri millete aktarıp doğru soruların sorulmasını sağlamak yine aydın sınıfın işidir. Etkin katılımın hâkim olmadığı toplumlarda yani esasında vatandaşın düşünüp konuşmadığı millet kavramının yerini cemaate bıraktığı yerlerde ise ne çözümlene yapacak bilim insanı bulunur ne de konuşamayacağını bile bile dinleyen yurttaşlar. Demokrasinin korunduğu devlet erkinin yalnızca hakların güvencesi olarak yer aldığı devletleri düşündüğümüzdeyse katılımcı toplumun hareketi sonrasında kararlar siyaset nezdinde de tartışılacak ardından politikada, kalkınma hususunda ortak bir mutabakat sağlanacaktır. Bu durumun oluşmasının ardından artık tartışma söz konusu olacaktır.

Sürdürülebilir Kalkınma Nedir ve Nasıl Sağlanır?

İngilizce karşılığı “sustainability”(Newton ve Freyfogle, 2005) olan sürdürülebilirlik kavramı, ilk defa 1987’de BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu [(The World Comission on Environment and Development) WCED] tarafından hazırlanan “Ortak Geleceğimiz” başlıklı Brundtland Raporu (Bozlağan, 2010) vesilesiyle kalkınma ile bağlantılı olarak “sürdürülebilir kalkınma” şeklinde günlük dilimize girmiş ve sonraki yıllarda da oldukça popüler bir hale gelmiştir (Şen vd., 2018). Bu raporda sürdürülebilirlik kavramı, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde ele alınmış ve sürdürülebilir kalkınma “gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma” (WCED, 1987: 40) şeklinde tanımlanmıştır.

Bahsedilen kalkınma tanımları birçok olumlu sonuç vereceğini vaat etmektedir. Bugün bu politikaların ne kadar uygulanabilir ve gerçekçi hedeflerle ifade edilebilir olduğunun tartışılması gerekmektedir. Kaynak tüketiminin bu denli arttığı bir dönemde sonraki nesillerin yaşamına yetmeyecek kaynakların tahmininin yapılması insanlığı yeni kaynak arayışlarına ve malthusçuluk (Karaca, 2022)fikrine itmiştir. Malthusçu anlayış bugün için devlet politikalarında resmen konuşulmasa da hâkim olduğu açıktır. Dünya üzerinde yönetici gücün savaşlar, hastalıklar, kıtlıklarla nüfusu azaltmaya çabaladığı görülmektedir. Egemen sistemlerin hâkimiyetinin en aşikâr sonuçlarından biri de bilinçli veya bilinçsiz doğayı yani yeniden üretilemeyi talan etmemize sebep olmasındır. Aşırı tüketme isteğinin kontrol edilemezliği üretimin vahşileşmesini doğurmuş. Sürdürülebilirlik yerine yenileşme ve

modernleşme adı altında yok ettiklerinin daha makul olanlarını icat ettiğini iddia eden kapitalist güçler kendilerine yer bulmuştur. Üstüne üstlük bu yeni çözümlerini sürdürülebilirlik sosuna batırıp popüleriteye servis ettirmekten de geri durmamışlardır. Sonuç olarak yeniden üretilemeyen kaynaklar yok edilmekte üstüne üstlük doğanın kendini toparlamasına da fırsat verilmemektedir. İnsanoğlu kendi yok ettiği tarım arazileri sonrası her yerinin beton olduğundan dem vurup binanın çatısında nasıl tarım yapabileceğini araştırmaya başlamıştır. Bunlar yapıyorken de geçmişten ders almak gibi bir sorumluluk üstlenmemiştir.

Bugün birçok ülke oluşturduğu her politikasında sürdürülebilirliği gözetmekte, özellikle iktisadi teşebbüslerin ülkeler için ana aksı oluşturduğu böyle bir dönemde sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen politikaların üzerinde daha çok durmaktadır. Bu konuda yeterliliğe sahip olmayan yani kendini yönetmek için politikalar belirlemekten yoksun olan ülkeler içinse bu görevi Birleşmiş Milletler üstlenmektedir. Bu kadar cihanşümul bir yaklaşıma sahip olan Birleşmiş Milletler Türkiye gibi ülkelere de el atmaktan geri kalmamış faaliyetlerinden faydalanılmasını sağlamıştır. Türkiye kendini ne tam anlamıyla sistemlerine entegre olmuş ne de dışlanmış bir sınıfta bulmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için toplumsal bilincin geliştirilmesi, ortak üretim ve tüketimin ne olduğunun kavranması gereklidir (Karaca, 2012). Doğaya, insana saygıyla yaklaşılması üretimin sürdürülebilirliği için önemlidir. Peki; hangi kurallara uyulmalı ki doğaya verilen zarar azaltılsın, kaynaklar korunabilsin:

- Yeşil enerji tüketmek
- İhtiyacınız olmayan şeyleri almamak
- Tek kullanımlık ürün kullanımını azaltmak
- Kâğıt tüketimini azaltmak
- Yeniden kullanılabilir ürünleri tercih etmek
- Su tasarrufu sağlamak
- Fosil yakıt tüketiminin azaltılması ve daha onlarca uygulanacak çevreci kurallarla kaynaklarımız korunabilecek ve gelecek nesillere temiz bir doğa bırakabilme imkânımız olacaktır. Bu şartları sağladığımızda kaynakları nasıl verimli kullanacağımızı konuşacağız ve sürdürülebilirliğin esas şartlarını sağlamış olacağız.

Politik Uyum Nedir ve Nasıl Sağlanır?

Politik uyum, yapılan faaliyetlerin hem ulusal düzeyde hem de küresel düzeyde, devletler, şirketler ve sivil toplumun birlikte çalışarak, çevre, ekonomi ve toplum arasındaki dengeyi sağladıkları uyum sürecinin adıdır.

Politik uyuma yukarıda ki tanımın yanı sıra biraz daha sığ bakmak ve anlama çıplak gözle odaklanmak gerektiğine inanıyorum. Çünkü uyum sürecinin kapsamı ne kadar sivil toplumu da tamamıyla içine almayı hedeflese de siyasilerin arasında olmayan bir politik uyum millet sathında hâkim olamayacaktır. Bu sebeple öncelikle politik uyum denildiğinde politika incelenmeli, siyasi bir bakış açısıyla yaklaşılmalıdır. Piramidin üstünden altına doğru sağlanacak ilkesel duruş uyumun halk için sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Sonucunda kalkınma için alınan tavırlar siyaset üstü bir yer alacaktır. Özellikle yereldeki iletişim şartlarını değerlendirdiğimizde politik uyumun çok daha başarılı ve hızlı oluşturulabileceği unutulmamalıdır. Sonuç olarak ticaret, siyaset ve halk üçgeninde oluşacak uyuma politik uyum denilir ve bu uyum siyaset zümresinde başlaması durumunda, yukardan aşağıya doğru etkisi daha hızlı tezahür edecektir. Memleketin bugün var olan şartları ise buna izin vermemektedir anlattığımız gibi yeni bir oluşum gerekmekte ve bunun kıvılcımı Türk aydın sınıfından başkası değildir.

Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Hususunda Yaşanılan Zorluklar

Büyümenin nicel boyutunun yanında nitel boyutuna da odaklanmak sürdürülebilirlik açısından çok önemlidir. Kalkınmaya yalnızca rakamsal açıdan bakan hükümetlerin refahı sağlamaya dayandırdıkları popülist söylemleri her dönemde var olmaktadır. Refahı parasal oranlamada aramanın ise ileriye dönük bir yaklaşım olmadığı fazlasıyla aşikâr bir durumdur ki zaten bugüne kadar hiçbir devlet bu fikirle refahı daimî kılamamıştır. Bu politik duruşun kalkınma için esas olduğunu, olaya iktisadi bakmanın yeterli kaldığını düşünenler ise çok önemli sosyolojik gerçekleri hiçe saymaktan başka bir şey yapmamaktadır. Bu görüştekilere ithafen: Siz, gece saat 10’da bir adamı karısını alıp kendi memleketinde dahi yaşamayan bir kişinin makinelerini çalıştırmak adına işe gönderdiğinizde ve bu emeğinin sonucu olarak hayatta kalması için dahi gerekli olan ücreti ona ödemediğinizde (yaşayabileceği ücretin verileceği düşünülse de sonuç

değişmez) rakamlar istenildiği kadar işçi sayısının arttığını gösterebilir. çalışanların canlı robotlardan hiçbir farkı olmadığını iddia edemezsiniz. Robotlaşan bir emekçinin ise gün geçtikçe ne bireysel yaşam istenci ne de toplumsal hizmet ilkesi var olacaktır. Türkiye’de var olmayan istikrar (stabilizasyon) yönetimin en ufak yapısında dahi gerçekleşen her türlü değişimde yeniden kadrolaşma ve farklılaştırılmış politikalarla yerini almaktadır. Politika belirleyici, problem ve çözümleri kararlaştırarak seçilmiş siyasetler arasında var olan iletişimsizlik sürdürülebilirliği sekteye uğratan nedenler arasında başı çekmektedir. Sürdürülebilirlik adına en önemli işi üstüne alan esasında sürdürülebilir kalkınmayı sürdürülebilir yapan bürokrasidir. Bürokrasi için gerekli bazı elzem şartlar var, bu şartlar: ortak fikir birliği, ahlak standardı, ödev ve makam bilinci olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflamaya ek yapılabilir. Bu şartların yerine getirildiği bürokrasiler liyakatli yöneticilerin elinde şaha kalkacak ve daimî yükselişin öncü kuvvetini oluşturacaktır (Bolayır ve Eroğlu, 2024).

Birleşmiş Milletlerin Sınıfta Kalmışlığı

Birleşmiş Milletler belirli tarihler vererek uygulanacağını ve uygulanması gerektiğini öne sürdüğü politikaların bugün ne derece verimli uygulandığı açıktır. Çözüm önerilerindeki kaynak ihtiyaçlarının da yine sömürge tortusunu gizleyen uyum ve desteğin geliştirilmesi türemi ile devletlere sunduğu önerilerdir. Sonuç itibarıyla yine Birleşmiş Milletler çözümleriyle memleketleri kendisine bağlamaktadır. Bu politikalar oluşturuluyorken amaç devletlerin kalkınması veya toplumların refahı değil bağlılık ve ötesinde sadakatin var olmasıdır. Birleşmiş Milletler çelişkileriyle var olmaya çalışmakta ve kendi sürdürülebilirliğini tehlikeye sokmaktadır. Kuruluş gayelerini bir kenara bırakıp çok kutuplu dünyada kendine yer seçmekte ve vaziyet itibarıyla sınıfta kalmaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma İçin Politik Uyumun Geliştirildiği Başarılı Örnekler

Dünya genelinde çeşitli ülkeler ve bölgelerde uygulanan ve etkili sonuçlar elde edilen politikaları ve stratejileri içermektedir. Bu örnekler, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği sağlayacak şekilde entegre edilmiş politikaların nasıl başarılı bir şekilde hayata geçirilebileceğini gösteriyor. İşte sürdürülebilir kalkınma için politik uyumun başarılı bir şekilde geliştirildiği bazı örnekler:

a. İskandinav Ülkeleri (Norveç, İsveç, Danimarka)

İskandinav ülkeleri, sürdürülebilir kalkınma için politik uyumu en başarılı şekilde gerçekleştiren ülkeler arasında öne çıkmaktadır. Bu ülkeler, çevresel sürdürülebilirliği ekonomik büyüme ve toplumsal refahla entegre etme konusunda çeşitli stratejiler geliştirmiştir.

Norveç, fosil yakıt zengini bir ülke olmasına rağmen, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ciddi adımlar atmıştır. Ülke, yeşil enerji ve yenilenebilir enerji yatırımlarını artırmakta, elektrik üretiminin büyük bir kısmını hidroelektrik santrallerinden sağlamaktadır. Aynı zamanda, doğa dostu tarım ve orman yönetimi politikaları da geliştirilmiştir.

İsveç, 2050 yılına kadar sıfır karbon emisyonu hedefi belirlemiş ve çevre dostu politikalarla bu hedefe doğru ilerlemektedir. İsveç, çevreye duyarlı ulaşım sistemleri, yenilenebilir enerji kaynakları ve sıfır atık politikaları ile sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uyumlu politikalar geliştirmiştir.

Danimarka, rüzgâr enerjisi alanında liderdir ve ülkede toplam enerji üretiminin büyük bir kısmı yenilenebilir kaynaklardan elde edilmektedir. Danimarka hükümeti, yeşil ekonomi ve sürdürülebilir tarım politikaları ile çevresel etkiyi azaltmayı amaçlamaktadır.

b. Almanya-Enerji Dönüşümü (Energiewende)

Almanya, enerji dönüşümü (Energiewende) programıyla sürdürülebilir kalkınma için politik uyumu geliştirmeyi başarmıştır. Bu program, fosil yakıt kullanımını azaltmak ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi hızlandırmak amacıyla uygulanmaktadır.

- Yenilenebilir Enerji Yatırımları: Almanya, güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir kaynaklara büyük yatırımlar yaparak enerji üretiminin büyük bir kısmını temiz enerji ile sağlamayı hedeflemiştir.

- Enerji Verimliliği: Almanya, binaların enerji verimliliğini artırmak, enerji tüketimini azaltmak için enerji tasarrufu önlemleri geliştirmiş ve bu alanda çeşitli teşvikler sunmuştur.

- Sosyal Politikalar ve İş Gücü: Almanya, enerji dönüşümünün iş gücü üzerindeki etkilerini dikkate alarak, iş gücü eğitimine yatırım yapmış ve fosil yakıt sektöründen yenilenebilir enerji sektörüne geçişte iş gücü uyumunu sağlamıştır (Erkök, 2022).

c. Costa Rica

Costa Rica, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal kalkınmayı entegre eden başarılı bir örnektir. Ülke, yenilenebilir enerji üretiminde dünya liderlerinden biri olup, ormanları koruma ve biyolojik çeşitliliği artırma politikalarıyla tanınmaktadır.

- Yenilenebilir Enerji: Costa Rica, elektrik üretiminin %98'ini hidroelektrik, rüzgâr, güneş ve jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından elde etmektedir.

- Orman Koruma: Ülke, ormanlarını korumak için “ödemeli orman koruma” politikalarını uygulamaktadır. Bu, ormanların korunması için yerel halka maddi destek sağlanarak biyolojik çeşitliliğin korunmasına yardımcı olmaktadır.

- Sosyal Refah: Costa Rica, aynı zamanda yüksek eğitim ve sağlık hizmetleri sunarak sosyal kalkınmaya da büyük önem vermektedir. Sosyal eşitsizlikleri azaltma politikaları uygulamaktadır (Gedik, 2020).

d. Yeni Zelanda-Doğa Koruma ve Sürdürülebilir Tarım

Yeni Zelanda, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için çevresel, sosyal ve ekonomik politikalarını uyumlu bir şekilde geliştirmiştir. Ülke, doğa koruma, biyolojik çeşitlilik ve sürdürülebilir tarım alanlarında başarılı uygulamalar sergilemiştir.

-Doğa Koruma ve Yerel Yönetim: Yeni Zelanda, yerel halkla işbirliği yaparak, yerel ekosistemlerin korunmasını sağlamaktadır. Hükümet, doğa koruma alanlarında yerel halkı ve toplulukları karar alma süreçlerine dâhil etmektedir.

- Sürdürülebilir Tarım: Yeni Zelanda, sürdürülebilir tarım teknikleri ve organik tarım politikalarıyla, çevreye zarar vermeden yüksek verimli tarım uygulamaları geliştirmiştir. Ayrıca, su kaynaklarının korunması için çeşitli düzenlemeler uygulanmaktadır.

e. Kanada-İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi

Kanada, iklim değişikliği ile mücadele ve sürdürülebilir kalkınma politikalarını uyumlu hale getirmede başarılı bir örnektir.

- İklim Değişikliği Politikaları: Kanada, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını %30 oranında azaltmayı hedefleyen iklim değişikliği politikaları uygulamaktadır. Ayrıca, ülke karbon fiyatlandırma mekanizmalarını hayata geçirmiştir.

- Sosyal Kalkınma: Kanada, yerli halkların sosyal kalkınmasını da gözeterek politikalar geliştirmiştir. Yerli halkların haklarına saygı gösterilerek sürdürülebilir kalkınma politikaları şekillendirilmiştir.

Bu örnekler, sürdürülebilir kalkınma için politik uyumun farklı coğrafyalarda nasıl geliştirilebileceğini ve başarılı sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik büyüme ve sosyal refahı bir arada hedefleyen politikalar, sadece yerel halkın yaşam kalitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda dünya çapında sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında önemli bir rol oynar. Bu ülkeler, sürdürülebilir kalkınma için politika geliştirme konusunda örnek teşkil etmekte ve diğer ülkeler için rehber olabilmektedir.

Sonuç

Sürdürülebilir kalkınma, yalnızca ekonomik büyümeyle sınırlı olmayan; çevresel, sosyal ve politik boyutlarıyla bütüncül bir yaklaşım gerektiren bir süreçtir. Bu nedenle sürecin başarılı yürütülebilmesi için hükümetlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları, iş dünyası, akademi ve bireylerin de etkin bir şekilde katılımı gerekmektedir. Politik uyum bu sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, politik uyum sürecinin katılımcılıktan uzak, merkezîyetçi bir anlayışla yürütüldüğü görülmektedir. Karar alma süreçlerinde pek çok aktörün (halk, işçi ve işveren sınıfı, akademisyen vb.) yeterince temsil edilmemesi, uygulanan politikaların başarısız olmasına ve toplumda karşılık bulamamasına neden olmaktadır. Tüm bu nedenlerle kalkınma süreci sürdürülebilir olmamakta, uzun vadede istikrar sağlamayan bir yapıya dönüşmektedir.

Dünya genelinde bakıldığında bu anlamda başarılı politikalar yürüten ülkeler olduğu görülmektedir. Bunların başında İskandinav ülkeleri, Almanya, Kanada, Yeni Zelanda ve Costa Rica gibi ülkeler gelmektedir. Bu ülkeler uzun vadeli planlamalar yaparak çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirliği sağlamayı başarmışlardır. Söz konusu ülkelerde, hükümetler toplumsal aktörlerle sürekli iletişim

halinde olmayı başarmış, halkın katılımını teşvik etmiş ve bilime dayalı politikalar üretmiştir.

Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma konusunda yaşadığı en büyük sorunlardan biri, siyasette ve bürokrasideki mevcut problemlerdir. Ayrıca, ekonomik zorluklar ve dışa bağımlılık gibi faktörler de Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasını zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, sürdürülebilir kalkınma için politik uyumun sağlanması, yalnızca hükümetlerin kararlarıyla mümkün olmamakta, toplumsal bilinç ve katılımcı demokrasi anlayışıyla desteklenmesi gerekmektedir. Politikaların halkın ihtiyaçlarına göre şekillenmesinde bilim insanları, aydınlar ve sivil toplum kuruluşlarının bu süreçte aktif rol almasının büyük etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmanın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için toplumu bütüncül bir yaklaşımla kapsayan politikalar oluşturulmalı, kısa vadeli kazançlar yerine uzun vadeli sürdürülebilir çözümler benimsenmelidir.

Kaynakça

- Bozlağan, R. (2010). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (50), ss. 1011-1028.
- Büyükbaş, H., & Ören, K. (2005). Küreselleşme, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Sosyal Düzen Arayışı, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (13), ss. 103-121.
- Erkök, B. (2022). Almanya'nın Enerji Dönüşümü Politikaları: Türkiye İçin Bir Örnek. *Fiscaoeconomia*, 6(2), ss. 294-324.
<https://doi.org/10.25295/fsecon.1056335>
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik Ve Sürdürülebilir Kalkınma, *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), ss. 196-215.
- Karaca, Ç. (2022). Malthus'un Nüfus Teorisinin Biyoloji-İdeoloji Ekseninde Eleştirisi, *Dört Öge* (22), ss. 99-117.
- Lutz Newton, J. & Freyfogle, E. T. (2005). Sustainability: a Dissent. *Conservation Biology*, 19(1), 23-32. Retrieved 01/11/2013 from:

http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1523-1739.2005.538_1.x/full

Şen, H., Kaya, A. ve Alpaslan, B. (2018) Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif, *Ekonomik Yaklaşım*, 29(107), ss. 1-47
www

Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), ss. 57-73.

Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), ss. 181-208.

WCED (1987). *Our Common Future*, Oxford: Oxford University Press.

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Büşranur KÜLEKÇİ*

Özet

Çocuk işçiliği, başta yoksulluk olmak üzere eğitim imkânlarının kısıtlılığı, toplumsal baskılar, zorunlu göç ve kanuni yönden eksiklikler gibi pek çok unsurun etkisi sonucu ortaya çıkmaktadır. Ailelerin ekonomik sıkıntıları, çocuklarını erken yaşta çalıştırmaya itmekte, eğitim masraflarını karşılayamayan aileler çocuklarını gelir kaynağı olarak görmektedir. Eğitime erişimin sınırlı olduğu yerlerde çocuklar, okula gitmek yerine çalışmayı tercih etmekte, bazı kültürel normlar ise çocuk işçiliğini meşrulaştırmaktadır. Ayrıca, savaş ve doğal afetler nedeniyle göç eden aileler, çocuklarını geçim kaynağı olarak görmek zorunda kalabilmektedir. Hukuki düzenlemelerin yetersizliği ve denetim eksikliği de çocuk işçiliğinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Çocuk işçiliği, çocukların zihinsel, duygusal ve fiziksel, gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışan çocuklar, eğitimden uzaklaşarak gelecekları için gerekli olan becerileri kazanamamakta ve düşük gelirli işlerde çalışmaya mahkûm olmaktadır. Ağır ve tehlikeli işlerde çalışan çocuklar, ciddi sağlık sorunlarıyla karşılaşmakta ve uzun çalışma saatleri nedeniyle psikolojik rahatsızlıklar yaşamaktadır. Düşük ücretle çalıştırılan çocuklar, çeşitli şekillerde sömürüye ve istismara açık hale gelmektedir. Çocuk işçiliği, yoksulluk döngüsünü devam ettirerek toplumsal kalkınmanın önünde büyük bir engel oluşturmakta ve ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, çocuk işçiliğinin önlenmesi için etkin politikaların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk işçiliği, Yoksulluk, Eğitim eşitsizliği, Sömürü ve istismar, Toplumsal kalkınma

---

* Lisans Öğrencisi, Sorgun Meslek Yüksek Okulu Muhasebe ve Vergi Uygulamalar Bölümü.

Giriş

Çocuk, doğumdan ergenliğe kadar olan yaş aralığında bulunan bireyi tanımlayan bir olgudur. Biyolojik, psiko-sosyal ve kültürel faktörler genel olarak çocukluk dönemini etkileyen unsurlardır. Bu dönemde bakım için bir başkasına gereksinim duyulmaktadır. Bu dönemde çocuğun aynı zamanda becerileri, değerleri ve kimliği şekillenmeye başlamaktadır. Bu dönem, kişinin fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini içermektedir. (Güçlü, 2016; 2). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, reşit durumu olma hariç 18 yaş altı her birey çocuk olarak kabul edilmektedir. (UNİCEF, 2022)

Çocuğu bu şekilde tanımladıktan sonra çocuk işçiliğini tanımlamak istediğimizde bunun kesin bir tanımının yapılmasının zor olduğu görülmektedir. Çocuğun aile içinde ev işleriyle uğraştığı gibi ev dışında da farklı işlerde çalışması konunun sınırlarını genişletmektedir. Çocuk işçiliğinin pek çok boyutu bulunmaktadır. Çocuğun eğitimi ve bu sırada kişilik yapısının oluşumu, zihinsel ve bedensel gelişimi ekonomik faaliyetlerle yakından ilişkilidir. (Bhukuth, 2008: 385)

Uluslararası belgeler incelendiğinde çocuk işçilerin; esnafların yanında veya sanayi iş kolunda, tarım işlerinde ise aile fertleri ile ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çocuklar olarak tanımlandığı görülmektedir. (Avşar & Öğütoğulları, 2012: 11).

İş Kanunu'nda çocukların 14 yaşını doldurmuş ve 18 yaşından küçük çocukların çalışmasına izin verildiği belirtilmektedir. Ancak burada da bazı sınırlamalar getirmiştir. Buna göre çalışan çocukların eğitimlerinin riske girmemesi ve tehlikesi olmayan hafif işlerde çalışabileceği, bunun da Millî Eğitim Bakanlığı kontrolü ile yapılabileceği belirtilmiştir. (4857 Sayılı İş Kanunu 71. Maddesi) (Koruncuk).

Çocuk İşçiliğine Yol Açan Önemli Faktörler

Çocuk işçiliğinin en önemli faktörlerinden biri yoksulluktur. Çalışan çocukların çoğunluğunu yoksul ailelerin çocukları oluşturmaktadır. Yoksul aileler, geçimlerini sağlamak için çocukların çalışmasını, para kazanmasını teşvik etmektedir. Zira onların kazandıkları paraya ihtiyaçları vardır. Çocuk işçiliği aslında yoksulluğun hem nedeni ve hem de önemli bir sonucudur.

Çocuk işçiliğinin önemli faktörlerinden biri de niteliksiz ve yetersiz eğitimidir. Bölgedeki okul sayısının az olması ve eğitime erişimde mesafenin nispi olarak erişilemez durumda olması, ailelerin çocuklarını okula değil çalışmaya göndermelerine neden olmaktadır. Ayrıca ailelerin çocuklarının öğrenim ücreti ve eğitim için gerekli materyalleri almakta yaşadığı ekonomik güçlükler çocukların okumalarına önemli bir engel teşkil etmektedir. (Silvers, 2003).

Çocuk işçiliğinin bir başka tetikleyicisi ise işveren tercihidir. Bazı işletmeler, farklı nedenlerle çocuk işçiler istihdam etmektedirler. İşletmeler, çeşitli nedenlerle çocuk işgücü istihdam etmektedir. Pek çok kültürde çocuk işçiliğine olumsuz bakılmadığı gibi çocuklar işgücü piyasasının doğal ve gelenek bir parçası olarak kabul edilmektedir. İşletmeler de genellikle maliyetleri düşük tutmak amacıyla çocuk işçi istihdam etmektedir. İşverenlerin genel olarak çocuk istihdamlarındaki temel nedenleri, düşük ücret, işgücü kıtlığı, yetersiz çocuk bakımı hizmeti, yoksul bir aileye ardım, uysallık, bilgisizlik ve saflık olarak sıralanabilir. (Nippierd vd., 2007: 21)

Türkiye’de Çocuk İşçiliği

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından gerçekleştirilen çocuk işgücüne yönelik araştırmaları, çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik projeler ve iş müfettişlerinin denetimlerinden elde edilen veriler, uluslararası çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, Türkiye’de çocuk işçiliğinin temel nedenlerinin küresel ölçekte gözlemlenen faktörlerle benzerlik gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, çocuk işçiliğinin en önemli sebepleri arasında ekonomik yoksunluk ve hane halkı gelirinin yetersizliği öne çıkmaktadır. Ailede işsizlik oranının yüksek olması ve hane halkı gelirinin temel ihtiyaçları karşılamak için yeterli olmaması, çocukların erken yaşta çalışma hayatına atılmasına yol açmaktadır. Ayrıca, ekonomik zorluklar içinde olan ailelerin çocuklarını eğitimden uzaklaştırarak çalışma hayatına yönlendirmesi, çocuk işçiliğinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır. (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017: 14)

Küresel ölçekte incelendiğinde, yaklaşık 64 milyon kız ve 88 milyon erkek olmak üzere toplam 152 milyon çocuğun işgücü piyasasına dâhil olduğu görülmektedir. Bu duruma bakıldığında dünya genelinde her on çocuktan birinin çalıştığını göstermektedir. Çalışan çocukların büyük bir kısmı, sağlıklarını, güvenliklerini ve ahlaki gelişimlerini riske atan işlerde

yer almaktadır. Yasal çalışma çağında olup izinli olarak çalışan çocuklar da göz önünde bulundurulduğunda, bu sayı 218 milyona ulaşmaktadır (ILO, 2017a: 11).

2012-2016 yılları arasında dünya genelinde çocuk istihdamında belirgin bir azalma gözlemlenmiştir. Çocukların toplam istihdam içindeki oranı %16,7'den %13,8'e, çocuk işçiliği oranı %10,6'dan %9,6'ya, tehlikeli işlerde çalışan çocukların oranı ise %5,4'ten %4,6'ya gerilemiştir. Bu azalış özellikle 15-17 yaş grubundaki gençlerde, özellikle de erkek çocuklar arasında daha belirgin olmuştur. Aynı süreçte, tehlikeli işlerde çalışan çocukların oranında hem 5-14 yaş hem de 15-17 yaş gruplarında, cinsiyet ayrımı gözlemlenmemiş bir düşüş meydana gelmiştir (ILO, 2017'a: 9).

TÜİK'in yaptığı 2019 yılındaki hane halkı işgücü istatistik verileri incelendiğinde; Türkiye genelinde 5-17 yaş grubunda çalışan çocuk işçi sayısının 720 bin olduğu görülmektedir. Çocuk işçilerin %79,7'sini 15-17 yaş grubu arasında yer alan çocuklar oluşturmaktadır. Bu sayının %15,9'u 12-14 yaş grubu ve %4,4'ü ise 5-11 yaş arasındaki çocuklardan meydana gelmiştir. 2019 yılındaki çocuk işçiliğinin cinsiyet dağılımında; erkekler %70,6, kız çocukları %29,4'dır. Sektörel dağılım incelendiğinde tarımda %30,8, sanayide %23,7, hizmet sektöründe ise %45,5 çocuk işçi çalışmaktadır. (TÜİK, 2019).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğinde çocuk işçiliğinin refahı ve sağlığı üzerinde olumlu etkilerinden çok olumsuz etkilerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Çocuk işçiliği, genellikle çocukların eğitim haklarına, oyun ve sosyal gelişim imkanlarına zarar vermektedir. Çocuklar normal dönemlerini yaşayamadıkları gibi iş koşulları nedeniyle psikososyal problemlerle de karşılaşabilirler. Ayrıca, düşük ücretler ve kötü çalışma koşullarından dolayı çocuk işçilerin ve ailelerinin ekonomik durumunu da olumsuz etkilemektedir. (Amuda, 2010: 53-72). Ucuz işgücü, eğitim imkanlarına erişimin kısıtlı olması, yoksulluk, göç, kültürel ve geleneksel yapı nedeniyle artan çocuk işçiliği günümüzde de devam ederek güncelliğini korumaktadır (Mustafa Çöpoğlu, 2018).

Türkiye'de yedi ilde yapılan bölge toplantıları, Türkiye'de bugüne kadar yürütülen projeler ve yapılan araştırmaların sonuçları, 182 sayılı ILO Sözleşmesi ve 190 sayılı Tavsiye Kararı çerçevesinde, Türkiye'de çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri; "Sokakta Çalışma, Küçük ve Orta

Ölçekli İşletmelerde Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalışma, Tarımda Aile İşleri Dışında, Ücret Karşılığı Gezici ve Geçici Tarım İşlerinde Çalışma” olarak belirlenmiştir.

Sokakta çalışan çocuklar, ailelerinin ekonomik yükünü paylaşmak amacıyla sokaklarda veya pazarlarda çalışmak zorunda kalan bireylerdir. Bu durum, onların aile ortamını bir yaşam alanı ve kültürel etkinliklere katılım mekânı olarak deneyimlemelerini güçleştirmektedir. Günlük yaşamda bireylerin sosyal ve kültürel faaliyetlere katıldığı saatlerde, bu çocuklar sokaklarda çalışmakta ve dolayısıyla sokak, onlar için temel yaşam alanı hâline gelmektedir. Ancak, günün sonunda evlerine dönmeleri nedeniyle, bu çocuklar sokakta yaşayanlardan ayrılmaktadır. Buna rağmen, yaşadıkları evler zamanla oyun, sosyalleşme ve kültürel etkileşim alanı olmaktan çıkmaktadır (Akyüz, 2000; Ennew, 2003, akt. Bilgin, 2009).

Sokakta çalışan çocukların genel profili incelendiğinde, bu grubun son derece kırılğan bir çalışan çocuk kategorisinde yer aldığı ve öncelikli müdahale gerektiren bir alan olduğu açıkça görülmektedir. İlk bakışta, mendil, kitap, sebze-meyve satışı gibi faaliyetler nispeten tehlikesiz gibi görünse de detaylı bir inceleme sonucunda bu çocukların ağır ve sağlıksız çalışma koşullarına maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Haftanın yedi günü 14 saate varan çalışma süreleri, hava kirliliği ve olumsuz hava koşullarına bağlı solunum yolu hastalıkları, yetersiz beslenme, fiziksel ve cinsel istismar riski gibi doğrudan etkilerin yanı sıra, bağımlılık yapıcı maddelere eğilim, sokakta çalışmaktan sokakta yaşamaya geçiş sürecinin hızlanması gibi dolaylı etkiler de gözlemlenmektedir. Ayrıca, ayakkabı boyacılığı gibi görünürde masum kabul edilen işlerde boya ve kimyasal maddelere maruz kalma, çöp toplama işlerinde kurşun ve cıva gibi ağır metallerin etkilerine açık olma gibi sağlık riskleri de söz konusudur. Tüm bu faktörler birlikte değerlendirildiğinde, sokakta çalışan çocukların fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişimlerinin ciddi biçimde olumsuz etkilendiği görülmektedir.

Çocuk Yoksulluğu ve Sokakta Çalışan Çocuk İşçiler: Ankara Sincan Örneği Üzerine Bir Değerlendirme

Çocuk işçiliği olgusu, çocuk yoksulluğu bağlamında ele alındığında, sokakta çalışan çocukların karşı karşıya kaldıkları sosyal ve ekonomik koşullar daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kahraman ve Özden'in (2017) Ankara Sincan bölgesinde gerçekleştirdiği çalışmada, nicel ve

nitel araştırma yöntemleri bir arada kullanılmış ve kartopu örnekleme tekniği ile sokakta çalışan 100 çocukla anket uygulanmıştır. Araştırmalara göre, bu çocuklar kâğıt toplayıcılığı, su ve simit satıcılığı, mendil satma, ayakkabı boyacılığı ve tartıcılık gibi güvencesiz işlerde çalışmaktadır. Metaforik olarak "kaldırım meslekleri" şeklinde tanımlanabilecek bu işler, çocukların yalnızca fiziksel sağlıklarını değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik gelişimlerini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Bununla birlikte, ülkemizde küçük sanayi işletmelerinde çalışan çocuklar da ağır ve zorlayıcı koşullar altında ekonomik katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Çocuk işçiliğini önlemeye yönelik yürütülen çalışmalara bakıldığında, sosyal koruma sistemlerinin bu sorunun çözümünde kritik bir rol oynadığı görülmektedir. Özellikle sosyal koruma tabanlarını içeren politikalar, çocuk yoksulluğunu azaltmayı ve çocuk işçiliğini ortadan kaldırmayı hedefleyen temel stratejiler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda geliştirilen sosyal destek mekanizmaları, hem çocukların eğitim olanaklarına erişimini artırmakta hem de ailelerin ekonomik zorluklar nedeniyle çocuklarını çalıştırmak zorunda kalmalarının önüne geçmeyi hedeflemektedir (ILO, 2017b: 32).

Sosyal Koruma Tabanları ve Nakit Transfer Programları

Sosyal koruma tabanlarının önemli bir bileşeni olan nakit ve aynı transfer programları, birçok ülkede yoksulluğun azaltılması ve çocuk işçiliğinin önlenmesi amacıyla yaygın olarak uygulanmaktadır. Bu programlar, şartlı veya şartsız olarak tasarlanabilmekte olup, bazı yardımların sağlanabilmesi için ailelerin belirli kriterleri yerine getirmesi gerekebilir ya da herhangi bir ön koşul olmaksızın destek sağlanabilir (ILO, 2013).

Şartsız nakit transfer programları kapsamında, çocuk yardımları, aile destek ödenekleri, ihtiyaç temelli sosyal yardımlar ve sosyal emeklilik programları gibi çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bu tür programlar, ailelerin belirli bir davranışta bulunmalarını gerektirmeden, doğrudan ekonomik destek sağlamaktadır.

Öte yandan, şartlı nakit transfer programları, yardımın sağlanabilmesi için ailelerin belirlenen koşullara uymasını zorunlu kılmaktadır. Genellikle düşük gelirli ailelere yönelik olan bu programlar, çocukların beşerî sermayesine yatırım yapılmasını teşvik etmektedir.

Sağlık ve beslenme koşulları kapsamında, düzenli sağlık kontrolleri, büyüme takibi, 5 yaş altı çocuklar için aşılama, anneler için doğum öncesi ve sonrası bakım hizmetlerine erişim gibi kriterler bulunmaktadır. Eğitim alanında ise, çocukların okula kayıt yaptırılmaları, en az %80-85 oranında devam etmeleri ve bazı durumlarda akademik performanslarını ölçen kriterleri karşılamaları beklenmektedir. Çoğu şartlı nakit transfer programında, ödemeler doğrudan annelere veya belirli durumlarda öğrencilere yapılmaktadır. Bu programlar, yoksul ailelerin çocuklarının eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimini artırarak, çocuk işçiliğini önlemeye yönelik önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir (Fiszbein & Schady, 2009: 1).

Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Sosyal Koruma Tabanları ve Uluslararası Standartlar

Şartlı ayni transferler, ailelerin belirli davranış şartlarını yerine getirmesi karşılığında, doğrudan nakit desteği yerine gıda, eğitim araç gereçleri veya sağlık hizmetleri gibi ayni yardımlarla destek sağlayan bir sosyal koruma mekanizmasıdır. Bu tür destekler, özellikle çocukların eğitime devam etmesini teşvik etmek ve yoksul ailelerin çocuk işçiliğine yönelimini azaltmak açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Yaşlılıkta gelir güvencesi programları, çocukların okulda kalma seviyesini artırarak çocuk işçiliğini azaltmada etkili olmaktadır. Benzer şekilde, işsizlik sigortası programları da iş kaybı yaşayan ailelerin ekonomik güvencesini sağlayarak çocukların çalışmak zorunda kalmasını önleyici bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Genel anlamda, sosyal koruma tabanları sürdürülebilir kalkınma perspektifinde değerlendirildiğinde, çocuk işçiliğinin azaltılmasına yönelik kritik bir politika aracı olarak ön plana çıkmaktadır.

Çocuk işçiliğiyle mücadelede, uluslararası düzeyde benimsenmiş çeşitli normlar ve standartlar bulunmaktadır. Örneğin, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların eğitim hakkını, sağlıklı gelişim süreçlerini ve güvenli bir ortamda büyümelerini güvence altına almayı hedeflemektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ise çocuk işçiliğiyle mücadele çerçevesinde farklı uluslararası standartlar belirlemiş ve bu doğrultuda politika geliştiren ülkeleri desteklemiştir. ILO ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde, çocuk işçiliğinin yasaklanmasına yönelik yasal düzenlemeler, eğitim olanaklarının artırılması, ailelere ekonomik destek sağlanması ve çocuk haklarını

koruyucu politikaların hayata geçirilmesi gibi çeşitli önlemler öngörülmektedir (Dur & Öztürk, 2017).

Çocuk işçiliği bağlamında en kırılgan gruplardan biri de tarım sektöründe çalışan çocuklardır. Tarımda çalışan çocuklar, çalışma koşulları, yaşam standartları, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim açısından son derece dezavantajlı durumdadır. Fiziksel olarak ağır işlerde çalışmaları, uzun saatler boyunca güneş altında kalmaları ve pestisit gibi kimyasal maddelere maruz kalmaları, bu çocukların hem kısa hem de uzun vadeli sağlık sorunları yaşama riskini artırmaktadır. Ayrıca, kırsal bölgelerde eğitim imkânlarının sınırlı olması nedeniyle bu çocuklar eğitim hayatından erken kopma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, tarımda çocuk işçiliğinin engellenmesine yönelik özel politikaların geliştirilmesi ve uygulanması büyük önem arz etmektedir.

Giresun ili Piraziz ilçesindeki fındık işletmelerinde çalışan çocuk işçilerin yaşam şartları, fındık tarımında yer almalarına neden olan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel unsurlar, barınma, beslenme, sosyal ihtiyaçlar ve geleceğe yönelik beklentileri üzerine yapılan bu araştırmada, çocuk işçiliğinin önlenmesi adına öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri, 2019 yılı fındık hasat dönemi sırasında yapılan anketlerden sağlanmıştır. Bu anketlere, fındık işlerinde çalışmak üzere gelen 66 çocuk işçi dahil olmuştur. Elde edilen veriler, SPSS yazılımına aktarılmış ve frekans, yüzde, ortalama, minimum ve maksimum değerler gibi basit istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Giresun ilindeki fındık işletmelerinde çalışan çocukların yaş ortalaması 15,89 olarak belirlenmiş ve en genç çalışanın yaşı ise 11 olarak kaydedilmiştir. Çocuklar, gelişimlerinin en kritik dönemlerinde, sezon boyunca her gün ortalama 10,33 saat çalışmaktadır. Katılımcıların %68,2'sinin okulda kayıtlı olduğu, ancak %32,8'inin eğitim hayatını sürdüremediği gözlemlenmiştir. Geleceğe dair beklentileri sorulduğunda, %30'unun meslek edinmek istediği, %18'inin ise işçi olmayı reddettiği ve daha iyi bir yaşam sürmeyi istediği, %13,6'sının ise herhangi bir beklentisi olmadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, çocukların fındık tarımında çalışmaya yönelmesi ve mevsimlik tarım işçiliğine katılmaları, eğitim, sağlık ve psikolojik gelişim gibi pek çok açıdan olumsuz sonuçlar doğurmakta ve çocukların sağlıklı bir şekilde gelişmelerine engel olmaktadır. Bu durum, çocukların temel yaşam haklarının ihlali anlamına gelmektedir. (Karadeniz vd. 2021).

Çocuk işçiliği sorununun çözülmesi mümkündür, ancak bunun için sorunun tüm boyutlarının ayrıntılı bir şekilde analiz edilerek etkili çözüm önerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu süreç uzun bir zaman alabilir, ancak en önemli unsurlardan biri, bu konuda istekli ve kararlı bir yaklaşım sergilemektir. Eğer çocuk işçiliği var olmaya devam ederse, bu çocukların arkasında hukuki gücü olan çocuk sendikalarının bulunması önemli bir adım olabilir. Ayrıca, çocuk işçilerinin (sokak dilencileri, satıcılar vb.) barınma ihtiyaçlarını karşılayacak lojmanlar veya evler ve oyun kulüpleri gibi sosyal alanlar oluşturulması da bir çözüm önerisi olabilir. Yapılan bir çalışmada, çocuk işçiliğine yönelik şu öneriler sıralanmıştır:

Çocuk işçiliği, küresel bir sorun olup yalnızca ulusal düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde de çözüm arayışı gerektiren bir meseledir. Çok uluslu şirketler hem kendi bünyelerinde hem de taşeronları aracılığıyla çocuk işçi çalıştırmamak konusunda bilinçlendirilmeli, bu bağlamda uluslararası düzenlemelere gidilmelidir. Tüketici olarak tüm bireyler, çocuk işçiliğine karşı bir duruş sergileyerek çocuklar tarafından üretilen ürünleri satın almamaya özen gösterebilirler. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), çocuk işçiliği ile mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, bu sorunun sadece ILO tarafından çözülmesi beklenmemelidir. Birleşmiş Milletler'in diğer organları (UNESCO, UNICEF gibi) ve sivil toplum kuruluşları ile işçi ve işveren birlikleri gibi uluslararası kuruluşlar da bu mücadelede etkin bir rol oynamalıdır. Ulusal düzeyde olduğu kadar, uluslararası boyutta da çocuk işçiliği üzerine daha fazla araştırma yapılması gerektiği açıktır. Ulusal ölçekte çocuk işçiliğiyle mücadeleye yönelik ilk adım, bu sorunun varlığını kabul etmek ve bir problem olarak tanımlamaktır.

Ulusal kamuoyu çocuk işçiliği konusunda bilgilendirilmeli ve duyarlılaştırılmalıdır. Eğitim ve okul çocuk işçiliğini sona erdirmeye en etkili araçtır. Hem temel eğitim hem de mesleki eğitim yaygınlaştırılmalıdır. Eğitimin doğrudan ve dolaylı maliyetleri, yoksul ailelerin de katlanabileceği duruma getirilmeli, eğitimin kalitesi yükseltilmeli ve gelecekte istihdam olanağı sağlar duruma getirilmelidir. Çocuk işçiliğinin en önemli nedenlerinden olan yoksulluğu ortadan kaldıracı ve toplum refahını artırıcı politikalar oluşturulmalı ve uygulanmalıdır. Ulusal düzeyde yapılacak diğer önemli bir faaliyet, çocuk işçiliği konusunda uluslararası standartlara da uyum sağlayacak şekilde, mevzuat oluşturmak ve etkin bir biçimde uygulamaktır. Çocuk işçilerin yerine yetişkin işçiler istihdam edilmeli, özellikle de kadınların üretime

katılmaları sağlanmalıdır. Ticarete çocuk işçiliğine son verilmelidir. Sadece ucuz-uysal çocuk işgücü istihdam ederek ticarete haksız rekabet sağlamanın önüne geçilmelidir. Çocuk işçiliğine karşı ülkedeki tüm taraflar birlikte ve koordineli bir şekilde mücadele etmelidir. Bu konuda bir sosyal ittifak sağlanmalıdır. Özellikle hükümetler, işçi ve işveren kuruluşları, sivil kuruluşlar, üniversiteler vs. birlikte hareket etmelidir. Ulusal düzeyde kamu ve özel kuruluşların faaliyetlerini koordine etmek, ulusal veya bölgesel eylem programlarını hayata geçirmek için kurumsal bir mekanizma oluşturmalı ve güçlendirilmelidir. Ulusal ve bölgesel düzeyde eylem programları uygulamak, buralarda kazanılan deneyimleri kullanarak bu programları daha geniş alanlara yaymak gerekmektedir. Çocuk işçiliği ile mücadelede, yoksul ailelerin çocuklarını çalışma hayatından alıkoyup okula gönderilebilmesi için, bu ailelere doğrudan ekonomik yardım da yapılmalıdır. Çok kötü şartlarda ve istihdam biçimlerinde çalışan çocuklar çalışmaktan alıkonulduktan sonra, normal hayata döndürülmeden önce ihtiyacı olanlar rehabilite edilmelidir.

Çocuk işçiliği ile mücadelede, mevcut sınırlı kaynaklarla hangi adımların atılması gerektiği konusu önemli bir tartışma alanıdır. ILO'nun önerdiği gibi, ilk aşamada kısa vadede, kabul edilemez işlerde çalışan çocuklar (örneğin kölelik, fahişelik, uyuşturucu ticareti) ve ağır, tehlikeli işlerde (madenler, taş ocakları vb.) yer alanlar, en kırılgan gruplar olarak önceliklendirilmelidir. Bunun yanında, 12 yaşın altındaki çocuklar ve kız çocukları gibi özel koruma gereksinimi duyan grupların tespiti ve müdahalesi sağlanmalıdır. Ayrıca, bu çocukların çalışmaya devam etmeleri engellenene kadar iş yerlerinde korunması sağlanmalı, yaşam koşullarının iyileştirilmesi hedeflenmelidir. Orta ve uzun vadede ise çocuk işçiliğinin tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik etkin politika ve stratejiler geliştirilip uygulanmalıdır (Çöpoğlu, 2018).

Çocuk işçiliği ve eğitim ile ilgili yasal düzenlemelerin birbirleriyle tutarlı olması önemlidir. Bu yasaların hem amacı hem de uygulama biçimi açısından birbirini desteklemesi gerekmektedir. Çocuk işçiliği ile mücadele eden ulusal yasalar, 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi ve özellikle 138 Sayılı ILO Sözleşmesi ile uyumlu olmalı, bu yasalar tüm çocukları kapsayacak şekilde şekillendirilmelidir (Çöpoğlu, 2018).

Çocuk işçiliği, üretim amacıyla çocuk emeğinin kullanılması anlamına gelir ve günümüzde, bilgi çağının etkisiyle hala önemli bir sorundur. Küreselleşen dünyada çocuk işçiliği sadece gelişmekte olan ülkelerin değil, bu sorunu belirli ölçülerde çözmüş olan gelişmiş ülkelerin

de karşılaştığı bir meseledir. Zira çocuk işçiliği, doğrudan ve dolaylı etkileriyle tüm dünya çapında hissedilmektedir. Bu nedenle, çocuk işçiliği, tüm insanlığın ortak sorunu olarak kabul edilmelidir (Tunçcan, 2000: 257).

Kaynakça

Murat, G., ve Aykaç, M. (2020). Covid- 19 ve Emek Piyasaları: Etkiler ve Muhtemel Yönelişler. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 9(1), 91-122.

Özdemir, N. E., Akyiğit Albayrak, E., & Korkutan, M. (2024). Türkiye'de Çocuk İşçiliği: Sağlık ve Sosyal Yaşam Koşulları Bağlamında Bir Değerlendirme. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 7(1), 44-66. <https://doi.org/10.38004/sobad.1413138>

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Birinci Kısım, Madde 1-20, UNICEF, https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html, 1989, (ET: 30.01.2018).

Karadeniz, O., vd. (2021). Fındık tarımında çocuk işçiliği: Giresun ili Piraziz ilçesi örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 36(3), 398-407.

Çöpoğlu, M. (2018). Türkiye'de Çocuk İşçiliği: Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (14), 357-398.

Kahraman, B. ve Özden, M.H. (2017). Çocuk Yoksulluğu ve Sokakta Çalışan Çocuk İşçiler Üzerine Bir İnceleme *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*.

Kayhan, N. (2012). Çocuk İşçiliği, Ipec Deneyimi Işığında Sanayide Çalışan Çocukların Sorunları: *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 187-200.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2017-2023)

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

KAPSAYICI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME (KAZAKİSTAN)

Adelya DASTAN*

Özet

Kazakistan, son 50 yılda iki önemli urbanizasyon dalgası yaşamıştır. İlk dalga, Sovyetler Birliği'nin merkezi planlama politikaları çerçevesinde şekillenmiş ve ekonomik büyümeyi desteklemeyen bir şehirleşme modeli sunmuştur. İkinci dalga ise bağımsızlık sonrası dönemde ortaya çıkmış ve ekonomik büyüme ile şehirleşmenin birlikte ele alındığı bir süreci kapsamaktadır. Bugün Kazakistan, "Kazakistan-2050" stratejisi çerçevesinde şehirleşme oranını %56'dan %70'e çıkararak sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektedir. Bu strateji, ekonomik büyümeyi, çeşitliliği ve enerji verimliliğini artırmayı amaçlamaktadır.

Şehirlerin herkes için adil, çevre dostu ve uzun vadeli yaşanabilir hale getirilmesini hedefler. Bu çerçevede, Kazakistan'da tüm vatandaşların gelir, yaş, cinsiyet ve etnik köken fark etmeksizin eşit fırsatlara sahip olması amaçlanmaktadır. Doğal kaynakların korunması, enerji verimliliği ve karbon ayak izinin azaltılması, bu sürecin temel unsurlarındandır.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Kazakistan, Kazakistan 2050.

Giriş

Kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşme, şehirlerin herkesi kapsayan, adil, çevre dostu ve uzun vadeli yaşanabilir bir şekilde planlanması anlamına gelir. Bu kavram, şehirlerin tüm sakinlerine (gelir, yaş, cinsiyet veya etnik köken gibi farklılıkları göz ardı ederek) eşit fırsatlar sunmasını amaçlar. Aynı zamanda, doğal kaynakların korunmasını, enerji verimliliğini, karbon ayak izinin azaltılmasını ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak gelişmeyi ifade eder.

---

* Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

Kazakistan, son 50 yılda iki farklı urbanizasyon dalgasına sahne olmuştur.

- İlk dalga, Sovyetler Birliği'nin merkezi planlama politikaları ile şekillenmiş ve ekonomik büyümeyi desteklemeyen bir şehirleşme yapısını yansıtmıştır.

- İkinci dalga ise bağımsızlık sonrası dönemde ortaya çıkmış, ekonomik büyüme ve şehirleşmenin birlikte ele alındığı bir süreci içermektedir.

Günümüzde Kazakistan, stratejik planlamalarla şehirleşmeyi sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda yönetmeye çalışmaktadır. Ancak, bu süreçte karşılaşılan temel zorluklar arasında sosyal eşitsizlik, konut erişimi ve çevresel sorunlar öne çıkmaktadır.

Kazakistan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde "Kazakistan-2050" stratejisini belirlemiştir. Bu kapsamda ekonomik büyümeyi ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için şehirleşme oranını %56'dan %70'e çıkarmayı öngörmektedir.

- Urbanizasyonun Yönetimi için, Urbanizasyonun avantajlarından yararlanmak ve gelir eşitsizliği, konut erişim sorunları ve çevre kirliliği gibi riskleri en aza indirmek için iyi düşünülmüş kamu politikalarının gerekliliğini ortaya koymuştur (Güven, 2016). Ancak urbanizasyonun avantajlarına rağmen, yanlış yönetimi sosyal ve çevresel sorunların yoğunlaşmasına ve gayri resmi yerleşimlerin artmasına yol açabilir.

Kazakistan'ın sürdürülebilir kentleşme hedeflerine ulaşmasında önemli rolü Astana Uluslararası Finans Merkezi (AIFC) oynamaktadır. AIFC, yeşil finansman ve sürdürülebilir kalkınma projelerine odaklanarak, çevre dostu yatırımları teşvik etmektedir. Özellikle yeşil tahviller ve çevreye duyarlı finansal araçlar aracılığıyla kentsel dönüşüm projelerine finansman sağlamayı hedeflemektedir. Bu sayede, şehirlerdeki karbon ayak izini azaltan, yenilenebilir enerji kaynaklarını teşvik eden ve sosyal kapsayıcılığı destekleyen projeler hayata geçirilmektedir. AIFC'nin sürdürülebilir kentleşme vizyonu, su ve enerji kaynaklarının verimli kullanımını, yeşil alanların korunmasını ve genişletilmesini, akıllı ulaşım sistemleri gibi modern çözümlerle şehirlerin herkes için erişilebilir hale getirilmesini içermektedir. Bu stratejik projeler, Kazakistan'ın geleneksel mimarisini, kültürel

değerlerini ve modern şehircilik anlayışını harmanlayarak global bir ilham kaynağı olmayı hedeflemektedir.

Başarı örnekleri ve Akıllı Şehir Projeleri incelendiğinde Nur-Sultan (Astana) ve Almatı'nın akıllı şehir projeleri ile dünya çapında başarı elde ettiği görülmektedir (Karabulut ve Amirbek, 2023). "Dijital Kazakistan" programının bir parçası olan bu projeler, güvenlik, kamu hizmetleri, ulaşım ve devlet hizmetlerinin otomatikleştirilmesini kapsar. Akıllı ulaşım sistemleri, akıllı altyapılar ve çevre dostu uygulamalar ile şehirlerin yaşam kalitesi artırılmaktadır.

Toplumsal ve Sosyal Katılım Projeleri çerçevesinde Stepnogorsk gibi şehirlerde, dezavantajlı kesimlerin toplumsal hayata katılımını artırmak için sosyo-kültürel tesisler kurulmuştur. Bu tesisler, Romanlar ve diğer azınlık gruplarının bir araya gelerek sosyalleşmesine ve kültürel etkinliklere katılmasına olanak sağlamaktadır.

Almatı ve Erişilebilir Kamusal Alanlar: Almatı'da yeşil alanlar ve yürüyüş yolları, tüm yaş gruplarının güvenle ve keyifle kullanabileceği şekilde tasarlanmıştır. Bu kamusal alanlar, şehirdeki sosyal refahı artırırken çevresel sürdürülebilirliği desteklemektedir.

Astana'daki Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Kentleşme Projeleri

1. Düşük Karbonlu Şehir Gelişimi

Astana, sürdürülebilir kentleşme çabalarında düşük karbon emisyonlarına odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, merkezi ısıtma sistemleri, atık yönetimi, bina yapıları ve ulaşım sistemlerinde iyileştirmeler yapılarak sera gazı emisyonlarının azaltılması hedeflenmektedir. Hedeflenen iyileştirmeler, 2030 yılına kadar yıllık 25 milyon ton CO² azaltımı sağlamayı amaçlamaktadır; bu miktar, Kazakistan'ın ulusal emisyon azaltım hedefinin %30'una karşılık gelmektedir.

2. Ekolojik Ayak İzinin Azaltılması

Astana'nın çevresel sürdürülebilirlik stratejisi, şehirde enerji ve su tüketimini düşürmeye, yeşil alanları ve temiz su kaynaklarını korumaya odaklanmaktadır. Bu bağlamda, yeşil tasarım uygulamaları ve bölgesel enerji tedarik sistemleri teşvik edilmektedir. Kentin bu çalışmaları, ekolojik ayak izini azaltmak için önemli adımlar olarak görülmektedir.

3. Kent İçi Altyapı Yatırımları

Astana’da sürdürülebilir bir kentleşme yapısı kurabilmek için, yol ve teknik altyapı yenilemeleri yapılmaktadır. Mevcut altyapının düzenli bakımı, sızıntı gibi sorunların çevresel ve mali zararlarını azaltmayı hedeflemektedir. Ayrıca, göç nedeniyle nüfus artışı yaşayan Astana gibi şehirlerde, uygun fiyatlı konut ve altyapı yatırımları ihtiyacı artmaktadır. Bu bilgiler, Astana’nın sürdürülebilir ve kapsayıcı bir şehir olma yolunda attığı adımları göstermekte olup, sürdürülebilir kentleşme konusunda diğer şehirler için örnek teşkil etmektedir.

Herkes İçin Kent

Kentler, kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşme kapsamında “Herkes İçin Kent” modeline nasıl adapte olunabileceği sorusunu tartışmaktadır. Kazakistan’da bu konudaki gelişmeler şu şekilde devam etmektedir;

1. Astana-Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik İyileştirmeleri

- Astana, kentteki engelli bireylerin erişilebilirliğini artırmak için çeşitli altyapı projelerine yatırım yapmaktadır.
- Şehir içi ulaşımında engelli dostu duraklar, kaldırımlar ve toplu taşıma araçları sunularak herkesin şehri daha rahat kullanabilmesi sağlanmaktadır.

2. Stepnogorsk-Sosyal İçerme ve Kültürel Tesisler:

Stepnogorsk şehrinde, özellikle Romanlar ve diğer azınlık grupları gibi dezavantajlı kesimlerin sosyal hayata katılımını artırmak için sosyo-kültürel tesisler kurulmuştur. Bu tesisler, farklı grupların bir araya gelerek sosyalleşebileceği ve kültürel etkinliklerde bulunabileceği alanlar sunmaktadır.

3. Almatı-Çevre Dostu Kamusal Alanlar ve Erişilebilirlik:

Almatı’da yeşil alanlar ve yürüyüş yolları, sadece çevresel sürdürülebilirlik için değil, aynı zamanda tüm yaş gruplarının kullanabileceği erişilebilir alanlar olarak tasarlanmıştır. Bu alanlar, çocuklardan yaşlılara kadar tüm vatandaşların güvenli ve keyifli bir şekilde vakit geçirmesi için oluşturulmuştur. Kazakistan’ın bu şehirlerindeki uygulamalar, dezavantajlı grupların kamusal alanlara

erişimini artırmak, güvenliği sağlamak ve herkes için kapsayıcı yaşam alanları oluşturmak adına örnek teşkil etmektedir.

Smart City (Akıllı Şehir)

Akıllı şehirlerdeki amaç, şehirdeki sakinlerin yaşam kalitesini artırmak ve belediye hizmetlerinin verimliliğini yükseltmek için *akıllı* teknolojilerin hayata geçirilmesidir (Erkek, 2017). Bu proje, *Dijital Kazakistan* programının bir parçasıdır. Yeni teknolojilerin uygulanacağı ana alanlar güvenlik, kamu hizmetleri, ulaşım, devlet hizmetlerinin otomatikleştirilmesi, eğitim ve sağlık olarak belirlenmiştir. Pilot olarak Astana, Almatı, Aktöbe ve Petropavlovsk seçilmiştir. Şu an, bu şehirlerin örnek projeleri başarılı kabul edilmektedir. 2020 yılı itibarıyla Smart Astana ve Smart Almatı, dünya çapında *akıllı şehirler* sıralamasına girmiştir.

Smart Astana Uygulaması

Uygulama, şehir sakinlerinin günlük yaşamını kolaylaştırmak için çeşitli hizmetler sunar ve *Smart Astana* projesinin bir parçası olarak akıllı şehir çözümlerine katkıda bulunur. Sağladığı imkanlar şöyle sıralanabilir;

- Kamu Hizmetlerine Erişim: Elektrik, su, doğalgaz gibi hizmetlerin fatura ödemeleri ve takibi.
- Ulaşım Çözümleri: Toplu taşıma güzergahları, otobüs saatleri ve bilet satın alma imkânı.
- Güvenlik ve Bildirimler: Şehirdeki acil durum uyarıları ve güvenlik bilgileri.
- Çevre ve Geri Dönüşüm: Atık yönetimi ve geri dönüşüm noktalarının takibi.

Uygulama, şehir sakinleriyle kamu hizmetleri arasında doğrudan bir bağlantı kurarak şehir kaynaklarının daha etkin kullanılmasını sağlamaktadır.

Sonuç

Kazakistan, 2050 yılına kadar ulaşmayı hedeflediği sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda ekonomik büyümeyi, çeşitliliği ve enerji verimliliğini artırmayı planlamaktadır. Ülke, yeşil ve çeşitli bir

ekonomi oluşturmayı, enerji tüketimini yarı yarıya azaltmayı ve kentleşme oranını %56'dan %70'e çıkarmayı hedeflemektedir.

Bu süreçte, kentsel alanların geliştirilmesi ve iyi yönetilmesi büyük önem taşımaktadır. Kentleşme, ekonomik büyüme, sosyal refah ve yeniliklerin artırılmasında anahtar bir faktör olarak görülmekle birlikte, çevresel zorluklar ve altyapı yüklerini de beraberinde getirmektedir.

Bu nedenle, Kazakistan'da sürdürülebilir kentsel kalkınmanın başarıya ulaşması için ulusal ve yerel yönetim stratejilerinin entegre ve etkili bir şekilde uygulanması kritik önemdedir. İyi tasarlanmış ve etkin yönetilen kentsel kalkınma, ekonomik büyümeyi destekleyebilir, sosyal refahı artırabilir ve çevresel etkileri azaltabilir. Şehirlerin potansiyelini en iyi şekilde değerlendirmek, güçlü yönetim, kapsamlı planlama ve topluluk katılımıyla mümkün hale gelmektedir. Böylece, şehirlerin daha kapsayıcı, dirençli ve sürdürülebilir hale gelmesi sağlanabilir ve bu da Kazakistan'ın kalkınma yolculuğunda güçlü bir katalizör görevi görebilir.

Kaynakça

Erkek, S. (2017). 'Akıllı Şehircilik' Anlayışı ve Belediyelerin İnovatif Uygulamaları, *Medeniyet ve Toplum*, 1(1).

Güven, A. (2016). Urban, Urbanization and Urban Management Needs. *Journal of International Management Educational and Economics Perspectives*, 4(1), 21-30.

Karabulut, B. Ve Amirbek, A. (2023). Yeşil Endüstri ve Akıllı Kentler Alanında Kazakistan Modeli (Rapor), (Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme- Araştırma dizisi; yayın no: 06

eGov Kazakhstan. (n.d.). Kazakistan'ın Akıllı Şehirleri. <https://egov.kz/cms/ru/smart-cities>

Kazakistan Başbakanlığı. (n.d.). Kazakistan-2050 Stratejisi Devlet Programı. <https://primeminister.kz/ru/gosprogrammy/strategiya-kazahstan-2050>

UNDP Kazakhstan. (2019). İnsani Gelişme Ulusal Raporu 2019

Kazakistan'da Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Hızlandırıcısı Olarak Kentleşme https://ecogofond.kz/wpcontent/uploads2020/03/RUS_KAZ-NHDR2019_compressed.pdf

eGov Kazakhstan. (n.d.). Smart Astana Uygulaması. <https://data.egov.kz/apps/view?appId=AWfjcsJiWxedQG6VV2tC>

eGov Kazakhstan. (n.d.). Kazakistan'ın Akıllı Şehirleri. <https://egov.kz/cms/ru/smart-cities>.

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

AZERBAYCAN-ERMENİSTAN SAVAŞI SONRASINDA
KARABAĞ'DA SÜRDÜREBİLİRLİK

Ulvi ABDULLAYEV*

Özet

2020 Karabağ Savaşı, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü yeniden sağlamasıyla sonuçlandı, ancak bölgede büyük yıkıma neden oldu. Savaş sonrası dönemde Azerbaycan, pandemi ve küresel ekonomik krizin zorluklarına rağmen Karabağ'ın yeniden inşasına ve sürdürülebilir kalkınmasına odaklandı. Bu süreçte ekonomik büyüme, sosyal uyum ve çevresel koruma önceliklendirildi. Yeniden inşa çalışmaları kapsamında altyapı onarılıyor, yerinden edilmiş kişilere barınma sağlanıyor, mayınlar temizleniyor ve yeni altyapı yatırımları yapılıyor. Ekonomik kalkınma için tarım, turizm ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı teşvik ediliyor. Sosyal kalkınma alanında eğitim ve sağlık hizmetleri iyileştiriliyor, kültürel miras korunuyor ve göç sorunuyla mücadele ediliyor. Çevresel sürdürülebilirlik için biyoçeşitlilik korunuyor, su kaynakları yönetiliyor, atık yönetimi sağlanıyor ve iklim değişikliğiyle mücadele ediliyor. Azerbaycan, bu zorlu süreçte uluslararası işbirliklerine de büyük önem veriyor.

Anahtar Kelimeler: Karabağ Savaşı, Sürdürülebilir Kalkınma, Ekonomik Kalkınma, Yenilenebilir Enerji.

Giriş

2020 yılı, dünya genelinde pandemi ve ekonomik krizle mücadele edilen zorlu bir yıl olmuştur. Birçok ülke, büyük ölçekli politikaları ertelemek ve harcamaları dengelemek zorunda kalmıştır. Bu zorluklara rağmen Azerbaycan, Ermenistan'ın saldırganlığına karşı mücadele ederken aynı zamanda Karabağ'ın yeniden inşası ve sürdürülebilir kalkınması için önemli adımlar atmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti, kamu yaşamının tüm alanlarında modernleşme hedefiyle, gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu hedefe ulaşmak için belirli

---

* Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

hedeflere dayalı bir strateji ve vizyon sistemi benimsemiştir. Savaş sonrası Karabağ'da sürdürülebilir kalkınma, bölgenin geleceği için kritik bir öneme sahiptir. Sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmayan bir kalkınma modelidir. Karabağ bağlamında sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme, sosyal uyum ve çevresel korumayı bir arada ele almayı gerektirir. Bu incelemede, savaş sonrası Karabağ'da sürdürülebilir kalkınmanın önemi ve bu hedefe ulaşmak için atılan ve atılabilecek adımlar ele alınacaktır. Bölgenin yeniden inşası, ekonomik kalkınma stratejileri, sosyal kalkınma çalışmaları ve çevresel sürdürülebilirlik politikaları incelenecektir. Ayrıca, uluslararası işbirliğinin Karabağ'ın sürdürülebilir kalkınmasındaki rolü de değerlendirilecektir.

2020 Karabağ Savaşı, 27 Eylül 2020'de Azerbaycan ile Ermenistan arasında Ermenistan'ın başlattığı tahribat sonucunda patlak vermiştir (Kişi, 2022). Bu savaş, 1988-1994 yılları arasında yaşanan ilk Karabağ Savaşı'nın ardından oluşan gerginliklerin bir devamı niteliğindedir (Shamilov ve Dönmez Kara, 2021). Azerbaycan, Türkiye'nin desteğiyle, hukuken kendi toprakları olan Karabağ ve işgal altındaki yedi ayrı bölgeyi geri almak için askeri bir operasyon başlatmıştır. Savaş, 44 gün sürmüş ve 9 Kasım 2020'de Rusya'nın arabuluculuğunda bir ateşkes anlaşması imzalanarak sona ermiştir (Kılavuz, 2017; Sarıkaya, 2020).

Savaşın Bölgeye ve İnsanlara Olan Etkileri

Savaşın sonuçları bölge üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Her iki tarafta da ağır kayıplar vermiştir. Azerbaycan 44 gün süren savaşta ağır topçu ateşi sonucu aralarında çocuk, kadın ve yaşlıların da bulunduğu toplam 94 sivil hayatını kaybetmiş, 400'den fazla sivil yaralanmış, aynı zamanda 2908 Azerbaycan askeri de şehit olmuştur. Bin asker yaralanmış, 6 kişi ise kaybolmuştur (Sadık, 2023).

Mülteciler: Savaş sonucunda birçok insan evlerini terk etmek zorunda kalmış, bölgedeki etnik dengeler değişmiştir. Yaklaşık 600 bin Azerbaycanlı, 1994'ten bu yana mülteci durumuna düşmüş; savaş sonrası bu durum daha da derinleşmiştir (Shamilov ve Dönmez Kara, 2021).

Savaş sırasında ana altyapı büyük ölçüde zarar görmüş, bu durum bölgeyi ekonomik ve sosyal açıdan olumsuz etkilemiştir.

Sürdürülebilir Kalkınmanın Önemi

Sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmayan bir kalkınma modelidir. Bu kavram, 1987 yılındaki Brundtland Raporu'nda geliştirilen sosyal çevresel ve ekonomik boyutları içermektedir (Yeni, 2014). Sürdürülebilir kalkınmanın temel ilkeleri:

1- Ekonomik Verimlilik: Kaynakların etkin yönetimi ve ekonomik büyümenin sürdürülmesi.

2- Çevresel Koruma: Doğanın ve biyolojik çeşitliliğin korunması, çevresel etkilerin azaltılması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı.

3- Sosyal Adalet: Toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaçlarının karşılanması, özgürlük ve insan haklarına saygı.

Bu ilkeler, sürdürülebilir kalkınmanın üç temel ana başlığı altında oluşur ve sürekli bir gelişme sağlamayı amaçlar.

Karabağ Bağlamında Sürdürülebilir Kalkınmanın Önemi

2020 Karabağ Savaşı sonrasında bölgenin yeniden inşası ve kalkınması sürdürülebilir kalkınma için kritik bir yapıya sahiptir. Karabağ'da sürdürülebilir kalkınmanın neden önemli olduğunun bazı noktaları bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi ekonomik yapılanmadır. Savaş sonrası altyapının yeniden inşası ve ekonomik sistemin yeniden sağlanması için sürdürülebilir ekonomik modellerin sağlanması gerekmektedir. Bu, yerel halkın yaşam standartlarını artıracak ve bölgesel ekonomik bağımsızlığını sonlandıracaktır (Azadalyev ve Akova 2024).

Sosyal Uyum ve Barış önemli noktalardan biridir. Farklı etnik gruplar arasında sosyal uyumun sürdürülmesi, toplumsal barış için önemlidir. Sürdürülebilir kalkınma, sosyal adalet ve özgürlük politikalarına dayalı projelerle bu hedefe katkı sağlanabilir.

Çevresel Koruma başlığı altında Karabağ'ın doğal yapısının ve ekosistemlerinin korunması, biyoçeşitliliğin sürdürülmesi ve geliştirilmesi için kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda, alternatif enerji kaynaklarına yatırım yapılmalıdır.

Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Boyutlar

Sürdürülebilir kalkınmanın üç ana boyutu vardır. Bunlardan bir tanesi ekonomik boyuttur. Ekonomik büyüme ile birlikte gelirin adil olması, yerel ekonomilerin genişletilmesi ve geliştirme imkânları hedeflenir. Karabağ'da tarım, turizm ve sanayi gibi sektörlerde sürdürülebilir yatırımlar yapılmalıdır. Diğer boyut ise sosyal boyuttur. Toplumda özgürlüğü sağlamak, eğitim olanaklarını artırmak ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak sosyal sürdürülebilirliğin temel unsurlarıdır. Bu bağlamda, yerel halkın katılımını teşvik eden projeler geliştirilmelidir.

Son boyut ise çevresel boyuttur. Karabağ'ın doğal yapısının ve ekosistemlerinin korunması, biyoçeşitliliğin ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle atık yönetimi ve enerji verimliliği gibi konular ele alınmalı, alternatif enerji kaynaklarının kullanımı teşvik edilmeli ve yenilenebilir enerjiye yatırım yapılmalıdır. Karabağ'da çevre dostu uygulamaların ve teknolojilerin benimsenmesi gerekmektedir. Genel olarak Karabağ'da sürdürülebilir kalkınma, bölgesel gelecek için hayati öneme sahiptir. Bu çözümler sayesinde hem ekonomik hem de sosyal açıdan daha gelişmiş ve kapsayıcı bir toplum oluşturulabilir (Camalzade, 2022).

Yeniden İnşa Süreçleri

2020 Karabağ Savaşı'nın ardından, Azerbaycan, işgalden kurtarılan topraklarda kapsamlı bir yeniden inşa sürecine girmiştir. Bu süreç, yıkılan altyapının onarımı, yerinden edilmiş kişilerin barınma ihtiyacının karşılanması, mayın temizleme çalışmaları ve genel altyapı yatırımlarını içermektedir. Azerbaycan, bu çalışmaları hızlı bir şekilde yürütmek için önemli kaynaklar ayırmış ve 3 yılda bölgenin imar ve ihyası için 7 milyar dolar harcamıştır (Sipahi vd. 2022).

Yıkılan Altyapının Onarımı

Savaşın ardından birçok yol ve köprü hasar görmüş, bu da ulaşımda ciddi aksaklıklara yol açmıştır. Azerbaycan hükümeti, bu yolların ve köprülerin onarımına yönelik projeler başlatmış ve yeni ulaşım ağları inşa etmeye başlamıştır. Tahrip olan konutlar ve kamu binalarının onarımı için çeşitli projeler geliştirilmekte; yerinden edilmiş Azerbaycanlıların geri dönüşü için uygun barınma olanakları geliştirilmektedir.

Barınma İhtiyacının Karşlanması

Savaş sonrasında bölgede yerinden edilmiş kişilerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması kritik bir yapıya sahiptir. Azerbaycan Cumhuriyetinin, mülteci durumundaki halkını geri dönüşünü teşvik etmek amacıyla acil durum barınma alanları oluşturmuş ve kalıcı konut projeleri geliştirmiştir. Uzun vadeli çözümler için yeni konut projeleri üzerinde çalışmalar sürdürülmektedir. Bu projeler, yerinden çıkarılmış ailelerin sosyal entegrasyonunu sağlayacak şekilde tasarlanmaktadır.

Mayın Temizleme Çalışmaları

Azerbaycan hükümeti, uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak mayın temizleme faaliyetlerini hızlandırmaktadır. Bu sayede tarım arazilerinin ve yerleşim yerlerinin güvenli hale getirilmesi hedeflenmektedir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, mayın temizleme çalışmalarının önemine dikkat çekmiş ve uluslararası toplumdan destek istemiştir. Türkiye, yerli üretim mayın temizleme aracı MEMATT'ı Azerbaycan'a göndererek bu çalışmalara destek olmuştur. Mayınlar, tarım arazilerinin ve yerleşim yerlerinin kullanımını engellemekte ve insanların güvenliğini tehdit etmektedir.

Altyapı Yatırımları

Yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik yatırımlar yapılmakta; hidroelektrik santralleri gibi projelerle enerji üretimi artırılmaktadır. 2021-2023 yılları arasında dört yeni hidroelektrik santrali oluşturulmuş ve toplamda 40 yeni santral planlanmaktadır (Bekkari, 2023).

Ulaşım altyapısına bakıldığında, yeni yollar, köprüler ve demiryolları inşa edilerek bölgede ulaşım ağının geliştirilmesi ve ulaşımın kolaylaştırılması hedeflenmektedir. Azerbaycan, işgalden kurtarılan topraklarda ulaşım altyapısını modernize etmek ve bölgeyi uluslararası taşımacılık ağlarına entegre etmek için çalışmalar yürütüyor. Bu çalışmalar kapsamında yeni otoyollar, tüneller ve köprüler inşa ediliyor, mevcut yollar restore ediliyor ve demiryolu hatları yenileniyor. Horadiz-Ağbend demiryolu hattı ve Füzuli Uluslararası Havalimanı gibi projeler, bu çalışmaların önemli örnekleri arasında yer almaktadır.

Bu yeniden büyüme, bölgesel ekonomik kalkınmayı sağlamak ve yerel halkın yaşam standartlarını artırmak için kritik bir rol oynuyor.

Sürdürülebilir kalkınma politikaları çerçevesinde sürdürülen bu çalışmalar, Karabağ'ın geleceği açısından büyük önem taşıyor.

Ekonomik Kalkınma

2020 Karabağ Savaşı'nın ardından Azerbaycan, Karabağ'ın yeniden inşası ve ekonomik kalkınması için çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Bu stratejiler arasında tarımın teşviki, turizmin geliştirilmesi ve doğal olarak sürdürülebilir kullanım yer almaktadır.

Tarım, Azerbaycan ekonomisinde önemli bir yere sahip ve ülkenin büyüme potansiyelinin %40'ından fazlası tarım sektöründen sağlanmaktadır. Savaş sonrası dönemde tarımın desteklenmesi için çeşitli projeler hayata geçirilmiştir. "Dost Agropark" gibi akıllı tarım kompleksleri kurulmakta ve bu parklarda modern tarım teknikleri kullanılarak verimlilik artırılmaktadır (Rahimli, 2019). Bu tür projelerle tarımsal üretimin geliştirilmesi ve bölgenin gıda güvenliğine katkıda bulunulması hedeflenmektedir. "Dost Agropark" projesi, akıllı tarım teknolojileri, sıfır atık uygulamaları, yenilenebilir enerji ve sürdürülebilir tarım yöntemleri üzerine odaklanmaktadır. Proje, doğanın ve çevrenin korunmasını önceliklendirmekte ve helal gıda ilkelerine uygun olarak yürütülmektedir.

Yerel çiftçilere sağlanan sübvansiyonlar, tarımsal üretimini teşvik etmekte ve çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin, 2020 yılında köylülere 29.000 manat sübvansiyon verilmiştir. Hükümet, buğday, pamuk, koza, tütün, pirinç, fındık gibi geleneksel ürünlerin üreticilerine ek indirimler sağlıyor. Tarım makineleri ve ekipmanları için sübvansiyonlar, verimliliği artırmada önemli bir rol oynuyor. Bu destekler, çiftçilerin modern tarım tekniklerini kullanmalarına ve gelirlerini artırmalarına yardımcı oluyor.

Hayvancılığın teşvik edilmesi amacıyla çiftçilere büyük ve küçükbaş hayvan dağıtımı yapılmaktadır. Bu destekler, yerel üreticilerin hayvancılık faaliyetlerini geliştirmelerine ve gelirlerini artırmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, hayvancılığın çeşitlendirilmesi ve verimliliğin artırılması hedeflenmektedir. Devlet, hayvancılık sektörüne yönelik çeşitli destek programları yürütmekte ve çiftçilere eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Hayvancılık destekleri, kırsal kalkınmaya ve gıda güvenliğine katkıda bulunmaktadır.

Tarımın yanı sıra Karabağ bölgesi, zengin tarihi ve doğal güzellikleri ile turizm potansiyeline sahiptir. Turizmin geliştirilmesi için yapılan çalışmalar arasında, yeni otel ve konaklama tesislerinin inşası, İki uluslararası havalimanının açılması da turizmi destekleyen önemli adımlardandır.

Bunun yanı sıra yerel kültürü tanıtmak amacıyla çeşitli festivaller düzenlenmektedir. Bu etkinliklerde hem yerel halk hem de uluslararası camia ve medyanın katılması sağlanmaktadır.

Karabağ bölgesi, doğal kaynaklar açısından da zengin bir alandır. Bu sebepten sürdürülebilir kullanımı için atılan adımlarda bulunmaktadır. Bunun için güneş ve rüzgâr enerjisi gibi potansiyeli yüksek olan enerji projeleri geliştirmeyi hedeflemektedir. Mesela Cebrail bölgesinde 240 MW'lık güneş enerjisi projesi planlanmaktadır.

Tarımda organik yöntemlerin benimsenmesi, suyun korunması gibi uygulamalarla doğal olarak sürdürülebilirlik sağlanmaya çalışılmaktadır.

Sosyal Kalkınma

2020 Karabağ Savaşı'nın ardından, Azerbaycan'ın kurtarılan topraklarında sosyal kalkınmayı sağlamak amacıyla çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler, eğitim ve sağlıkta farklılaşan, kültürel değişimin korunması, toplumsal uyumun sağlanması ve göç sorunuyla mücadele gibi alanları kapsamaktadır.

Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin İyileştirilmesi

Okul binalarının onarımı ve yeni eğitim yönetiminin kurulması hedeflenmektedir. Eğitimin güçlenmesi için eğitim ve müfredatın güncellenmesi gibi adımlar atılmaktadır.

Diğer taraftan sağlık tesislerinin yeniden inşası ve sağlık personelinin eğitimi, bölgesel sağlık hizmetlerine erişimin artırılması için önemlidir.

Kültürel Mirasın Korunması

Tarihi yapılar ve kültürel miras unsurları üzerinde restorasyon çalışmaları yapılmakta; bu sayede yerel tarih ve sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenmektedir. Yerel kültürün tanıtılması amacıyla

festivaller ve sergiler düzenlenmekte, bu etkinlikler toplumsal bağları güçlendirmektedir.

Göç Yoluyla Mücadele

Yerinden edilmiş Azerbaycanlıların geri dönüşü için barınma, iş imkânı ve sosyal entegrasyon projeleri geliştirilmekte; bu sayede toplumsal yapı yeniden inşa edilmeye çalışılmaktadır. Bölgedeki Ermeni nüfusuna Azerbaycan vatandaşlığına geçiş teklif; bu süreçle sosyal uyumun sürdürülmesi hedeflenmektedir.

Çevresel Sürdürülebilirlik

Biyçeşitliliğin Korunması

Biyçeşitlilik, ekosistemlerin sağlıklı olması için hayati öneme sahiptir. Karabağ'da biyçeşitliliğin korunması için çeşitli stratejiler uygulanmaktadır. Bunlardan bir tanesi koruma alanlarıdır. Doğal yaşamın korunması ve biyçeşitliliğin sürdürülebilir yönetimi için koruma alanları oluşturulmaktadır. Bu alanların, yerel flora ve fauna türlerinin korunmasına yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Yerel halkın biyçeşitliliğinin önemi hakkında bilinçlendirme, biyçeşitliliği korumalarını sağlayan bir diğer önemli adımdır.

Su Kaynaklarının Yönetimi

Karabağ'da sürdürülebilir su kaynakları yönetimi, bölgenin yeniden inşası ve sürdürülebilir kalkınması için hayati öneme sahiptir. Su kaynaklarının korunması ve verimli kullanımı, tarım, enerji üretimi ve içme suyu temini gibi birçok alanda kritik bir rol oynar. Savaş sonrası dönemde, su altyapısının yenilenmesi ve modern sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması, su verimliliğini artırmak ve su kaynaklarını korumak için önemli adımlardır. Entegre su yönetimi yaklaşımları, su kaynaklarının planlanması, geliştirilmesi ve yönetiminde farklı sektörler ve paydaşlar arasında koordinasyonu sağlayarak sürdürülebilirliği destekler. İklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki etkilerini azaltmak ve su güvenliğini sağlamak için iklim değişikliğine uyum stratejileri geliştirilmelidir. Bu sayede, Karabağ'ın zengin su kaynakları gelecek nesiller için korunabilir ve bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlayabilir (Camalzade, 2022).

Atık Yönetimi

Karabağ'da sürdürülebilir atık yönetimi, bölgenin yeniden inşası ve sürdürülebilir kalkınması için vazgeçilmez bir unsurdur. Entegre bir atık yönetim sisteminin kurulması, atık ayrıştırma ve geri dönüşümün teşvik edilmesi, uygun atık işleme ve bertaraf tesislerinin inşa edilmesi, tehlikeli atıkların etkin bir şekilde yönetilmesi ve kamu bilincinin artırılması gibi adımların atılması gerekmektedir. Bu sayede, Karabağ'da temiz ve sağlıklı bir çevre oluşturulabilir ve bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına önemli katkılar sağlanabilir.

İklim Değişikliğiyle Mücadele

Azerbaycan, 2030 yılına kadar yenilenebilir enerji tüketiminin toplam enerji karışımındaki payını %30'a çıkarmayı hedeflemektedir. Bu hedefe yönelik olarak hidroelektrik, rüzgâr ve güneş enerjisi santrallerine yatırım yapılıyor. Azerbaycan, bu hedefe 2028 yılına kadar ulaşmayı hedefliyor.

- **Hidroelektrik Santraller:** Azerbaycan, 2026 yılına kadar 60 yeni hidroelektrik santrali projesi geliştirmeyi amaçlıyor.

- **Güneş Enerjisi Santralleri:** "Şafak" adlı 240 MW'lık bir güneş enerjisi santrali, SOCAR tarafından İngiliz BP ve Azerbaycan Yatırım Şirketi ile iş birliği içinde inşa edilecek. Bu santralin Sangachal terminaline enerji sağlaması bekleniyor. Cebrail'de kurulacak güneş enerjisi santrali ile üretilen elektriğin, BP'nin Azerbaycan'daki geniş petrol ve gaz operasyonlarının bir kısmını daha temiz hale getirmesi hedefleniyor.

- **Rüzgâr Enerjisi Santralleri:** Azerbaycan Enerji Bakanlığı, uluslararası enerji şirketleri ve uluslararası finans kuruluşlarıyla toplam 28 GW kapasiteli rüzgâr enerjisi projeleri üzerinde çalıştığını belirtti. 2 GW kapasiteli entegre bir açık deniz rüzgâr çiftliği ve yeşil hidrojen üretimi için Masdar ile ikinci bir anlaşma imzalandı.

- **Jeotermal Enerji:** SOCAR, jeotermal enerji üretim potansiyelini araştırıyor.

- **Uluslararası İşbirlikleri:** İklim değişikliğiyle mücadelede Azerbaycan uluslararası işbirliklerine önem vermekte ve COP29 gibi zirvelerde aktif rol oynamaktadır. Bu tür etkinlikler, Azerbaycan'ın yeşil

enerji hedeflerini desteklemek için küresel düzeyde işbirlikleri geliştirmesine olanak tanımaktadır.

Karabağ'ın yeniden inşası ve sürdürülebilir kalkınması, uluslararası işbirliği olmadan mümkün değildir. Azerbaycan, bu süreçte Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Türkiye gibi uluslararası kuruluşlar ve ülkelerle işbirliği yapmaktadır.

Uluslararası kuruluşlar, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü desteklemek ve bölgede istikrarı sağlamak amacıyla önemli bir rol oynamaktadır:

Birleşmiş Milletler, Karabağ sorununun çözümünde önemli bir aktör olarak öne çıkıyor. Özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü tanımaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Karabağ'da mayın temizleme, altyapı onarımı ve ekonomik kalkınma projelerine destek sağlamaktadır.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu, çatışmanın çözümüne yönelik diplomatik çabaların desteklenmesi ve taraflar arasında diyalog kurulmasına yardımcı olmaktadır ve Ermenistan'ın işgalci politikalarını kınamaktadır. AGİT, ayrıca Karabağ'da barışın inşası, insan hakları ve demokratikleşme alanlarında çalışmalar yürütmektedir.

Komşu Ülkelerle İşbirliği

Türkiye, Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan devlet olarak, siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda sürekli destek sağlamaktadır. İki ülke arasında enerji projeleri (Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı gibi) ile ekonomik bağlar güçlendirilmiştir. Türkiye, Karabağ'ın yeniden inşası için Azerbaycan'a mali ve teknik destek sağlamaktadır.

Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye ile birlikte bölgesel enerji güvenliğini artırmak amacıyla ortak projeler geliştirmekte; bu işbirlikleri Güney Kafkasya'da istikrar sağlamayı hedeflemektedir (Toker, 2023).

Teknoloji Transferi

Teknoloji transferi, Azerbaycan'ın ekonomik kalkınmasını desteklemek için önemlidir. Uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak enerji alanında teknolojik bilgi aktarımı sağlanmakta; bu sayede enerji

verimliliği artırılmaktadır. Yabancı üniversitelerle işbirliği içinde teknik eğitim programları düzenlemekte; bu programların yerel iş gücünü artırması hedeflenmektedir.

Genel olarak, Azerbaycan'ın Karabağ'daki yeniden inşa süreci uluslararası işbirlikleri ile desteklenmekte; bu işbirlikleri uluslararası ilişkiler politikası, komşu ülkelerle yapılan anlaşmalar, yatırım çekme yöntemleri ve teknoloji transferi gibi unsurlarla zenginleştirilmektedir. Bu tür işbirlikleri, bölge istikrarı ve kalkınması için kritik bir önem taşımaktadır.

Sonuç

2020 Karabağ Savaşı, Azerbaycan ve Ermenistan toplumları için derin yaralar bırakan bir dönem olmuştur. Savaşın ardından Azerbaycan, uluslararası toplumun da desteğiyle, işgalden kurtarılan topraklarda kapsamlı bir yeniden inşa ve kalkınma sürecine girmiştir. Bu süreçte Azerbaycan, sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda sosyal uyumu ve çevresel sürdürülebilirliği de hedefleyen bir kalkınma modeli benimsemiştir. Karabağ'ın yeniden inşası ve sürdürülebilir kalkınması, bölgenin geleceği ve istikrarı için kritik öneme sahiptir. Azerbaycan, bu hedefe ulaşmak için altyapı onarımından barınma ihtiyacının karşılanmasına, mayın temizleme çalışmalarından ekonomik kalkınma stratejilerine kadar çok yönlü çalışmalar yürütmektedir. Tarımın canlandırılması, turizmin geliştirilmesi, yenilenebilir enerji yatırımları, eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, kültürel mirasın korunması ve göç sorunuyla mücadele, bu çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Ancak, sürdürülebilir kalkınma yolunda aşılması gereken zorluklar da bulunmaktadır. Savaşın yol açtığı çevresel sorunlar, olası etnik gerginlikler ve bölgenin jeopolitik konumu, bu zorlukların başında gelmektedir. Azerbaycan hükümeti, bu zorlukların üstesinden gelmek ve Karabağ'ı yeniden canlandırmak için kararlılıkla çalışmaktadır. Uluslararası işbirlikleri ve güçlü siyasi liderlik, bu süreçte Azerbaycan'a önemli avantajlar sağlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, uzun vadeli bir süreçtir ve ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları bir arada ele almayı gerektirir. Azerbaycan'ın Karabağ'da yürüttüğü çalışmalar, bu bütüncül yaklaşımın bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bölgenin geleceği, bu çalışmaların başarısına ve kalıcı barışın tesisine bağlıdır.

Kaynakça

- Azadalyev, S., & Akova, O. (2024). Azerbaycan'ın Turizm Sektörünün Yeşil Ekonomi Çerçevesinde İncelenmesi. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 7(3), ss. 155-180.
- Bekkari, A. (2023). Azerbaycan Enerji Güvenliği ve Avrupa Birliği İlişkileri, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(2), ss. 31-44.
- Camalzade, G. (2022). Karabağ Ekonomisinin Geleceğine Bakış: Sürdürülebilir Kalkınma Modeli, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 3(2), ss. 32-42.
- Kılavuz, İ. T. (2017). Dağlık Karabağ Müzakerelerinin Geleceği, *Avrasya Etüdları*, 52(2), ss. 51-78.
- Kişi, E. (2022). Bir Tarafta Pandemi, Diğer Tarafta Savaş: Tarihi ve Siyasi Yönleri ile "2020 Dağlık Karabağ Savaşı", *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), ss. 1-8.
- Rahimli, F. (2019). Geleneksel Tarıma Bilimsel Yaklaşım Agroparklar: Azerbaycan Örneği, *Uluslararası Türk Dünyası Ekonomi Forumu*, Bişkek, Kırgızistan.
- Sadık, R. (2023). II. Karabağ Savaşı'ndan Sonra Güney Kafkasya'da Barış Arayışları. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 14(66), 11-51. <https://doi.org/10.59281/turkiz.1362111>
- Sarıkaya, Y. (2020). "44 Gün Savaşı: Azerbaycan'ın Karabağ Zaferi." TASAV, https://www.tasav.org/media/k2/attachments/TASAVRapor_44GunSavasi-AzerbaycaninKarabagZaferi_Aralik2020.pdf
- Shamilov, G., & Dönmez Kara, C. Ö. (2021). Birinci Dağlık Karabağ Savaşı Göçmenlerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları: Bakü Binegedi İlçesi Örneği, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 19(Özel Sayı), ss. 107-136.
- Sipahi, E. B., Özsoy, B. Ve Qasımlı, M., (2022). Nisan Savaşlarından Vatan Muharebesine: Azerbaycan'da "Böyük Qayıdış" Süreci Üzerine Bir Değerlendirme, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 72, ss. 198-217.
- Taşdemir, H. (2024). Azerbaycan'ın Denge Politikası, II. Dağlık Karabağ Savaşı ve Türkiye. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 9(1), ss. 37-59.
- Toker, H. (2023). Güney Kafkasya Eksenli Değişimlerin Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkileri Üzerinden Analizi (Ekim 2020 öncesi süreç), *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(35), ss. 975-997.

- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(3), ss. 181-208.
- Yüce, M. (2022). Karabağ Zaferinden Sonra Azerbaycan Dış Politikasının Öncelikleri, Türk Dünyası Akademik Bakış, 2(3), ss. 100-141.
- Zengin, E. ve Arabhanova, R. (2009). "Bölgesel Çevre Sorunları ve Azerbaycan: Ülkeyi Etkileyen Önemli Çevre Sorunları ve Çözüm Çalışmalarında İşbirliği Arayışları". Avrasya Etüdüleri, 35 (1), ss. 7-32.

Azərbaycan-Erri

Sürdürebilirlik

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

İSTATİSTİKLERLE ÇOCUK YAŞANTILARI: TÜRKİYE
DEĞERLENDİRMESİ

Sariye YÜCETÜRK, Eda KIZILTAN,
İlayda GİRGİN, Merve GÖKDEMİR⁴

Özet

Toplumumuzun, en savunmasız ve masum kişilikleri olan çocuklar ülkemizin geleceğini şekillendirecek adaylardır. Toplumsal yaşam hem kültürel eğilimlerin hem de iç dinamiklerin etkisi altında kalarak sürekli değişim içerisinde olduğu bir gerçektir. Azalan doğum oranlarına rağmen nüfus artmaya devam etmekte ve genç yetişkinler toplumun önemli kesimini oluşturmaktadır. Son yirmi yılda tüm dünyada yaşanan krizler ülkelerin milli hasıla ve refah seviyesinin azalmasının yanında işsizlik sorunu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla toplumdaki istikrar ile birlikte aile değerlerinin değişime uğraması çocukların yetişmesinde en önemli engellerden biri olmuştur. Günümüzde yaşanan toplumsal sorunlar göz önünde bulundurulduğunda çocukların toplumdaki değerinin her geçen gün azaldığı görülmektedir. Çocukların maruz kaldıkları sorunlar haricinde, dünyaya geldikleri aile, bölge, ekonomi gibi faktörlerde çocuk yaşantılarını olumlu veya olumsuz etkilemiştir. Çalışmanın amacı çocukların yaşamış olduğu aile, bölge ve ekonomi gibi faktörler göz önünde bulundurularak Türkiye’de çocuk yaşantıları hakkında değerlendirmeler yapmaktır. Bu kapsamda Türkiye İstatistik Kurumunun sitesinde yer alan çocuk ölüm, kimsesiz çocuklar, eğitim kademeleri, kız çocuk evlilikleri gibi verileri grafik ve tablolar kullanılarak analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Yaşantıları, Kız Çocuk Evlilikleri, Türkiye’de Çocuk

Giriş

Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk 17 Ekim 1922 tarihinde, "*Küçük hanımlar, küçük beyler, sizler hepiniz geleceğin bir gülü, yıldızı ve ikbal ışığısınız. Memleketi asıl ışığa boğacak olan sizsiniz*" sözü ile geleceğin

---

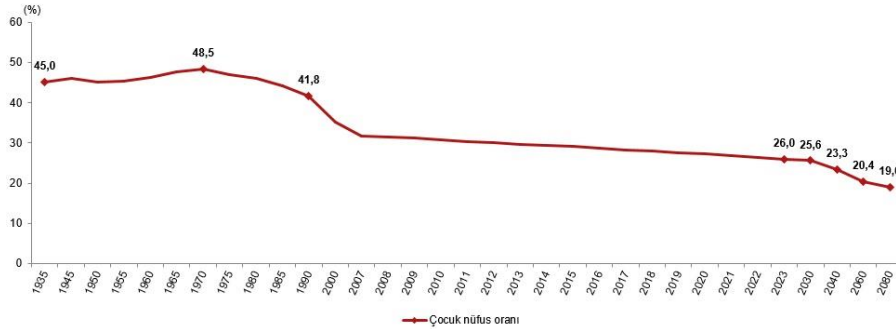
⁴ Lisans Öğrencileri, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü.

aydınlık yüzleri olan çocuklara seslenmiştir. Lakin 2024 yılının sonlarına gelirken çocukların toplumdaki yerinin korunamadığı bariz bir şekilde görülmüştür. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2023 yıl sonu itibarıyla, Türkiye nüfusu 85 milyon 372 bin 377 kişi iken bunun 22 milyon 206 bin 34'ünü çocuklar oluşturdu. Çalışmada, Türkiye nüfusunu bu denli etkileyen çocukların toplumda maruz kaldıkları sorunları Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] sitesinde yer alan çocuk ölümleri, kimsesiz çocuklar, eğitim kademeleri, kız çocuk evlilikleri gibi veriler grafik ve tablo kullanılarak analiz edilecektir.

Türkiye'de Çocukların Toplam Nüfus İçindeki Payı

Türkiye nüfusunun 22 milyon 206 bin 34'ü (%26) çocuklardan oluştuğunu belirtmiştik. Çocuk nüfusun %51,3'ünü erkek çocuklar, %48,7'sini kız çocuklar oluşturmuştur (Grafik 1).

Grafik 1: Çocuk Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı (1935-2080)

Kaynak: TÜİK.

Elimizde bulunan verilere bakıldığında çocuk nüfusunun her geçen yıl azaldığı görülmüştür. Bu azalmanın nedenleri olarak sayabileceğimiz birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden en önemlileri ekonomik faktörler ve bölgesel faktörler gibi faktörlerdir. Bu faktörleri incelememiz gerekirse;

✓ **Ekonomi faktörü;** Türkiye'de birçok çocuk yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmektedir. Ailelerin düşük gelirli olması çocukların sağlıklı beslenme, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamasına yol açar (Güler vd. 2022). Sağlıklı bir ortamda

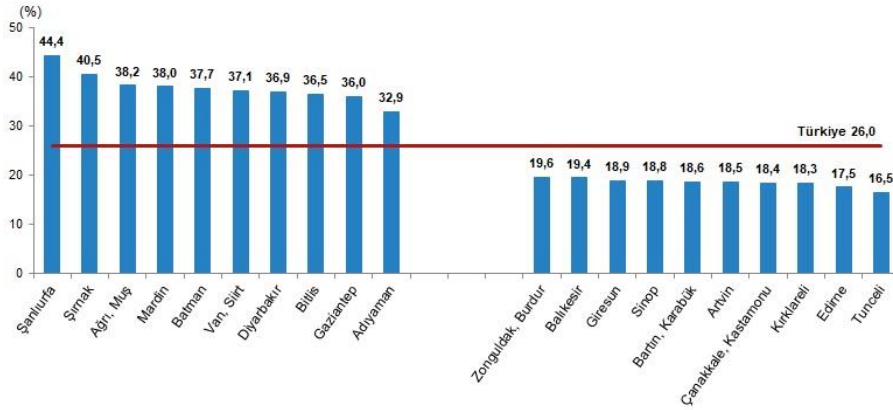
yaşamını sürdürme hakkı elinden alınan her bir çocuk hayata gözlerini yummak zorunda kalmıştır.

✓ **Bölge Faktörü;** Kırsal kesimde Dünyaya gelen çocukların okula gönderilmemesi üzerine birçok makale bulunmaktadır. Bu makalelerde çocukların okula gönderilmeme nedenlerinde arasında muhafazakârlık, güvensizlik, yoksulluk, çocukların iş gücüne katılması, çocuk yaşta evlenmek gibi sebepler bulunmaktadır (İlhan Tunç, 2009). Aile zoruyla akraba evliliklerine maruz kalan çocuklardan dünyaya gelen bebeklerin engelli olarak doğma olasılığı bilimsel olarak kanıtlanmıştır.

Türkiye’de Çocuk Nüfusunun En Yüksek Olduğu İller

TÜİK sonuçlarına göre illerin toplam nüfusları içindeki çocuk nüfus oranları incelendiğinde, 2023 yılında en yüksek çocuk nüfus oranına sahip olan ilin, %44,4 ile Şanlıurfa olduğu görülmektedir. Şanlıurfa ilini %40,5 ile Şırnak, %38,2 ile Ağrı ve Muş izlemektedir.

Grafik 2: Türkiye’de 2023 Yılında Çocuk Nüfusunun On İlde Dağılımı

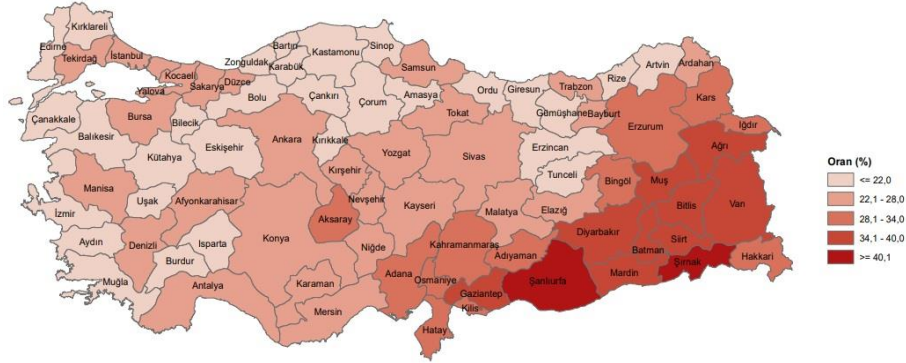

Kaynak: TÜİK.

Grafik 2’yi incelediğimizde doğu bölgesinde çocuk oranının diğer bölgelere nazaran daha fazla olduğu genellemesini yapılabilmektedir. Bunun birçok nedeninin olduğunu söylemek mümkün ama bölge faktöründe açıkladığımız gibi çocukların eğitim hakları elinden alınarak

aile baskısıyla erken yaşta akraba evliliklerine maruz bırakılması bilinen en yaygın nedenidir.

Şekil 1: Türkiye’de Çocuk Nüfusunun Yoğun Olduğu İller

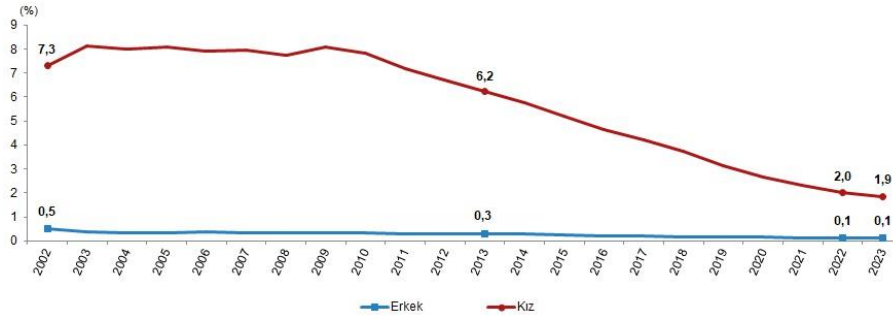

Kaynak: TÜİK.

Türkiye’de Resmi Kız Çocuk Evlilikleri

Evlenme istatistiklerine göre, 16-17 yaş grubundaki kız çocuklarının resmi evliliklerinin toplam resmi evlilikler içindeki oranı 2002 yılında %7,3 iken, 2023 yılı itibarıyla %1,9'a gerilemiştir. Benzer şekilde, aynı yaş grubundaki erkek çocuklarının resmi evlilik seviyesi 2002 yılında %0,5 olarak kaydedilirken, 2023 yılında bu oran %0,1'e düşmüştür. Bu veriler, erken yaşta evliliklerin zaman içinde azaldığını göstermektedir.

Grafik 3: Cinsiyete Göre Çocuk Evlenmelerinin Toplam Evlenmeler İçindeki Oranı (2002-2023)

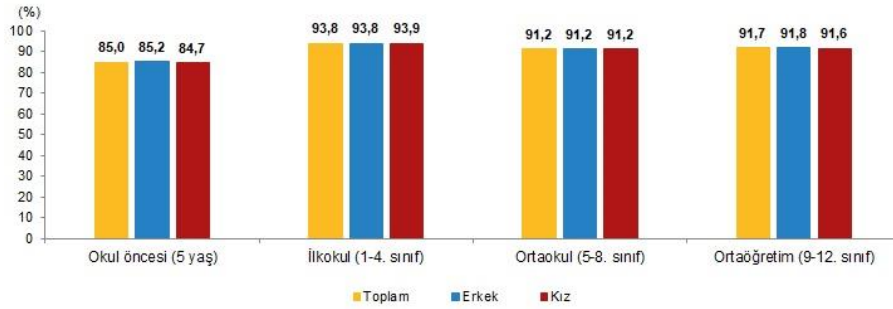

Kaynak: TÜİK.

Çocukların Eğitim Kademeleri

Millî Eğitim Bakanlığı'nın örgün eğitim istatistiklerine göre, okul öncesi eğitim kapsamında beş yaş grubundaki net okullaşma oranı, 2021/22 öğretim yılında %81,6 iken 2022/23 öğretim yılında %85,0'a yükselmiştir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde, 2022/23 öğretim yılı itibarıyla beş yaş net okullaşma oranı erkek çocuklar için %85,2, kız çocuklar için ise %84,7 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, 2022/23 öğretim yılında net okullaşma oranları eğitim kademelerine göre incelendiğinde, ilkokul düzeyinde %93,8, ortaokul düzeyinde %91,2 ve ortaöğretim düzeyinde %91,7 olduğu belirlenmiştir. Bu veriler, Türkiye'de farklı eğitim kademelerinde okullaşma oranlarının yıllar içinde arttığını göstermektedir.

Grafik 4: Eğitim Seviyesi ve Cinsiyete Göre Net Okullaşma Oranı (2022-2023)

Kaynak: TÜİK.

Millî Eğitim Bakanlığı örgün eğitim istatistiklerine bakıldığında Türkiye genelinde (2022/23) eğitim ve öğretim döneminde örgün eğitime devam eden öğrenci sayısının 19 milyon 904 bin 679 olduğu görülmektedir. Bu öğrencilerin %51,6'sını erkek öğrenciler, %48,4'ünü ise kız öğrenciler oluşturmaktadır.

1. Özel Eğitim Alan Öğrenciler

Özel eğitime ihtiyacı olan işitme, görme, ortopedik ve hafif düzeyde zihinsel engelli gibi bireylere yönelik hizmet sunan, özel olarak yetiştirilmiş personelin görev yaptığı ve özel eğitim programlarının uygulandığı özel öğretim kurumlarında örgün eğitime devam eden öğrenci sayısı 507.804 olarak kaydedilmiştir. Bu öğrenciler, toplam

örgün eğitimdeki öğrenci sayısının %2,6'sını oluşturmaktadır. Cinsiyet dağılımı açısından incelendiğinde, özel örgün eğitime devam eden öğrencilerin %63,3'ü erkek, %36,7'si ise kız öğrencidir.

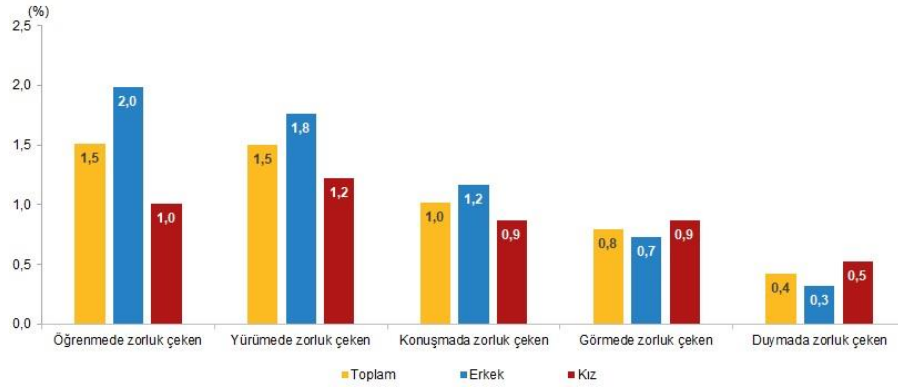
2. Yaş Grubu 2-14 Olan Çocuklar

Türkiye'nin TÜİK Sağlık Araştırması 2022 yılı sonuçlarına göre ailelerin beyanları doğrultusunda, 2-14 yaş grubundaki çocukların %1,5 ile en fazla öğrenmede ve yürümede zorluk çektiği görüldü. Aynı yaş grubundaki çocukların %1,0'ünün konuşmada, %0,8'inin görmeye, %0,4'ünün ise duymada zorluk çektiği belirtildi.

Türkiye'de Engelli Çocuk Göstergeleri

TÜİK'in resmî web sitesinde yer alan Türkiye'de engelli çocuk göstergeleri grafikte detaylı bir şekilde gösterilmiştir.

Grafik 5: Çocuklarda Engellilik ile İlgili Göstergeler

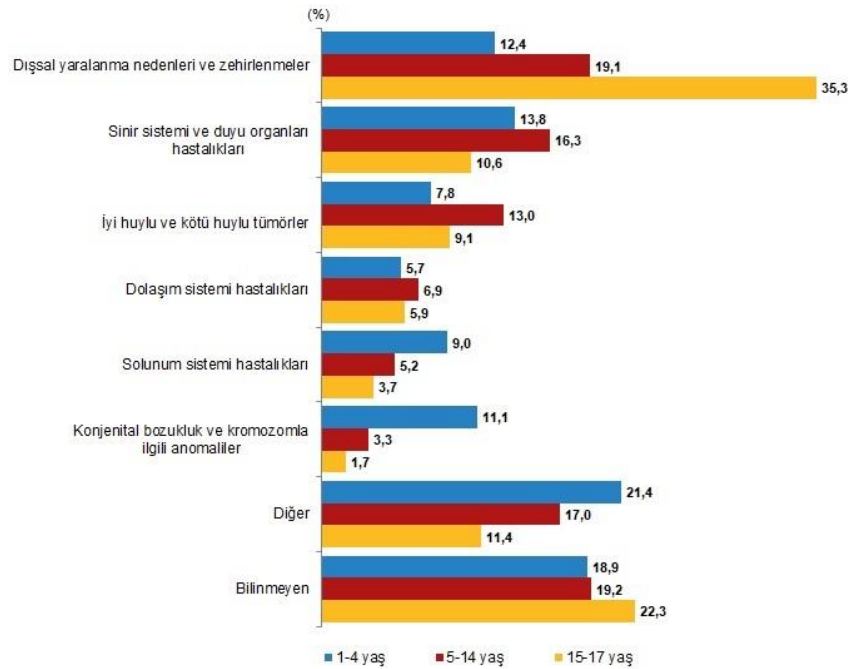
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).

Grafik yorumuna göre 2022 Yılı verilerine göre öğrenmede zorluk çeken kız çocukları oranı %1,0 iken, bu oran erkek çocuklarında %2,0 olmuştur. Yürümede zorluk çeken kız çocukların oranı %1,2 iken bu oran erkek çocukların %1,8 şeklinde olmuştur. Konuşmada zorluk çeken kız çocuklarının oranı %0,9 oranındayken erkeklerde bu oran %1,0 şeklinde olmuştur. Görmeye zorluk çeken kız çocukları oranı %0,9 iken erkeklerde bu oran %0,7 olmuştur. Ve son olarak duyma konusunda zorluk çeken kız çocukların oranı %0,5 iken, bu oran erkeklerde %0,3 olmuştur.

Çocuk Ölümleri ve Nedenleri

Ölüm ve ölüm nedeni istatistiklerine göre 2022 yılında 1-17 yaş grubunda en fazla çocuk ölümleri, dışsal yaralanma ve zehirlenmeler nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu kapsamda, 1-17 yaş grubundaki çocuklar arasında 2022 yılında hayatını kaybedenlerin sayısı 1.275 olarak kaydedilmiştir. Ölüm nedenlerine göre değerlendirildiğinde, sinir sistemi ve duyu organları hastalıkları nedeniyle 866, iyi huylu ve kötü huylu tümörler nedeniyle 635 ve dolaşım sistemi hastalıkları nedeniyle 385 çocuğun yaşamını yitirdiği belirlenmiştir.

Grafik 6: Ölüm Nedeni ve Yaş Grubuna Göre Ölen Çocukların Oranı (2022)

Kaynak: TÜİK.

Grafik yorumuna göre çocukların dışsal yaralanma ve zehirlenme sebebiyle ölüm oranı diğer nedenlere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Çocukların ölüm nedenlerinde 2. sırada da sinir sistemi ve duyu organları hastalıkları bulunmaktadır. İyi huylu ve kötü huylu tümörlerde ölüm nedenlerinde 3. sırada devam etmektedir. 4. sırada ise

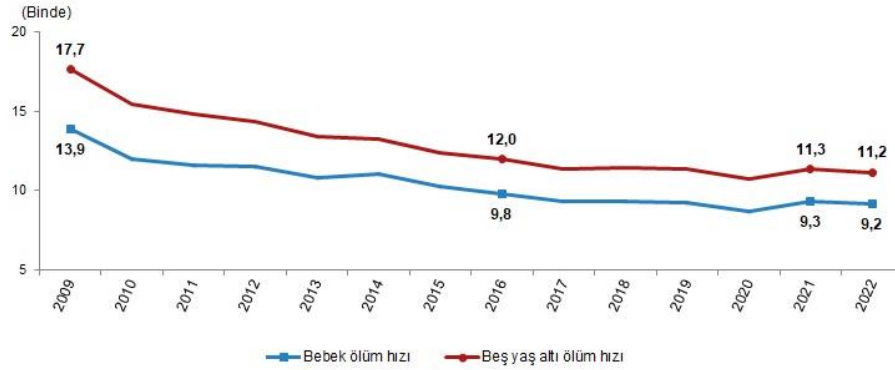
dolaşım sistemi hastalıkları bulunmaktadır. Son sırada ise konjenital bozukluk ve kromozomla ilgili anomaliler bulunmaktadır.

1. Bebek Ölüm Hızı

Ölüm ve ölüm nedeni istatistiklerine göre, bebek ölüm hızı 2009 yılında binde 13,9 iken 2022 yılında binde 9,2'ye gerilemiştir. Cinsiyete göre inceleme yapıldığında, 2009-2022 yılları arasında erkek bebeklerde bebek ölüm hızının binde 14,6'dan binde 9,9'a, kız bebeklerde ise binde 13,1'den binde 8,4'e düştüğü tespit edilmiştir.

Doğumdan sonraki ilk beş yıl içinde ölüm riskini ifade eden beş yaş altı ölüm hızı ise 2009 yılında binde 17,7 iken 2022 yılında binde 11,2'ye gerilemiştir. Cinsiyet bazında değerlendirildiğinde, aynı dönemde erkek çocuklarda beş yaş altı ölüm hızının binde 18,5'ten binde 12,1'e, kız çocuklarda ise binde 16,8'den binde 10,2'ye düştüğü görülmektedir. Bu veriler, yıllar içinde bebek ve beş yaş altı ölüm hızlarında önemli bir azalma yaşandığını göstermektedir.

Grafik 7: Bebek ve Beş Yaş Altı Ölüm Hızı

Kaynak: TÜİK.

Grafik yorumuna bakıldığında beş yaş altı ölüm hızının bebek ölüm hızından daha fazla olduğu görülmektedir. Grafiğe bakarak çıkaracağımız bir diğer sonuç ise bebek ölüm hızının günümüze yaklaştıkça azaldığıdır.

Sonuç

Çocuk istatistikleri ile ilgili olarak geçmişten bugüne düşüşe geçtiği görülmektedir. Buna göre çocukların nüfusa katılım oranı, kız çocuk evliliği, bebek ölüm oranları gibi istatistiklerde Türkiye genelinde bir azalmanın yaşandığı ifade edilebilir. Bu azalmanın temel nedenlerinden biri kadın nüfusu içerisinde eğitim seviyesini artmasıdır. Bu durum hem kız çocuk evliliklerin azalmasına hem de bebek ölümlerinin azalması sonucunu doğurmuştur. Bununla beraber kadınların eğitim seviyesindeki artışın bilinçsiz evliliklerin azalmasının yanı sıra bebek ölüm hızının düşmesine yol açtığı söylenebilir.

Kaynakça

Güler, S., Kaplan B., Sakın, F. (2022). Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkisi, *Sağlık Bilimleri ve Klinik Araştırmaları Dergisi*, 1(1):65-70

İlhan Tunç, A. (2009). Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri Van İli Örneği, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), ss. 237-269
<http://efdergi.yyu.edu.tr>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2023-53679>

<https://nip.tuik.gov.tr/Home/Adnks>

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

**TOPRAK KİRLİLİĞİ: GÖRÜNMEYEN TEHLİKE VE SÜRDÜRÜLEBİLİR
KALKINMAYA ETKİLERİ**

Aygun MAMMADOVA*

Özet

Toprak, insanoğluna kendi gıdasına yetiştirebilmesi için verilmiş değerli ve yenilenmeyen bir kaynaktır, yani kaybedilmesi ve bozulması halinde insan ömrüyle kıyaslanabilecek bir zaman dilimi içerisinde eski haline getirilmesi mümkün değildir. Toprak sağlığı, yediğimiz gıdayı, içtiğimiz suyu, solduğumuz havayı, sağlığımızı ve dünyadaki tüm yaşamın sağlığını etkilemektedir.

İnsan yaşamının yanı sıra ekosistemler için de toprak vazgeçilmez önemli bir kaynaktır. Ancak toprak, tarımsal faaliyetler, sanayileşme, ulaşım ve evsel atıklar gibi insan kaynaklı unsurlar nedeniyle ciddi kirlilik tehditleriyle karşı karşıyadır. Toprak kirliliği, toprak verimliliğini azaltarak gıda güvenliğini tehlikeye atmakta, ekosistem dengesini bozmakta ve insan sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle kimyasal gübreler, pestisitler, ağır metaller ve endüstriyel atıklar, toprak yapısını bozan başlıca kirleticiler arasında yer almaktadır.

Toprak kirliliğinin etkileri arasında biyo çeşitliliğin azalması, su kaynaklarının kirlenmesi, gıda zinciri yoluyla toksik maddelerin insan sağlığına zarar vermesi ve küresel gıda üretiminin sürdürülebilirliğini tehdit etmesi yer almaktadır (Kızıloğlu Algan ve Bilen, 2003; Mikayilov ve Acar, 1998). Ayrıca, toprağın kendini temizleme kapasitesi sınırlı olup, kirleticiler birikerek uzun vadeli çevresel ve ekonomik sorunlara yol açmaktadır.

Toprak kirliliğiyle mücadelede yasal düzenlemeler, arıtma yöntemleri, sürdürülebilir tarım uygulamaları ve çevresel farkındalığın artırılması büyük önem taşımaktadır. Toprak koruma politikalarının uygulanması, atık yönetiminin iyileştirilmesi ve kimyasal kullanımının azaltılması, bu sorunun çözümüne katkı sağlayabilir. Küresel nüfus artışı göz önüne alındığında, sağlıklı toprakların korunması, gelecek nesiller için yaşanabilir bir çevrenin sürdürülebilirliği açısından kritik bir gerekliliktir.

---

* Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Toprak Kirliliğinin Etkileri

Toprak, gıda üretimi ve sağlıklı bir çevre için olmazsa olmaz bir kaynaktır. Ancak toprak kirliliği, bu kaynağı ve dolayısıyla gıda güvenliğimizi tehdit etmektedir. Toprak kirliliği; toprak biyoçeşitliliğini azaltır, su kaynaklarını kirlendirir, besin dengesini bozar ve verimliliği düşürür. Kirleticiler, besin zinciri yoluyla insanlara ulaşarak ciddi sağlık sorunlarına neden olabilir. Toprak kirliliği aynı zamanda mahsul verimini ve kalitesini düşürerek ekonomik kayıplara yol açar. Bu nedenle, toprak kirliliğini önlemek ve gezegenimizin geleceğini korumak için hepimizin sorumluluk alması gerekmektedir (RG, 2024).

Toprak, insanlık ve tüm canlılar için hayati öneme sahip bir kaynaktır. Üretkenlik potansiyeli, gıda güvenliğine katkısı ve ekosistem hizmetlerini desteklemesi, toprağın değerini ortaya koymaktadır (Günel ve Acir 2018). Ancak toprak kirliliği, bu değerli kaynağı tehdit eden ciddi bir sorundur. Toprak kirliliği, gıda güvenliğini tehlikeye atmakta, sağlığımızı olumsuz etkilemekte ve çevreye zarar vermektedir. Sağlıklı topraklar olmadan, sürdürülebilir bir gelecek mümkün değildir. Bu nedenle, toprak kirliliğini önlemek ve topraklarımızı korumak için acil önlemler alınması gerekmektedir. Sürdürülebilir tarım uygulamaları, toprak kirliliği ile mücadelede önemli bir rol oynamaktadır (FAO, 2018).

Yediğimiz yiyecekler, içtiğimiz su, solduğumuz hava – sağlığımız ve gezegendeki tüm yaşamın sağlığı, sağlıklı topraklara bağlıdır. Bitki dokularının besin içeriği, toprağın besin içeriği ve bitki kökleriyle besin ve su alışverişi yapabilme kabiliyetiyle doğrudan ilişkilidir.

Bugün dünya topraklarının üçte biri erozyon, toprak organik karbonunun kaybı, tuzlanma, sıkışma, asitleşme ve kimyasal kirlilik nedeniyle orta veya ciddi derecede bozulmuş durumdadır. Bir santimetre üst toprağın oluşması yaklaşık bin yıl alıyor; bu da yaşamımız boyunca toprak katmanını arttıramayacağımız anlamına geliyor. Sadece şu anda gördüklerimiz var. Tüm bunlara rağmen toprak kirliliği artmaya devam ediyor. Toprağın mevcut bozulma hızı, gelecek nesillerin en temel ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini tehlikeye atmaktadır.

Toprak kirleticiler için bir filtre ve tampon görevi görür. Ancak toprakların kirleticilerin baskısıyla başa çıkma kapasitesi sınırsız değildir (Kara ve Kara, 2018). Toprakların koruyucu potansiyeli tükenirse, kirleticiler çevreye, özellikle de gıda zincirine girecektir (ve zaten girmektedir).

Güvenli, besleyici ve kaliteli gıda sadece sağlıklı topraklardan üretilir. Sağlıklı topraklar olmadan yeterli gıda üretilemez ve açlığın olmadığı bir dünya inşa edemeyiz.

Sürdürülebilir olmayan tarımsal uygulamalar, toprağın organik madde rezervlerini azaltmak organik kirleticileri ayrıştırma kabiliyetlerini zayıflatır. Bu da kirleticilerin çevreye karışma riskini artırır. Birçok ülkede yoğun bitkisel üretim toprakları tüketmekte ve gelecekte bu alanlarda üretimin sürdürülmesini tehlikeye atmaktadır. Bu nedenle, tarımsal üretim yöntemlerinin sürdürülebilirliği, toprağa yönelik eğilimin tersine çevrilmesi için bir ön koşul haline gelmiştir.

Tarımda ve sağlık hizmetlerinde yaygın olarak kullanılan antibiyotiklerin büyük bir kısmı, bunları alan kişiler tarafından atıldıktan sonra çevreye salınmaktadır. Bu antibiyotikler toprağa nüfuz edebilir ve çevreye yayılabilir. Sonuç olarak, anti-mikrobiallere dirençli bakteriler ortaya çıkmakta ve antibiyotiklerin etkinliğini azaltmaktadır. Her yıl yaklaşık 700.000 ölüme bu bakteriler neden olmaktadır. Bu sorunun üstesinden anti küresel ekonominin tamamından daha pahalıya mal olacak.

Toprak Kirliliğinin Kaynakları

Toprak kirliliği, insan faaliyetleri sonucu toprağın fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerinin bozulmasıdır. Bu durum, gıda güvenliğini tehdit eder, ekosistemlere zarar verir ve insan sağlığını olumsuz etkiler. Toprak kirliliğinin başlıca kaynakları şunlardır:

Ulaşım: Her geçen gün artan araç sayısı ve yakıt kullanımı, toprağa zararlı toksik maddelerin karışmasına neden oluyor. Araçların egzoz dumanları, içerdikleri ağır metaller ve diğer zararlı maddelerle toprağımızı kirletiyor (RBC, 2024).

Tarımsal Faaliyetler: Çevre dostu ürünlere olan talep artsa da birçok çiftçi hala zararlı kimyasallar ve böcek ilaçları kullanıyor. Ürünlerini daha hızlı büyütmek ve daha çok kazanmak isteyen çiftçiler, toprak kirliliği sorununu göz ardı ediyor. Kullanılan kimyasal gübreler, böcek ilaçları ve herbisitler topraktaki mikroorganizma dengesini bozuyor ve uzun vadede toprak verimliliğini düşürüyor (Multi Foto, 2023).

Evsel Atıklar: İnsan atıkları toprak kirliliğinin önemli bir kaynağıdır. Çöp sahalarındaki atıklar, toprakta uzun yıllar boyunca kalarak zararlı maddelerin sızmasına ve toprağın kirlenmesine neden oluyor. Özellikle plastik atıklar, toprakta çözünmeyerek uzun süreli kirlilik oluşturuyor. Her birimiz yılda yaklaşık yarım ton atık üretiyoruz. Düşünün, bu devasa atık miktarı toprağımıza nasıl bir yük getiriyor! (Multi Foto, 2023).

Endüstri: Sanayi sektörü oldukça gelişmiştir ve emisyonların toprağa verdiği zararın yanı sıra büyümeye devam etmektedir. Örneğin, kömür ve metalürji endüstrilerindeki işletmeler atıklarını genellikle özel olarak

oluşturulmuş çöplüklerde bertaraf etmektedir. Yılda yaklaşık 12 milyon ton toksik madde çevreye salınmaktadır. Buna ek olarak, büyük miktarda kimyasal bileşik atmosfere salınmakta ve toprakta birikmektedir. Sorun şu ki, her sanayi kuruluşu atıklarını bertaraf etme konusunda bilinçli değil (Multi Foto, 2023).

Asit yağmuru: Asit yağmuru oluşumu, endüstriyel işletmelerden çevreye zararlı maddelerin yayılması nedeniyle meydana gelir. Bu maddeler toprağı emer, su-tuz dengesini, yapısını ve bileşimini bozar ve böylece toprağı tarım için uygunsuz hale getirir. Bundan sonra, sıklıkları ve miktarları sadece endüstrinin büyümesiyle orantılı olarak artmıştır (Multi Foto, 2023).

Doğal Kaynaklar: Toprak üzerindeki olumsuz etkinin büyük ölçüde insan faaliyetlerinden kaynaklanmasına rağmen, doğal faktörlerin de etkisi vardır. Gezegenimiz durağan değil, sürekli gelişiyor, çeşitli olaylar meydana geliyor, yüzeyine meteorlar ve diğer gök cisimleri düşüyor. Ayrıca Dünya'da periyodik olarak uyanan ve patlayan, milyonlarca ton kül püskürten volkanlar olduğunu da unutmamak gerekir. Zararlı maddeler toprağı çökerek yapısını bozar. İnsanın doğrudan etkileyemediğı başka olaylar da vardır: orman yangınları, seller, depremler vb. (Multi Foto, 2023).

Toprak Kirliliği ile Mücadele

Toprak kirliliği ile mücadele için alınacak tedbirler yasama, sıhhi ve önleyici tedbirler olmak üzere üç ana gruba ayrılabilir. Yasama tedbirleri, toprağın korunmasını ve sanayi kuruluşlarının atık deşarjlarını kontrol altına alan özel kanunların oluşturulmasını içerir. Sıhhi tedbirler kapsamında kanalizasyon arıtma tesisleri inşa edilmeli, atık toplama çalışmaları yapılmalı ve tarımda zararlı kimyasalların ve pestisitlerin kullanımı kontrol altına alınmalıdır. Önleyici tedbirler ise özellikle çocuklara yönelik eğitim programları ile sağlıklı alışkanlıkların kazandırılmasını ve bu alışkanlıkların gelecek nesillere aktarılmasını hedefler (KP, 2024).

Toprak kirliliği ile mücadelede toprak arıtma yöntemleri de önemli bir rol oynar. Toprak, belirli bir oranda kendini temizleyebilen bir yapıya sahip olsa da bu süreç oldukça uzun zaman alabilir. Bu nedenle, özellikle petrol ürünleri gibi kirleticilerin toprağına karışması durumunda üst toprağın sıyırılması, sızdırma ve eritme gibi yöntemlerle toprağın temizlenmesi gerekebilir. Evsel atıkların azaltılması ve geri dönüştürülmesi de toprak kirliliği ile mücadelede önemli bir adımdır. Her birey, atıklarını ayrıştırarak ve geri dönüşüm tesislerine göndererek toprak kirliliğinin önlenmesine katkıda bulunabilir.

Tarım alanında ise toksik maddelerin ve aşırı gübre kullanımının azaltılması, toprak yıkama yöntemleri ile toprağın temizlenmesi ve organik bileşiklerin kullanılması gibi tedbirler toprak kirliliği ile mücadelede etkili olacaktır. Toprak, tüm canlıların yaşamı için vazgeçilmez bir kaynaktır. Bu

nedenle, toprak kirliliği ile mücadele ve topraklarımızın korunması, gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak adına büyük önem taşımaktadır.

Küresel nüfusun 2050 yılına kadar 9 milyarı aşacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla mevcut ve gelecekteki gıda güvenliği, şu anda sahip olduğumuz toprakları kullanarak mahsul verimini ve gıda kalitesini artırma becerimize bağlıdır. Toprak kirliliği hepimizi olumsuz etkilemektedir ve dünya çapında toprak işlevine yönelik en büyük tehditlerden biri olarak kabul edilmektedir (FAO, 2018).

Sonuç

Toprak kirliliği sorununu çözmek için nedenlerini anlamak gerekir. Toprağın korunması ve muhafazası bizlerle başlar. Sağlıklı toprak, giderek daha yıkıcı hale gelen insan davranışları nedeniyle tehdit altında olan, yenilenemeyen değerli bir kaynaktır. Bize gıda, su ve temiz hava sağlayan toprakların sağlığından sorumluyuz ve sürdürülebilir bir gelecek ve gıda güvenliği için topraklarımızın sağlıklı olmasını sağlamak üzere bugünden harekete geçmeliyiz. Toprak kirliliğiyle mücadele edelim!

Kaynakça

- Günel, E., ve Acir, N. (2018). Toprak Temelli Ekosistem Servisleri. *Science and Technique in the 21st Century*, 1(9), ss. 7-18.
- Kara, E. E., & Kara, E. (2018). Toprakta Ağır Metal Kirliliğinin İnsan Sağlığına Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Turkish Journal of Scientific Reviews*, 11(1), ss. 56-62.
- Kızıloğlu Algan, F. T. ve Bilen (2005). Toprak Kirlenmesi ve Biyolojik Çevre, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 36 (1), ss. 83-88.
- Mikayilov, F. D., Acar, B., (1998). Toprak ekosistemlerinde kirleticilerin taşınım mekanizmasının incelenmesi ve modellenmesi, *Ekoloji Çevre Dergisi*, 7(28), ss. 20-23.
- Березовская, Д. (2024, 14 февраля). Насколько серьезно загрязнение почвы. *Российская газета*. <https://rg.ru/2024/02/14/naskolko-serezno-zagryaznenie-pochvy.html> (Erişim Tarihi:21.11.2024).
- Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций. (2018). Загрязнение почв – это загрязнение нашего будущего. <https://www.fao.org/newsroom/story/Polluting-our-soils-is-polluting-our-future/ru> (Erişim Tarihi:21.11.2024).
- Multifoto.ru. (2024). Загрязнение почвы: источники, причины и решения. <https://multifoto.ru/blog-lifestyle/zagryaznenie-pochvy-istochniki-prichiny-i-resheniya/> (Erişim Tarihi:20.11.2024).

Toprak Kirliliği: Görünmeyen Tehlike ve Sürdürülebilir Kalkınmaya Etkileri

KP.RU. (2024). Загрязнение почвы.

<https://www.kp.ru/family/ecology/zagryaznenie-pochvy/> (Erişim Tarihi:20.11.2024).

RBC Trends. (2024). Загрязнение почвы: основные причины и последствия.

<https://trends.rbc.ru/trends/green/659e3f349a7947400b6e81c2>(Erişim Tarihi:08.12.2024).

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı

PLASTİK ATIKLARIN GERİ KAZANIMI VE KULLANIM ALANLARI

Zehra KÖSE*

Özet

Geri dönüştürülmesi istenen atıkların insan sağlığı, çevre sağlığı, ekosistem için sürdürülebilir olması gerekmektedir. Plastikler doğada çok uzun süre şekil ve biçimini değiştirmeden kalabilmektedir. Plastiklerin geri dönüşümü atık plastiklerden yeniden kullanılabilir hammadde haline getirilmesidir. Plastik atıkların geri dönüşüm amacı, çevreyi korumak, enerji tüketimini azaltmak, atık miktarını düşürmek, ekonomiye mali açıdan desteğin sağlanmasıdır. Asıl maksat çevre kirliliğini ve hammadde miktarını azaltmaktır. Bu sayede sınırsız olmayan doğal enerji kaynakları korunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, plastik atıkların çevreye verdiği zarar ve bu atıkların farklı alanlarda kullanımının değerlendirilmesidir. Bu kapsamda dünyada plastik atıklar ve maliyeti hakkında değerlendirmede bulunulacaktır. Dünya genelinde her yıl 40 milyona yakın plastik şişe ve benzeri atıkların polar üretiminde kullanılma imkânı sağlanmaktadır. 2019 yılı verilerine göre dünya genelinde atık madde üretimi 1.367 ton azaltılırken %43 oranında su, %58 oranında enerji tasarrufu sağlanmaktadır. Karbondioksit oranı da %54 oranında azaltıldığı gözlemlenmiştir. Atık maddelerin değerlendirilmesi çevreye verilen zararı en aza indirerek kullanılabilir ürünlere dönüştürülmesidir. Kaynaktan tasarruf sağlamak çevre kirliliğini önlemek ve ekonomiye katkı sağlamaktır. Bu geri dönüşüm ile birlikte doğal kaynaklar korunur, sürdürülebilir yaşam sağlanmış olur.

Anahtar Kelimeler: Plastik Artıklar, Geri Dönüşüm, Çevre Vergileri, Sağlıklı Dünya, Ekonomi

Giriş

Plastik atıklar dünya genelinde çevresel ve ekonomik açıdan sorun oluşturmaktadır. Plastik ambalaj atıkları, geri dönüşüm tesislerinde işlenerek yeniden hammadde olarak kullanılabilir hale getirmektedir. Bu

---

* Lisans Öğrencisi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü.

işlem, doğal kaynakların korunmasını, enerjideki tasarrufu ve atık miktarının aşağıya doğru çekmesini sağlamaktadır. Çevresel kirlilik insan üzerinde olumsuz etki bırakmaktadır. Plastikler, doğada hazır şekilde olmayıp petrokimyasallardan (doğal gaz veya petrol gibi fosil yakıtlardan) üretilen, kullanım kolaylığı ve maliyet karlarından dolayı hemen hemen hayatın her alanında kullanılan polimer düzeydeki bileşiklerdir. Özellikle 1950 sonrası nüfus artışıyla, teknolojik gelişmelerin artması ile birlikte paralel olarak plastik ambalaj üretiminin de bariz arttığını görmekteyiz (UNEP, 2022).

Plastik atıkların maliyeti hem ekonomik hem de çevresel boyutları ile dikkate alınmalıdır. Alınacak önlemler ve çözümler ile birlikte ileri nesiller için daha sağlıklı kullanılabilir bir dünya oluşturulması istenmektedir. Hem kişiler hem de devletler, plastik kullanımını azaltma ve geri dönüşüm oranlarını yükseltme doğrultusunda aktif ve sağlam adımlar atılmasını sağlamalıdır. Sınırsız olmayan doğal enerji kaynakları korunmalıdır (Briggs, 2022).

Plastik atıklar, günümüzde çevre kirliliğinin en büyük sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu atıkların doğayı kirletmesi tehlike barındırmaktadır ve bu konuda bilinçli ve sorumlu olunması gerektiği bilinmektedir. Plastik atıklar toprağa, çevreye, doğaya, ekosisteme, suya ve havaya zarar vererek olumsuz etkilere yol açmaktadır. Plastiklerin yönetiminin doğru bir şekilde olması ve geri dönüşümünün yapılması gerektiği bilinmektedir. Plastik üretiminin 1950 sonrası dönemde hızla arttığı, özellikle 2000'li yıllardan itibaren bu artışın daha da ivme kazandığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar, petrol ve doğal gaz gibi yenilenemeyen hidrokarbon kaynaklarından elde edilen polimerlerin yıllık küresel üretiminin 1950 yılında yaklaşık 2 milyon ton seviyesinde olduğunu, 2020 yılı itibarıyla ise 420 milyon tonu aştığını ortaya koymaktadır. (Geyer, 2020).

Plastik atıkların doğaya vermiş olduğu zarar ekonomiyi de etkilediği söylenmektedir. Bu atıkların kontrol altına alınması, geri dönüşümün adımlarının geliştirilmesi, çevrenin sağlığına dikkatli olunması ve bu politikaların uygulanması ekonominin dengede durması açısından da büyük önem taşımaktadır (Yakışık,2023).

Plastik Atıklarla İlgili Vergilendirme

1. Plastik Vergisi: Belli başlı ülkelerde, plastiğin üretimi veya plastiğin tüketimi hususunda alınan vergiler günümüzde uygulandığı bilinmektedir.

2.Atık Yönetimindeki Ücretlendirmeler: Plastik atıkların toplanması, bertaraf edilmesi, ayrıştırılması, geri dönüşümünün sağlanması için ek fiyatlar olabilmektedir.

Denetim ve Raporlama

1.Üreticinin Sorumluluğu: Plastik ürün üreticilerinin, ürünlerindeki atık kontrolünü, ürünlerin genel sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini denetlemesi gerekmektedir.

2.İthalat ve İhracat: Plastik atık ithalatı, plastik atık ihracatı ile ilgili vergi ve kısıtlamalar araştırılabilir. Yanlış maliyesel olgular ve çevresel sıkıntılar doğurabilme olasılığından kaynaklı bahsedilen süreçler sıkı denetime tabii tutulması gerekmektedir.

Teşvik ve Destekler

1. Yeşil Ekonomi: Daha çok çevreyi destekleyici üretim tekniklerinin olabilmesi için ilgili şirketlere vergi kolaylıkları fırsatı sunulabilir.

2. Geri Dönüşümdeki Yatırımlar: Plastik atıkların geri dönüşümünü yapan tesislere yönelik mali açıdan destekler veya ilgili teşvikler ile sağlanabilmesi gerekmektedir.

Çevresel Açıdan Ekonomi Politikaları

Çevresel kirliliği azalmasını sağlamak için ekonomik araçların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu politikada esas alınan, doğal varlıkların muhafaza edilerek halkın sağlıklı çevrede yaşamalarının sağlanmasıdır. Örnek olarak aşağıdaki gibidir;

- Doğal kaynakların korunmasını sağlamak,
- Atık miktarının azaltılmasını sağlamak,
- Geri dönüşümdeki oranlarının artırılmasını sağlamak,

Plastik Atık ve Ekonomi

Plastiklerin üretim ve kullanım süreçlerindeki pratiklik, bu malzemelere olan bağımlılığı artırmıştır. Özellikle plastik ambalajların uzun raf ömrü sağlanması, taşımada kolaylık sunması ve maliyet açısından

avantajlı olması, kullanımının yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Plastik üretiminde kaydedilen hızlı artışın, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında belirgin bir şekilde ivme kazandığı görülmektedir. (Amato, 2013: 811).

Gelişen teknoloji ile birlikte plastik kaynakların kullanımı artmıştır ve bununla birlikte plastik atık artışı da hızlı bir şekilde yükselmektedir. Plastik atıkların doğaya verdiği zararlar ekonomiyi önemli ölçüde etkilemektedir. Plastik atıklar doğaya atılması sonucunda çevrenin kirli gözükmesi, ekosistemin olumsuz etkilenmesi ve doğal kaynakların zarar görmesi gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumdan dolayı doğal kaynakların dengeli bir şekilde korunması temizliğin düzenli şekilde yapılabilmesi için ekstra maliyetlerin olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca plastik atıkların geri dönüşümü ekonomi üzerinde de etki bıraktığı söylenmektedir. Bu süreç çokça maliyetli ve masraflıdır. Kullanılan enerji, iş gücü, teknolojinin olumlu kullanıldığı yerlerle birlikte ekonomik açıdan fazlaca maliyetli olduğu görülmektedir. Örneğin plastik atıkların ayrıştırılması, temizlenip yıkanması ve yeniden plastik haline alması gibi olgular ekonomik süreçte fazlaca maliyetli olduğu görülmektedir.

İktisadi büyümenin de altın yılları olarak gösterilen Avrupa ülkelerindeki yüksek oranlı büyümenin plastik üretimini de aynı hızda artırdığı bilinmektedir. Çünkü ekonomik genişlemeye bağlı olarak tüketim malzemelerindeki üretim ve talep artışı, ihtiyaç duyulan ambalaj ürünlerinde de seri üretim süreçlerini hızlandırmıştır. (Parker, 2020: 1943-1967)

Plastik atıkların doğaya vermiş olduğu zarar ekonomiyi de etkilediği söylenmektedir. Bu atıkların kontrol altına alınması, geri dönüşümün adımlarının geliştirilmesi, çevrenin sağlığına dikkatli olunması ve bu politikaların uygulanması ekonominin dengede durması açısından da büyük önem taşımaktadır (Zidi plastik, 2008)

1. Ekonomik Faydalar

Plastiğin geri dönüşümü hem bireyler hem de toplumlar için ekonomik faydalar sağlar. Geri dönüştürülmüş plastiklerin kullanımı, üretim maliyetlerini düşürür ve daha düşük fiyatlarla kaliteli ürünlerin üretilmesine olanak tanır (Gurur, 2024).

- **Düşük Üretim Maliyetleri:** Geri dönüştürülmüş plastik, yeni plastikten daha düşük maliyetle üretilebilir.

- **İstihdam Yaratma:** Geri dönüşüm sektörü, yeni iş olanakları sağlayarak ekonomik büyümeye katkıda bulunur. Örnek olarak, birçok geri dönüşüm tesisi, yerel ekonomiye katkı sağlarken, aynı zamanda çevreye duyarlı bir üretim modeli sunar.

2. Plastik Üretimi, Plastik Atıklar Rakamsal Boyutları ve Zararları Plastik Üretimindeki Artışları

Plastik atık üretiminin 1950'lerden itibaren hızla arttığı ve özellikle 2000'li yıllardan sonra ivme kazandığı gözlemlenmektedir. Yapılan araştırmalara göre, petrolden ve doğal gazdan türetilen plastiklerin (polimerler) küresel üretimi 1950'te yaklaşık 2 milyon ton iken, 2020'de bu rakam yaklaşık 420 milyon tona ulaşmıştır (Geyer, 2020; OECD, 2021).

Bu dönemde üretilen toplam plastik miktarının 9,2 milyar ton civarına ulaşması, sürdürülebilirlik açısından ciddi kaygıları beraberinde getirmektedir. Bu plastiklerin yaklaşık %60'ı atık sahalarına veya çevreye bırakılmakta, bu durum yönetsel sorunları derinleştirmektedir. Plastik atıkların miktarını incelediğimizde, 2000 yılında 156 milyon ton olan plastik atıkların, 2019'da 353 milyon tona çıktığı görülmektedir. Plastik atıkların artmasında önemli bir diğer etken ise dünya nüfusunun artışı olmuştur. Bu bağlamda, ekosistemi tehdit eden iki temel büyüme trendinden söz edilebilir: biri dünya nüfusunun artışı, diğeri ise plastik üretimi ve tüketimindeki artıştır. Nüfus artışı 1950'lerin sonlarına doğru hızlanmış ve 1955-1960 arasında zirveye ulaşmıştır. 2000 yılında yaklaşık 6 milyar olan dünya nüfusu, 2011'de 7 milyara, 2022'de ise 7 milyar 924 milyona ulaşmıştır. Son yıllarda dünya nüfusunun yaklaşık her 12 yılda 1 milyar kişi arttığı gözlemlenmektedir (UNFPA, 2022).

Benzer şekilde, ekosistem üzerinde tehdit oluşturan diğer bir faktör, plastik üretimi ve tüketimindeki hızlı artıştır. 1950 ile 2017 arasında üretilen 9,2 milyar ton plastik miktarının büyük bir kısmı, yalnızca 2004 sonrasında üretilmiştir. Yalnızca 2020 yılında üretilen plastik miktarı 400 milyon tonu aşmış olup, bunun %40'ı tek kullanımlık plastiklerden oluşmaktadır (Briggs, 2022). Küresel plastik talebinin mevcut hızla devam etmesi durumunda, 2050 yılı itibarıyla yıllık küresel plastik

üretiminin 1.100 milyon tonu aşması beklenmektedir (UNEP, 2022). Plastiklerin ekosistem için oluşturduğu en büyük tehlike, bu plastiklerin %99'unun yenilenemeyen fosil yakıtlardan üretiliyor olmasıdır; yalnızca %1'lik kısmı ise nişasta, selüloz, şeker ve bitkisel yağlar gibi doğal polimerlerden yapılmaktadır. Bu durum hem nüfus artışı hem de plastik üretimi ve tüketiminin arttığı seviyeler göz önünde bulundurulduğunda, ciddi bir çevresel tehdit oluşturmaktadır (Birleşik Krallık Hükümeti, 2020).

Döngüsel ekonomi perspektifinden bakıldığında, plastiğin kullanıldığı tüm sektörler, artan nüfusun taleplerini karşılamak ve plastik üretiminin sağladığı maliyet etkinliği ile kullanım esnekliğinden faydalanmaktadır. Ancak döngüsel ekonomi yaklaşımının gerektirdiği gibi, kullanılan plastiklerin çevreye salınmak yerine tekrar ekonomiye kazandırılması sağlanmalıdır. Her yıl 20 milyon tondan fazla plastik atık geri dönüştürülmeden, göllerden nehirlere ve denizlere kadar su ekosistemlerine salınmaktadır. Bu durum, çevresel sürdürülebilirlik adına ciddi bir tehdit oluşturmaktadır (Lambert vd., 2014, Euronews, 2022).

Göllerde, nehirlerde, denizlerde, okyanuslarda ve karalarda biriken bu plastikler, sonuçta insan sağlığı da dâhil olmak üzere ekosistemler, ekonomiler ve toplumlar üzerinde geri döndürülmesi güç olan sorunlar oluşturmaktadır. Yapılan araştırmaya göre, deniz kirliliğinin %60'ını tek kullanımlık plastikler oluşturmaktadır. Yine 2021 yılında yapılan diğer bir araştırmaya göre, 555 balık türünden alınan örneklerin 386 türünde plastik atık görülmüş ve plastik kirliliğinden etkilenen canlı türü sayısı yaklaşık 400'e ulaştığı tespit edilmiştir (Euronews, 2022).

Plastik atıklara Türkiye açısından baktığımızda, Türkiye'nin 2021 yılında çıkardığı 5 milyon 600 bin ton plastik atık miktarı, plastik yönetiminin önemini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin 2021 yılında çıkardığı bu plastik atık miktarı, en çok plastik atık çıkaran ülkeler sıralamasında Türkiye'nin dokuzuncu sırada olduğu söylenmektedir. Diğer taraftan, Türkiye'de plastik atık geri dönüşüm tesislerinde çıkan yangın sayısı 1 iken, 2021 yılında 121'e çıkması, plastik atık yönetimindeki boşluklar hakkında bilgi vermektedir (Öztürk, 2022).

Günümüzde bireyler, maliyetlerini sürekli olarak azaltmaya ve süreçlerini daha verimli hale getirmeye çalışırken, "Sıfır Atık" felsefesi

giderek daha fazla ilgi görmektedir. Bu yaklaşım, başlangıçta evimize giren malzemelerin seçimi, doğru planlama ve bilinçli alışverişle ilgilidir. Nihayetinde, bu süreçlerin temelinde evde doğru atık ayrımı yapma ve çevre bilincini artırma çabası yatmaktadır (Ardal, 2023).

Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde plastik poşet kullanımını azaltmaya yönelik politika araçları, üç ana kategori altında toplanabilir:

1. Gönüllü anlaşmalar ile plastik poşet kullanımını sınırlayan ülkeler: Almanya, Finlandiya.

2. Plastik poşet kullanımını tamamen yasaklayan ülkeler: Avusturya, Belçika, Fransa, İtalya, Polonya, Portekiz, Romanya.

3. Plastik poşetleri vergiye tabi tutan veya ücretlendiren ülkeler: Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Güney Kıbrıs, Hırvatistan, Hollanda, İspanya, İrlanda, İsveç, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Slovakya, Slovenya, Yunanistan, Birleşik Krallık.

Bazı Ülkelerde Plastik Atık Yöntemleri

Dünyadaki uygulamalar aşağıda ifade edilmiştir.

- ABD: San Francisco, Oakland ve Kaliforniya'da alışveriş merkezleri ve eczanelerde kullanılmıyor.
- Fransa: Paris'te naylon torba kullanımı yasaklandı. 2010 itibarıyla tüm ülkede yasaklanacak.
- Hindistan: Yeni Delhi ve Bombay başta olmak üzere, dört bölgede naylon torba kullanımı yasak
- Tayvan: Naylon torbanın yanı sıra plastik çatal-bıçak kullanımı da yasak.
- İrlanda: Naylon torba kullanmak isteyen, 20 cent vergi ödüyor.
- Kenya: 2008 itibarıyla tüm ülkede naylon torba yasaklandı.
- Güney Afrika: İnce torba yasak, geri dönüşümlü olanlar serbest.
- Uganda: İnce torba kullanımı yasak, kalınlarda vergi var.

Türkiye'deki Durumun Değerlendirilmesi

Türkiye, plastik atıkların geri dönüşümü hususunda hızlı gelişen altyapısı mevcut konumdadır. Özellikle sıfır atık projeleri ve farklı olan yasal düzenlemeler ve bu alandaki çeşitliliği artırma yolunda ilerlemektedir. Ancak, daha çok ve faydalı olunabilmesi için geri kazanımdaki oran birey veya bireylerin geri dönüşüm hususundaki alışkanlıkları bilmesi ve sektörlerin daha düzenleyici teknolojilere yatırım yapıyor olması gerekmektedir. Plastik ambalaj atıkların geri kazanımı, birey veya bireylerin bilinçli tüketimi, etkin düzeydeki atık toplama sistemleri ve güçlü iş topluluğu, güçlü sanayi ile mümkün olması gerekmektedir. Bu süreç, çevredeki etki ve olguları minimize hale getirerek daha sürdürülebilir bir gelecek için katkıda bulunduğu söylenmektedir

1. Türkiye'deki Plastik Atık Yönetimi Politikaları

Sıfır Atık Yönetmeliği, Türkiye'de 12 Temmuz 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye'deki otoritelerin tanımına göre, "Sıfır Atık"; israfın önlenmesini, kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını, atık oluşumunun engellenmesini ya da en aza indirilmesini ve atık oluştuğu takdirde 17 farklı kaynaktan ayrı bir şekilde toplanarak geri kazanılmasını hedefleyen bir atık yönetim anlayışıdır. Bu yaklaşım, kültürel, ekonomik ve sosyal gelişimin sağlanabilmesi amacıyla atıkların yaşam döngüsünü dikkate alan bir sistemdir. Sıfır atık yönetiminde, ürünlerin tekrar kullanılması, ömürlerinin uzatılması, zararlı maddelerin üretim süreçlerinde kullanılmasının engellenmesi veya azaltılması ve geri dönüşümü mümkün ürünlerin üretilmesi ön planda tutulmaktadır. Atık yönetim hiyerarşisi, sıfır atık yönetim sisteminin temel yapı taşlarını oluşturur. Bu hiyerarşi, öncelikle atık oluşumunun engellenmesi, ardından atık miktarının azaltılması, atık oluşumunun önlenemediği durumlarda ise yeniden kullanılmasının sağlanmasını içerir. Yeniden kullanılamayan atıkların ise geri dönüşüm veya enerji geri kazanımı yoluyla işlenmesi gerekmektedir. Sıfır atık yönetim sistemi, çevre kirliliğinin azaltılması ve bu süreçlerin yönetimi için gerekli maliyetlerin düşürülmesi açısından da büyük önem taşımaktadır. Sıfır atık sistemine geçişin aşamalı bir şekilde gerçekleştirilmesi planlanmış olup, 250.000 ve üzeri nüfusa sahip ilçe belediyeleri 31 Aralık 2020 itibarıyla bu sisteme dahil olurken, geri kalan büyükşehir belediye ilçeleri ve büyükşehir dışındaki il merkez ilçeleri 31 Aralık 2021'de, il merkez ilçeleri dışındaki

belediyeler ise 31 Aralık 2022 tarihinde bu sisteme dahil olacaklardır (Sıfır Atık Yönetim Sistemi Uygulama Kılavuzu – Mahalli İdareler, 2020).

2. Plastik Ambalajın Geri Kazanımı

Katı atık depolama alanlarında bertaraf ücretlerinin artması, plastiklerin geri kazanılma oranını önemli ölçüde artırmıştır. Plastik malzemeler, hafif olmalarına rağmen hacim açısından büyük alanlar kapladıkları için atık depolama alanlarının ömrünü kısaltmaktadır. Son yıllarda, bazı ülkelerde depolama alanlarına uygulanan vergilendirme ve ton başına bertaraf ücretleri, plastiklerin geri kazanılmasını hızlandıran önemli etkenler arasında yer almaktadır.

Ayrıca, geri kazanılmış plastiklerden üretilen ürünlere olan pazar talebinin artırılması, geri kazanım süreçlerinin hızlanmasına katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, OPED tarafından petrol ücretlerine yapılan zamlar da plastiklerin geri kazanılmasını teşvik eden bir diğer faktör olmuştur. Bu gelişmeler, plastik geri dönüşümünün daha yaygın hale gelmesinde etken olmuştur (TÜBİTAK, Mahir 2021).

Şekil:1 Plastik Dönüşümü

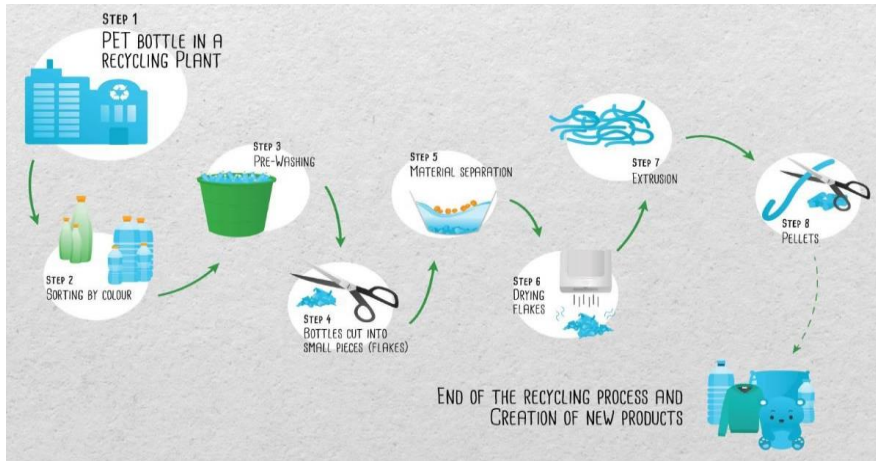

3. Plastik Geri Dönüşümü

Plastik geri dönüşüm süreci, atık plastiklerin yeniden kullanılabilir hammaddeye dönüştürülmesini amaçlayan bir dizi işlemi içermektedir. Bu süreç, öncelikle plastik atıkların çeşitlerine göre ayrılmasıyla başlamaktadır. Temiz plastikler, granül makinelerinde eritilmekte ve granül formuna getirilerek yeniden hammadde olarak kullanılabilir hale getirilmektedir.

Çöplerden toplanan plastik atıklar ise öncelikle yıkama ve kurutma aşamalarından geçirilmelidir. Geri dönüşüm tesislerinde plastikler türlerine göre tasnif edildikten sonra belirli boyutlara küçültülerek parçalanmaktadır. Parçalama işlemi sırasında sulu kırma makineleri kullanılarak plastikler temizlenmeye başlanır. Daha sonra, plastiklerin yüzeyinde kalan kirlerin temizlenmesi amacıyla su havuzları ve yüksek hızlı separatörlerden oluşan özel bir sistemden geçirilerek arındırılır. Kurutma aşamasında ise, malzemenin yapısına bağlı olarak konik pres veya santrifüj makineleri kullanılır ve plastiklerdeki nem oranı %5'in altına düşürülür. Ardından, kurutulmuş plastikler aglomer makinesine alınarak su oranı %1'in altına indirilir. Bu aşamanın tamamlanmasıyla birlikte plastik malzeme granül makinesine yönlendirilir ve burada eritme işlemi yapılır. Eritilen plastik, filtreleme işleminden geçtikten sonra granül formuna getirilerek paketlenir ve yeniden kullanım için hammadde olarak değerlendirilir. (Murat, 2020)

Şekil 2: Geri Dönüşüm Tesisi ve Oluşan Ürünler

4. Geri Kazanmanın Avantajları

Plastik atıklar doğada biyolojik olarak parçalanmadığından uzun yıllar boyunca çevrede bozulmadan kalabilmektedir. Paslanma, çürüme veya kimyasal çözünme süreçlerine dirençli olan plastiklerin bazı türleri, doğal ortamda 700 yıla kadar bozulmadan varlığını devam ettirebilmektedir. Bu durum, plastik atıkların su ve toprak ekosistemlerini olumsuz yönde etkileyerek kirliliğe yol açmasına neden olmaktadır. Özellikle sucul ekosistemlerde plastik kirliliği, canlı türleri için ciddi bir tehdit oluşturmak suretiyle zehirlenmelere ve ölümlere sebebiyet verebilmektedir.

Plastik atıkların kapladığı alan ve miktar açısından değerlendirildiğinde, bir cam şişenin ağırlığının yaklaşık altı plastik şişeye eşit olup, aynı oranda hacim kapladığı görülmektedir. Haftalık bazda düşünüldüğünde ise bireyler tarafından çöpe atılan büyük miktarda plastik, çevresel kirliliğin artmasına neden olmaktadır. Geri dönüşümün önemi bu noktada ön plana çıkmaktadır. Örneğin, bir plastik mont üretimi için ortalama 25 adet içecek şişesi geri dönüştürülerek kullanılabilir. Benzer şekilde, 35 adet 2,5 litrelik kullanılmış PET şişeden bir uyku tulumu üretmek mümkündür. Ayrıca, geri dönüştürülmüş plastikler, bakkal torbaları, deterjan kutuları ve park oturma grupları gibi farklı endüstriyel ve tüketici ürünlerinde hammadde olarak değerlendirilmektedir.

Metal içecek kutularının geri dönüşümü de önemli bir enerji tasarrufu sağlamaktadır. Örneğin, bir alüminyum kutunun geri dönüştürülmesiyle elde edilen enerji, bir televizyonun üç saat boyunca çalıştırılmasına yetecek düzeydedir. Üstelik, bir teneke içecek kutusunun geri dönüşüm sürecinden geçerek yeniden market raflarında yerini alması, yalnızca 60 gün gibi kısa bir sürede gerçekleşebilmektedir. Bu veriler, geri dönüşümün çevresel sürdürülebilirliğe katkısını ve kaynakların verimli kullanımını teşvik eden kritik bir süreç olduğunu göstermektedir (Nazilli Fen Lisesi 2020).

Şekil 3: Tamamen Geri Dönüşümden Yapılan Simit

Şekil 4: Tamamen Geri Dönüşümden Yapılan Bot

5. Kullanılmış Plastikleri Geri Kazanmanın Avantajları

Plastiklerin geri kazanımı, çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli katkılar sağlamaktadır. Öncelikle, plastiklerin geri dönüştürülmesi sayesinde çöp depolama sahalarının kullanım ömrü uzatılmakta ve doğal kaynakların korunmasına yardımcı olunmaktadır. Ayrıca, malzeme karşılaştırması yapıldığında, tek bir cam şişenin ağırlığının yaklaşık altı plastik şişeye eşit olduğu görülmektedir.

Bireysel ve toplumsal ölçekte haftalık olarak doğaya atılan plastik miktarı düşünüldüğünde, bu atıkların çevresel kirliliğe yol açtığı ve ekosistemler üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğu görülmektedir. Plastik geri dönüşümünün bir diğer önemli faydası, bu atıkların yeniden işlenerek farklı ürünlerin üretiminde kullanılabilmesidir. Örneğin, yaklaşık 25 adet içecek şişesi geri dönüştürülerek bir plastik mont

üretilebilmektedir. Benzer şekilde, deterjan kutuları, bakkal poşetleri ve park oturma grupları gibi birçok ürün, geri dönüştürülmüş plastikten üretilebilmektedir.

Plastik atıkların kontrolsüz şekilde doğada kalması, uzun vadeli çevresel kirliliğe neden olmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için geri dönüşüm süreçleri büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda, plastik geri dönüşümü sayesinde sınırlı doğal enerji kaynaklarının korunması mümkün olmaktadır. Günümüzde otomotiv endüstrisinde de plastik malzemeler yaygın olarak kullanılmaktadır. Örneğin, araç tamponları, motor parçaları, bağlantı elemanları ve yakıt tankı gibi bileşenlerin %25-30'u plastikten üretilmektedir. Bu durum, araçların toplam ağırlığını azaltmakta ve yakıt tüketiminde yaklaşık %5 oranında tasarruf sağlanmasına katkı sağlamaktadır.

Bu veriler, plastik geri dönüşümünün yalnızca çevresel kirliliği azaltmakla kalmadığını aynı zamanda enerji verimliliğini artırarak sanayi sektörlerine de önemli faydalar sunduğunu göstermektedir.

Şekil 5: Çevre Kirliliği

Türkiye’de geri kazanılan plastikler toplam talebin ancak %10’nu karşılamaktadır. Toplumun konfor yapısı geliştikçe plastik tüketimi artmaktadır. Bu durum, çevre ve ekonomi konusunda sorunların olmasını sağlarken, sürdürülebilirlik açısından kendini geliştirmesinin olması gerektiğini bizlere göstermektedir. Sonraki nesil için daha sürdürülebilir, sağlıklı dünyanın olmasını sağlamak, biz toplum olarak oluşması öngörülen sorunu ağırbaşlılıkla dikkate alınması gerekmektedir (Aslanhan,2021).

Sonuç

Plastik atıkların gelecek için çok büyük mali sorunlara neden olmaması için, geri dönüşüm oranlarının hızla artırılması, kullanılan malzemelerin geliştirilmesi, değiştirilmesi ve kamu bilincinin artırılması gerekmektedir. Plastik atıklar insan sağlığına, çevre sağlığına zarar vermekte, küresel ısınma ile birleştiğinde daha büyük bir tehdit haline gelmektedir.

Kaynakça

- Amato, J. A. (2013). Plastic: A ToxicLoveStory. By Susan Freinkel (Boston: HoughtonMifflinHarcourt, 2011. 324 pp.), Journal of SocialHistory, 46(3): 811-814. <https://doi.org/10.1093/jsh/shs055>.
- Ardal, Y. (2023). ÇOMÜ Çevre Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yüksel Ardal ile Yapmış Olduğumuz 30 Mart Uluslararası Sıfır Atık Günü Söyleşisi.
- Aslanhan, U. (2021). Aslanhan Türkiye Her Yıl 1,1 Milyon Ton Plastik Atığı Geri Dönüştürüyor. (Erişim Tarihi:22.11.2021).
- Birleşik Krallık Hükümeti (2020). Policypaper Carrier Bags: Whythere's A Charge. <https://www.gov.uk/Government/Publications/Single-Use-Plastic-Carrier-Bagswhy-Were-Introducing-the-Charge/Carrierbags-Why-Theres-a-5p-Charge>, (Erişim Tarihi: 14.11.2023).
- Boston: HoughtonMifflinHarcourt,(2011. 324 pp.), Journal of SocialHistory, 46(3): 811-814. <https://doi.org/10.1093/jsh/shs055>.
- Briggs, H. (2022). Plastik Krizinin Çözümü İçin Umut Doğdu. BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60599536> (Erişim Tarihi: 21.10.2023).
- Euronews, (2022). BM'den Plastik Kirliliğine Karşı İddialı Adım. <https://tr.euronews.com/2022/03/03/bm-den-Plastik-Kirliligine-Kars-İddial-Ad-Muluslararası-Sozlesme-2024-te-İmzalayacak> (Erişim Tarihi: 19.09.2023).
- Freinkel, S. (2011), Plastic: A ToxicLoveStory, MarinerBooks.
- Geyer, (2020;) Geyer, R., Jambeck, J. R., &Law, K. L. (2017). Production, use, Andfate of Allplastics Ever Made. ScienceAdvances, 3(7), 700782.
- Gurur, O. (2024). Plastiğin Geri Dönüşümü: Ekonomik Faydalar. Onem Gurur (Erişim Tarihi: 9.11.2024)
- Lambert S. (2015). Biopolymersandtheirapplication as Biodegradableplastics. In: Kalia CV (ed) Microbialfactories: Biodiversity, Biopolymers,

Bioactivemolecules, vol 2. SpringerIndia, New Delhi, pp 1–9.
doi:10.1007/978-81-3222595-9_1

Lambert vd., (2014). Euronews, (2022). Lambert. S., Sinclair, C. J., &Boxall, A. B. A. (2014). Occurrence, Degradationandeffects of Polymerbasedmaterials in Theenvironment. RevEnviron Contam Toxicol 227, 1-53.
doi:10.1007/978-3-319-01327-5_1

Plastik Geri Dönüşüm Tesisi, Muratmak Plastik Geri Dönüşüm Makinaları (Erişim Tarihi:9.12.2024)

Nazilli Fen Lisesi (2020). Sıfır Atık Projesi (Erişim Tarihi:9.12.2024).

Öztürk, M. (2022). AB'nin Atık İhracatının Ana Hedefi Türkiye mi? Independent Türkçe,
<https://www.indyturk.com/node/517611/t%C3%BCrki%CC%87yeden sesler/abnin-at%C4%B1k-%C4%B1n-%C4%B1n-ana-hedefit%C3%BCrkiye-mi> (Erişim Tarihi: 17.11.2023).

Parker, L. D. (2020). The COVID-19 Office in Transition: Cost, Efficiency and The Social Responsibility Businesscase. Accounting, Auditing &AccountabilityJournal, 33(8), 1943-1967.

Sıfır Atık Yönetim Sistemi Uygulama Kılavuzu – Mahalli İdareler, (2020) Sürdürülebilir Kalkınma Raporu 2021.

<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/plastiklerin-geri-donusumunu-kolaylastiran-katki-maddesi> UNFPA (2022). World PopulationTrends.
<https://www.unfpa.org/world-Populationtrends#Readmore-Expand>.
(Erişim Tarihi: 13.10.2023).

Yakışık, H. (2023). Plastik Atıklar ve Sürdürülebilirlik: Türkiye’de Plastik Atık Yönetimi. Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 9(2), 36-55. <https://doi.org/10.46849/guiibd.1403473>.

Zidi Plastik, (2008), Plastiğin Zararları Nasıl Önlenir. (Erişim Tarihi:9.12.2024)

**Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
IV. Bozok Öğrenci Paneli
Tam Metin Bildiri Kitabı**

Panel Fotoğrafları

Prof. Dr. Tansel Hacıhasanoğlu
Yozgat Bozok Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Panel Fotoğrafları

Prof. Dr. İbrahim Doğan
Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

Panel Fotoğrafları

